

Zuiver op de graat?

Over de betrokkenheid van de visserij bij
maritieme drugsmokkel

S. Mehlbaum, K. van den Akker, A. Verweij, A. Wester m.m.v. R. van der Borden en M. Dekker

Zuiver op de graat?

Zuiver op de graat?

*Over de betrokkenheid van de visserij bij maritieme
drugssmokkel*

Halfweg, 2021

Shanna Mehlbaum

Kyra van den Akker

Arco Verweij

Anne Wester

m.m.v. Roanne van der Borden en Milou Dekker

Meer informatie over deze en andere uitgaven kunt u verkrijgen bij:

Sdu Klantenservice

Postbus 20025

2500 EA Den Haag

tel.: (070) 378 98 80

website: www.sdu.nl

Omslagontwerp: Imago Mediabuilders, Amersfoort

Afbeelding omslag:

ISBN: 9789012407502

NUR: 600

© 2021 Sdu bv, Den Haag; Politie & Wetenschap, Den Haag; Mehlbaum Onderzoek

Alle rechten voorbehouden. Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich te wenden tot de Stichting PRO, Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp www.cedar.nl/pro. Voor het overnemen van een gedeelte van deze uitgave ten behoeve van commerciële doeleinden dient men zich te wenden tot de uitgever.

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, kan voor de aanwezigheid van eventuele (druk)fouten en onvolledigheden niet worden ingestaan en aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever deswege geen aansprakelijkheid voor de gevolgen van eventueel voorkomende fouten en onvolledigheden. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Inhoudsopgave

Voorwoord / 9

1.	Inleiding / 11
1.1.	Aanleiding / 11
1.2.	Aanpak van maritieme drugsmokkel in Nederland / 13
1.3.	Vanuit een ondermijningsperspectief / 15
1.4.	Weerbaarheid / 16
1.5.	Gesloten en hechte gemeenschappen / 19
1.6.	Probleemstelling / 21
1.7.	Methoden van onderzoek / 23
1.7.1.	Etnografische dataverzameling / 24
1.7.2.	Kennis tussentijds beschikbaar stellen aan de praktijk / 29
1.7.3.	Samenwerking met Team Volans en Team Titel V onderzoek / 30
1.7.4.	Verslaglegging, analyse en rapportage / 31
1.8.	Beperkingen van het onderzoek / 32
1.9.	Leeswijzer / 33
2.	De visserij in Nederland / 35
2.1.	De Nederlandse vloot / 35
2.2.	Kottervisserij / 37
2.3.	Actuele ontwikkelingen in de visserij / 38
2.3.1.	Noordzeeakkoord en klimaatakkoord / 38
2.3.2.	Verbod pulsvisserij / 39
2.3.3.	Coronamaatregelen / 40
2.3.4.	Brexit / 41
2.3.5.	Aanlandplicht / 42
2.4.	De visafslag / 42
2.5.	Visserijgemeenschappen / 43
2.5.1.	Visseridentiteit / 43
2.5.2.	Solidariteit en saamhorigheid / 44
2.5.3.	Religie / 46
2.5.4.	Uiterlijk vertoon / 47
2.6.	Beschrijving van de casussen / 47
2.6.1.	Voormalig visserseiland Urk / 47
2.6.2.	Voormalig visserseiland Wieringen / 50

2.6.3.	De haven van IJmuiden / 52
2.7.	Resumé / 54
3.	Aard en omvang / 55
3.1.	Internationaal perspectief / 55
3.1.1.	Cocaïne / 56
3.1.2.	Cannabis / 57
3.1.3.	Heroïne / 58
3.1.4.	Synthetische drugs / 58
3.1.5.	Omvang internationaal / 58
3.2.	De visserij en de drop-off methode / 59
3.3.	Crime script 'aan wal brengen door kottersvissers' / 61
3.3.1.	Werving / 63
3.3.2.	Regelen schip / 65
3.3.3.	Regelen bemanning / 67
3.3.4.	Regelen supervisor / 69
3.5.5.	Uitvaren / 69
3.3.6.	Aan boord brengen / 70
3.3.7.	Verbergen / 72
3.3.8.	aanmeren, van boord halen en overdracht / 72
3.3.9.	Betalingen en witwassen / 74
3.4.	Omvang / 75
3.4.1.	Smokkel naar Nederland met een kottersvaartuig / 76
3.4.2.	Aangespoelde en drijvende drugs in de Noordzee / 78
3.4.3.	Nederlandse betrokkenheid in het buitenland / 80
3.5.	Resumé / 81
4.	Beweegredenen en attitudes / 83
4.1.	Redenen voor betrokkenheid / 83
4.1.1.	Economische nood / 83
4.1.2.	Hebzucht / 85
4.1.3.	Via sigaretten- en alcoholsmokkel / 86
4.1.4.	Angst en dwang / 87
4.1.5.	Via drugsgebruik en de lokale drugsscène / 89
4.1.6.	Criminele contacten en families / 90
4.1.7.	Verheerlijking criminele subcultuur / 90
4.2.	De criminele sleutelfiguren / 91
4.2.1.	De criminele visserfamilie / 93
4.2.2.	De lokale ronselaar / 94
4.2.3.	De connectie met het criminele netwerk / 95
4.2.4.	Verwevenheid en samenwerking / 96
4.3.	Attitudes / 97
4.4.	Attitudes ten opzichte van smokkel en smokkelaars / 98

4.4.1.	Afkeurend, maar wel begripvol / 98
4.4.2.	De mens wordt van de daad onderscheiden / 99
4.4.3.	Stigma / 100
4.4.4.	Terughoudendheid in melden bij de overheid / 101
4.4.5.	Onerlijke concurrentie, imagoschade en onverschilligheid / 102
4.5.	Attitudes jegens de overheid / 103
4.5.1.	Algemene onvrede en negatieve waardering / 103
4.5.2.	We lossen het zelf wel op / 105
4.5.3.	Onvrede over bejegening / 106
4.5.4.	Opportunisme / 106
4.6.	Attitudes vanuit de overheid / 107
4.6.1.	Moelijk benaderbaar en lastig / 107
4.6.2.	Onbegrip / 108
4.6.3.	Erkenning en zelfbescherming / 109
4.7.	Resumé / 109
5.	Lessen / 111
5.1.	Overzicht betrokken overheidsactoren / 111
5.2.	Lessen voor de opsporing / 113
5.3.	Lessen voor contact leggen / 114
5.3.1.	Andere mindset en drempelvrees overkomen / 115
5.3.2.	Enige voorkennis van de visserij / 116
5.3.3.	Open en oprechte bejegening / 116
5.3.4.	Opbouwen van vertrouwen / 117
5.3.5.	Wederkerigheid / 118
5.3.6.	Contacten via vertegenwoordigers van de sector / 119
5.4.	Lessen voor bewustwording / 119
5.5.	Lessen voor weerbaarheid / 120
5.5.1.	Individuele weerbaarheid / 120
5.5.2.	Collectieve weerbaarheid / 121
5.6.	Resumé / 124
6.	Conclusie en slotbeschouwing / 127
6.1.	Beantwoording van de onderzoeksvragen / 127
6.1.1.	Aard / 127
6.2.1.	Indicaties van de omvang / 129
6.1.3.	Actoren / 131
6.1.4.	Beweegredenen / 132
6.1.5.	Attitudes / 133
6.1.6.	Lessen / 135
6.2.	Bevindingen in perspectief / 137
6.3.	Reflectie op bijdrage aan de praktijk / 140

Bronnen / 143

Bijlage A: Leden begeleidingscommissie / 161

Bijlage B: Overzicht visafslagen / 162

Bijlage C: Overzicht visserijgemeenschappen / 163

Bijlage D: Overzicht open bronnen drugsvondsten / 164

Gebruikte open bronnen: / 164

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap / 175

Uitgaven in de reeks Politiekunde / 177

Voorwoord

Het mooiste van het vak van onderzoeker is dat we telkens nieuwe dingen mogen ontdekken. In dit geval ging er een heel nieuwe wereld voor ons open: die van de Nederlandse kottervisserij. Wat voor veel Nederlanders geldt, gold ook voor ons; we wisten voorafgaand aan het onderzoek nauwelijks iets van de rijke geschiedenis van de visserij en de huidige perikelen waar vissers mee te maken hebben. Het beschrijven van de rol van de visserij bij cocaïnesmokkel was niet mogelijk geweest zonder ons te verdiepen in de cultuur en context waarin deze vorm van smokkel plaatsvindt. We hebben dit met plezier gedaan en beseffen tevens dat stigmatisering van ‘cokevissers’ op de loer ligt. Al was het alleen maar omdat dit onderzoek nou eenmaal gaat over vissers en cocaïnesmokkel. We hebben geprobeerd om onze bevindingen zo zorgvuldig mogelijk op te tekenen en recht te doen aan de variatie aan perspectieven en ervaringen van iedereen die heeft meegewerkt aan het onderzoek.

- In de eerste plaats gaat onze dank uit naar de vissers en overige inwoners van visserijgemeenschappen en mensen die werkzaam zijn in de visserij. Zonder jullie openheid en deelname hadden we dit onderzoek niet uit kunnen voeren. In de havens, aan boord of gewoon aan de keukentafel hebben jullie ons een kijkje gegeven in jullie wereld, waardoor onze wereld – en het onderzoek – een stuk rijker is geworden.
- Onze dank gaat ook uit naar de vele overheidsprofessionals die hun ervaringen en kennis met ons gedeeld hebben. In het bijzonder vermelden we de leden van Team Volans en het Noord-Hollandse researchteam voor hun bijdrage. Jullie stonden altijd voor ons klaar als we weer een nieuwe vraag hadden of iets wilden toetsen, waarvoor dank!
- Tevens gaat onze dank uit naar de commissie van Politie en Wetenschap die ons in staat stelde om het onderzoek uit te voeren, en naar Eva Stavenuiter van het Project Maritieme Smokkel Noord-Holland voor het vertrouwen in de onderzoekers. Tot slot danken we de leden van de begeleidingscommissie voor hun waardevolle feedback: Annemieke Venderbosch, Adriaan Rottenberg, Eric Bervoets, Sander Huisman, Margot Coenraads en Joost van Onna.

Het onderzoeksteam

1. Inleiding

‘Waar de kotter Z-181 op zaterdagavond 10 juni 2017 ook mee terugkomt in de haven van Harlingen, het is geen vis, vermoeden rechercheurs. In de dagen ervoor zagen ze de eigenaar met prominente leden van de hoofdstedelijke cocaïnemaffia. En die zaterdagmiddag lag het schip een tijdje stil in de buurt van een Panamees containerschip dat in een lijndienst vaart tussen Brazilië en West-Europa.’ (Meeus & Rosenberg, 2020)

1.1. Aanleiding

In plaats van vis, haalt kotter Z-181, uit bovenstaand citaat, die dag 261 kilo cocaïne op uit de Noordzee. Het is een smokkelwijze waarbij cocaïne niet via de zeehaven van Rotterdam, maar via kleinere havens door vissers aan wal wordt gebracht. Er is in Nederland slechts een handjevol opsporingsonderzoeken geweest naar deze vorm van smokkel. Zo kennen Urk, Den Oever en Den Helder voorbeelden van de betrokkenheid van spelers uit de visserij bij maritieme (de Volkskrant, 2014; NH Nieuws, 2017a; Van Dun, 2018). In september 2015 werden vier bemanningsleden van een kotter, de schipper en diens vrouw aangehouden wegens een cocaïne-vondst. Uit het opsporingsonderzoek bleek dat de drugs vanuit Ecuador met een vrachtschip naar de haven van Den Helder zijn vervoerd, daar in het water zijn gedumpt en vervolgens door Nederlandse smokkelaars met een kotter zijn opgevist (‘Tot negen jaar cel geëist tegen mannen die 700 kilocoke smokkelden’, 2017). In januari 2016 werd een Nederlandse vissersboot uit Enkhuizen gecontroleerd in de haven van het Belgische Nieuwpoort, waarbij cocaïneresten en geld in een verborgen ruimte werden aangetroffen (Beemster, 2019; ‘Bemanningsleden EH 215 Pieter blijven in cel’, 2016; ‘Opvarenden Enkhuizer “drugsboot” in België opgepakt’, 2016). Sommige bestuurders maken zich inmiddels zorgen. De burgemeester van Den Helder spreekt in een interview met de pers zijn zorg uit over de groeiende cocaïnesmokkel-problematiek in kustgemeenten (‘Burgemeester: “Smokkel cocaïne via Den Helder zorgelijk”’, 2017).

Over de betrokkenheid van de visserij bij drugssmokkel is nog niet veel bekend. De Monitor Georganiseerde Criminaliteit in Nederland beschrijft een crimineel samenwerkingsverband dat beschikte over visserijbedrijven waarmee cocaïne werd ingevoerd: ‘De visserijbedrijven worden gebruikt voor het vervoer, maar de visproducten zelf worden ook gebruikt, om de drugs in te verbergen’ (Kruisbergen et al., 2012, p. 92). In het Nationaal Dreigingsbeeld 2017 komt de visserij ook zijdelings aan bod: ‘Voor

het binnenhalen van cocaïne uit of van zee worden mensen in de visserij of de maritieme wereld ingehuurd' (Boerman et al., 2017, p. 39). Toegenomen beveiligingsmaatregelen op nodale knooppunten voor drugssmokkel, zoals Rotterdam en Schiphol, zorgen mogelijk voor een verplaatsingseffect, waardoor criminele netwerken zich verplaatsen naar kleinere havens en op zoek gaan naar nieuwe criminele kansen (LIEC, 2019). In hoeverre dit het geval is in relatie tot de visserij is nog onbekend.

Vissers zijn in potentie dus kwetsbaar om geworven te worden voor drugssmokkel. De visserijgemeenschappen waar veel vissers woonachtig zijn, zijn te vinden langs de hele Nederlandse kust.¹ Noord-Holland is een provincie, met meerdere visserijgemeenschappen, die aandacht heeft voor maritieme drugssmokkel. Eind 2018 maken de politie-eenheid Noord-Holland en het OM een analyse van de betrokkenheid van vissers in binnen- en buitenland bij drugssmokkel. Hieruit blijkt dat in anderhalf jaar (2017-2018) achttien schepen zijn onderschept in Spanje en de Middellandse Zee waar Nederlanders bij zijn betrokken (Meeus & Rosenberg, 2020). Op deze schepen worden in totaal 8.500 kilo cocaïne en 55.000 kilo hasj aangetroffen. De politie en het OM vragen zich af hoe groot de betrokkenheid van Noord-Hollanders bij drugssmokkel is en welke rol de visserij daarin speelt. In 2019 leidt dit tot het project 'Maritieme Smokkel in Noord-Holland', één van de pijlers van de ondermijningsaanpak binnen het regionaal versterkingsplan ondermijning, wat weer onderdeel is van het programma 'Aanpak Ondermijning Noord-Holland'. Het project is gefinancierd vanuit het landelijk ondermijningsfonds en is een samenwerkingsverband tussen onder andere de politie, het OM, gemeenten, de FIOD, de NVWA, de Douane en de Kustwacht. Eén van de teams in het programma gaat zich specifiek richten op de visserij; Team Volans.

Dit integrale team heeft de ambitie om de bewustwording van en weerbaarheid tegen criminele invloeden in de visserij te vergroten. In de beginfase van Team Volans is er grote behoefte om meer inzicht te krijgen in de betrokkenheid van vissers bij maritieme drugssmokkel. Daarnaast ambieert het team om, samen met de visserij, zinvolle interventies te bedenken en uit te voeren. In de praktijk blijkt de samenwerking echter niet zo makkelijk te realiseren. De teamleden lopen er in het project tegenaan dat de visserij weinig vertrouwen heeft in de overheid en het blijkt lastig om contact te krijgen met spelers binnen de visserijgemeenschappen.

Ten gevolge hiervan is er binnen het team onvoldoende zicht op de kwetsbaarheid, drijfveren en opvattingen binnen de visserijgemeenschap ten aanzien van maritieme drugssmokkel. Deze kennisbehoefte is aanleiding geweest voor het team om de samenwerking te zoeken met Mehlbaum Onderzoek voor het onderhavige onderzoek. Vanaf 1 april 2020 zijn de onderzoekers van start gegaan met Politie & Wetenschap als opdrachtgever van het onderzoek.

Alvorens over te gaan tot de onderzoeksvragen en methodiek, volgt hierna eerst een nadere verkenning van het onderwerp.

1 Bijlage A geeft een overzicht van visserijgemeenten in Nederland. Een overzicht van zeehavens is te vinden in Bijlage 1 van de Uitvoeringsregeling zeevisserij. Zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0030288/2020-01-01/#-Bijlage1>.

1.2. Aanpak van maritieme drugssmokkel in Nederland

De in de vorige paragraaf aangehaalde voorbeelden van maritieme drugssmokkel door vissers betreffen de smokkel van cocaïne. In deze paragraaf ligt de focus daarom op de aanpak van cocaïnesmokkel.² Nederland speelt een belangrijke rol als transitland voor de import van cocaïne en is volgens de Politie Eenheid Amsterdam ‘de Europese draaischijf voor de cocaïnehandel’ (Korf et al., 2006; Politie Eenheid Amsterdam, 2019; Staring et al., 2019). De aanwezigheid van de Rotterdamse haven speelt hier een belangrijke rol in. De haven van Rotterdam staat bekend als de grootste haven van Europa en neemt mondiaal de negende plek in van grootste havens. Criminele goederenstromen liften mee met de legale goederenstromen die via deze haven binnenkomen en vinden zo hun weg Europa in (Bervoets et al., 2021; Staring et al., 2019).

Cocaïne komt vanuit productielanden in Zuid-Amerika naar Nederland en wordt vervolgens verder verspreid in Europa of belandt op de Nederlandse gebruikersmarkt. Tot aan de jaren ’80 is er in Nederland nauwelijks aandacht voor cocaïnehandel. In de jaren ’70 en ’80 ging cocaïnehandel echter een steeds grotere rol spelen in de zware misdaad in Nederland en dit leidde tot een aantal grote opsporingsonderzoeken naar transnationale drugshandel eind jaren ’80, begin jaren ’90 (Fijnaut et al., 1996; Korf et al., 2006). In de jacht op de opvolgers van drugshandelaar Klaas Bruinsma (‘de Delta-top’) zet het interregionale rechteam (IRT) Noord-Holland/Utrecht vergaande opsporingsmethoden in die uiteindelijk resulteren in de opheffing van dit IRT in 1993 (Korf et al., 2006). Er komt een Parlementaire enquêtecommissie opsporingsmethoden (de Commissie-Van Traa) en een criminologisch onderzoek naar de aard, ernst en omvang van de georganiseerde criminaliteit in Nederland (Fijnaut et al., 1996).

Drugshandel blijkt in Nederland te floreren en Nederlandse netwerken zijn volop actief in internationale drugshandel en bij de productie van synthetische drugs.³ De sociale bindingen, die door migratie tussen Nederland en moederlanden zijn ontstaan, bieden een vruchtbare voedingsbodem voor internationale drugshandel (Korf et al., 2006). De groei van de internationale cocaïnehandel in Nederland zorgt ook voor een toename van het aantal liquidaties ten gevolge van conflicten op de drugsmarkt (Van Gestel & Verhoeven, 2017). De verdwijning van een partij cocaïne in de Antwerpse haven begin 2012 is de aanleiding voor een reeks ontvoeringen, martelingen en liquidaties in de jaren die volgen (Laumans & Schrijver, 2014; Van Gestel & Verhoeven, 2017).

De aanpak van cocaïnehandel in Nederland richt zich van oudsher op de import (Vermeulen et al., 2018). Cocaïne komt Nederland in via de zee- en jachthavens, luchthavens, autowegennet of via de post (Gruter & Van de Mheen, 2005). Het beter beveiligen van kwetsbare logistieke knelpunten, zoals Schiphol of Zeehaven Rotterdam, is een veel toegepaste strategie om drugssmokkel tegen te gaan. Op Schiphol ligt de focus van de beveiliging op de burgerluchtvaart en goederen die de EU-grens passeren (Van Wijk

2 Voor een recente en uitgebreide studie naar de Nederlandse aanpak van georganiseerde drugscriminaliteit, zie: M. Abraham, B. van Dijk, D. Hofstra & A. Spapens (2021). *Aanpak georganiseerde drugscriminaliteit. Een terugblik op 25 jaar beleid en uitvoering*. DSP-groep & Tilburg University.

3 Buitenlandse netwerken die actief zijn in Nederland laten we hier buiten beschouwing.

et al., 2020). Voor de haven van Rotterdam, die gezien wordt als één van de belangrijkste importhavens van cocaïne in Europa, betekent dit bijvoorbeeld het scannen van zeecontainers of het weren van onbevoegden van het haven terrein door middel van toegangspoortjes, surveillancevoertuigen en cameratoezicht (Madarie & Kruisbergen, 2019; Staring et al., 2019). Waar in de haven van Rotterdam regelmatig grote partijen cocaïne worden aangetroffen, is er minder zicht op de rol van kleinere zeehavens bij maritieme drugsmokkel.

Recent heeft Politie & Wetenschap meerdere onderzoeken uit laten voeren naar wat er zich afspeelt in deze kleinere havens en hoe georganiseerde criminaliteit hier wordt tegengegaan door overheidspartijen (Eski et al., 2021; Struiksmā et al., 2020; Van Nimwegen et al., 2021).⁴ Uit deze onderzoeken blijkt dat deze havens kwetsbaar zijn voor drugsmokkel, maar dat er weinig zicht is op de hoeveelheid drugs die via deze havens Nederland binnenkomt. De drugs die incidenteel worden aangetroffen, vallen qua omvang in het niet bij de vangsten in de haven van Rotterdam. De auteurs van de verschillende onderzoeken signaleren dat overheidspartijen nog onvoldoende samenwerken en dat sprake is van een gebrekkige (integrale) aanpak en informatiepositie. De rol van de visserij of vissershavens valt buiten de scope van deze onderzoeken.

Inzicht is er wel op regionaal niveau als het gaat om netwerken of clusters die zich bezighouden met cocaïnehandel. Zo spreken Tops en Tromp (2019) van rond de twintig clusters van maximaal vijf personen die in Amsterdam actief zijn, en zijn, op basis van het Eenheidsondermijningsbeeld Midden-Nederland en het Nationale Inlichtingenbeeld Ondermijning, 54 criminele samenwerkingsverbanden⁵ geïdentificeerd in deze regio die betrokken zijn bij cocaïnehandel (ministerie van Justitie en Veiligheid, 2019). De opsporing is grotendeels afhankelijk van intelligence om tot onderzoek over te gaan. Opsporingsonderzoeken naar cocaïnehandel starten meestal op basis van informatie van andere binnen- of buitenlandse opsporingsdiensten en niet zozeer op basis van een aangifte (Kruisbergen et al., 2019). De verkregen toegang tot versleuteld berichtenverkeer van criminelen hebben dan ook een extra impuls gegeven aan de informatiepositie en opsporing van criminele netwerken, die zich onder andere met cocaïnehandel bezighouden. De berichten van de servers van Ennetcom (2016), PGP-safe (2016), Ironchat (2018), Encrochat (2020) en Sky ECC (2021) zijn voor de opsporing en intelligence van grote waarde gebleken. Tal van Nederlandse criminelen zijn de afgelopen jaren aangeklaagd of al veroordeeld op basis van informatie die de politie heeft verkregen uit dit berichtenverkeer tussen leden van criminele netwerken. Zo heeft de meest recente hack van Sky ECC bijgedragen aan een lopend Belgisch-Nederlands onderzoek, waarbij ruim 23.000 kilo cocaïne is onderschept in de havens van Hamburg en Antwerpen (Meeus, 2021a).

4 Respectievelijk gaat het hier om de Noordelijke zeehavens (Struiksmā et al., 2020), kleine havens en luchthavens, railtransport en binnenvaart in Noord-Brabant en Zeeland (Van Nimwegen et al., 2021) en het Noordzeekanaalgebied en de haven van Amsterdam (Eski et al., 2021).

5 De politie hanteert voor criminele samenwerkingsverbanden de volgende definitie: *‘Verband waarin personen samenwerken met bekenden en elkaar weer bij anderen introduceren om criminele activiteiten te verrichten; door het bestaan van sociale relaties kunnen ook bruggen geslagen worden tussen criminele netwerken in verschillende landen’* (Thesaurus Politieacademie, z.d.).

Hoewel ‘actieve opsporing’ naar cocaïnehandel volgens sommige experts ontbreekt (Tops & Tromp, 2019), heeft het onderwerp op landelijk niveau de aandacht. In een kamerbrief van 13 maart 2019 informeert minister Grapperhaus van Justitie en Veiligheid over de nauwe samenwerking tussen België en Nederland om drugshandel tegen te gaan, zowel op het gebied van opsporing als intelligence. Daarnaast is er een kerngroep ‘Cocaïnestromen’ opgericht waarin onderlinge samenwerking, de uitwisseling van kennis en expertise en gezamenlijke projecten met bron- en transitlanden worden bevorderd, aldus de minister. In de kerngroep zitten medewerkers van het OM, de (zeehaven)politie, de Douane, het RIEC, het HARC-team en de Koninklijke Marechaussee van beide landen.

1.3. Vanuit een ondermijningsperspectief

De aanpak van drugshandel geschiedt tevens vanuit ondermijningsperspectief vanwege het bredere effect op de samenleving. Drugshandel gaat gepaard met illegale geldstromen en corruptie en hangt samen, of versterkt, ander vormen van criminaliteit zoals wapenhandel of witwassen (Abraham et al., 2021; Noordanus, 2020). Drugshandel wordt wel gezien als de ‘motor van ondermijnende criminaliteit’ (Veiligheidsalliantie regio Rotterdam, z.d.). Het tegengaan van drugshandel vormt dan ook een belangrijke pijler van het rijksoverheidsbeleid tegen ondermijning.

Begin 2019 zijn versterkingsplannen voor de aanpak van ondermijning aangenomen, waaronder plannen gericht op het tegengaan van cocaïnehandel. In de versterkingsplannen komen zowel repressieve als proactieve en preventieve interventies terug. De plannen zijn gericht op het weerbaarder maken van de Rotterdamse haven, de aanpak van maritieme smokkel via de binnen- en buitenhavens, de versterking van onderzoek en de aanpak van drugscriminaliteit op Schiphol en onderzoek naar criminele geldstromen. Daarnaast zijn er plannen die zich richten op preventie, onder andere door het vergroten van de bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid tegen georganiseerde criminaliteit, een persoonsgerichte aanpak voor (potentiële) doorgroeiers en een maatschappelijke tegenbeweging om de jonge aanwas te verminderen (*Kamerstukken II*, 29911, nr. 220, 2019; *Kamerstukken II*, 29911 nr. 259, 2019; ministerie van Justitie en Veiligheid, 2019). Ook het eerdergenoemde project ‘Maritieme smokkel Noord-Holland’ is onderdeel van de versterkingsplannen. Opvallend is dat ‘het tegengaan van normalisering van drugsgebruik’ ook onderdeel is van het brede beleidsplan (of ‘offensief’) tegen ondermijning, terwijl dit decennialang geen onderdeel (meer) uitmaakte van de veiligheidsagenda⁶ (*Kamerstukken II*, 29911 nr. 259, 2019). Ook een ‘programma preventie langs de sporen van onderwijs, werken, wonen en veiligheid’ maakt onderdeel uit van het ondermijningsbeleid (idem). Uit de eerste midterm review blijkt dat de versterkingsplannen in veel regio’s de beoogde verschuiving hebben

6 Waar in de jaren ’70 en ’80 overlast en criminaliteit van verslaafden en dealers in het straatbeeld op bepaalde locaties een belangrijk veiligheidsthema was, is dat met het uit het straatbeeld verdwijnen van verslaafden steeds minder het geval geworden.

gerealiseerd van enkel een repressieve aanpak gericht op het bestrijden van criminaliteit, naar een bredere aanpak met preventieve elementen en focus op maatschappelijke en bestuurlijke weerbaarheid. Volgens de reviewers wordt steeds meer de verbinding gelegd met de zorgketen, jongerenwerk, onderwijs en andere maatschappelijke organisaties om georganiseerde criminaliteit te bestrijden (Van Haasteren et al., 2020).

Vanuit dit ondermijningsperspectief bestaat de aanpak van maritieme drugsmokkel niet louter uit opsporing en vervolging van daders, maar ook uit het weerbaarder maken van kwetsbare locaties en (beroeps)groepen. Tevens gaat het om het weerbaarder maken van publieke en private instituten tegen corruptie, criminele inmenging en beïnvloeding. Uit eerder onderzoek weten we dat bepaalde (beroeps)groepen kwetsbaar zijn om betrokken te raken bij drugshandel. In een recent onderzoek naar beroepsgoederenvervoer over de weg concluderen de auteurs dat de combinatie van gebrekkige arbeidsvoorwaarden, concurrentiedruk en de logistieke mogelijkheden voor smokkel maken dat deze sector kwetsbaar is voor crimineel misbruik. De onderzoekers pleiten in het rapport onder andere voor meer aandacht voor de sociaaleconomische kwetsbaarheid van actoren in de sector (Bervoets et al., 2021).

Een andere beroepsgroep die gezien wordt als kwetsbaar voor georganiseerde criminaliteit zijn boeren en tuinders. Niet-gebruikte loodsen, schuren en gierkelders in het buitengebied kunnen gebruikt worden voor synthetische drugsproductie of de opslag van grondstoffen voor drugs of drugsafval (Schoenmakers et al., 2016). Onderzoek laat zien dat één op de vijf agrariërs weleens is benaderd door iemand die hun gebouwen of terrein wilde gebruiken, waarbij ze vermoedden voor drugscriminaliteit (Boelens & Groothuis, 2020). Evenals in de transportsector concluderen de onderzoekers dat een slechte financiële situatie van veel boeren en tuinders een belangrijke rol speelt: drugs-criminelen gebruiken dit als 'breekijzer' om grip op hen te krijgen. De hoge kosten van het onderhoud van leegstaand vastgoed en de mogelijkheden die dit vastgoed biedt voor illegale activiteiten zijn andere factoren die boeren en tuinders kwetsbaar maakt. Bovenstaande onderzoeken laten zien dat er nog veel te winnen is als het gaat om het weerbaar maken van burgers en sectoren tegen misbruik of inkapseling door de georganiseerde misdaad. Meershoek (2018) spreekt in dit verband zelfs van een blinde vlek in de aanpak van ondermijning. Hij meent dat de overheid zich nog te weinig richt op het vergroten van de veerkracht van burgers en organisaties om zich los te maken van de georganiseerde misdaad. De overheid zou zich dan ook meer moeten richten op het stimuleren en aanjagen van maatschappelijke krachten, bijvoorbeeld door agrariërs te ondersteunen bij hun financiële problemen (Meershoek, 2018).

1.4. Weerbaarheid

Weerbaarheid tegen georganiseerde (drugs)criminaliteit of ondermijning is nog weinig wetenschappelijk onderzocht. In deze paragraaf verkennen we dit begrip nader om te komen tot aanknopingspunten om de weerbaarheid van een sector te vergroten.

Wanneer we het theoretische begrip 'weerbaarheid' nader beschouwen, dan blijkt dit in de literatuur geen afgebakend begrip te zijn. Criminologisch onderzoek naar weer-

baarheid richt zich doorgaans op de wijze waarop buurten of groepen in een achtergestelde positie (zoals jongeren) gezamenlijk collectieve doelen kunnen realiseren en zo slachtoffer- en daderschap kunnen voorkomen (o.a. Bruinsma et al., 2013; Hipp & Wo, 2015; Leoschut & Burton, 2009; Sampson, 2006).

Er is een onderscheid te maken tussen individuele en collectieve weerbaarheid. Bij individuele weerbaarheid gaat het om het stellen van doelen en het vertrouwen om deze te kunnen behalen door individuen. De individuele weerbaarheid kan vanuit dit perspectief vergroot worden door zaken als het bevorderen van school- en loopbaanpaden en het verhogen van sociale competenties (Bottrell, 2009). De overheid kan een faciliterende of ondersteunende rol spelen bij deze factoren die zorgen dat iemand op het rechte pad blijft en niet in de criminaliteit belandt. Adjieambaks (2018) benoemt in dit kader zes factoren die ertoe bijdragen dat jongeren die opgroeien in een criminele omgeving zelf niet het criminele pad zijn opgegaan. Dit zijn: lering trekken uit de gevolgen van crimineel gedrag van anderen in hun sociale omgeving; steun van een derde gedurende hun schoolcarrière; schaamte ten aanzien van hun sociale groep; verandering van omgeving die de kans op prosociale relaties vergroot; erkenning en waardering van anderen en het nastreven van langetermijndoelen. Sociaal kapitaal, gezien als de mate waarin mensen een beroep op elkaar kunnen doen, speelt tevens een belangrijke rol bij individuele weerbaarheid (Hardyns & Pauwels, 2012).

Bij collectieve weerbaarheid gaat het om het vermogen van een gemeenschap om sociale relaties te activeren of te gebruiken om gemeenschappelijke doelen te bereiken. Veiligheid vergroten of het tegengaan van criminaliteit zijn voorbeelden van zulke gemeenschappelijke doelen (Bruinsma et al., 2013; Sampson, 2006; Verwer & Walberg, 2012). Er zijn vier type factoren die de collectieve weerbaarheid versterken: gedeelde normen en waarden; onderling vertrouwen (hechte gemeenschap); informele sociale controle; formele sociale controle (Markus, 2016; Verwer & Walberg, 2012). Verwer en Walberg (2012) verstaan onder weerbaarheid dat zowel bewoners als professionals (binnen een gemeente) concreet actie ondernemen bij criminaliteit en dat de sociale controle hen ervan weerhoudt om crimineel te handelen.

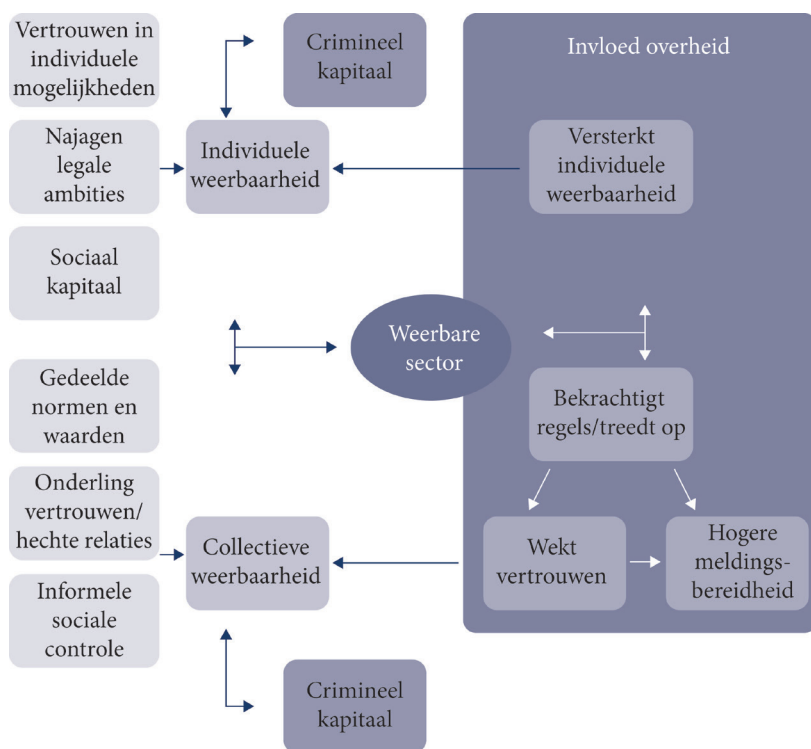
Een bedreiging voor collectieve weerbaarheid is reeds aanwezig crimineel kapitaal in een gemeenschap. Hiermee wordt bedoeld op de inbedding van deviante actoren in een gemeenschap. Wanneer deze deviante actoren voldoende ingebed zijn in lokale sociale netwerken, dan hebben ze een zekere mate van lokale immuniteit die ten koste gaat van de collectieve weerbaarheid in een buurt (Browning, 2009; Markus, 2016).

De overheid kan collectieve weerbaarheid bevorderen door het bekrachtigen van regels en het tegengaan van criminele verwevenheid of crimineel kapitaal in de gemeenschap. De rol van de overheid is normbevestigend en zij laat zien welk gedrag niet toegestaan is en wanneer wordt ingegrepen (Verwer & Walberg, 2012). Markus (2019) benoemt dat weerbaarheid onder burgers niet kan ontstaan wanneer de overheid deze rollen niet vervult; de overheid moet de burgers eerst het vertrouwen geven dat criminaliteit aangepakt wordt.

Daarbij laat eerder onderzoek zien dat hoe meer vertrouwen burgers hebben in de politie, hoe meer ze geneigd zijn om aangifte te doen bij slachtofferschap (Goudriaan et al., 2005;

Tolsma, 2011; Tolsma et al., 2012). Vertrouwen in de politie is, onder andere, weer gerelateerd aan positieve attitudes ten aanzien van de politie en de bereidheid tot samenwerking. Bij het melden van criminaliteit is daarnaast een belangrijke rol weggelegd voor responsiviteit. Burgers melden meer en vaker wanneer ze verwachten dat na hun melding (zichtbaar) handelend wordt opgetreden. De verwachting dat er geen gehoor wordt gegeven aan een melding is dan ook een belangrijke reden om niet te melden (Scheurs, 2020).

Hoewel in ondermijningsretoriek weerbaarheid vooral wordt opgevat als maatregelen die de overheid oplegt aan burgers, ondernemers of groepen⁷, blijkt uit de literatuur dat het bij het vergroten van weerbaarheid vooral gaat om zaken als individuele mogelijkheden en perspectief, onderling vertrouwen en gedeelde normen en waarden. De rol van de overheid is bescheidener en ligt vooral op het vlak van versterken, faciliteren en bekrachtigen van regelgeving. In figuur 1.1. is schematisch weergegeven hoe deze factoren in theorie invloed uitoefenen op een weerbare sector tegen drugsmokkel.⁸

Figuur 1.1. Mogelijke factoren die van invloed zijn op een weerbare sector tegen drugsmokkel

⁷ Zie bijvoorbeeld de definitie van Van Summeren (2018) die onder weerbaarheid de verdedigingsmechanismen verstaat die overheden in kunnen zetten tegen ondermijning.

⁸ Vanuit dit perspectief zijn niet alle mogelijke factoren meegenomen in figuur 1.1.

1.5. Gesloten en hechte gemeenschappen

Het bevorderen van weerbaarheid door overheidspartijen vraagt in eerste instantie toegang tot en contact met de mensen die onderdeel uitmaken van de beoogde doelgroep. Dat dit niet altijd eenvoudig is, weten veel frontlijnwerkers maar al te goed. Niet iedereen staat immers open voor contact met de overheid. Nog problematischer voor een groepsbenadering wordt het wanneer sprake is van een zogenaamde gesloten gemeenschap:

‘wanneer zo’n gemeenschap de fundamentele beginselen en waarden afwijst waarop de open samenleving is gebaseerd, ontstaat een vijandige verhouding tussen een open samenleving en haar gesloten gemeenschap.’ (Ellian, 2018, p. 22)

Ellian (2018) noemt etnische en religieuze gemeenschappen die de open democratie afwijzen voorbeelden van enclaves of gesloten gemeenschappen. De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) spreekt in dit verband van enclavevorming en concludeert dat Nederland enclaves kent die ‘het lokale bestuur afwijzen, tegenwerken, verstoren en ondergraven’, al vindt dit in mindere mate plaats dan elders in Europa (Analistennetwerk Nationale Veiligheid, 2019, p. 15). In dit geval gaat het om extremistische politieke groeperingen die de open samenleving ondermijnen.

Een ander type enclaves zijn gemeenschappen die zich niet kenmerken door politieke opvattingen, maar door het nastreven van criminele doelen of een criminele subcultuur. In dit verband typeren politie en gemeente woonwagengemeenschappen nog wel eens als ‘gesloten’. Van Leiden et al. (2014) beschrijven hoe decennialang overheidsbeleid ervoor heeft gezorgd dat sommige woonwagencentra zich ontwikkelen tot ‘vrijplaatsen’ waar bewoners actief zijn in de misdaad. Als oorzaak noemen ze dat woonwagebewoners zich gediscrimineerd en achtergesteld voelen ten opzichte van de rest van de maatschappij: ‘Daardoor zijn ze hun eigen oplossingen gaan zoeken, los van wat de rest van de samenleving en de overheid van hen verwachten’ (Vrom-Inspectie, 2009 in: Van Leiden et al., 2014, p. 28). Hiermee is overigens niet gesteld dat elk woonwagencentrum een criminele vrijplaats is of elke woonwagebewoner een crimineel.⁹

Bervoets en Bruinsma (2017) hanteren in hun definitie een sterke informele sociale controle en een, vaak historisch gegroeide, terughoudendheid tegenover de buitenwereld in dorpen en stadswijken als uitgangspunten voor een hechte of gesloten gemeenschap. Ze onderzochten verschillende wijken en dorpen waar sprake was van een dergelijke hechte gemeenschap en waar het voor de politie daarom moeilijk was om contact te leggen. Deze samenlevingen worden door de auteurs getypeerd als semi-autonoom; de inwoners onderschrijven de fundamentele waarden van ‘de grotere samenleving’.

⁹ In de media zijn talloze voorbeelden te vinden van woonwagebewoners die het stigma van ‘crimineel en gevaarlijk’ bestrijden. Onder andere in het programma ‘Bij ons op het kamp’ (2020) willen de woonwagebewoners meer begrip kweken voor hun cultuur.

maar hanteren afwijkende lokale normen. Tops en Tromp (2016) en Endedijk (2017) wijzen op het bestaan van een parallelle samenleving in Noord-Brabant, waarin:

‘... een samenleving is ontstaan waar generaties opgroeien met de vanzelfsprekendheid van een crimineel leven. Een cultuur van “we regelen het zelf wel”, een cultuur waarin de overheid totaal niet serieus genomen wordt.’ (Endedijk, 2017: 35)

Onder deze intergenerationele overdracht van criminaliteit bij bepaalde families in Brabant (Moors & Spapens, 2017), lijkt sprake te zijn van een breder cultureel verschijnsel: ‘Niemand vertelt Brabanders wat te doen, met het gezag willen ze niks te maken hebben.’ (Endedijk, 2017, p. 35). Tops en Tromp (2016) leggen de relatie met wijken met een sociale achterstandspositie. Als voorbeeld beschrijven ze de Vogeltjesbuurt in Tilburg, een wijk die in de jaren ’30 en ’40 is gebouwd voor de ‘onmaatschappelijke gezinnen van de stad’ (Tops & Tromp, 2016, p. 84). De auteurs beschrijven ‘ze [de inwoners] zich uitgesloten wisten en beseften dat de samenleving hen niet accepteerde’, wat heeft geleid tot een naar binnen gerichte groeps cultuur en een hechte onderlinge verbondenheid. De wijkbewoners hebben hun eigen opvattingen over wat wel en niet mag en zien zaken als heling, een hennepkwekerij of fraude niet als crimineel, aldus de auteurs.

Het hebben van een anti-overheid- of procriminele houding of attitude is op basis van bovenstaande voorbeelden kenmerkend voor de, in deze paragraaf besproken, gesloten of hechte gemeenschappen. Binnen de criminologie zijn attitudes ten aanzien van wetsconformiteit en de samenleving een belangrijke verklarende factor voor criminele subculturen of groepsvorming (Bruinsma, 1985; Sutherland, 1934). Attitudes zijn niet alleen belangrijk als determinanten voor crimineel gedrag voor individuen, maar ook omdat attitudes binnen een gemeenschap crimineel handelen kunnen legitimeren (Muller et al., 2010).

Terug naar de visserij. In de voorgesprekken met Team Volans is gebleken dat zij ervaren dat het niet eenvoudig is om contact te leggen met leden van de visserijgemeenschap. Hierbij merken we op dat sprake is van een overlap tussen de leefgemeenschappen van de vissers en de beroepsgemeenschap. Beide maken onderdeel uit van ‘de visserijgemeenschap’ en in de gesprekken met professionals blijkt dat hier doorgaans geen onderscheid in wordt gemaakt.

Bervoets en Bruinsma (2017) typeren visserijgemeenschappen als gesloten gemeenschappen. Ze noemen het verlenen van wederzijdse bijstand, het niet buiten hangen van de vuile was en sterke sociale banden als kenmerken van deze gemeenschappen. Buitenstaanders worden van oudsher niet met open armen ontvangen en problemen lost men zelf wel op. Eén van de hechte of gesloten gemeenschappen die zij hebben onderzocht is Volendam, gelegen aan het IJsselmeer en traditioneel de thuishaven van vissers en boeren. Ondanks de vele toeristen die hun weg naar Volendam weten te vinden, typeren zij dit dorp als ‘een eigengereide op autonomie zinnende gemeenschap, waar je niet zomaar tussen komt’ (Bervoets & Bruinsma, 2017, p. 42). Volendammers hechten aan autonomie en vrijheid en hebben weinig behoefte aan overheidsbemoeienis.

Ook op Urk, de gemeente met de grootste kottervloot van Nederland, hebben de inwoners behoefte aan autonomie. ‘Een Urker moet je de ruimte geven’, vertelt de gemeentesecretaris van de vissersplaats (Monster, 2011). In de gemeente heerst een eilandmentaliteit waar buitenstaanders maar moeilijk tussen komen. De toegenomen visserijregels en opgelegde quota maken dat de Urkers met wantrouwen naar de overheid kijken (Van Baars, 2007). In het ondermijningsbeeld van Urk wordt de ‘ons-kent-onscultuur’ zelfs een mogelijke voedingsbodem genoemd voor ondermijnende criminaliteit, al is dit niet nader onderbouwd. Drugssmokkel en -handel van harddrugs (met name cocaïne) zijn in het ondermijningsbeeld genoemd als de belangrijkste criminele activiteiten (RIEC Midden-Nederland, 2019). In tegenstelling tot de andere voorbeelden in deze paragraaf is voor de visserijgemeenschappen minder bekend in hoeverre sprake is van procriminele attitudes of een criminele subcultuur.

1.6. Probleemstelling

Nederland speelt een belangrijke rol als transitland van cocaïne voor de Europese markt en er zijn in dit hoofdstuk een aantal voorbeelden genoemd van drugspartijen die door vissers aan wal worden gebracht. Recent hebben er meerdere onderzoeken plaatsgevonden waarin is gekeken naar de rol van grote en kleine(re) (lucht)havens bij het binnenkomen van illegale goederen en mensenstromen in Nederland (Eski et al., 2021; Staring et al., 2019; Struiksmma et al., 2020; Van Nimwegen et al., 2021; Van Wijk et al., 2020). De rol van de visserij is in deze onderzoeken echter onderbelicht gebleven. Wel blijkt uit de onderzoeken naar kleinere havens dat deze kwetsbaar zijn voor criminaliteit (Struiksmma et al., 2020; Van Nimwegen et al., 2021).

In tegenstelling tot de hiervoor genoemde onderzoeken wil dit onderzoek het perspectief verschuiven van de overheid naar de doelgroep die als kwetsbaar wordt gezien voor drugssmokkel: de vissers. Zowel de leef- als beroepsgemeenschap van vissers kan getypeerd worden als hecht of zelfs gesloten. Vanwege de overlap tussen deze gemeenschappen spreken we in dit rapport van ‘de visserijgemeenschap’. De mate van hechtheid kan overheidsinspanningen om de weerbaarheid van de visserijgemeenschap te verhogen bemoeilijken. Daar komt bij dat het nog onduidelijk is hoe er binnen de visserijgemeenschap aangekeken wordt tegen maritieme smokkel en wat dit betekent voor een integrale aanpak.

Op basis van het voorgaande is de doelstelling van het onderzoek meerledig en als volgt geformuleerd:

‘Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de verwevenheid tussen maritieme drugssmokkel en de visserijgemeenschappen, en de wijze waarop contact gemaakt kan worden met deze gemeenschappen. Om vervolgens op basis van deze inzichten een integraal handelingsperspectief te bieden om de bewustwording en weerbaarheid van visserijgemeenschappen tegen maritieme smokkel te vergroten.’

De bijbehorende centrale vraag van het onderzoek luidt:

‘Op welke wijze zijn visserijgemeenschappen betrokken bij maritieme drugsmokkel en hoe kunnen binnen deze gemeenschappen de bewustwording en weerbaarheid tegen maritieme drugsmokkel vergroot worden?’

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden, zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

1. Wat zijn de aard en omvang van de betrokkenheid van visserijgemeenschappen bij maritieme drugsmokkel, en welke actoren zijn hierbij betrokken?
2. Welke beweegredenen hebben actoren uit de visserij om betrokken te raken bij maritieme drugsmokkel?
3. Welke attitudes zijn er binnen de visserijgemeenschappen jegens maritieme drugsmokkel en de overheid en welke factoren spelen hierbij een rol?
4. Welke attitudes zijn er bij overheidsvertegenwoordigers jegens de visserij?
5. Op welke wijze kunnen politie en veiligheidspartners contact leggen met (actoren uit) visserijgemeenschappen en samenwerkingen tot stand brengen?
6. Welke lessen zijn er te trekken uit het onderzoek om het bewustzijn en weerbaarheid ten aanzien van maritieme drugsmokkel te vergroten?

Hierna lichten we de belangrijkste begrippen uit de probleemstelling toe.

Maritieme drugsmokkel

Onder maritieme drugsmokkel verstaan we het illegaal over de landsgrens brengen van verboden verdovende middelen met behulp van de zeevaart. In ons onderzoek richten we ons op vissers die drugs opvissen in de Noordzee en aan wal brengen in Nederland. Op basis van bekende voorbeelden gaat het daarbij voornamelijk om cocaïne. Aan Nederlandse vissers die in het buitenland betrokken zijn bij maritieme drugsmokkel besteden we aandacht, maar we gaan hier niet diepgaand op in omdat dit buiten de scope van het onderzoek valt.

Visserijgemeenschappen

Onder visserijgemeenschappen verstaan we zowel de dorpen of gebieden waar de visserijsector een bijdrage levert aan de lokale economie (gebaseerd op Salz et al., 2008), als de beroepsgemeenschap van kottervissers. Hoewel de meeste vissers in een visserijgemeenschap wonen, kunnen we niet uitsluiten dat niet alle vissers in een visserijgemeenschap wonen. Omdat ze wel onderdeel zijn van de beroepsgroep maken ze wel onderdeel uit van het onderzoek.

Onderdeel van de visserijgemeenschappen zijn de vissers zelf, maar ook andere mensen die deel uitmaken van de gemeenschappen, zoals de families van de vissers en inwoners die in andere onderdelen van de visserijsector werken. We richten ons hierbij niet per se op de formele gemeentegrenzen, maar op het gebied of dorp hierbinnen waar de visserij daadwerkelijk een rol speelt. Hiervoor is gekozen omdat veel gemeen-

ten thans bestaan uit een samenvoeging van meerdere gemeenten of dorpen en we ons enkel richten op de gebieden waar de visserijgemeenschap zich bevindt.

Attitudes

Attitudes zijn evaluatief van aard en verwijzen naar hoe mensen ergens over oordelen, het gevoel dat ze ergens over hebben of welke houding ze nemen ten aanzien van iets (Muller et al., 2010). In dit onderzoek richten we ons op drie attitudes:

- De attitude onder leden van de visserijgemeenschappen jegens maritieme smokkel en smokkelaars.
- De attitude binnen de visserijgemeenschappen jegens de overheid.
- De attitude binnen de overheid jegens de visserijgemeenschappen.

Bewustwording

Onder bewustwording verstaan we de mate waarin leden van visserijgemeenschappen bekend zijn met het fenomeen maritieme smokkel en de rol van de visserij hierin.

Weerbaarheid

Bij weerbaarheid gaat het om de mate waarin personen, buurten of groepen in staat zijn om een (collectief) doel te bereiken, zoals een veilige buurt of een bepaalde loopbaan. Wanneer we dit vertalen naar de visserij dan gaat het om de mate waarin de visserijgemeenschap in staat is om een veilige woon-werk omgeving te zijn. We maken hierin onderscheid tussen individuele en collectieve weerbaarheid. Bij individuele weerbaarheid gaat het om de mate waarin een visser in staat is om op een legitieme manier geld te verdienen en legitieme doelen nastreeft.

Bij collectieve weerbaarheid gaat het om de mate waarin de visserijgemeenschap een veilige woon-werkomgeving nastreeft en creëert, zonder betrokkenheid bij maritieme drugssmokkel.

Lessen

Bij het formuleren van lessen hanteren we een overheidsperspectief en richten we ons op verdedigingsmechanismen die overheden in kunnen zetten om de weerbaarheid van vissers en de visserijsector tegen maritieme drugssmokkel te vergroten.

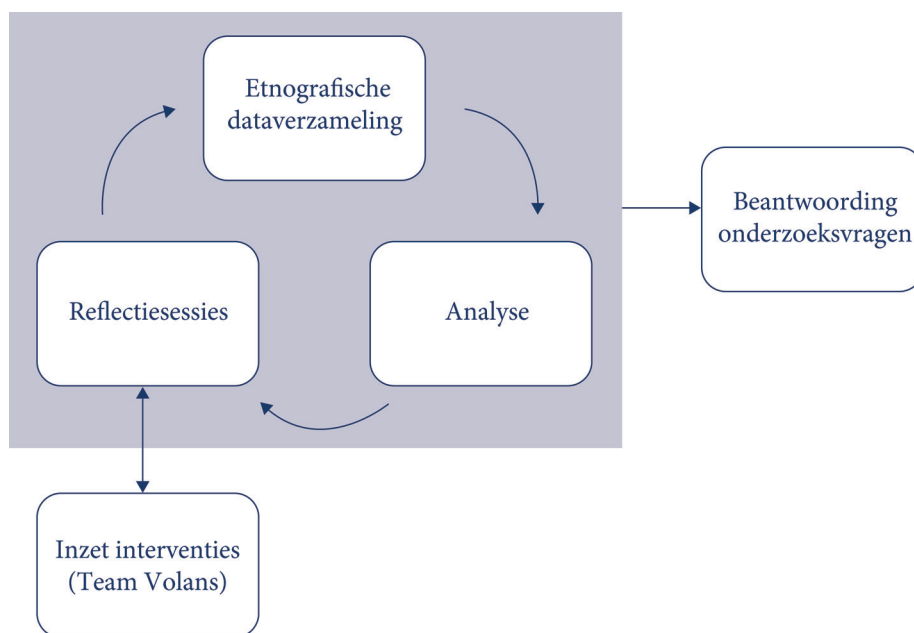
Welke verdedigingsmechanismen dit zijn, en welke interventies of maatregelen deze stimuleren, is afhankelijk van de bevindingen van het onderzoek.

1.7. Methoden van onderzoek

Het onderzoek heeft in eerste instantie het karakter van een kwalitatief, verkennend, fenomeenonderzoek. Daarnaast beoogt het onderzoek tussentijdse bevindingen te delen en beschikbaar te maken voor professionals ten bate van kennisdeling- en ontwikkeling en het ontwikkelen van interventies (Lieshout et al., 2017). We hebben hiermee geprobeerd om niet alleen achteraf (bij wijze van publicatie), maar ook gedurende het onderzoek een bijdrage te leveren aan de acties en interventies van Team Volans. Zij

zijn de direct belanghebbenden van het onderzoek en hebben gedurende het onderzoek actief bijgedragen. Leden van Team Volans hebben geparticipeerd in het onderzoek door mee te denken over de invulling van het onderzoek, als informatieleveranciers en door deelname aan de reflectiesessies.

In figuur 1.2. is de opzet van het onderzoek schematisch weergegeven. Hierin is te zien dat de bevindingen van de etnografische dataverzameling input vormen voor de periodieke reflectiesessies. De uitkomsten van de reflectiesessies vormen enerzijds input voor de verdere etnografische dataverzameling en anderzijds voor de inzet van interventies door Team Volans. Na de onderzoeksperiode worden de bevindingen in gezamenlijkheid geëvalueerd om de onderzoeksvragen te beantwoorden.

Figuur 1.2 Grafische weergave onderzoeksdesign

1.7.1. *Etnografische dataverzameling*

De belangrijkste vorm van dataverzameling in dit onderzoek is te typeren als een vorm van een *multi-sited* etnografie. Hierbij hebben de onderzoekers geprobeerd om de culturele praktijken en betekenissen van een groep diepgaand te begrijpen en bestuderen op meerdere locaties (Zaitch et al., 2018). In dit onderzoek zijn we geïnteresseerd in hoe visserijgemeenschappen aankijken tegen maritieme smokkel en op welke wijze zij hierbij betrokken zijn en raken. Zowel voor het inzicht in de problematiek als voor het ontwerpen van zinvolle interventies om de bewustwording en weerbaarheid van de visserijgemeenschappen te vergroten, is het relevant om te weten hoe hier *binnen* de

gemeenschappen tegenaan gekeken wordt. We hebben verschillende methoden gebruikt om data te verzamelen die we hierna toelichten.

Startbijeenkomst

Bij aanvang van het onderzoek is een startbijeenkomst georganiseerd met de onderzoekers, een aantal leden van Team Volans (OM, politie, NVWA) en één van de projectleiders van het project 'Maritieme Smokkel Noord-Holland'. Vanwege de COVID-19-maatregelen heeft deze bijeenkomst digitaal plaatsgevonden. Bij dit startoverleg hebben de deelnemers zich voorgesteld, zijn de verschillende stappen in het onderzoek toegelicht door de onderzoekers en zijn er afspraken gemaakt over het aanleveren van mogelijke sleutelpersonen, (digitale) sleutellocaties en relevante interne documenten door Team Volans.

Startbeeld

Na de startbijeenkomst zijn we begonnen met het opstellen van een breed, verkennend startbeeld over de betrokkenheid van de visserijsector bij maritieme drugssmokkel op basis van open bronnen (mediaberichten, rechtbankuitspraken enzovoort), interne bronnen (zoals lokale ondermijningsbeelden en politieanalyses) en verkennende gesprekken met leden van Team Volans. Voor dit startbeeld hebben we tevens gebruikgemaakt van bestaande gespreksverslagen van Team Volans met actoren binnen en buiten die overheid die betrokken zijn bij de visserij. Ook hebben we zelf enkele verkennende interviews afgenomen. Het startbeeld heeft eerste inzichten gegeven over de verschillende thema's in het onderzoek, zoals aard, actoren en beweegredenen. Daarnaast is ook gekeken naar actuele ontwikkelingen in de visserij die invloed hebben op vissers en criminogene factoren die de visserij kwetsbaar maken voor maritieme smokkel. Het startbeeld is als losstaand intern document verspreid onder de deelnemers aan de startbijeenkomst en de begeleidingscommissie.

Casusselectie

Het veldwerk heeft zich vervolgens in eerste instantie toegespitst op drie locaties. De selectie van deze casussen kan gezien worden als een theoretische steekproeftrekking, waarbij we hebben geselecteerd op basis van inhoudelijke kenmerken en theoretisch overwegingen in tegenstelling tot een statistische steekproef (Zaitch et al., 2018). Bij de selectie van de casussen zijn de volgende criteria in acht genomen:

- Zijn er aanwijzingen dat er binnen de vissersgemeenschappen betrokkenheid is bij maritieme drugssmokkel?
- Zijn er reeds aanknopingspunten of sleutelpersonen bekend voor de etnografische dataverzameling?
- Vullen de casussen elkaar aan om de onderzoeksvragen volledig(er) te beantwoorden?

Samen met de leden van Team Volans hebben we gekeken welke casussen aan deze criteria voldoen om tot een keuze te komen. De geselecteerde casussen zijn geworden:

1. Gemeente Hollands Kroon – Wieringen, waaronder Den Oever.
2. Gemeente Velsen – Visafslag en haven IJmuiden.
3. Gemeente Urk

Twee van deze casussen, Hollands Kroon en IJmuiden, bevinden zich in Noord-Holland, omdat Team Volans een Noord-Hollands project is en hier de meeste kennis en betrokkenheid bij heeft. Aan Team Volans neemt echter ook Politie Midden-Nederland deel (vanwege de gedeelde problematiek). Vanwege de kennis, contacten en eerdere betrokkenheid is Urk als derde casus geselecteerd.

Verder is de tweede casus (IJmuiden) weliswaar gelegen in een vissersgemeente, maar richt de aandacht zich specifiek op de haven en visafslag in IJmuiden. Deze casus is gekozen omdat dit een verzamelplaats is van vissers en andere actoren van de visserij-sector wat in theorie andere kansen biedt om contact te leggen en informatie te verzamelen, dan de casussen waarin we een gemeente onder de loep nemen. Ook konden we hier de vissers in een andere omgeving zien en onderzoeken hoe men hier aankijkt tegen maritieme drugssmokkel. De visafslag vormt daarmee een waardevolle aanvulling op de andere locaties. Over de drie casussen was al bestaande informatie beschikbaar over betrokkenheid bij maritieme smokkel en had Team Volans kennis van één of meerdere contactpersonen die we voor dit onderzoek konden benaderen, zoals wijk-agenten of havenmeesters. In hoofdstuk 2 lichten we de casussen uitgebreider toe.

Documentstudie

Naast het algemene literatuuronderzoek voor het startbeeld, zijn voor alle drie de casussen beschikbare open bronnen geanalyseerd. Het gaat dan om wetenschappelijke literatuur, mediaberichten, beleidsdocumenten, jaarverslagen van de visafslag, lektuur over de visserij en non-fictieboeken over smokkel en drugshandel. Daarnaast hebben de onderzoekers ook online video's en documentaires over de visserij bekeken, podcasts beluisterd en internetpagina's met historische informatie bestudeerd. We hebben ons hierbij niet beperkt tot enkel informatie over betrokkenheid van maritieme smokkel om zo'n volledig mogelijk beeld te krijgen van de gemeenschappen die we bestuderen. Indien mogelijk zijn ook interne documenten geanalyseerd, zoals ondermijningsbeelden of lokale criminaliteitsanalyses.

Veldonderzoek

Het veldonderzoek is via verschillende sporen uitgevoerd.

Via sleutelfiguren

Allereerst is gewerkt met zogenaamde sleutelfiguren. Sleutelfiguren zijn mensen die de visserijgemeenschappen goed kennen, omdat ze er werken, wonen of er beroepsmatig veel mee te maken hebben. Zowel via Team Volans als op basis van eigen deskresearch zijn verschillende typen sleutelfiguren benaderd en geïnterviewd. De selectie van sleu-

telfiguren is divers en bestaat zowel uit overheidsprofessionals als mensen uit de visserijsector of -gemeenschap. We hebben deze gesprekken gevoerd om de kennis die zij hebben in kaart te brengen en om vervolgens via hen met andere personen in contact te komen (zogenaamde sneeuwbalmethode). Aan het eind van elk gesprek hebben we gevraagd of zij andere personen kenden die we konden spreken. Vooral in Urk is deze methode succesvol geweest en hebben we via veel nieuwe contacten kunnen leggen.

Via sleutellocaties

Een tweede spoor van het veldwerk is via sleutellocaties. Een belangrijke vraag bij aanvang van het onderzoek was waar we vissers fysiek konden ontmoeten. In de praktijk bleek dit nog niet eenvoudig, omdat we leerden dat kottervissers van maandag (of zondagnacht) tot donderdagavond/vrijdagnacht op zee zijn. De havens met visafslagen of -veilingen zijn dan ook één van de weinige locaties waar we vissers daadwerkelijk aan konden treffen. Deze hebben we bezocht in IJmuiden, Urk, Den Oever en Harlingen. Naast de locatie bleek hierbij ook het tijdstip van belang. Zo waren we bij ons eerste bezoek in IJmuiden te laat aanwezig, omdat alle vissers al uit de afslag vertrokken waren, of op het punt stonden dit te doen. In overleg met het havenbedrijf hebben we toestemming gekregen om elke visafslag meerdere malen te bezoeken en contacten te leggen met vissers. Daarnaast bleek gedurende het onderzoek dat de haven in Harlingen de thuisbasis is voor de Urker vissers en niet de haven op Urk zelf. Ook deze haven is daarom bezocht.

De bezoeken aan de visafslagen zijn zinvol geweest om een beeld te krijgen van het reilen en zeilen op de afslag en hebben geleid tot enkele gesprekken met vissers of werknemers op de afslag en de haven. Meer succesvol waren echter bezoeken in de haven van Den Oever, waar de vissers op vrijdag langer aan wal liggen. Op de bonnetfooi zijn onderzoekers hier meerdere malen geweest om vissers te benaderen. Hoewel niet iedereen hiervoor openstond, is het in veel gevallen gelukt om een uitgebreid gesprek te voeren. De haven van IJmuiden is maar voor weinig vissers een thuishaven, hier is het slechts één keer gelukt om een visser te spreken.

Via digitale sleutelplekken

Aanvankelijk was het idee om ook via digitale sleutelplekken, zoals Facebookpagina's, Telegram of Twitter, contacten te leggen met vissers. De Facebookpagina's bleken vaak besloten, waardoor dit weinig mogelijkheden bood tot contact en ook Telegram bood geen aanknopingspunten. Een aantal keer is het wel gelukt om via Twitter contact te leggen met een visser, door eerst een persoonlijk bericht te sturen met de vraag om medewerking. Er waren echter ook vissers die niet gereageerd hebben, of die de mogelijkheid om contact te leggen via een persoonlijk bericht uit hadden staan.

Overig

Tot slot zijn er ook personen geweest die we hebben benaderd omdat we hun naam tegenkwamen in een boek of in de media. Via deze manier hebben we bijvoorbeeld contact gelegd met een journalist en een advocaat. Ook hebben we via algemene mail-

adressen contact gezocht met vertegenwoordigers van de visserijsector, zoals met regionale productorganisaties (regionale PO's), visafslagen of de visserijsschool. In het algemeen zijn deze pogingen succesvol verlopen en ontvingen we een positieve reactie.

Naar aanleiding van een groepsgesprek met docenten en directie van de visserijsschool hebben we gevraagd of we groepsgesprekken met studenten konden organiseren. Hiermee konden we het perspectief van jonge vissers meenemen in het onderzoek. Op de locatie van de school hebben we vervolgens twee groepsgesprekken met in totaal twaalf studenten gevoerd die allen al ervaring hadden op zee. Deze gesprekken zijn gevoerd aan de hand van een interactieve digitale tool, waarna we de uitkomsten klassikaal verder bespraken. Tevens hebben we een visserijzitting bijgewoond bij de rechtbank van Amsterdam. Op deze dag hebben we vier rechtszaken bijgewoond die betrekking hebben op de visserij, zoals een zaak over ondermaatse vis en niet-toegestane vaarbewegingen op de Noordzee.

Tot slot zijn we twee keer uitgenodigd voor een bijeenkomst van Team Volans met meerdere overheidspartijen die zich bezighouden met maritieme smokkel. Bij deze bijeenkomsten waren we als toehoorder aanwezig. Deze bijeenkomsten hebben geleid tot de benadering van nieuwe participanten voor het onderzoek.

De participanten

De contacten die we via de verschillende sporen hebben gelegd en de gesprekken die we vervolgens hebben gevoerd, zijn verschillend in aard en duur. We hebben gesproken met politieprofessionals, zoals wijkagenten of politiemensen, die in één van de gemeenten wonen. We hebben ook veel gesproken met mensen uit de visserijwereld zelf, zoals vertegenwoordigers van de vissersbonden en directeuren van de havenveilingen. De participanten zijn in te delen in de volgende categorieën: vissers, overige werknemers of ondernemers in de visserijsector, inwoners, overheidsprofessionals en overig.

Bij vissers hebben we ons beperkt tot vissers of voormalige vissers in de kottervisserij. Onder overige participanten uit de visserijsectoren vallen bijvoorbeeld directeuren van de visafslagen en vertegenwoordigers van VisNed of de PO's. Van de overheid hebben we gesproken met onder anderen burgemeesters van visserijgemeenschappen, relevante wethouders, OOV'ers, professionals van de Kustwacht, NVWA, Marechaussee, Douane¹⁰ en de politie (zowel vanuit de basispolitiezorg als van de recherche en specialistische onderdelen). We hebben ook een aantal overheidsprofessionals gesproken die inmiddels niet meer voor de overheid werken, bijvoorbeeld omdat ze gepensioneerd zijn, maar die ons nog wel veel konden vertellen over het onderwerp. In de categorie overig vallen onder andere dominees, journalisten en professionals uit de verslavingszorg of van sociale wijkteams. De categorieën overlappen elkaar ook, zo hebben we meerdere malen een overheidsprofessional gesproken, die tevens inwoner is of was van een visserijgemeenschap.

10 In het interview met de Douane mochten we over bepaalde zaken geen vragen stellen, zoals over de werkwijze, en is het getranscribeerde gespreksverslag na afloop grondig becommentarieerd.

In het rapport hanteren we daarom de term participant, in plaats van respondent. Dit vinden we passender omdat bij respondenten vaak verwezen wordt naar deelnemers die reageren op vragenlijsten of enquêtes. De term participant wordt in kwalitatief onderzoek vaker gebruikt voor deelnemers die een bijdrage leveren in verschillende vormen, zoals via interviews, verhalen of observaties (Morse, 1991). De gesprekken die we hebben gevoerd met participanten variëren van korte gesprekjes tot diepgaande interviews van soms enkele uren. In ons achterhoofd hanteerden we een basistopiclijst die gebaseerd is op de onderzoeksvragen, maar die we aanpasten naargelang de aard van de participant. Sommige participanten hebben we gedurende het onderzoek meerdere malen gesproken, bijvoorbeeld om verder door te vragen, nieuwe bevindingen te helpen duiden of te verifiëren.

De wijze van contact verschilt. Vanwege de COVID-19-maatregelen hebben we het bij contacten die we via de mail of telefonisch hebben gelegd aan de participanten gevraagd op welke wijze ze af wilden spreken. In veel gevallen hebben we vervolgens fysiek afgesproken, in sommige gevallen hebben we telefonische gesprekken gevoerd of via onlinevergadersoftware, zoals Zoom of Teams. Wanneer we wel een fysieke afspraak hadden, dan lieten we de keus voor een locatie aan de participant. We hebben de participanten bezocht op werklocaties, zoals een politiebureau of bij de visafslag, of bij hen thuis. Bij de bezoeken aan de haven, spraken we de vissers vaak bij of op hun kotter.

In totaal hebben we 112 unieke participanten gesproken, onder wie 39 vissers en 16 mensen die werkzaam zijn in overige onderdelen van de visserijsector. Bij de overheid werkte 51 participanten. Van de participanten is van 36 mensen bekend dat ze inwoners zijn van een visserijgemeenschap. We houden hierbij een slag om de arm, omdat niet van alle vissers die we hebben gesproken bekend is of ze ook daadwerkelijk wonen in een vissersgemeenschap, zoals Urk of Wieringen. Wanneer we kijken naar de casussen, dan hebben we met de meeste participanten gesproken over Urk (n=46), gevolgd door Wieringen/Den Oever (n=27), IJmuiden (n=15) en Harlingen (n=3). Meer algemene gesprekken over de visserij en/of maritieme smokkel hebben we gevoerd met 21 participanten.

1.7.2. *Kennis tussentijds beschikbaar stellen aan de praktijk*

Zoals gezegd, hebben de onderzoekers periodiek tussentijdse bevindingen teruggekoppeld aan het projectteam om hierop met hen te reflecteren. In totaal zijn er vijf reflectiesessies georganiseerd, met steeds ongeveer twee maanden tussen de sessies. De sessies hebben zowel digitaal als fysiek plaatsgevonden, afhankelijk van mogelijkheden vanwege COVID-19. Voor de sessies is telkens anderhalf tot twee uur uitgetrokken. Naast de terugkoppeling van de tussentijdse bevindingen van de onderzoekers, hebben er gezamenlijke duiding en reflectie plaatsgevonden. De deelnemers hebben kennis opgedaan, nieuwe informatie ingebracht of nieuwe contactpersonen aangeleverd. Tijdens de reflectiesessies was er steeds zowel aandacht voor inhoudelijke bevindingen als voor het onderzoeksproces. Problemen en kansen bij de dataverzameling zijn hier op

tafel gelegd, bijvoorbeeld over het leggen van contact binnen de visserijgemeenschappen. De onderzoekers hebben de sessies voorbereid en van elke sessie is een verslag gemaakt. Dit verslag is als input voor het onderzoeksrapport gebruikt.

De deelnemers aan de reflectiesessie vormen een vertegenwoordiging van de leden van Team Volans, de onderzoekers en aanvullende experts die kunnen meedenken, adviseren en aanvullen als het gaat om de betekenis van de tussentijdse bevindingen. Deze experts waren geen vaste deelnemers, maar varieerden gedurende het onderzoek om externe kennis te kunnen benutten en tevens om ‘tunnelvisie’ bij de onderzoekers en Team Volans te voorkomen. Het is een aantal keer voorgekomen dat Team Volans experts heeft aangedragen om aanwezig te zijn bij de reflectiesessies. Aanvankelijk was het idee om externe experts aan te laten sluiten bij de reflectiesessies, maar vanwege de vertrouwelijkheid van de gevonden informatie en om de deelnemers van overheidspartijen vrijuit te laten deelnemen zijn dit echter steeds overheidsdeskundigen geweest. Tabel 1.1. geeft een overzicht van het onderwerp en de deelnemers per sessie.

De laatste reflectiesessie kent een andere opzet dan de overige vier sessies, met een focus op de lessen en ervaringen die Team Volans heeft opgedaan in haar contacten met de visserij en het bedenken en uitvoeren van interventies. Deze sessie heeft ook meer deelnemers (n=12), dan de overige sessies.

1.7.3. *Samenwerking met Team Volans en Team Titel V onderzoek*

Gedurende het onderzoek is nauw samengewerkt met de leden van Team Volans. De samenwerking met Team Volans is van cruciale waarde geweest voor het verloop van het onderzoek. Via Team Volans hebben we de eerste sleutelfiguren geïdentificeerd en zij hebben ons weer in contact gebracht met andere teams die kennis hebben van dit onderwerp, zoals de Intelcel Transportcriminaliteit Maritiem van de Landelijke Eenheid. Ook voor het verzamelen van interne documenten, zoals lokale ondermijningsbeelden en het verstrekken van meer informatie over toezicht op de Noordzee konden de onderzoekers op hen rekenen. Zo heeft de toezichthouder van de NVWA in de beginfase van het onderzoek een presentatie gehouden voor de onderzoekers over de kottervisserij. Anderzijds heeft Team Volans de onderzoekers een aantal tussentijdse vragen gestuurd die zij hadden over de visserij om te kijken of wij daar meer informatie over konden verschaffen met ons onderzoek. Bijvoorbeeld de vraag ‘of er zichtbare indicatoren zijn van financiële malaise bij een vissersbedrijf’. Of ‘hoe vaak vissers eigenlijk benaderd worden door ronselaars om drugs op te halen uit de Noordzee’. Voor zover mogelijk hebben we deze vragen meegenomen in onze dataverzameling.

Naast Team Volans zijn ook andere teams bij de overheid bezig met visserij en criminaliteit. Gedurende het onderzoek liep er bij de eenheid Noord-Holland een Titel V onderzoek maritieme smokkel met een relatie tot Noord-Holland. Het team dat dit onderzoek uitvoert, heeft als doel om informatie te leveren die tot een strafrechtelijk

onderzoek Titel IVa Sv¹¹ leidt, met name gericht op maritieme smokkel en daaruit voortvloeiende witwaspraktijken. Daarnaast levert dit team informatie aan het Project Maritieme Smokkel en werkt zij aan een *crime script* voor maritieme smokkel. De informatie waar dit team gebruik van maakt, is veelal gebaseerd op data over bekende criminelen die zich hiermee bezighouden. Enerzijds is voor dit team de kennis die wij vanuit andere teams opdoen interessant en anderzijds geeft de informatie van het team ons meer inzicht in de betrokkenheid van de visserij bij maritieme smokkel. Met dit team heeft waardevolle samenwerking plaatsgevonden op het gebied van kennisuitwisseling, en zij hebben deelgenomen aan de reflectiesessies. Tevens is via hen samenwerking gezocht met een oud-rechercheur die veel kennis heeft over dit onderwerp. In de interactie met de leden van de betrokken teams hebben de onderzoekers verschillende rollen aangenomen. In de rol van onderzoekers zijn de leden bevraagd en tussentijds geraadpleegd over onderzoeksbevindingen. Daarnaast hebben de onderzoekers, tijdens de sessies en tussentijds, de rol aangenomen van adviseur ten aanzien van mogelijke interventies op basis van reeds opgedane inzichten in de visserij. In de empirische hoofdstukken blikken we terug op de interactie met en de feedback van de praktijkprofessionals en in het slothoofdstuk reflecteren we overkoepelend op onze rol en de bijdrage van het tussentijds terugkoppelen van de bevindingen.

1.7.4. *Verslaglegging, analyse en rapportage*

Van alle gesprekken en bezoeken is een verslag opgemaakt. Indien mogelijk zijn de gesprekken in tweetallen gevoerd, waarbij één onderzoeker verantwoordelijk was voor de verslaglegging. In andere gevallen zijn de gesprekken opgenomen en later uitgewerkt. Bij de ad-hocbezoeken in de havens is verslaglegging kort na de gesprekken opgemaakt. Indien mogelijk zijn participanten later nog benaderd over onduidelijkheden in het gespreksverslag, maar we hebben niet van alle participanten contactgegevens. Deze verslagen vormen de basis van de analyse en zijn genummerd. Ook de verslagen van observaties op locaties, de reflectiesessies en bijgewoonde overleggen zijn uitgewerkt, opgeslagen en genummerd. De gespreksverslagen zijn vervolgens gecodeerd met behulp van het softwareanalyse programma ATLAS.ti. Aan de hand van de eerste inzichten uit het startbeeld is een aantal codes vooraf vastgesteld en indien nodig zijn gedurende het analyseproces codes toegevoegd. Om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te verhogen, is een gedeelte van de data samen gecodeerd en zijn twijfelgevallen voorgelegd aan een andere onderzoeker uit het team. De gecodeerde data zijn vervolgens verwerkt in de onderhavige rapportage. Het rapport is in concept voorgelegd aan de begeleidingscommissie (zie voor de leden bijlage A). De begeleidingscommissie heeft feedback gegeven op het concept en deze is vervolgens verwerkt. Uiteindelijk is het concept voorgelegd aan de redactiecommissie van Politie & Wetenschap en ook deze feedback is verwerkt.

11 Dit verwijst naar de inzet van de klassieke opsporingsbevoegdheden waarbij het onderzoek zich met name op de verdachte richt, die alleen voorwerp van onderzoek is. Het kan zijn dat daarbij ook anderen worden onderzocht om zeker te krijgen wie de verdachte is en wat zijn rol precies was, maar in beginsel gaat het alleen om die verdachte (Bron: Bewijs in strafzaken, z.d.).

1.8. Beperkingen van het onderzoek

Net zoals elk onderzoek kent ook dit onderzoek methodologische beperkingen. In deze paragraaf bespreken we de belangrijkste beperkingen.

Als eerste is het van belang om op te merken dat de externe validiteit van het onderzoek beperkt is en bevindingen niet zonder meer veralgemeeniseerd kunnen worden naar de *hele* visserijgemeenschap in Nederland. Om diepgaand inzicht te kunnen geven, hebben we ons beperkt tot drie visserijgemeenschappen en niet tot alle visserijgemeenschappen. Het onderzoek is dan ook verkennend van aard en kan de basis leggen voor verder verklarend onderzoek. Minimaal kan daarom gesproken worden van theoretische generalisering, waarbij de empirische bevindingen gebruikt kunnen worden om algemene theoretische uitspraken te doen (Maesschalck, 2018; Yin, 2009). Wel is geprobeerd om de externe validiteit van het onderzoek te verhogen door in het onderzoek ook participanten te bevragen die een bredere kennis hebben van de visserij dan enkel de onderzochte cases. Bijvoorbeeld participanten van de Kustwacht of van de Intelcel Transportcriminaliteit Maritiem van de Landelijke Eenheid. Tevens heeft het openbronnenonderzoek zich niet beperkt tot de drie cases om zo veel mogelijk inzicht te vergaren.

Een tweede punt betreft de interne validiteit, oftewel: is de kwaliteit van het onderzoek hoog genoeg om tot betrouwbare conclusies te komen? Ook wanneer we de bevindingen enkel betrekken op de onderzochte cases, zijn er methodologische beperkingen van toepassing. Zo hebben we geen gebruik kunnen maken van een willekeurige steekproef van leden van visserijgemeenschappen, maar zijn we afhankelijk geweest van participanten die aan het onderzoek mee wilden werken. Het is dan ook niet onvoorstelbaar dat niet alle groepen even goed vertegenwoordigd zijn in het onderzoek. Om de interne validiteit te vergroten, hebbe we via verschillende kanalen participanten geworven, zoals via sleutelpersonen, open bronnen, locatiebezoeken en via sociale media. Ook hebben we geprobeerd om zo veel mogelijk verschillende invalshoeken in het onderzoek te vertegenwoordigen: vanuit de vissers, de inwoners, de overheid en instituten zoals kerk, school en hulpverlening. Tot slot hebben we datatriangulatie toegepast om de interne validiteit te vergroten; niet alleen hebben we interviews afgenomen, maar we hebben ook uitvoerig openbronnenonderzoek gedaan en observaties uitgevoerd.

Niet alle cases zijn echter even goed vertegenwoordig in het onderzoek. Zoals in de vorige paragraaf aangegeven, hebben we de meeste participanten gesproken over Urk en de minste over IJmuiden. Over IJmuiden concludeerden we gedurende het onderzoek dat de visserijgemeenschap beperkt was in tegenstelling tot de andere twee cases en de uitgelopen sporen weinig nieuwe informatie opleverde. Deels lag dit in de lijn der verwachting, omdat IJmuiden uitgekozen was vanwege de aanwezigheid van een visafslag en niet zozeer vanwege een actieve visserijgemeenschap. In overleg met de begeleidingscommissie is daarom besloten om het onderzoek meer te richten op Urk en Wieringen. De bevindingen van dit onderzoek zijn dan ook meer van toepassing op deze twee gemeenschappen dan op de visserij in IJmuiden.

Tot slot hebben we in ons veldonderzoek geen contacten gelegd met maritieme smokkelaars zelf, in elk geval voor zover bekend. Verschillende pogingen daartoe via sleutelfiguren of sociale media zijn op niks uitgelopen. In een enkel geval hebben we er op advies van andere participanten voor gekozen om actieve smokkelaars niet te benaderen, vanwege ingeschatte risico's voor onze eigen veiligheid. Deze groep is natuurlijk bij uitstek geschikt om bij te dragen aan het onderzoek, maar is helaas niet vertegenwoordigd in het veldwerk. Wel hebben we gesproken met bekenden en familie van bekende smokkelaars of met overheidsprofessionals die deze personen goed kenden en ons meer over hen konden vertellen. Tevens hebben we gesproken met mensen die zelf benaderd zijn om te smokkelen.

1.9. Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk gaan we eerst nader in op de kottervisserij in Nederland. Hierin geven we ook een beschrijving van de onderzochte cases. In hoofdstuk 3 komen de aard en omvang (voor zover bekend) van maritieme smokkel door vissers aan bod. In hoofdstuk 4 verschuiven we het perspectief naar de actoren en beschrijven we de beweegredenen van vissers om betrokken te raken bij maritieme smokkel en de attitudes die leven in de visserijgemeenschappen. In dit hoofdstuk beschrijven we ook de attitudes van overheidsprofessionals ten aanzien van visserijgemeenschappen. In hoofdstuk 5 maken we de vertaalslag naar het handelingsperspectief en tekenen we lessen op om contact te leggen met de visserij en om het bewustzijn en de weerbaarheid te verhogen. Tot slot bevat hoofdstuk 6 de slotbeschouwing.

2. De visserij in Nederland

‘De zee is rijk, de zee is groot en zout water geeft het zoetste brood’ (Visserijimpje in Vriend, 2020, p. 67)

In dit hoofdstuk geven we een introductie op de visserij in Nederland. We beogen hiermee niet om alle facetten van de visserij volledig te bespreken, hiervoor is het onderwerp te omvangrijk. In het eerste deel van dit hoofdstuk bespreken we de stand van zaken omtrent de Nederlandse vloot, de kottervisserij en actuele ontwikkelingen die hierop van invloed zijn. Ook gaan we in op de visafslagen. We focussen ons hierbij dus op de beroepsgemeenschap van vissers. In het tweede gedeelte van dit hoofdstuk besteden we aandacht aan de leefgemeenschappen van de vissers en cultuuraspecten hiervan. Vervolgens beschrijven we onze observaties van de drie casussen waar we het meeste veldwerk hebben verricht: Urk, Wieringen en de haven van IJmuiden. De bevindingen in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op openbronnenonderzoek en op informatie uit de interviews.

2.1. De Nederlandse vloot

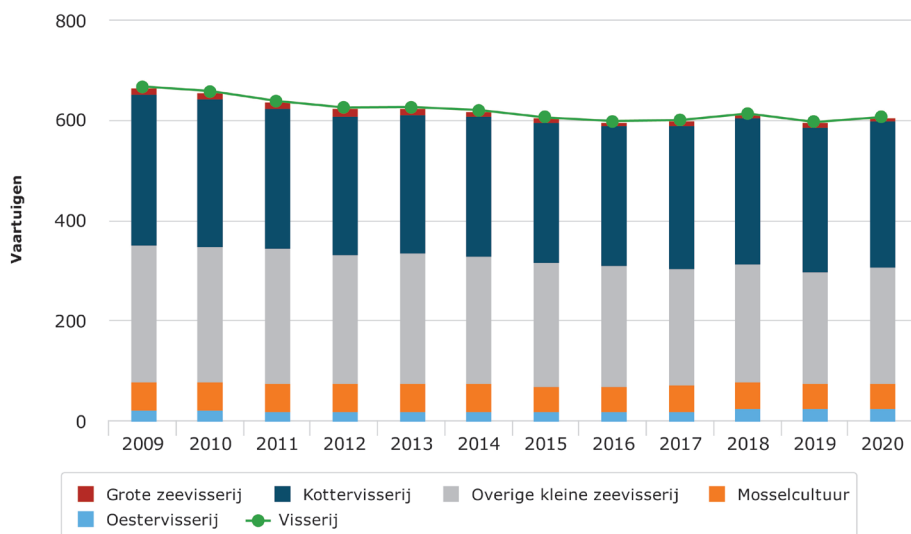
De visserij in Nederland kent een rijke geschiedenis en hoewel de vloot de afgelopen decennia is afgenomen, heeft Nederland nog altijd een aanzienlijke vissersvloot en bijbehorende visserijgemeenschappen. Er zijn verschillende typen visserij. Een belangrijk onderscheid is er tussen de zeevisserij en de IJsselmeervisserij. Daarnaast is er onderscheid in type vaartuig; de grotere zeevisserij gebruikt trawlers (of treilers) en de kleine zeevisserij vist met kotters.¹² Deze kottervisserij is de belangrijkste vloot, qua omvang en werkgelegenheid, in Nederland.

Kotters zijn een bepaald type vaartuig waarmee relatief korte visreizen worden gemaakt, voornamelijk op de Noordzee en de Waddenzee. De belangrijkste vissoorten die met de kottervisserij gevangen worden zijn tong, schol en garnalen (Hoefnagel et al., 2011). Het grootste aandeel kotters komt uit de havens van Urk en Wieringen, samen goed voor 42% van de totale actieve kottervloot. In 2019 telde Wieringen 47 kotters en Urk 74 (WUR, 2020c). Hierbij merken we op dat de Urker kotters de haven van Harlingen als thuisbasis hebben.

12 Naast de kottervisserij is er nog een categorie ‘overige kleine zeevisserij’, bestaande uit diverse visserijen, zoals visserij met een hengel, staand want (type vistuig), fuiken en korven (WUR, 2020b). Ook kent Nederland mosselwekerijen en oestervisserij.

Figuur 2.1. geeft een overzicht van de vlootsamenstelling in Nederland in de periode 2009 tot en met 2019. Hieruit is af te lezen dat de vloot in 2019 uit 606 vaartuigen bestond en redelijk stabiel is. Het is echter jarenlang slecht gegaan met de kottervloot. In 2006 concludeerde de Task Force Duurzame Noordzeevervisserij (2006) dat veranderingen noodzakelijk waren om de slechte economische situatie van de Noordzeever vissers te verbeteren. Door onder andere lage visprijzen en hoge brandstofkosten konden steeds minder vissers het hoofd boven water houden (GIBO Groep & LEI WUR, 2010; Task Force Duurzame Noordzeevervisserij, 2006). Niet alleen de omvang van de kottervisserij op de Noordzee, ook de IJsselmeervisserij is in die jaren structureel afgenomen met faillissementen van vissersbedrijven als gevolg (Salz et al., 2008; Task Force Duurzame Noordzeevervisserij, 2006). De angst voor faillissement speelt een belangrijke rol in het leven van vissers:

‘Het zou moeten gaan over de vrijheid. Over onafhankelijkheid. Maar de vissers praten vandaag de dag vooral over geld, misschien wel de wortel van alle kwaad. Want de bank roept en de tijd tikt weg.’ (Voormalige visser met drie varende zoons, RTV Rijnmond, 2011)

Figuur 2.1. Nederlandse vlootsamenstelling

Overgenomen uit: WUR, 2020c

De werkgelegenheid in de visserij neemt in de periode 1995-2006 met 28% af (Salz et al., 2008). Deze afname heeft vooral plaatsgevonden in Urk, Goedereede, Den Helder en Texel waar de vloot substantieel kleiner is geworden. Vanaf 2013 is het nettoresultaat van de visserij echter positief. In de jaren 2015, 2016, 2017 en 2018 werden forse

winsten geboekt. Daarna is hier verandering in gekomen. De meest recente cijfers laten zien dat het nettoresultaat in 2019 met 16 miljoen euro winst weliswaar positief is, maar toch twee derde minder is dan de 48 miljoen winst in 2018 (WUR, 2020b). De hoge winsten in voorgaande jaren zijn te danken aan relatief goede visprijzen, lage olieprijsen, goede vangsten en energiezuinige vismethoden. De gestegen olieprijsen en het intrekken van de pulsontheffing, met een hoger brandstofverbruik tot gevolg, zijn de voornaamste oorzaken voor de recente winstdaling (WUR, 2020b).

In een onderzoek naar de toekomst van de visserij in Nederland concluderen Hoefnagel et al. (2011) dat er binnen traditionele visserijgemeenschappen steeds minder jongeren te vinden zijn die visser willen worden. Bemanningsleden komen steeds vaker uit andere landen, vooral uit Oost-Europa en Noord-Afrika. Ook Filipijnen worden momenteel veel gezien aan boord. De Filipijnse bemanningsleden krijgen een lager percentage van de opbrengst uitbetaald dan Nederlandse bemanningsleden en zijn daardoor goedkopere arbeidskrachten, horen we van verschillen participanten.

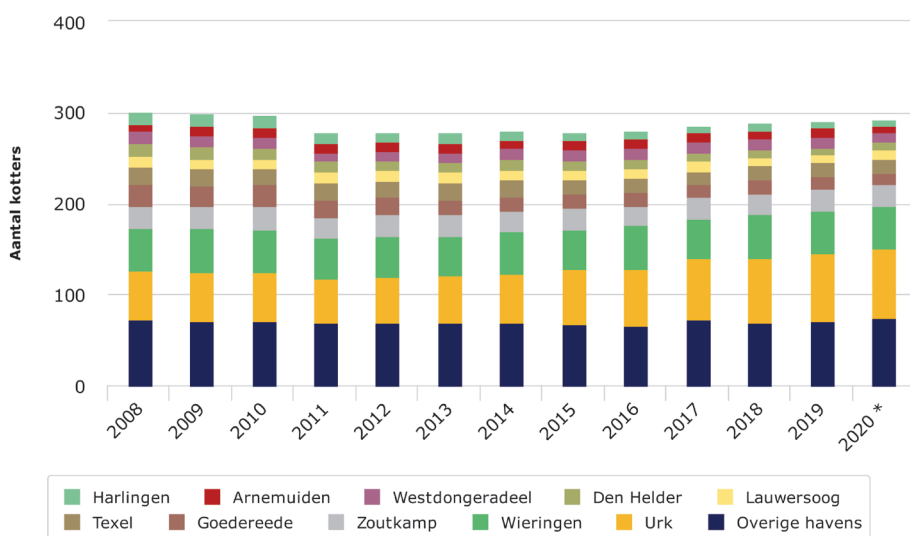
2.2. Kottervisserij

In dit onderzoek richten we ons op de kottervisserij. Niet alleen omdat dit de grootste vloot is, maar ook omdat veel kotters te vinden zijn op de Noordzee en daarmee in de gelegenheid zijn om drugs aan wal te brengen. Om een beeld te geven van de omvang van de kwetsbare beroepsgroep voor dit type drugsmokkel: in 2019 telde de Nederlandse vissersvloot 291 kotters en bood daarmee werkgelegenheid aan 1.300 vissers (Visserijnieuws, 2020).

De kottervisserij wordt gekenmerkt door familiebedrijven, vaak een vader met zonen, aangevuld met andere familieleden (Salz et al., 2008). Deze familiebedrijven zitten vaak al generatieslang op zee, waarbij de vissersvrouwen doorgaans een paar dagen per week buitenshuis werken en de zorg dragen voor het huishouden en de kinderen. Sommige families bezitten meerdere kotters of hebben hun kotter omgevlagd¹³, waardoor ze niet meer op Nederlandse quota varen (Salz et al., 2008). In 2019 beschikten Nederlandse vissersbedrijven daarnaast nog over tientallen kotters onder buitenlandse vlag, zoals Engelse, Duitse en Belgisch gevlagde kotters (WUR, 2020c). Van één participant horen we dat de vloot van Urk in 2020 naast Nederlandse kotters bestaat uit kotters onder Engelse (15), Duitse (21), Belgische (13) en Deense (1) vlag.

De kottervisserij zit niet stil en breidt nog steeds uit. Dit is het meest te zien op Urk, waar het aantal kotters de laatste jaren gestegen is van 49 in 2011 tot 74 in 2019. De Wieringen vloot is in deze periode licht toegenomen van 45 in 2011 naar 47 in 2019 (WUR, 2020c). In figuur 2.2. is de vlootverdeling te zien naar Nederlandse havens.

13 Onder omvlaggen wordt verstaan dat eigenaren een schip onder een andere vlag laten varen. Het schip krijgt dan een andere nationaliteit, doordat het in het scheepsregister van een andere staat wordt opgenomen.

Figuur 2.2. Vlootverdeling Nederlandse havens

Bron: Overgenomen uit WUR, 2020c.

2.3. Actuele ontwikkelingen in de visserij

Ondanks dat het economisch goed is gegaan in de afgelopen jaren, zijn er in de visserij wederom zorgen over de toekomst van de sector. Na de economische malaise in de jaren voor 2012 is de sector gesaneerd en hebben de overgebleven vissers geïnvesteerd in verduurzaming en rendementsverbetering (GIBO Groep & LEI WUR, 2010). Hierbij valt te denken aan maatregelen om ongewenste bijvangst te voorkomen, vermindering van brandstofgebruik en kostenbeheersing. In 2010 is het Masterplan Transitie Visserijvloot van start gegaan en de daaropvolgende laatste jaren ging het, zoals gezegd, weer beter met de visserij. Anno 2021 zijn er echter meerdere actuele ontwikkelingen die nadelig uit (kunnen) pakken voor de vissers. Omdat deze ontwikkelingen van grote invloed zijn, of kunnen zijn, op de individuele en collectieve perspectieven van de vissers (zie het weerbaarheidsmodel in figuur 1.1.) lichten we deze hierna toe.

2.3.1. Noordzeeakkoord en klimaatakkoord

Het Noordzeeakkoord (formeel het Onderhandelaarsakkoord voor de Noordzee) bevat: ‘gezamenlijke voorstellen voor keuzes en afspraken voor beleid die de opgaven voor visserij, natuur en windenergie concreet en langdurig met elkaar in balans brengen.’ (Kamerstukken II, 33450, nr. 64, 2020) en is de Nederlandse uitwerking van het Klimaatakkoord van Parijs. Het Noordzeeakkoord heeft invloed op de realisatie van de Kottervisie, waarbij het uitgangspunt zal zijn dat de visserij op de Noordzee kleiner

wordt en dat deze, mede door het Europese pulsvisserijverbod¹⁴, moet verduurzamen (Kamerstukken II, 29675, nr. 194, 2019). De ruimte voor vissers op de Noordzee wordt fors kleiner als gevolg van een toename van windmolenparken op zee, extra natuurbeschermingsgebieden, meer ruimte voor gas- en oliewinning, oefengebieden voor Defensie en vaarroutes van vrachtschepen. Het bedrag dat het kabinet uit wil trekken voor het uitkopen van vissers die willen stoppen en voor het verduurzamen van de sector is 119 miljoen euro.

Het Noordzeeakkoord leidt in 2020 tot verdeeldheid in de visserijsector. Op 15 april 2020 is een ledenraadpleging gepland over het onderhandelaarsakkoord van 10 februari dat jaar. Door COVID-19 is dat niet doorgegaan, maar verschillende afdelingen hebben al een afwijzing gegeven. Belangrijke afdelingen die het akkoord afwijzen zijn Productorganisatie¹⁵ Urk en de Nederlandse Vissersbond, samen vertegenwoordigen zij meer dan 50% van de Nederlandse kottervisserij. Er zijn dan ook niet genoeg PO's die ja hebben gestemd voor het akkoord om tot een gezamenlijk akkoord van de gehele sector te komen (VisNed, 2020). Of de vissers daadwerkelijk invloed kunnen uitoefenen, is overigens maar de vraag. In een uitzending van de NOS over de onderhandelingskwamen Pim Visser, de voorzitter van VisNed en Jan de Boer aan het woord over de gesprekken aan de onderhandelingstafel:

‘Ook als er niet wordt getekend, dan gaan de plannen voor de verdeling van de Noordzee volgens Visser door. Maar “dan zit je niet meer aan tafel en dan is er geen budget”, zegt hij. Uit een bijeenkomst waar minister Schouten afgelopen week vissers toesprak bleek hetzelfde. “Het was take-it or leave it”, zegt Jan de Boer die erbij was.’ (NOS, 2020a).

De visserij voelt zich met de rug tegen de muur gezet, horen we meermaals. Ondanks de investeringen en ontwikkelingen van de sector om visserij duurzamer te maken, voelen ze zich steeds meer bedreigd in hun bestaan.

2.3.2. **Verbod pulsvisserij**

Eén belangrijke aanpassing om de kottervisserij duurzamer te maken, is de ontwikkeling van de pulsvisserij. In 2016 ging een meerjarig onderzoeksprogramma van start om te kijken in hoeverre de pulskor¹⁶ bijdraagt aan vermindering van de bijvangst en wat de effecten zijn op het ecosysteem (ministerie van Economische Zaken, 2018). Zo'n tachtig Nederlandse kotters mochten met een ontheffingsvergunning voor wetenschappelijk onderzoek pulsvissen (Roos, 2020). Om dit te realiseren, hebben vissers

14 Pulsvisserij is een visserijtechniek waarbij gebruik wordt gemaakt van het pulstuig. Het tuig geeft zwakke pulsen af waardoor de platvis het net inzwemt (WUR, z.d.b).

15 Er zijn in totaal zeven PO's die de belangen vertegenwoordigen van hun leden per regio. Om een eenduidig geluid te laten horen, werken vijf van de zeven PO's samen onder VisNed, aangaande landelijke en internationale belangen (VisNed, z.d.).

16 Bij de pulskor zijn de wekkerkettingen vervangen door elektroden die stroomstootjes afgeven (WUR, z.d.a.)

miljoenen geïnvesteerd in pulskotters, met het oog op rendement op langere termijn door lagere brandstofprijzen (Visserijnieuws, 2020).

In april 2019 heeft het Europees Parlement echter vroegtijdig besloten om pulsvisserij te verbieden. Dit besluit viel nog voor afronding van het onderzoeksprogramma. In een gezamenlijke reactie van kottersorganisaties EMK¹⁷, VisNed en de Nederlandse Visserijbond blijkt dat de vissers hier erg boos over zijn. Ze schatten in dat de schade ten gevolge van het pulsverbod in de hele sector kan oplopen tot 200 miljoen (Visserijnieuws, 2020). In een persbericht noemt VisNed het besluit 'een mes in de rug van veel vissers' (VisNed, 2019). Een visser bij een demonstratie in Den Haag tegen het pulsvisserijverbod: 'In eerste instantie kunnen we het nog wel betalen, maar als de benzine duurder of de visprijs lager wordt, hebben we een probleem.' (Markus, 2019).

In mei 2020 kregen de vissers de wetenschap aan hun zijde, toen de conclusies van het wetenschappelijk onderzoek bekend werden. Hieruit blijkt dat vissen op tong met de pulskor in de Noordzee duurzamer is dan vissen met de traditionele boomkor: er is minder bodemberoering; een lager brandstofverbruik en minder bijvangst (Rijnsdorp & Bos, 2020). De projectleider van het onderzoek naar de langetermijneffecten van pulsvisserij op milieu en dierwelzijn in een interview: 'Ik was aanwezig bij het debat [in het Europees Parlement]. Sommige standpunten die partijen formuleren, zijn rechtstreeks afkomstig van lobby pamphletten. Terwijl de wetenschappelijke gegevens wel beschikbaar zijn.' (Louwerens, 2018).

De gevolgen van het verbod op de pulsvisserij zijn zo gezegd groot. De directe werkgelegenheid van de pulsvisserijkotters is 540 tot 600 fte. Door de dalende inkomsten ten gevolge van het verbod is het mogelijk dat de verdiensten zo laag worden dat het lastig is om (jonge) bemanningsleden te vinden die nog willen vissen (Visserijnieuws, 2020). Van de 80 kotters profiteren 22 van een overgangsregeling, zij mogen tot 1 juli 2021 blijven pulsvisser (Roos, 2020; Visserijnieuws, 2020). Minister Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft een rechtszaak aangespannen tegen het pulsvisserijverbod bij het Europese Hof van Justitie, maar op 15 april 2021 besloot het hof dat het verbod blijft staan en per 1 juli 2021 definitief is voor alle vissers in Nederland (RTL Nieuws, 2021).

2.3.3. *Coronamaatregelen*

De visserij is daarnaast getroffen door de COVID-19-maatregelen (Visserijnieuws, 2020c). Door het sluiten van de deuren van de horeca in veel Europese landen is de vraag naar vis sterk afgenomen met een daling van de visprijs als gevolg (WUR, 2020c, Nederlandse Visserijbond, 2020c). De markt voor tong, tarbot en griet is bijna volledig verdwenen, en dit geldt, in mindere mate, ook voor de garnalenvisserij. Deze laatste sector ondervindt tevens problemen met de capaciteit van het pellen. Vanwege de maatregelen kan er namelijk in Marokko niet meer op dezelfde capaciteit als voorheen gepeld worden. In Nederland is de aanvoer op de visafslag in Scheveningen nog rede-

17 Belangenorganisatie Eendracht Maakt Kracht.

lijk stabiel, maar de prijzen zijn een stuk lager (Visserijnieuws, 2020c). Ook de visafslag in IJmuiden heeft een redelijk stabiele aanvoer gehad in de eerste helft van 2020, zo horen we bij ons bezoek.

De Nederlandse Visserijbond (2020c) geeft echter aan dat hoe langer de crisis duurt, hoe schrijnender de financiële situatie van vissers wordt. In een brief aan de kamer van Minister Schouten, erkent de minister de malaise in de sector en geeft aan dat zij zich onder meer kunnen beroepen op de Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sector (TOGS-maatregel) (Kamerstukken II, 35420, nr. 30, 2020). Vanuit de EU is er een voorstel gedaan met steunmaatregelen voor vissers, waaronder de mogelijkheid tot stillegging (VisNed 2020; Visserijbond, 2020c). In Nederland worden de stilligweken vanaf 15 maart 2020 vergoed, waarbij de kosten eerst voorgeschoten dienen te worden door het visserijbedrijf en men met terugwerkende kracht op overheidssteun kan rekenen. De stillegsubsidie bestaat uit vergoedingen voor zowel het schip als de bemanning en gelden voor de duur van vijf weken (VisNed, 2020; Nederlandse Visserijbond, 2020c). Bij een bezoek aan een haven vertelt een visser ons over de steunmaatregelen:

‘De tegemoetkoming van de overheid stelt niks voor. Ik krijg 4.400 euro per week, maar daar moeten alle kosten en de bemanning van worden betaald. Normaal vis ik de helft van het jaar op garnalen, maar doordat Marokko op slot zit, kan er niet gepeld worden. Daar zijn geen voorzieningen voor. Ik loop dit jaar de helft van mijn omzet mis, een half miljoen euro per kotter.’ (bron: visser)

2.3.4. **Brexit**

Actueel zijn tevens de gevolgen van de Brexit voor de visserij. De Brexit-onderhandelingen over de visserij waren in volle gang begin 2020, maar zijn door COVID-19 een tijd stil komen te liggen (Nederlandse Visserijbond, 2020b). De onderhandelingen gingen over het vinden van overeenstemming over Europese vissers in de wateren van het Verenigd Koninkrijk. Veel Nederlandse kotters vissen in Engelse wateren. In het Visserij Jaarboek van 2020 staat genoemd dat 30-40% van de vissersvloot van Arnemuiden opbrengst haalt uit Engelse wateren, voor de Texelse vloot is dit 50-60% (Visserijnieuws, 2020). Vanwege de geplande beperkingen in het Noordzeeakkoord, betekent het sluiten van Britse wateren nog een extra verkleining van het vissersgebied, waardoor het drukker wordt in de overgebleven gebieden. Er leven daarnaast nog tal van onzekerheden bij de vissers, bijvoorbeeld over importheffing en veranderingen in quota (Visserijnieuws, 2020). Het was in 2020 lange tijd onduidelijk of een digitaal akkoord haalbaar was vanwege de vertragingen (Nederlandse Visserijbond, 2020a).

Op de valreep wordt op 24 december 2020 alsnog een akkoord gesloten tussen de EU en Groot-Brittannië (European Commission, 26 december 2020). Door deze Brexit-deal mogen Europese vissers een kwart minder vis vangen dan voorheen. Welke gevolgen dit precies heeft voor de visserij is nog onduidelijk. Zo is 29% van alle tong en 23% van alle schol die gevangen wordt door de Nederlandse visserij afkomstig uit het Britse deel van de Noordzee. In totaal komt 35% van de totale waarde van de Nederlandse

vangst uit Britse wateren. Op lokaal niveau kunnen de gevolgen voor de visserijgemeenschappen groot zijn. Bijvoorbeeld op Urk, waar 25% van de vis op de afslag van Brits gevestigde kotters komt die in de toekomst mogelijk alleen in Britse havens verwerkt mogen worden (Vistikhetmaar, 2021). De onderhandelingen binnen de EU over compensatie voor de vissers zijn ten tijde van dit rapport nog niet afgerond.

2.3.5. *Aanlandplicht*

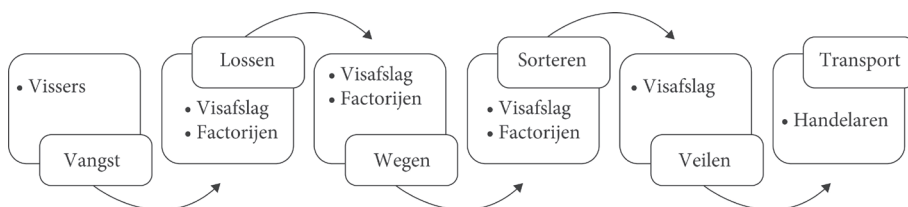
Naast de hiervoor beschreven recente ontwikkelingen hebben vissers sinds 2013 ook te maken met de zogeheten ‘aanlandplicht’ vanwege Europese regelgeving. Dit betekent dat ze ongewenste bijvangst, zoals vis die te klein is of vis die te weinig oplevert, niet terug mogen zetten in zee. Deze vis, die normaliter overboord gaat, wordt ‘discards’ genoemd. Met de aanlandplicht verwacht de EU dat de visserij zal investeren in innovatie om bijvangst te verminderen en daarmee een positieve ecologische invloed zal hebben (WUR, z.d.). Voor de kotters die in de Noordzee op platvis vissen, zoals tong en schol, geldt de aanlandplicht overigens alleen voor deze doelsoorten. De andere ongewenste bijvangst mag gewoon nog overboord.

2.4. *De visafslag*

De visafslag of visveiling speelt een belangrijke rol in het leven van vissers. Nederland telt elf visafslagen, waarvan die in Urk, IJmuiden en Scheveningen de meeste omzet hebben (Visserijnieuws, 2018).¹⁸ Een overzicht van de visafslagen is tevens te vinden in bijlage B. Voor ons onderzoek bezochten we de visafslagen in IJmuiden, Urk, Den Oever en Harlingen.

Na een week op de Noordzee lossen kotters de verse vis af op de visafslag. Dit is een grote hal waar de vis in grote bakken met ijs binnen wordt gebracht. Bij aankomst in de haven melden de kotters zich bij de visafslag en krijgen ze een plek aangewezen waar ze mogen aanmeren. Vervolgens wordt de vis gelost en gesorteerd op grootte. Dit lossen, transporteren naar de afslag en sorteren gebeurt door medewerkers van de visafslag zelf (zoals in de veiling op Urk), of door factorijen (zoals in IJmuiden). In de visafslag wordt de vis ingevoerd in het systeem van de visafslag en krijgt elke bak met vis een label. Op dit label staat onder andere van welke kotter de vis afkomstig is en welke vissoort het is. Vervolgens wordt de vis gesorteerd en aangeboden op de visveiling. Hier geldt, de vis die het eerste binnen is, wordt het eerste geveild. De kotters komen aan het eind van de week, meestal vanaf donderdagnacht binnen in de havens. Op vrijdagochtend wordt de vis geveild. De vissers maken dan hun schip schoon en ontvangen na de veiling hun betaling. Op zondagnacht of maandagochtend vertrekken ze doorgaans weer. In figuur 2.3. is het proces bij de visafslagen schematisch weergegeven.

¹⁸ In 2017 waren dit Breskens (8,6 mio), Colijnsplaat (5,5 mio), Den Helder (17,1 mio), Den Oever (28,2 mio), Stellendam (23,2 mio), Harlingen (18,9 mio), Lauwersoog (15,6 mio), Urk (116,7 mio), Vlissingen (22,3 mio), IJmuiden (70,9 mio) en Scheveningen (36,1 mio).

Figuur 2.3. - Proces visafslagen

Een kotter verdient normaliter 25.000 tot 50.000 euro per week op de veiling. Hier moeten vervolgens nog de kosten voor de schipper, de bemanning, de brandstofkosten en overige kosten vanaf. De bemanning en de schipper werken voor een percentage van de opbrengst. De visafslag krijgt rond de 5% voor het sorteren en verkopen van de vis.

2.5. Visserijgemeenschappen

In Nederland zijn er 23 gemeenten waar visserij een rol speelt, de zogenaamde visserijgemeenschappen (zie bijlage C). Wanneer Den Haag niet meegeteld wordt, gaat het om relatief kleine gemeenten met gemiddeld 24.000 inwoners. De bijdrage van de kottervloot aan de lokale werkgelegenheid is het grootst in Den Oever (9%), Urk (7%), Goedereede (6%) en De Marne (5%). In de meeste overige visserijgemeenten is de bijdrage van de kottervloot aan de totale lokale werkgelegenheid minder dan 0,5% (Hoefnagel et al., 2011). De grootste concentraties vissers bevinden zich in Edam-Volendam, Urk en Enkhuizen. Hoewel de visserij in veel visserijgemeenten niet meer de belangrijkste werkverschaffer is, speelt de visserijcultuur in sommige gemeenschappen nog altijd een belangrijke rol.

In deze paragraaf beogen we geen diepgaande of alomvattende analyse te geven van de visserijcultuur in deze gemeenschappen. We belichten enkel een paar kenmerkende aspecten op basis van literatuur en empirische bevindingen die aanknopingspunten kunnen bieden om de weerbaarheid van de visserijgemeenschap kunnen vergroten.

2.5.1. Vissersidentiteit

Een eerste observatie betreft de mate waarin het beroep visser voor een groot deel bepalend is voor de identiteit van degene die dit beroep uitoefenen. Een visser:

‘Visser zijn is een deel van je identiteit. Het is een manier van leven. Dagen weg van huis, vrij op zee, niet weten wat er aan wal gebeurt. Vissers willen niks anders doen.’
(bron: visser)

Bij deze identiteit horen ook symbolen. Zo dragen veel vissers een gouden ooring met een sikkeltje en een anker. Wanneer we ernaar vragen, horen we dat dit een oud gebruik is. Een inwoner van een visserijgemeenschap:

‘Als iemand verdronk, dan konden ze je nog herkennen aan je oorbel als je oor er niet afgevreten werd. Jaren later werd dat een tattoo met je initialen erin. Van die oorbel kon ook de begrafenis betaald worden, een soort verzekering.’ (bron: inwoner visserij-gemeenschap)

Een ronde oorbel in het oor bleek in de jaren '80 veelvuldig voor te komen op Urk. Uit onderzoek van het Maritiem Museum blijkt dat destijds veel vissers ervoor kozen om hun trouwring in hun oor te dragen, omdat het werk aan boord te gevaarlijk was. Zij horen ook van vissers dat de oorring bedoeld was ter identificatie na verdrinking en in hoop dat de begrafenis daarmee betaald kon worden (Smith, 1989).

Specifieke tattoos zijn een ander uiterlijk symbool van veel vissers. In een interview met Amsterdamse tatoeëerder Henk Schiffmacher vertelt hij:

‘Toen ik begon met tatoeëren, eind jaren zeventig, begin jaren tachtig, was er weinig belangstelling voor de zeemanstattoo. Alleen vissers uit Urk, Katwijk en IJmuiden lieten deze nog tatoeëren.’ (Op Koers NL, 2020)

In hetzelfde artikel wordt de betekenis van zeevaarderstatoeages toegelicht. Zo staat een anker voor hoop en standvastigheid, bedoeld als hoop op redding voor een schip dat in nood verkeert tijdens een storm. Een zwaluw blijkt te staan voor terugkeer en dat je al 5.000 zeemijl hebt gevaren (Op Koers, 2020). Bij de vissers zien we echter ook vaak een simpele tattoo die bestaat uit drie puntjes. Op een forum vertelt de vrouw van een kottervisser dat dit een traditie is onder kottervissers en dat de punten staan voor: hoop (voor de goede vangst), geloof (dat je weer veilig thuiskomt) en liefde (voor de vrouw des huizes).

2.5.2. **Solidariteit en saamhorigheid**

Gedeeld gevaar verbreedert en de visserij is één van de meest gevaarlijke sectoren om in te werken. Elke keer dat de vissers uitvaren, is er een kans dat ze niet terugkeren, vanwege een dodelijk ongeval op zee. In de periode 2012-2018 waren er zeventien dodelijke scheepvaartongevallen in het Nederlandse deel van de Noordzee (Kamerstukken, 31409, nr. 252, 2019). In 2019 overleden in de visserij acht personen ten gevolge van een bedrijfsongeval. Na de sector bouw en afvalbeheer vallen relatief gezien de meeste slachtoffers van ernstige arbeidsongevallen in de sector landbouw en visserij met 78 slachtoffers per 100.000 banen (ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2020).¹⁹

Om de dodelijke slachtoffers te herdenken, hebben veel visserijgemeenschappen een monument voor de vissers die op zee het leven hebben verloren. Bijvoorbeeld in Egmond aan zee (95 doden), Harderwijk (40 doden), Katwijk (273 doden) en Urk (368 doden). Voormalig vissersdorp Scheveningen heeft sinds 2013 een monument en digi-

¹⁹ Het Nederlandse gemiddelde is 24 slachtoffers per 100.000 banen.

taal namenmonument met 1633 namen van Scheveningse vissers die op zee het leven verloren.²⁰

Ondanks dat vissers op zee concurrenten van elkaar zijn, zorgt het gedeelde risico op ongevallen voor saamhorigheid in de gemeenschappen. Wanneer er iemand wegvalt op zee, dan zorgt de gemeenschap voor de achterblijvers. Dit is van oudsher zo gegroeid. Bij gebrek aan voorzieningen waren de achtergebleven weduwen en kinderen aangewezen op (kerkelijke) liefdadigheid uit de gemeenschap na het verlies van de kostwinner. Vooral in de gesprekken met Urkers horen we dat men nog steeds voor elkaar zorgt indien nodig.

Wanneer er een schip in nood is of vermist, wordt de hele gemeenschap gemobiliseerd. Vriend (2020) beschrijft de zoektocht naar de vermiste kotter UK63 uit Urk in 1976. De dominees uit het dorp riepen die zondag alle vissers op om te helpen zoeken en familieleden belden alle zeehavens af in Nederland, Duitsland en Denemarken. Een fragment:

‘In de hectische dagen van zo’n dreigende rampspoed als een vermist schip worden de contouren van de gemeenschap zichtbaar. De kerkelijke verdeeldheid bleek Urk niet uiteengereten te hebben. In de zoektocht naar oom Jurie trokken de bewoners gezamenlijk op. Ruim 120 kotters voeren die maandag in een hechte colonne uit, waarbij ze voor lief namen dat ze die week weinig zouden vangen.’ (Vriend, 2020, p. 228)

Vriend verklaart dat het fundament voor de hechte samenlevingen aan de IJsselmeerkust gelegd is in de periode toen dit nog de Zuiderzee was, met de visserij als belangrijkste verbindende factor. ‘Hoe meer en hoe langer de visserij in de Zuiderzeetijd en de zoete tijden daarna had gedomineerd, des te intenser de samenleving verbonden bleef.’ (Vriend, 2020, p. 229). De behoefte om zich te onderscheiden van de rest van Nederland, en de eigen lokale identiteit te versterken, neemt in de jaren ’90 toe in de visserijgemeenschappen aan de IJsselmeerkust. Vriend (2020) beschrijft dat, hoewel ook in de van oudsher gelovige visserijgemeenschappen secularisering plaatsvindt, er onder jongeren nog steeds een sterke verbintenis is met de visserijgemeenschap. Ditmaal gedreven door een gedeelde Zuiderzeenostalgie. Het rijke verenigingsleven en lokale feestdagen (niet de feesten die speciaal voor toeristen worden georganiseerd) zijn daar uitingen van. De behoefte om zich van de buitenwacht te onderscheiden, versterkt tevens het wij-zijgevoel in de gemeenschappen. Tegelijkertijd worden inwoners uit bekende visserijgemeenschappen er door de buitenwacht ook telkens aan herinnerd dat ze anders zijn. Zo spreken we een visserszoon die studeert in de Randstad en die door medestudenten telkens op dezelfde manier benaderd wordt:

‘Oh, kom je uit Urk? Daar gebruikt toch iedereen drugs? En als ze horen dat mijn vader visser is, dan zeggen ze: cokevisser zeker.’ (bron: zoon van een visser)

20 Zie <http://www.vissersnamenmonumentscheveningen.nl>.

In hoofdstuk 5 gaan we in op wat deze sterke interne verbondenheid betekent voor de wijze waarop men tegen de overheid aankijkt.

2.5.3. *Religie*

Religie speelt onmiskenbaar nog een belangrijke rol in veel visserijgemeenschappen. Vriend (2020) beschrijft dat de bewoners van de toenmalige Zuiderzeekust zich in de 19e eeuw steeds meer ontwikkelen tot sterk religieuze aanhangers:

‘Tijdens hun dagenlange reizen zagen de vissers niets anders dan de blote hemel en de golvende zee. Het stemde nederig. Velen zagen hun werk als een goddelijke opdracht.’
(Vriend, 2020, p. 36).

Anno 2021 zijn veel vissers nog steeds religieus. Zo horen we bijvoorbeeld dat er vissers zijn die geen reddingsvest dragen op zee: ‘Als het hun tijd is, is het hun tijd.’ Toch merken we dat hier wel enige nuance in aan te brengen is ten aanzien van de beeldvorming in de media. Ten eerste speelt niet in elke visserijgemeenschap het geloof een even grote rol. Zo melden participanten uit Wieringen dat religie een veel minder grote rol speelt, in vergelijking met een visserijgemeenschap als Urk of Bunschoten-Spakenburg. Ten tweede is men wel overwegend reformatorisch gezind, maar is er veel variatie.²¹ Zo kent Urk veertien kerkgenootschappen en geestelijke stromingen die op zondag in 21 kerkgebouwen bijeenkomen (Bogerd, z.d.). Wel wonen hier percentueel de meeste kerkgangers van Nederland (CBS, 2016). Net als elders in Nederland is hier overigens een afname van het aantal belijdende leden te zien. Er is ook verschil tussen het type geloof; waar veel vissersgemeenschappen gereformeerd zijn, is in Volendam juist de katholieke kerk het grootst. Iets wat in 1949 ook wel betiteld is als het mysterie van Volendam:

‘Volendam is een geïsoleerde, gesloten gemeenschap van geloof, van het ware geloof, te midden van een onmiddellijke en alom omringende afwijkende gezindheid.’ (Nissen, 2001)

Tot slot merken we op dat religie vaak sterk ingeworteld is in het dagelijks taalgebruik, zonder dat dit per se betekent dat iemand strenggelovig is. Zo horen we de uitdrukking: ‘Ik ben ook geen Engel Gabriël’, waarmee de participant aanduidt dat hij zich ook weleens niet aan de wet houdt. En leggen participanten van Urk ons uit dat de uitspraak: ‘Er is één rechter en die weet hoe het zit’, ook gebruikt wordt om geen verantwoording af te leggen na een misstap: ‘Geloof zit verweven in de taal, maar niet iedereen is gelovig, die het geloof in de taal gebruikt’, willen ze maar aangeven.

21 De religieuze kaart van Nederland 2010-2015 laat zien dat in (voormalige) vissersgemeenschappen Bunschoten-Spakenburg 51% en op Urk 52% van de inwoners gereformeerd is.

2.5.4. *Uiterlijk vertoon*

In de gesprekken horen we meerdere keren dat leden van visserijgemeenschappen graag laat zien dat het goed gaat. De verklaring hiervoor leggen participanten bij de armoede die de visserijgemeenschappen in het verleden hebben gekend. Een participant: ‘Wij zijn gegroeid naar rijkdom en dat wil men ook laten zien.’ Wanneer het goed gaat, dan laat men dit zien door dure inrichtingen, verbouwingen of auto’s. In gemeenschappen met een hoge sociale controle is dan ook al snel zichtbaar met wie het goed gaat of niet. We horen het voorbeeld van een vissersvrouw die in de supermarkt aangesproken wordt: ‘Zo, ga jij tegenwoordig naar de Albert Heijn?’

2.6. *Beschrijving van de casussen*

Hierna geven we een beschrijving van de drie cases waar we het veldwerk op hebben gericht. Bij de beschrijvingen gaan we in op de relatie tussen de kottervisserij en drugs-handel en grijpen we, indien van toepassing, terug op de elementen uit de vorige paragraaf.

2.6.1. *Voormalig visserseiland Urk*

Urk is een voormalig visserseiland in de Zuiderzee en tegenwoordig onderdeel van de provincie Flevoland. De visserijcultuur is hier diepgeworteld en maakt een belangrijk onderdeel uit van het dagelijks leven en de economie. Wie zich verdiept in de geschiedenis van Urk krijgt het beeld van een veerkrachtig volk. Wanneer, met de komst van de Afsluitdijk in 1932, de Zuiderzee wordt afgesloten en Urk een paar jaar later deels is ingepolderd, bericht De Geïllustreerde Pers in 1939:

‘Het karakter van Urk en de mensen die er wonen zal volslagen veranderen. Een afgesloten, eigen gemeenschap zal vervloeien in nieuwe verhoudingen. Vastelandmensen zullen zich te Urk vestigen en Urkers zullen ver wegtrekken van hun geboortegrond. Veel Urkers zullen landrotten worden, zij zullen het zeemanschap van hun voorvaderen vergeten.’ (Vriend, 2020, p. 103)

Het verloopt anders. Nu de Zuiderzee is afgesloten, richten de Urkers zich op de IJsselmeervisserij. Wanneer dat steeds slechter gaat, omdat het zoute water steeds zoeter wordt, gaan ze de Noordzee op. Urkers gaan voortvarend te werk. Ze moderniseren: het motorvermogen wordt opgevoerd en de kotters worden groter. Ze breiden ook uit. De haven van Urk wordt al snel te klein voor de Urker vloot en de Visafslag Urk, opgericht in 1904, fuseert met de visafslag van Harlingen in 2008 en gaat verder onder de naam Visveiling Urk. De haven van Harlingen wordt de nieuwe thuishaven van de Urker Vloot en de vis wordt van daar over de weg naar de afslag in Urk gebracht. In 1962 vindt de visverwerkende industrie zijn oorsprong in Urk met de oprichting van de Urker Vis Aanvoer en Afzetmaatschappij (Oost, 2020). De visindustrie is groot op

Urk en is niet afhankelijk van de kotterij. Zo komt er veel vis uit Azië die op Urk verwerkt en verhandeld wordt. Een participant vertelt ons dat de drie grootste sectoren op Urk zijn: de visindustrie, het maritieme cluster (zeevaart, offshore en binnenvaart) en vrouwen in de zorg.

Anno 2021 is de Visveiling Urk de grootste visafslag van Nederland qua volume en omzet, en één van de belangrijkste in Europa. De Visveiling Urk is een coöperatie met vissers als aandeelhouders. Dit maakt het aantrekkelijk voor de Urker vissers om hun vis te lossen bij Visveiling Urk; ze profiteren immers mee van de winst. Alles wat je als visserondernemer nodig hebt, is hier te vinden. Zo bestaat de Visserijcoöperatie Urk (VCU) sinds 1922 met als doel om gezamenlijk in te kopen en kosten te besparen. Inmiddels biedt de VCU meerdere diensten en goederen aan voor de visserijbranche, zoals bouw, reparatie en uitrusting van schepen. Met de ontwikkeling van Urk Maritiem heeft Urk thans de ambitie om uit te groeien tot het grootste maritieme centrum van Europa. Urk heeft verder de grootste maritieme opleiding van Nederland bij ROC Friese Poort. Ook hier vindt innovatie plaats: de komende jaren ontwikkelt het ROC Friese Poort samen met het Berechja College een Maritieme Campus op Urk. Uitbreiding en modernisering van simulatoren voor de zeevaart- en binnenvaartopleidingen zijn één van de ambities, evenals het ontwikkelen van een hbo-leergang (Visserijnieuws, 2020b).

Zoals in paragraaf 2.5.3. reeds benoemd, speelt naast de visserij het geloof een belangrijke rol in het leven van Urkers. Sinds 1849 heeft Urk op de tweede woensdag in februari zijn Biddag voor de visserij (Mijnzuiderzee.nl, z.d.). Uit een onderzoek van het CBS blijkt dat 94% van de Urkers naar de kerk gaat. Het is het hoogste percentage kerkgangers van Nederland. Bijna 52% van hen geeft aan gereformeerd te zijn. PKN en Hervormde Kerk zijn andere geloofsgemeenschappen op Urk (Omroep Flevoland, 2014). De ChristenUnie is de grootste partij in de gemeenteraad, gevolgd door het CDA. Voor interne verdeeldheid lijkt dit nauwelijks te zorgen, volgens een inwoner: 'Mensen gaan allemaal met elkaar om hier. Ze zijn niet van de kerkmuurtjes.'

In de gesprekken die we voeren, vertellen Urkers dat hard werken en het geloof ('de Heer') het belangrijkste zijn op Urk. Op zondag gaat men stevast naar de kerk en wordt er niet gewerkt. In de documentaire *De Urker vissers* is te zien hoe visser Klaas zich klaarmaakt om naar de kerk te gaan en een nieuw pak heeft aangeschaft. Hij legt uit: 'Als je bij de koning der koningen op bezoek gaat, trek je je allermooiste pak aan.' (NPO, 2013).

Voor de buitenwereld is de hoge mate van religiositeit op Urk een interessant gegeven. Wanneer Urk in het nieuws komt vanwege drugsgebruik onder jongeren of een kotter die drugs op heeft gevestigd, wordt stevast vermeld dat het een religieus dorp betreft.²² Bijzonder hoogleraar Criminologie Dirk Korf spreekt in dit verband over morele paniek en de rol van de media. Sensationele verhalen over drugsgebruik en -handel contrasteren mooi met 'nostalgische beelden van klederdracht, havens en oude vissersbo-

22 Meer recent zijn incidenten omtrent de jaarwisseling en de vernieling van de GGD-teststraat.

ten, of met een dominee die voor de deur van een kroeg tevergeefs gesprekken probeert aan te knopen met de zondige jeugd' (Korf, 2010. p. 14). Beschikbare cijfers over drugsgebruik en hulpvragen voor drugsproblematiek ondersteunen echter niet dat dit meer speelt in Urk dan elders.²³

Wat wel uniek is aan Urk, is dat meer dan de helft van de inwoners onder 21 jaar is. De jongerencultuur is groot en veel jongeren komen in het weekend samen in 'boxen': illegale horecalocaties op bijvoorbeeld bedrijventerreinen. Het drugs- en drankgebruik dat hier plaatsvindt, wordt min of meer gedoogd door de ouders, zolang de jongeren hun verplichtingen verder nakomen.

Urkers zelf staan liever bekend als harde werkers. In veel gesprekken met Urker participanten wordt dit benoemd. Als je kunt, word je geacht te werken. Een participant vertelt dat dit zo ver gaat, dat als je op een doordeweekse dag buiten loopt, het niet gek is als iemand dan vraagt waarom je niet aan het werk bent. Het percentage werklozen op Urk is het laagst van heel Nederland. In 2019 kreeg slechts 0,7% van de Urkers een WW-uitkering. De bestuursadviseur van de gemeente zegt hierover in een interview:

'Urkers werken veel en hard,' zegt De Vries. 'En ze maken lange dagen. Een overuurtje is heel normaal.' Nee, thuis zitten is niet gebruikelijk in het vissersdorp. 'Dan is er iets mis met je, fysiek bijvoorbeeld.' (Stegen, 2019).

Dat de Urkers een hechte gemeenschap vormen, staat buiten kijf. In de gesprekken horen we dat de gemeenschap, met ongeveer 20.000 inwoners, elkaar niet alleen ontmoet in de kerk, maar elkaar ook veelvuldig tegenkomt op bruiloften en verjaardagen. Veel mensen zijn familie van elkaar, al dan niet indirect, en de sociale controle is groot. 'Men' let erop dat je hard werkt en naar de kerk gaat. Buitenstaanders vallen op, maar tijdens het onderzoek hebben we ervaren dat vrijwel iedereen die we benaderen bereid is om met ons in gesprek te gaan. De hulpvaardigheid die Urkers benoemen als eigenschap ('We helpen elkaar') merken we ook in onze zoektocht naar nieuwe gesprekspartners; iedereen kent wel iemand die we mogelijk kunnen spreken.

Wanneer het om maritieme drugssmokkel gaat, dan staat Urk bekend om de zaak met kotter Z-181 die in de media breed is uitgemeten. Op 30 juni 2017 wordt in de haven van Harlingen een Urker kotter betrapt bij het aan wal brengen van 261 kilo cocaïne. De kotter was eigendom van een Urker vissersfamilie en twee broers van deze familie zijn veroordeeld voor hun rol bij het binnenhalen van drugs. In het volgende hoofdstuk gaan we uitgebreider in op deze zaak. Op deze zaak na is er niet veel bekend over de rol van Urk bij drugshandel, of meer specifiek maritieme drugssmokkel op Urk. In de infographic van het ondermijningsbeeld Urk uit 2019 wordt onder de kop 'criminele activiteiten' wel drugshandel genoemd en worden betrokkenen benoemd als personen met criminele familiebanden, criminele spilfiguren en facilitators. Nadere duiding of (methodologische) uitleg over deze opsomming ontbreekt echter (RIEC Mid-

23 O.b.v. de CBS Gezondheidsenquête en het Landelijk Alcohol en Drugs Informatie Systeem (LADIS).

den-Nederland, 2019). In de infographic wordt verder de ‘ons-kent-onscultuur’ als mogelijke voedingsboden voor ondermijnende criminaliteit genoemd en de internationale handel en transport ‘kwetsbaar’.

Meer recent is de zaak omtrent Urker Jelle Post die eerder dit jaar terechtstond in Engeland voor de smokkel van 250 kilo cocaïne en 169 kilo ketamine. De drugs werden door de Britse douane gevonden in een lading bloemen die de Urker vervoerde. De zaak kreeg landelijke aandacht en zorgde voor ophef in de lokale politiek. De vader van de verdachte was wethouder op Urk en bleek tevens vervoersmanager te zijn bij het transportbedrijf van zijn zoon. Een functie die hij verzwegen had. Post hield tijdens de rechtszaak vol onschuldig te zijn en is door de jury volledig vrijgesproken (‘Trucker Jelle Post (32) uit Urk vrijgesproken van drugsmokkel naar Engeland’, 2021).

2.6.2. *Voormalig visserseiland Wieringen*

Net als Urk is Wieringen een voormalig eiland in de Zuiderzee waar de visserij in stand is gebleven en de vissersmentaliteit nog steeds levend is. Er wonen ongeveer 8.700 mensen in Wieringen. Ook Wieringers spreken van ‘op’ Wieringen als ze aangeven waar ze vandaan komen. Wieringen als aparte gemeente bestaat niet meer, tegenwoordig maakt de streek onderdeel uit van de gemeente Hollands Kroon, inclusief de voormalige dorpen van Wieringen: Hippolytushoef, Den Oever, Oosterland, Westerland en een aantal buurtschappen (Plaatsengids.nl, z.d.). Vooral Den Oever is een echte vissersplaats met een haven en een visafslag.

Het eiland Wieringen was in 1924 het eerste ‘slachtoffer’ van de Zuiderzeewet, omdat het met de aanleg van de Amsteldiepdijk al in 1924 werd verbonden met Noord-Holland voor het begin van de afsluitdijk (Vriend, 2020). De meeste arbeiders bij de Maatschappij tot Uitvoering van de Zuiderzeewerken vestigden zich dan ook op Wieringen, waardoor de bevolking in rap tempo toenam. Tot die tijd was het een dunbevolkt eiland geweest, vergelijkbaar met de andere Waddeneilanden, bewoond door vissers en agrariërs, waar de inwoners een geïsoleerd bestaan leefden. De Wieringer vissers visten afwisselend op de Waddenzee en de Noordzee en hadden bijverdiensten uit, onder andere, de landbouw en het maaien van zeewier. Nog steeds is de agrarische sector omvangrijk op Wieringen. Den Oever kon zich vanaf 1924 handhaven als vissersplaats (Vriend, 2020).

De Wieringer vloot (vissersschepen met WR aan de kop) is divers. Ongeveer de helft van de Wieringer vloot vist op garnalen, daarnaast wordt er vooral gevestigd op langoustines en zoetwatervis. De thuishaven van de Wieringer vloot is de haven van Den Oever, waar tevens de visafslag Den Oever ligt. De visafslag is sinds een aantal jaar gefuseerd met de zusterafslag Den Helder/Texel en samen vormen ze de Visafslag Hollands Noorden. Het lossen gebeurt in Den Oever door heftruckchauffeurs die in dienst zijn van de afslag, evenals het sorteren, het wegen en verpakken in ijs. Het keuren gebeurt door medewerkers van het Productschap Vis en dan is de vis klaar voor de veiling. Verschillende instanties hebben de handen ineengeslagen om Den Oever te promoten onder de naam ‘Den Oever! Hoofdstuk van de verse vis’. Om de visserij en Den Oever

te promoten, worden er onder andere jaarlijks de Visserijdagen georganiseerd, een verse vismarkt en recreatieve rondvaarten.²⁴

Participanten vertellen dat de gemeenschap te typeren is als hecht of gesloten. Zo vertelt een participant dat buitenstaanders meteen opvallen in de kroeg en dat Wieringers voor hen moeilijk benaderbaar zijn. Andere participanten zien dat dit bij jongeren wel steeds minder is en dat voor de overheid vooral de vissers van de oude stempel moeilijk zijn om contact mee te leggen. De vissers worden getypeerd als een gehard volk met een ‘ingebakken overheidswantrouwen’. De visserswereld is klein en hecht; op het schip gelden de eigen regels en ook in hun vrije tijd zoeken vissers elkaar op. De bemanningsleden zijn vaak jeugdvrienden, ze drinken in het weekend een biertje met elkaar en gaan met elkaar op vakantie. De meisjes komen doorgaans uit de vissersgemeenschap, al hoeft dat niet per se die van Wieringen te zijn. Tussen vissersfamilies geldt verder een hoge mate van hiërarchie horen we; de visser die het meest succesvol is, heeft ook de meeste status. ‘Vissers zijn jagers’, is een uitspraak die we meerdere keren te horen krijgen, en ook al zijn ze hecht, er is wel degelijk sprake van competitie. Een participant herinnert zich voorbeelden van vissers die op hun sokken (in plaats van de gebruikelijke klompen) naar het schip gaan om te voorkomen dat de andere vissers horen dat hij gaat uitvaren. Een ander voorbeeld is een visser die ‘gevolgd’ werd om achter het geheim van zijn succesvolle vangsten te komen.

Ook op Wieringen speelt het geloof nog een rol, maar een stuk minder in vergelijking met Urk, daar zijn de participanten het over eens. Den Oever heeft zelf geen kerk en in de gemeenteraad is Senioren HK de grootste partij, gevolgd door de VVD en het CDA. Participanten typeren Wieringers als harde werkers met een mentaliteit van ‘alles moet kunnen’. Ook hier ontvangt de lokale politie weinig meldingen uit de gemeenschap: ‘De Wieringers houden voornamelijk hun mond dicht en hangen niet de vuile was buiten.’ Een lokale visser over Wieringen:

‘Wieringen is niet te vergelijken met bijvoorbeeld Urk, wat een echte vissersgemeenschap is. Dat is Wieringen niet meer. Er zijn veel meer soorten mensen dan alleen vissers. Op Urk is echter meer saamhorigheid. Op Wieringen heerst meer een individualistische cultuur. Als de buurman succes heeft, wordt hem dat niet gegund of is de ander jaloers.’ (bron: visser)

Een andere inwoner herkent het individualistische van de gemeenschap en de hoge concurrentie onder vissers: ‘Als er één een nieuwe auto of kotter heeft, moet de ander dat ook.’ Toch vindt ze wel dat zichtbaar sprake is van een hechte gemeenschap. Ze geeft als voorbeeld:

‘Laatst is er in Den Oever iemand overleden die al vanaf jonge leeftijd in de visserij-sector werkte, als je ziet hoe zijn uitvaart is gegaan, kun je zien wat voor hechte ge-

²⁴ Zie: www.denoeverhoofdstadvandezeeversevis.nl.

meenschap het is. Iedereen was betrokken en leefde mee. Er heerst eenheid en samenhang en dat zie je dan erg terug.' (bron: inwoner visserijgemeenschap)

Ook onder jongeren in Wieringen is er sprake van drugsproblematiek en deze lijkt vergelijkbaar met die op Urk. Participanten uit de hulpverlener vertellen dat jongeren goed verdienen met de visserij, in elk geval enkele jaren geleden, en dat sommigen dat uitgeven aan feesten en drugs. Wanneer het gaat om maritieme drugssmokkel op Wieringen, dan komt een vissersfamilie in beeld die in 2014 is aangehouden, vanwege voorbereidingen om cocaïne naar Nederland te brengen. De hoofdverdachten worden hiervoor veroordeeld. In het volgende hoofdstuk komt deze zaak uitgebreid aan bod.

2.6.3. *De haven van IJmuiden*

De haven van IJmuiden is een afwijkende casus in ons onderzoek omdat het hier enkel een locatie betreft waar vissers beroepsmatig komen en het geen leefgemeenschap meer is.

Na de opening van het Noordzeekanaal in 1876 groeide de haven van IJmuiden al snel uit tot een internationale zeehaven voor de visserij, vanwege de gunstige ligging ten aanzien van Amsterdam. Aanvankelijk was de haven alleen een vluchthaven voor vissersschepen op de Noordzee. In 1896 werd de Vissershaven in gebruik genomen en handelaren en rederijen vestigden zich in IJmuiden (Zeehaven IJmuiden NV, z.d.). Het havengebied is nog steeds een belangrijke locatie voor de kottervisserij. De visafslag van IJmuiden is de op een na grootste van Nederland (na Urk) en in de haven zitten verschillende scheepswerven. Jaarlijks wordt voor ongeveer 65 miljoen euro aan verse vis verhandeld in de afslag (Zeehaven IJmuiden NV, z.d.).

Bij een bezoek aan de visafslag horen we dat de haven in IJmuiden volledig geprivatiseerd is; 72% van de aandeelhouders is ook een klant van het havenbedrijf. De overige aandeelhouders zijn de gemeente Velsen, de gemeente Katwijk en de provincie Noord-Holland. De veiling van de vis en de uitbetaling van de vissers gebeurt op vrijdagmiddag. De vissers meren vanaf donderdagavond aan om te lossen, het lossen gaat de hele nacht door en op vrijdagochtend wordt de vis geveild.

De vis op de afslag wordt geveild in de mijnzaal²⁵. Er zitten vishandelaren fysiek in de mijnzaal, maar er kan ook via een digitaal veilplatform vis gekocht worden op de veiling. Sommige kopers komen 's nachts eerst langs om de vis te schouwen voor aankoop. We spreken een handelaar in de mijnzaal die vertelt dat hij al vanaf zijn dertiende in de haven werkt. Hij komt uit IJmuiden en was altijd in de haven te vinden, op een gegeven moment boden ze hem werk aan en sindsdien zit hij 'in de vis'.

Zoals al eerder genoemd, kent IJmuiden geen echte vissersgemeenschap meer die zich bezighoudt met de kottervisserij. De haven is een logistiek knooppunt waar vissers uit onder andere Katwijk, Urk en Texel komen. IJmuidenaren zijn nog wel werkzaam in de

25 De naam is afkomstig van het oude gebruik om 'Mijn!' te roepen bij een bod.

vissector, bijvoorbeeld bij de afslag of in dienst bij één van de vier factorijen. Er zijn in de haven tal van visserij gerelateerde ondernemingen, zoals scheepswerven en zaken waar je netten of andere vissersbenodigdheden kunt kopen.

Participanten uit IJmuiden of die in IJmuiden werkzaam zijn, spreken over de typische IJmuidense volksaard:

‘Echte IJmuidenaren, die vind je dus ook in het havengebied, zijn echte ondernemers en recalcitrante mensen. Vaak wars van autoriteit. Ze hebben heel erg het hart op de tong en flappen er van alles uit.’ (bron: participant politie)

Bij de lokale politie komen er weinig meldingen binnen uit de haven, inclusief de visafslag. Een participant legt uit dat dit bij de volksaard van IJmuidenaren hoort: ‘Wat heel gebruikelijk is in IJmuiden is dat men de overheid niet nodig heeft en alles zelf wil oplossen.’ Wanneer normaliter met oud en nieuw de politie overspoeld wordt met meldingen, belt ook dan niemand de politie in IJmuiden en lossen ze het onderling zelf op. Heel IJmuiden een gesloten gemeenschap noemen gaat de participanten echter te ver, daarvoor wonen er te veel verschillende mensen en is er ook te veel doorstroom.

De IJmuidenaren rondom de visafslag worden door participanten wel ‘één grote kliek’ genoemd, waar buitenstaanders niet goed tussen komen. Sommige participanten benoemen de gesloten cultuur in de haven. Een plek waar miljoenendeals worden gesloten op basis van vertrouwen, zonder dat er iets op papier wordt gezet: ‘en dat geldt dus ook voor criminele zaken’. Een participant over de hechtheid van de actoren in de haven:

‘Het havengebied is één pot nat. Er zijn allemaal verschillende ondernemingen die verschillende dingen doen: toelevering van schepen, visserijzaken, alles loopt door elkaar. Het zijn allemaal IJmuidenaren die daar zitten en die kennen elkaar dan bijvoorbeeld al sinds hun schooltijd.’ (bron: participant lokale overheid)

Bij de criminele zaken waar we over horen, lijkt er niet meteen een zichtbare link met de kottervisserij of de visafslag. Zo is er een gedeelte van het havengebied, geen onderdeel van de visafslag, waar de politie in juni 2020 tientallen liters chemicaliën en tachtig kilo cocaïne aantrof (‘Megadrugsvondsten in havengebied IJmuiden’, 2020). Een maand later werd in hetzelfde gebied een drugsfabriek gevonden (‘Miau miauw’-drugsfabriek opgerold in IJmuiden na anonieme tip’, 2020). Dit stuk van de haven kenmerkt zich door veel loodsen en onderverhuur en wordt getypeerd als schimmig. Een participant uit IJmuiden: ‘Daar gebeurt veel en van alles, dat zijn de plekken waar illegale dingen gebeuren.’

Participanten noemen ook de link tussen de jachthaven van IJmuiden en ‘bankier van de onderwereld’ Willem Endstra, die in 2004 is geliquideerd. Ook horen we over Freek de K., een voormalige vishandelaar uit IJmuiden die in 2012 is veroordeeld voor het runnen van een criminele organisatie die geld verdiende met drugshandel (‘Kopstuk drugsbende krijgt acht jaar cel’, 2012; Koch, 2017). Nu er na jaren van stilte rondom

drugshandel in korte tijd weer meerdere vondsten en labs zijn, vermoeden sommige participanten dat IJmuiden weer een grote drugsspeler heeft: ‘Er zit duidelijk iemand aan de touwtjes te trekken.’ In een interne analyse worden twee families genoemd die in de vishandel zitten en die bij drugshandel betrokken zouden zijn op basis van een groepsgesprek met gemeente- en politieparticipanten.

2.7. **Resumé**

In dit hoofdstuk zijn we dieper ingegaan op de visserij in Nederland, de visserijcultuur en de cases die centraal staan in het onderzoek. Teruggrijpend op factoren die van invloed (kunnen) zijn op de weerbaarheid van de visserij kunnen we een aantal voorlopige conclusies trekken.

Wanneer het gaat om individuele weerbaarheid van de vissers, dan zijn er meerdere ontwikkelingen die de verdiensten en toekomsten van de kottervisserij bedreigen, zoals het verbod op pulsvisserij en de Brexit. Het belang dat binnen de visserijgemeenschap wordt gehecht aan zichtbaar succes en het behouden van de vissersidentiteit is mogelijk bevorderlijk voor het zoeken naar andere (illegale) manieren om visser te blijven.

Wanneer het gaat om de factoren die van belang zijn voor collectieve weerbaarheid, geldt enerzijds dat de visserijgemeenschap, zowel de leef- als de beroepsgemeenschap, gekenmerkt wordt door een aantal beschermende factoren. Er is sprake van een hechte gemeenschap, gedeelde normen en waarden en een hoge mate van informele sociale controle. Van de onderzochte cases lijkt dit vooral zo te zijn op Urk. Aan de andere kant laat eerder onderzoek naar hechte en gesloten gemeenschappen zien dat de mate van hechteheid kan leiden tot afwijkende normen (semi-autonomie) of parallelle samenlevingen ten aanzien van de samenleving als geheel. De sterke aanwezige vissersidentiteit en het eerdergenoemde ‘ingebakken overheidswantrouwen’ kan hier een indicatie van zijn.

In het volgende hoofdstuk gaan we nader in op het fenomeen van smokkel door de visserij.

3. Aard en omvang

‘Broer, dit is het verhaal omtrent die vissers: We hebben een groep vissers die op het water kunnen aannemen en opvangen, dan gaat het om de botenlijnen die boven lopen en de Noordzee.’

PGP-bericht²⁶ van 30 juli 2015 tussen twee verdachten uit de zaak Biels (Rechtbank Amsterdam, 2018b, 7 december)

In dit hoofdstuk komen de aard en omvang van de betrokkenheid van vissers bij maritieme drugsmokkel aan bod (onderzoeksvraag 1). Allereerst schetsen we een beeld van de rol van de visserij bij drugsmokkel in zijn algemeenheid op basis van nationale en internationale bronnen. Vervolgens gaan we in op de rol van de Nederlandse kottervisserij bij smokkel en we sluiten af met wat bekend is over de omvang van dit fenomeen.

3.1. Internationaal perspectief

De betrokkenheid van de visserij bij drugsmokkel is geen typisch Nederlands fenomeen. Vissersschepen zijn één van de maritieme vervoersmiddelen waar drugsmokkelaars gebruik van maken (Atkinson et al., 2017). De United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC, 2011) constateert dat vissersschepen betrokken kunnen zijn als transportschepen voor het hele transport, voor het vervoer van zogenaamde moederschepen naar de haven en als ondersteuning voor snellere boten die brandstof en ondersteuning nodig hebben. De combinatie van het lage risico om gecontroleerd te worden op zee en in de havens, economische tegenslag en marginalisatie van de sector, maakt de visserij een aantrekkelijk doelwit voor drugsmokkelaars (Ba et al., 2017; Belhabib et al., 2020; Dell, 2015). In het vorige hoofdstuk hebben we gezien dat ook Nederlandse vissers te maken hebben met deze laatste twee factoren.

De UNODC (2011) identificeert internationaal vier drugsmarkten waar de visserij een rol bij kan spelen: cocaïne, cannabis, opiaten (voornamelijk heroïne) en synthetische drugs. Op basis van een internationale literatuurstudie zijn vissers voornamelijk betrokken bij cocaïne- en cannabismokkel. Hierna bespreken we de internationale betrokkenheid van vissers(vaartuigen) per type drug, waarbij we opmerken dat vaartuigen uiteraard gebruikt kunnen worden voor meerdere typen drugs tegelijkertijd.

26 PGP staat voor Pretty Good Privacy (letterlijk: behoorlijk goede privacy) en is een softwareprogramma of een manier van versleutelen van digitale berichten.

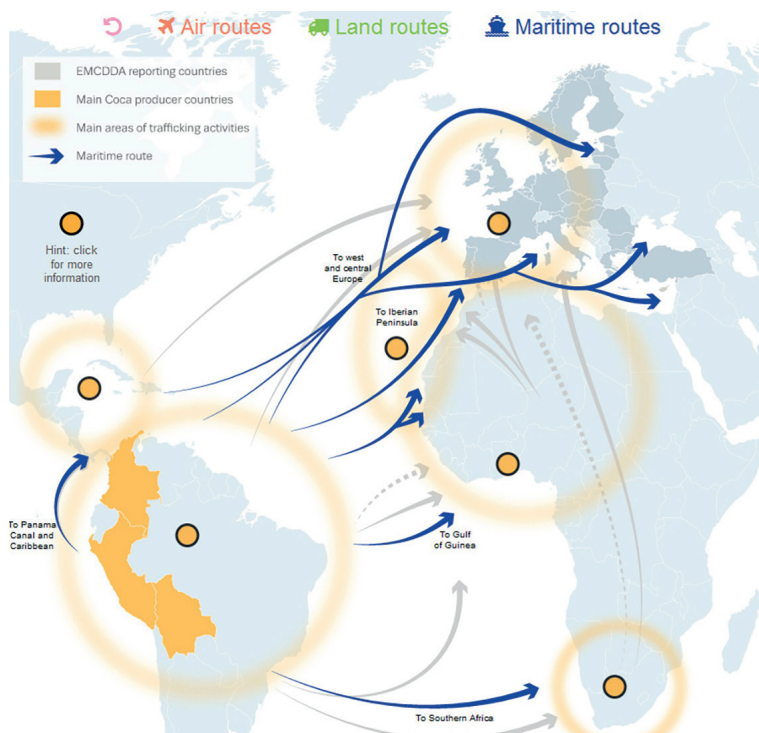
3.1.1. *Cocaïne*

Er zijn verschillende internationale voorbeelden bekend waarbij de lokale visserij gebruikt is om (nieuwe) handelsroutes aan te boren van drugsproductielocaties in Zuid-Amerika naar gebruiksmarkten in Europa, Noord-Amerika en China. In de jaren '80 zochten Colombiaanse drugsproducenten hun toevlucht tot vissers in de Spaanse regio Galicië om een handelsroute te openen naar Europa (Nash, 2011).²⁷ Ook in Guinea-Bissau aan de West-Afrikaanse kust spelen lokale vissers een belangrijke rol bij de smokkel. Dit land staat al decennialang bekend als een transitland om cocaïne van Latijns-Amerika naar Europa te smokkelen (Vigh, 2012). Volgens het UNODC World Drug Report 2010 is het een *modus operandi* van Colombiaanse georganiseerde criminele organisaties om cocaïne op 'moederschepen' naar West-Afrika te vervoeren. Uit verschillende rapporten blijkt dat deze moederschepen overwegend Afrikaanse vissersschepen zijn die zijn aangepast voor de opslag van drugs. De schepen hebben een Afrikaanse bemanning, maar hebben vaak een Latijns-Amerikaanse supervisor aan boord. Het moederschip vervoert de cocaïne naar West-Afrika, waar het wordt overgeladen voor verder transport met (onder meer) kleinere vissersschepen naar bestemmingsmarkten in Europa (zie onder andere Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs, 2010; International Narcotics Control Board, 2011).

Ook voor de Zuid-Amerikaanse kust is betrokkenheid van vissers bij cocaïnesmokkel bekend. In augustus 2019 zijn Costa Ricaanse vissers aangehouden die 640 kilo cocaïne aan boord hadden voor de kust van Colombia (Alvarado, 2019). Twee jaar eerder vond de Kustwacht van Costa Rica 1151 kilo cocaïne aan boord van een klein vissersvaartuig (Anders, 2017).

Kleine lokale vissersvaartuigen worden gebruikt om cocaïne van de Zuid-Amerikaanse kust of eilanden naar de moederschepen te vervoeren buiten de territoriale jurisdictie van de kuststaat. In Azië zijn voor de Filipijnse kust regelmatig pakken met cocaïne voor de Chinese markt gevonden (Fermin, 2019). In het meest recente International Narcotics Control Strategy Report van het Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs (2020) komt de rol van de visserij meerdere malen naar voren bij smokkel via de Nederlandse Antillen, Jamaica, Suriname, Venezuela en Senegal. Figuur 3.1. geeft een overzicht van smokkelroutes van cocaïne, waarbij de blauwe pijlen de maritieme smokkelroutes representeren.

27 In de Netflix-serie *Fariña* (2018) (of *Cocaïne Coast*), gebaseerd op een non-fictieboek van Nacho Carretero, is te zien hoe een jonge lokale visser de overstap maakt van het smokkelen van tabak naar het smokkelen van cocaïne.

Figuur 3.1. Overzicht maritieme smokkelroutes naar Europa

Bron: Overgenomen uit: EMCDDA, 2016.

3.1.2. Cannabis

Vissersvaartuigen zijn ook gebruikt voor de smokkel van cannabis van Noord-Afrika naar Europa. In de jaren '90 zijn regelmatig vissersvaartuigen onderschept die cannabis van Marokko naar Europa vervoerden (Van der Veen, 2004). Destijds werd geschat dat de reder ongeveer € 40.000 (US \$57.000) kon verdienen voor een zending naar Europa. Onder andere visbedrijven uit Galicië, Gibraltar en Ierland, evenals Nederlandse transportbedrijven, waren betrokken bij de illegale handel met Marokko.

In het onderzoek wordt ook opgemerkt dat drugsgeld een belangrijke rol speelde in de economische ontwikkeling van onder meer de visserijsector in Marokko en dat de opbrengsten van de drugshandel werden witgewassen via de aankoop van vissersvaartuigen die tevens de infrastructuur vormden voor de drugshandel (Van der Veen, 2004). Nederlandse vissers speelden toen al een rol bij drugssmokkel. Klerks spreekt in zijn proefschrift over 'vissersdorpenmaffia', die in de jaren '70 goed geld verdienden met het binnenbrengen van hasj in opdracht van criminele netwerken uit onder andere Amsterdam (Klerks, 2000, p. 105).

In de media zijn verschillende voorbeelden te vinden van geconfisqueerde cannabis uit Marokko. Zo leidde een gezamenlijke actie tussen de Britse en Spaanse autoriteiten in 2005 tot de onderschepping van acht ton cannabis die via een vissersboot werd gesmokkeld van Marokko naar Groot-Brittannië (Europol, 2005).

3.1.3. *Heroïne*

Vissers lijken nauwelijks een rol te spelen bij de smokkel van heroïne. Hoewel één van de door de UNODC (2011) geïdentificeerde smokkelroutes via de Adriatische zee loopt, zijn hierbij, voor zover bekend, geen vissersvaartuigen betrokken.

3.1.4. *Synthetische drugs*

Synthetische drugs die in Europa in beslag worden genomen, worden hoofdzakelijk in Europa geproduceerd, waarbij Nederland een centrale rol speelt (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA, 2020)). Synthetische drugs worden dan ook niet maritiem gesmokkeld naar Nederland. De (maritieme) smokkel van synthetische drugs uit Nederland valt buiten het bereik van dit onderzoek.

3.1.5. *Omvang internationaal*

Het Europees Drugsrapport 2020 (EMCDDA, 2020) beschrijft dat het aantal inbeslagnames van cocaïne wereldwijd een recordhoogte bereikte in 2018 met 110.000 gerapporteerde inbeslagnames, goed voor 181 ton cocaïne. Als het gaat om onderscheppingen van drugs op zee, dan weten we dat van 2007 tot 2010 het European Maritime Analysis and Operations Centre (Narcotics) (MAOC(N)) inlichtingen van veertig onderscheppingen op zee registreerde. Deze maritieme operaties hebben in totaal 52,3 ton cocaïne in beslag genomen (UNODC, 2011). Volgens deze gegevens werd de cocaïne meestal in beslag genomen aan boord van zeilschepen. Aan boord van vissersvaartuigen werd echter – in algemene zin – een grotere hoeveelheid cocaïne in beslag genomen dan bij de andere typen vaartuigen. Met andere woorden, vissersvaartuigen lijken het potentieel te hebben om grotere hoeveelheden cocaïne te vervoeren dan zeilboten (gemiddeld 1.150 kg). Volgens het MAOC(N) voeren de vissersvaartuigen voornamelijk onder de vlag van Zuid-Amerika (75%) en die van West-Afrika (12,5%). Het overige deel was niet gemarkeerd of hun vlaggenstaat was onbekend.

Naar aanleiding van de bovenstaande bevindingen van UNODC (2011) hebben Belhabib et al. (2020) onderzoek gedaan naar de omvang van drugssmokkel door kleine vissersschepen wereldwijd. Op basis van hun onderzoek concluderen ze dat de visserij in toenemende mate wordt gebruikt om drugs te vervoeren. Ze berekenen dat het aantal geregistreerde onderscheppingen van drugssmokkel door vissersschepen 292 is in de periode 2010-2017. In deze periode is 552,1 ton drugs in beslag genomen met een straatwaarde van 16,5 miljard dollar. Verder concluderen ze dat de smokkel van

drugs door vissersschepen gelijk staat aan ongeveer 15% van de wereldwijde straatwaarde aan drugs.

3.2. De visserij en de drop-off methode

We richten ons op vissers die in Nederland smokkelen via ‘drop-off’-methode. Bij deze methode wordt cocaïne via containerschepen vervoerd vanuit het productieland en vervolgens op de Noordzee overboord gezet om later opgevist te worden door vissers of andere professionals uit de maritieme wereld (Boerman, 2017; Van Petersen-Rijswijk, 2016). Nautische kennis en de beschikbaarheid van vissersvaartuigen zijn cruciaal voor deze smokkelmethode om drugs aan wal te krijgen.

In het kort gaat het als volgt in zijn werk: De drugs worden vastgemaakt aan een boei voorzien van gps, zodat deze later kan worden opgevist. Het is belangrijk dat de drugs blijven drijven. Een participant licht dit toe:

‘Het laten zinken van coke is heel moeilijk, dan is het zoeken naar een speld in een hooiberg. Het moet blijven drijven om het op te pakken, het van de bodem halen is onbegonnen werk.’ (bron: participant overheid)

Na het opvissen wordt de cocaïne vervolgens bij het lossen van de vis overgeladen in busjes of auto’s aan wal. Behalve opvissen kunnen drugs ook op zee overgeladen worden op een vissersboot. Ontcijferde PGP-berichten laten zien dat dit in eerste instantie het plan was bij de Z-181 uit het onderzoek Biels:

‘Wat we nodig hebben is iemand die op containerschepen mensen heeft of een eigen boot heeft waarmee die bij de boven botenlijnen kan komen. Die vissers geven een positie af waar die boten elkaar moeten treffen als het een containerschip is dan moeten die mensen aan boord het kunnen lossen en als het een eigen boot is dan kunnen ze naast elkaar liggen en overladen.’ (Rechtbank Amsterdam, 2018a)

Deze manier van drugs Nederland in smokkelen is nog niet heel lang bekend bij politie en justitie. In 2013 zijn er voor het eerst aanhoudingen geweest bij een zaak waarbij cocaïne overboord was gegooid (Van Petersen-Rijswijk, 2016). Sindsdien zijn er drie bekende opsporingsonderzoeken geweest, waarbij drugs op deze manier een rol speelde: Higgins (2014), Puls (2015) en Biels (2017). In het Nationaal Dreigingsbeeld wordt in 2017 voor het eerst aandacht besteed aan de rol van vissers en de drop-off methode (Nationale Politie, 2017). Hierna zijn de bekende opsporingsonderzoeken kort beschreven in tabel 3.1. tot en met 3.3. De casusbeschrijvingen zijn opgesteld op basis van mediaberichten, jurisprudentie en interviews.

Tabel 3.1. - Casusbeschrijving onderzoek Higgins

Naam onderzoek	Higgins
Jaar	2014
Locatie(s)	Den Oever, Hippolytushoef, Wieringen (gemeente Hollands Kroon)
Aantal verdachten	Dertien mannen, drie vrouwen en de vof van de hoofdverdachten
Verdenking	Het jarenlang voorbereiden van grote cocaïne transporten in wisselende samenstelling.
Veroordeeld	Ja.
Casusbeschrijving	De hoofdverdachten zijn twee zonen en een vader met een vissersbedrijf. In januari 2014 werden ze aangehouden. Volgens het OM waren zij bezig met de voorbereidingen om cocaïne uit Venezuela met een zeiljacht naar de Nederlandse kust te brengen en daar onder te verdelen in vissersschepen. De verdachten werden daarnaast verdacht van witwassen, onder andere door de aankoop van een oude viskotter. In september 2014 vinden aanhoudingen plaats op een garnalenkotter uit Den Oever die in 2013 vermoedelijk op zee verdovende middelen heeft opgepikt. Eén van de aangehouden verdachten is een hoofdverdachte van Higgins. In 2015 vindt een aanslag plaats op één van de hoofdverdachten. In 2018 worden twee verdachten hiervoor veroordeeld.

Tabel 3.2. - Casusbeschrijving onderzoek Puls

Naam onderzoek	Puls
Jaar	2015
Locatie(s)	Den Helder
Aantal verdachten	Zes mannen
Verdenking	Handel in cocaïne.
Veroordeeld	Vier veroordelingen, twee vrijgesproken.
Casusbeschrijving	In januari 2015 vindt de Douane sporttassen met cocaïne, goed voor een straatwaarde van 23 miljoen, achter in een busje in de haven van Den Helder. Uit het opsporingsonderzoek blijkt dat de drugs door vissers met een kotter op zijn gepikt, nadat een vrachtschip deze op zee overboord heeft gezet. De cocaïne was bedoeld voor een crimineel netwerk in Amsterdam. Gedurende het onderzoek zijn verschillende aanhoudingen verricht, onder andere van vier bemanningsleden, waaronder de schipper, van een kotter.

Tabel 3.3. - Casusbeschrijving onderzoek Biels

Naam onderzoek	Biels
Jaar	2017
Locatie(s)	Harlingen, Urk
Aantal verdachten	Vijf mannen
Verdenking	Opvissen van cocaïne uit de Noordzee.
Veroordeeld	Ja.
Casusbeschrijving	Op 30 juni 2017 wordt in de haven van Harlingen een kotter betrapt bij het aan wal brengen van 261 kilo cocaïne. De drugs waren afkomstig van een containerschip uit Panama. Naast de bemanningsleden was een Montenegrijn aan boord die via satelliettelefoon contact hield met het containerschip. De schipper, bemanningsleden, Montenegrijn en de aan wal wachtende kottereigenaar zijn aangehouden en veroordeeld.

3.3. Crime script 'aan wal brengen door kottervissers'

Op basis van de informatie uit open bronnen en de interviews is een crime script opgesteld van het aan Nederlandse wal brengen van drugs door kottervissers. Crime script analyse is een gestructureerde manier om een crimineel proces te begrijpen (Cornish & Clarke, 2002; Tompson & Chainey, 2011). De praktische waarde zit hem in het verkrijgen van inzicht in potentiële plekken om het criminele proces te verstoren en welke blinde vlekken er zijn op het gebied van informatie (Borrion, 2013; Mehlbaum, 2018; Tompson & Chainey 2011). Voor cocaïnesmokkel naar Nederland is eerder een masterscript (algemeen basisscript) opgesteld door Staring et al. (2019, p. 84). Dit betreft echter smokkel via een containerterminal (in dit geval de haven van Rotterdam) met uithalers. Drugs die via een andere manier aan wal worden gebracht zijn buiten beschouwing gelaten. Figuur 3.2. laat de scènes zien waaruit dit script bestaat.

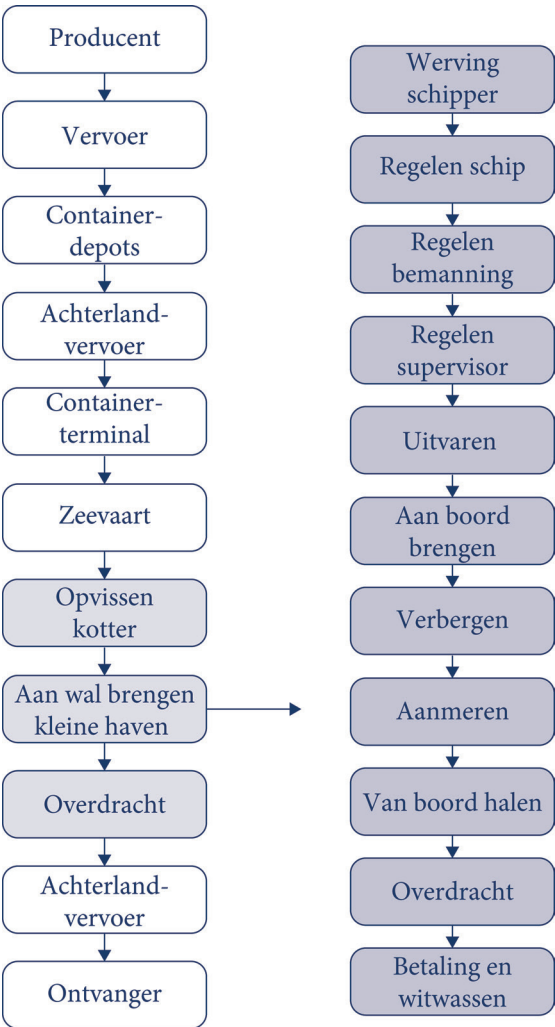
Figuur 3.2. Masterscript cocaïnesmokkel naar Nederland

*Containerdepots leveren diensten voor de opslag van lege containers.

**Vervoer vanuit de haven naar een andere bestemming.

Bron: O.b.v. Staring e.a., 2019:18.

Bij het crime script waarbij cocaïne door kottervisserij aan wal wordt gebracht, verlopen enkel de eerste zes stappen hetzelfde. In figuur 3.3. is aan de linkerzijde het beknopte script van smokkel met behulp van de kottervisserij toegevoegd aan het algemene script. Deze is aan de rechterzijde van de figuur gedetailleerder uitgewerkt.

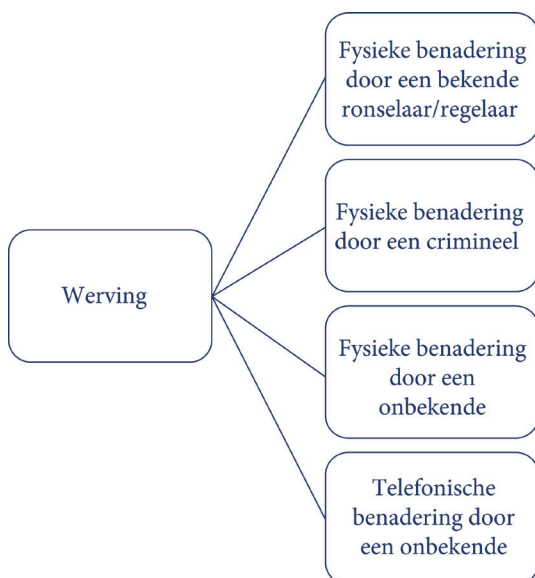

Figuur 3.3. Specifiek script cocaïnesmokkel m.b.v. kottervisserij

Hierna beschrijven we de verschillende scènes met daarbij welke variatie we zijn tegengekomen op basis van de bevindingen.

3.3.1. *Werving*

De eerste stap voor de betrokkenheid van vissers is de werving. Zeven (voormalige)vissers geven aan dat ze in het verleden weleens benaderd zijn. Figuur 3.4. laat de verschillende manieren zien waarop werving plaats kan vinden op basis van alle geanalyseerde bronnen.

Figuur 3.4. Crime script - Scène werving

Fysieke benadering door een bekende ronselaar/regelaar lijkt de meest gebruikte *modus operandi* te zijn. Deze figuur staat in contact met de eigenaren van de cocaïne (het crimineel samenwerkingsverband) en regelt het transport van het containerschip tot de wal. Participanten uit de visserijgemeenschap vertellen dat de kans op succesvol ronselen groter is via een bekende uit de gemeenschap:

'Je moet gewoon een bekende hebben als tussenpersoon. Als er zomaar iemand bij mij aanklopt die ik niet ken, dat gaat hem niet worden. Daar praat ik niet mee. Dus je moet een tussenpersoon hebben die tussen beide werelden in manoeuvreert.' (bron: inwoner visserijgemeenschap)

De bekende 'rotte appels' of beroepscriminelen die zich hiermee bezighouden zijn welbekend in de visserijgemeenschappen en vissers noemen dan ook stevast dezelfde naam op de vraag wie ze zelf zouden benaderen als ze zouden willen smokkelen:

'[X], die benaderde actief vissers, van wie hij wist dat het slecht met ze ging. Een echte ronselaar.'

'Je had hier zo'n gast rondlopen, die heeft daar wel een rol in gespeeld. Want die heeft de contacten om te ronselen.'

'Als het wat slechter gaat, komt [X] bij je.'

Uit de voorbeelden blijkt dat de ronselaar niet zomaar mensen benadert, maar vissers uitkiest met wie het financieel slechter gaat. Een praktijk die ver teruggaat. Een wat ouder voorbeeld:

'Een goede vriend van mij was schipper en het ging slecht met zijn schip. Toen is hij benaderd door een dorpsgenoot met 75.000 gulden. Deze dorpsgenoot legde het geld al in zijn auto: "Hier heb je geld, kun je voor mij dan een pakje ophalen uit zee?" Hij had het goede verstand om nee te zeggen.'

Een andere manier waarop vissers geworven worden, is door een bekend crimineel contact. Dit kan bijvoorbeeld iemand zijn die ze kennen uit het gebruikersmilieu. Een participant uit een visserijgemeenschap:

'Er zijn wel altijd bemanningsleden die gevoeliger zijn hiervoor, zoals ex-gebruikers of gebruikers. Als je uit het verleden contacten hebt in het criminele circuit, dan heb je een verbinding. Zo iemand hoeft dan maar bij je aan te kloppen om te vragen of je interesse hebt.' (bron: inwoner visserijgemeenschap)

In het onderzoek zijn we verder verschillende voorbeelden tegengekomen van werving door een voor de vissers onbekende. Uit de gesprekken wordt duidelijk dat het niet om een trend gaat, sommige voorbeelden zijn van tientallen jaren geleden. Gemene deler is steeds dat de 'onbekende' kennis heeft van de penibele financiële situatie van de visser die benaderd wordt. Er is dus wel sprake van kennis die via een bekende doorgegeven is aan de onbekende ronselaar. Een voorbeeld:

'Die kwam gewoon langs bij het schip. Hij kwam aan boord en diegene wist van alles over ons te vertellen, tot onze jaaromzet en verdiensten nog aan toe. Daar stond ik wel van te kijken.' (bron: visser)

Werving vindt niet alleen direct plaats, maar ook telefonisch.²⁸ Een visser vertelt uit eigen ervaring:

'Ze weten dat het slecht gaat met je bedrijf. We hebben zelf ook een tijd gehad dat het bevoerd ging. De motor was stuk en er was geen geld om de motor te maken. Op zaterdagochtend ging de telefoon: "Als je wilt, dan staan er morgen of maandag monteurs op de kade, maar zo gauw de motor draait moet je wel naar Engeland gaan." Ze weten precies wie ze moeten hebben en bij wie het geld op is. Hij zei geen naam of niks.' (bron: visser)

28 We zijn geen ervaringen of voorbeelden tegengekomen van werving via sociale media in ons onderzoek.

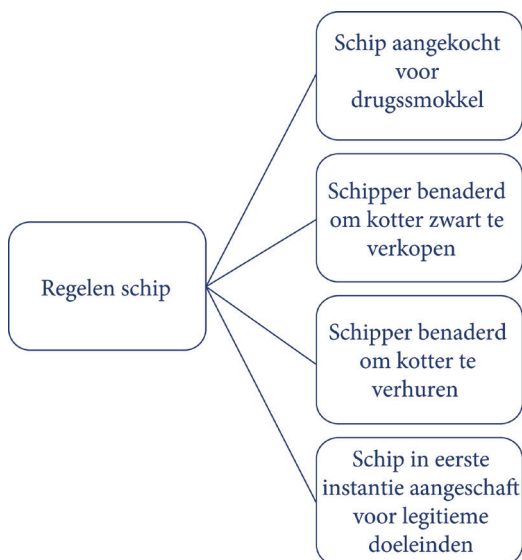
Deze visser is hier destijds niet op ingegaan, omdat voor hem duidelijk was dat hij de kosten terug moest betalen met smokkelen. Bij het werven, zowel door een bekende als een onbekende, worden de financiële problemen van de vissers uitgebuit. Een participant vertelt hoe dit mechanisme werkt:

'Dat is dus de manier: eerst geld lenen, diegene komt in de schuld, kan het niet betalen en moet er iets voor terugdoen. Bij een goed bedrijf met een stevige ondernemer die daar niet gevoelig voor is, gaan ze niet binnenkomen. Want ze nemen een risico door op iemand af te stappen.' (bron: participant overheid)

In de bovenstaande voorbeelden gaat het om de eerste werving. Wanneer een visser eenmaal heeft toegezegd om drugs op te vissen en aan wal te brengen, dan zit deze eraan vast is de overtuiging van zowel overheids- als visserijparticipanten. Iemand is dan chantabel, of wordt bedreigd of onder druk gezet om nog een transport te doen. Van dit laatste was sprake bij opsporingsonderzoek Biels. De kottereigenaar die werd benaderd, en vermoedelijk al meer transporten had gedaan, werd onder druk gezet door te dreigen met geweld tegen zijn gezin. In paragraaf 4.1.4. lichten we dit nader toe. De figuur van de ronselaar/regelaar komt in paragraaf 4.2.2. uitgebreider aan bod.

3.3.2. *Regelen schip*

Het regelen van een schip voor de maritieme smokkel kan op verschillende manieren, zoals figuur 3.5. laat zien.

Figuur 3.5. Crime script - Scène regelen schip

Het schip kan worden aangekocht voor drugssmokkel. Hiervan lijkt sprake te zijn bij de Z-181 uit onderzoek Biels. Er zijn veel vraagtekens bij de aanschaf van deze kotter. Een participant vertelt hierover:

‘De bankgarantie van de Z-181 is bij aanschaf al fout geweest. Een groepje mensen is bij elkaar gekomen van: we gaan dit doen. Maar het is raar hoe dit gegaan is, niet gebruikelijk.’ (bron: participant overheid)

De geldverstrekker van de kotter was in dit geval gevestigd in Suriname. Bij het opsporingsonderzoek is geprobeerd om deze te vinden, maar dat is niet gelukt. Ook in onderzoek van Higgins vinden we een zeilschip dat aangekocht is met drugsgeld en bedoeld was om de drugs vanuit Venezuela naar de Nederlandse kust te varen. In onderzoek van Higgins komt ook de aankoop van de Nancy II naar voren, een oude viskoter die volgens het OM door de vissersfamilie in 2010 is aangekocht met crimineel geld (‘Woede over drugszaak’, 2016).

Een ander voorbeeld vinden we in het boek ‘De Vluchtende Hollander’ (Moerenhout, 2020) over een Nederlandse kapitein die in 1990 in Sint-Helena tot vijftien jaar gevangenisstraf wordt veroordeeld en in 1994 weet te ontsnappen. Het schip waarmee hij hasj smokkelde heette *De Frontier* en was een oud vissersvaartuig. In het boek van Moerenhout (2020) is te lezen dat het schip door een tussenpersoon uit Den Oever is geregeld in opdracht van het criminele netwerk achter het hasjtransport. Deze tussenpersoon regelt niet alleen het schip, maar zorgt ook voor het inbouwen van verborgen ruimtes in het schip om de drugs later te kunnen verstoppert en legt contacten met de bemanning die later in Singapore instapt om richting de Indische Oceaan te varen om de drugs op te pikken.

Een variant op bovenstaande methodes zijn vissers die benaderd zijn om hun kotter zwart te verkopen en die vermoeden dat sprake is van criminele intenties. Een participant vertelt hierover:

‘In 2001-2002 hadden we hier een schip liggen en ben ik benaderd door een koper uit Kroatië en die vroeg wat moet dat schip opbrengen? Het was een oud schip, dus ik zeg 40.000-50.000 euro. Hij zegt: oké, laat maar liggen en even later kwam ie aan en gooit ie zo 50.000 euro cash op tafel. Ik wilde het niet en de dag erna werd ik gebeld met het voorstel 250.000 euro over de bank en dan nog 150.000 euro zwart. Maar ik heb gezegd: ik doe hier gewoon niet aan mee, omdat ik principieel tegen zwart geld ben.’ (bron: visser)

We horen ook het voorbeeld van een kotter die mensen wilde huren, waarbij de schipper zijn bedenkingen had. Deze participant vertelt:

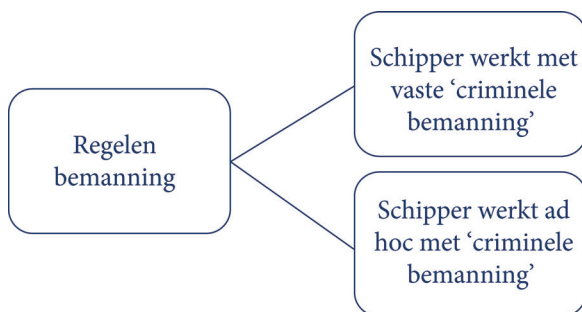
‘Ik ben een keer benaderd in 2009-2010 toen het slecht ging in de visserij door iemand uit Noord-Holland. En die zegt tegen mij: we willen je schip wel voor drie maanden huren, want we hebben een contract en we gaan drie maanden offshore. En ik zeg: ik

doe het niet, want ik kan mijn schip niet drie maanden uit de visserij halen. En toen hebben ze een ander schip gekocht en een jaar later is dat schip gepakt (met drugs) in Spanje met diezelfde mensen. Dus ik ben niet direct benaderd, maar wel zijdelings van “mag ik je schip huren”. (bron: voormalige visser)

Naast deze voorbeelden is het ook mogelijk dat een schip legitiem is aangekocht en later gebruikt wordt voor maritieme smokkel.

3.3.3. *Regelen bemanning*

De schipper, vaak – maar niet altijd – de eigenaar van de kotter, is de meest aangewezen persoon om de bemanning te regelen. Dit kan een ad-hocbemanning zijn, maar ook een vaste ‘criminele bemanning’ die vaker samenwerkt om drugs aan wal te brengen. Figuur 3.6. laat beide varianten zien. De recherche ziet fluïde netwerken; een brede pool van personen waarbinnen mensen of schepen aan elkaar worden geleend en die elkaar weten te vinden. Zij zien drie lagen: de eigenaren van de vaartuigen, de personen met nautische kennis en de loopjongens die meegaan om te sjouwen of als monteur.

Figuur 3.6. Crime script - Scène regelen bemanning

Participanten uit de visserijwereld zijn het erover eens dat de hele bemanning in elk geval mee moet doen om drugs uit de Noordzee te vissen en aan wal te brengen. Het gaat dan om vier, vijf of zes man die ervan af weten. Het is dus van belang om voldoende bemanningsleden te vinden die mee willen doen met de smokkel.

‘Je kunt niet als je met zijn zessen aan boord bent en dat één persoon het niet weet. Dat gaat niet. Je weet dat van elkaar.’ (bron: visser)

In opsporingsonderzoek Biels was het opvallend dat de schipper uitvoer met een andere bemanning dan de reguliere, vaste bemanning. Er ging een Montenegrijn (zie paragraaf 3.3.4.) mee aan boord en een Filipijns bemanningslid. Filipijnen werken wel va-

ker als bemanningslid op Nederlandse kotters. Sommige participanten denken dat het Filipijnse lid nergens van wist toen hij aan boord ging en er pas later achter kwam.²⁹

‘Wat je bij de Z-181 zag, was dat het een samengeraapte bemanning had, dat was op zich al vreemd. Dat is natuurlijk in negen van de tien gevallen niet zo, dan heb je een vaste bemanning die elke week met elkaar optrekt.’ (participant visserij)

Op de vraag of Filipijnse bemanningsleden eerder of minder snel mee zouden doen, zijn de meningen verdeeld. Sommige participanten uit de visserij menen van niet, omdat zij daarmee riskeren dat ze niet meer mogen varen op internationale wateren en de straffen in hun thuisland zijn veel hoger dan in Nederland. Anderen denken van wel, omdat ze weinig betaald krijgen (minder dan Nederlandse bemanningsleden) en zo toch iets bij kunnen verdienen, al dan niet in combinatie met angst om er iets van te zeggen.

Een categorie bemanningsleden die door de participanten uit de visserij als meer risicovol wordt gezien zijn ‘opstappers’. Opstappers zijn flexibele bemanningsleden, de ‘zwevende jongens’, die op verschillende kotters meevaren. Een participant uit de visserij:

‘Onder de groep van opstappers is vaak sprake van problemen met drugs of ze zijn in het verleden in aanraking geweest met de politie. Soms zitten daar jongens tussen met criminele connecties.’ (bron: participant visserijsector)

Dit wil overigens niet zeggen dat alle opstappers een crimineel verleden hebben of drugs gebruiken. Wanneer een schipper uitvaart met (bijna) alleen opstappers zien participanten dit wel als een risicofactor ten opzichte van een vaste bemanning die wordt aangevuld met een opstapper. Het gebrek aan jongeren die kiezen voor de visserij zien ze vanuit dit oogpunt dan ook als een risicofactor, omdat dit het moeilijker maakt om een vaste bemanning te krijgen. Een visser:

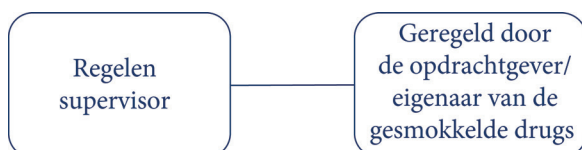
‘Als je geen opvolgers hebt, dan staat je bemanning zo ver van je af. En dan zou zelfs de schipper nog weleens onder druk gezet kunnen worden.’ (bron: visser)

Als de schipper ook de eigenaar is, dan weet hij uiteraard wanneer er gesmokkeld wordt. Wanneer de schipper geen eigenaar is, dan denken sommige participanten dat de eigenaar er niet per se vanaf hoeft te weten. Alhoewel je als eigenaar in principe wel hoort te weten waar je schip is en waar dit naartoe vaart. In de zaak-Biels wist de mede-eigenaar (niet zijnde de schipper) wel waarvoor het schip uit ging varen. De andere eigenaar (tevens schipper) had dit tegen hem verteld en ook uitgelegd dat hij onder druk werd gezet, waardoor hij akkoord ging.

29 Twee participanten herinneren zich een voorval in internationale wateren waarbij de Filipijnse bemanning de kapitein vastzette en de Kustwacht belden, toen ze erachter kwamen dat er drugs gesmokkeld werden aan boord.

3.3.4. *Regelen supervisor*

In opsporingsonderzoek Biels was er naast de schipper en de bemanning nog een persoon aan boord. Een man met een Montenegrijnse nationaliteit voer mee bij het opvisen van de drugs. Zijn rol was om contact te houden met het containerschip via een satelliettelefoon en door te geven wanneer en waar (de precieze coördinaten) de drugs in zee werden gelost. Uit de rechtbankverslagen en gesprekken met betrokkenen blijkt dat deze persoon namens de eigenaren van de drugs (het criminele netwerk) meeging om toezicht te houden op de smokkeloperatie. In figuur 3.7. is te zien dat de supervisor wordt geregeld door het criminele netwerk die verantwoordelijk is voor het transport en eigenaar van de drugs. Het gaat hier dus hoogstwaarschijnlijk om een buitenstaander en niet om iemand die deel uitmaakt van de visserijwereld.

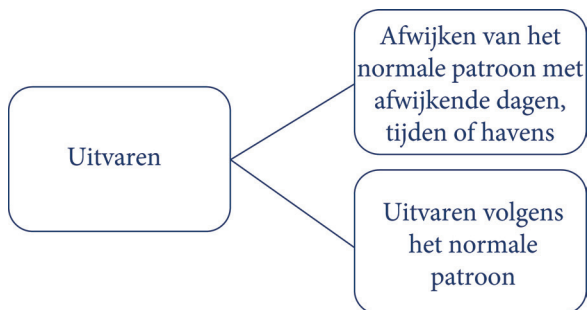

Figuur 3.7. Crime script - Scène regelen supervisor

De supervisor heeft een belangrijke taak aan boord. Deze persoon is degene die contact heeft met de smokkelaars op het containerschip over waar de drugs worden gelost en beheerst de communicatie met hen. Daarnaast is het waarschijnlijk tevens zijn rol om toezicht te houden op de smokkel namens het achterliggende criminele netwerk.

3.5.5. *Uitvaren*

Bij het uitvaren om de drugs op te halen, zijn we twee varianten tegengekomen die zijn weergegeven in figuur 3.8. Bij het uitvaren kan sprake zijn van afwijkingen in de reguliere werkwijze, maar dit hoeft niet.

Figuur 3.8. Crime script - Scène uitvaren

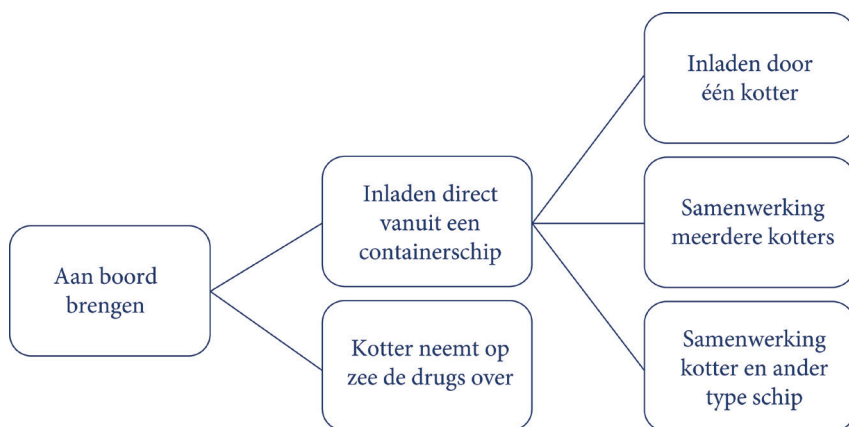
Het uitvaren van kotters naar de Noordzee gebeurt via verschillende Nederlandse havens, zoals Harlingen, Den Oever of Den Helder. Uitvaren hoort bij de dagelijkse gang van zaken en valt op zich niet per se op. Een normaal vispatroon is zondagnacht of maandagochtend vertrekken en donderdagnacht of vrijdagochtend lossen. Soms kunnen de kotters de zee niet op, vanwege slecht weer en er zijn ook wel vissers die een ander patroon aanhouden. Afwijkende uitvaarbewegingen vallen echter onderling wel op. Een andere participant uit de visserij over de kotter in opsporingsonderzoek Biels:

‘Die Z-181, die ging op die rare tijdstippen naar zee toe. Dus normaal als een vloot naar binnen ging dan gingen zij naar zee toe. Dus dat springt er wel uit.’ (bron: participant visserijsector)

Een andere participant vertelt over de vissers uit onderzoek Higgins dat deze vaak op ‘De Zuid’ voeren, als daar geen vis was en ‘iedereen Noordelijk vist’. Ook horen we dat sommige vissers bedenkingen hebben bij onlogische havens, ten opzichte van de vangstlocaties, waar binnengevaren wordt.

3.3.6. Aan boord brengen

Bij het aan boord brengen van drugs zijn verschillende scenario's mogelijk. Figuur 3.9. laat zien dat vissers verschillende rollen kunnen hebben bij deze scenario's.

Figuur 3.9. Crime script - Scène aan boord brengen

Het aan boord brengen van de drugs vergt specifieke vaardigheden. Waar in het verleden nog weleens hasj naar de bodem van de oceaan werd gezonken om later op te vissen, gebeurt dit volgens de meeste participanten tegenwoordig niet meer. Het risico dat de drugs niet meer worden teruggevonden, is te groot. Een enkele participant denkt dat dit misschien nog steeds weleens gebeurt op ondiepe plekken in de zee.

De meest gangbare manier van smokkelen met behulp van de kottervisserij is dat de drugs overboord gegooid worden van een containerschip, voorzien van een gps-tracker, en vervolgens opgevist worden. De drugs worden al varende uit zee gehaald met behulp van netten. Onverklaarbare vaarbewegingen rondom een containerschip zijn volgens meerdere participanten verdacht en kunnen op een smokkeloperatie duiden. De supervisor, die namens het criminele netwerk aan boord is, houdt via een satelliet-telefoon contact met betrokkenen op het containerschip over waar en wanneer de drugs overboord gaan. Een participant die bekend is met smokkelende vissers:

'Er wordt op de Noordzee heel zorgvuldig gevist langs routes van grote vrachtschepen uit Zuid-Amerika. Het gaat om vissers die langs de sleeplijn van het net varen, dat kan wel een kilometer lang zijn. En de pakketten worden dan opgevist uit de sleeplijn. Dat is een publiek geheim.' (bron: inwoner visserijgemeenschap)

Het beeld bij de recherche is dat de drugs soms wel uren of dagdelen drijven, maar dat in het algemeen de drugs zo snel mogelijk worden opgevist. Het te lang laten drijven van drugs brengt immers het risico met zich mee dat de lading verloren gaat, er een ander schip overheen vaart of gezien wordt.

Participanten van de recherche zien dat er veranderingen plaatsvinden in de werkwijze ten gevolge van het beter monitoren en signaleren van afwijkende vaarbewegingen door de Kustwacht. In plaats van dat een kotter de drugs opvist en zelf aan land brengt, zien ze betrokkenheid van meerdere kotters bij het opvissen. De ene kotter vist de drugs dan op, laadt deze op zee over op een andere kotter en die tweede kotter brengt vervolgens de drugs aan wal. Wanneer de eerste kotter dan controle krijgt, vanwege een verdachte vaarbeweging, zijn de drugs al verdwenen.

Een andere vorm van betrokkenheid bij het aan boord brengen is dat een kotter op de uitkijk staat en dat een ander type schip, bijvoorbeeld een zeiljacht of een rib³⁰ de drugs opvist en aan wal brengt. Als er iets misgaat, dan staat de kotter stand-by. De Kustwacht en recherche zijn deze werkwijze recent tegengekomen. Ze zien ook dat de smokkelaars flexibel zijn, zodat ze in kunnen spelen op onverwachte omstandigheden. Een participant:

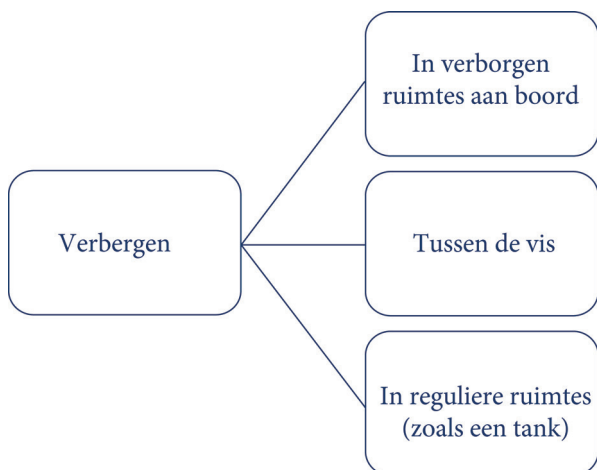
'Ze zijn meer in scenario's aan het denken. Lukt het in Zuid(-Nederland) niet, dan proberen we het in Noord(-Nederland). Of ze droppen bijvoorbeeld voor Hamburg. Dat soort fenomenen zien we gebeuren.' (bron: participant overheid)

Eén reden om van het oorspronkelijke plan af te wijken, kan zijn dat de weersomstandigheden het oppikken niet mogelijk maken, waardoor ze het elders nog een keer moeten proberen. We zijn in de gesprekken ook tegengekomen dat vissers vermoedelijk gebruikt zijn ter afleiding. In zo'n geval zijn twee maritieme schepen betrokken, waarbij er eentje (en dit kan een kotter zijn) expres achterlangs een containerschip vaart om de aandacht van de Kustwacht te trekken. Een tweede schip pikt vervolgens de drugs op.

30 Dit staat voor Rigid Inflatable Boat, een snelle, lichtgewicht boot.

3.3.7. *Verbergen*

Drugs kunnen op tal van verschillende manieren verborgen worden aan dek zonder kans op ontdekking, volgens participanten. Figuur 3.10. laat de verschillende mogelijkheden zien.

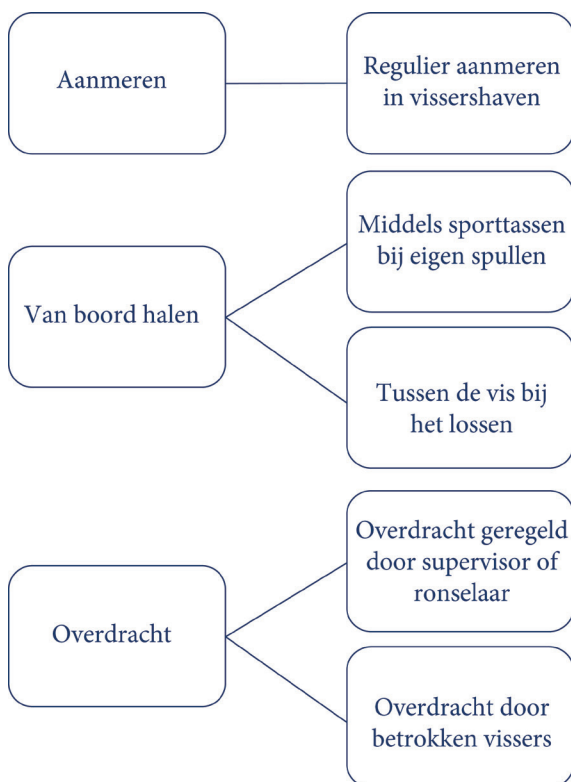

Figuur 3.10. Crime script - Scène verbergen

De kotters zijn groot genoeg om honderden kilo's drugs te verbergen die alleen gevonden kunnen worden met een grondige doorzoeking. Eén manier is om de drugs te verbergen tussen de vis of in de viskoelers (zie ook UNODC, 2011). Deze manier bemoeilijkt de detectie door drugshonden, mochten die aan boord komen. Als de drugs tussen bevroren ladingen liggen, kan het grondig doorzoeken leiden tot schade aan de vis. Dit kan weer leiden tot een mogelijke schadeclaim wanneer het vermoeden ongegrond is en de kwaliteit van de vis is aangetast. De drugs kunnen ook verstopt worden in speciaal aangebrachte verborgen ruimtes, die mogelijk eerder zijn gebruikt voor drank- of sigarettensmokkel, of in reguliere opbergruimtes.

3.3.8. *aanmeren, van boord halen en overdracht*

Figuur 3.11. geeft de laatste fase van het aan wal brengen van de drugs weer; het aanmeren, van boord halen en de overdracht.

Figuur 3.11. Crime script - Scène Aanmeren, van boord halen en overdracht

Het aanmeren in de haven en het vervolgens van boord halen van de drugs is volgens participanten vrij eenvoudig. Het aanmeren zelf kan in verschillende vissershavens plaatsvinden. De aangewezen visserijhavens zijn: Breskens, Vlissingen, Stellendam, Scheveningen, Den Helder, Den Oever, Harlingen en Lauwersoog. Dit zijn havens waar kotters mogen binnenkomen en waar vis wordt gelost. We zijn in het onderzoek geen voorbeelden tegengekomen van opvallende aanmeertijden of -locaties, dit lijkt weinig voor te komen of in elk geval geen argwaan op te wekken.

Het van boord brengen, gebeurt via het reguliere lossen. Het is de normale gang van zaken dat er een busje of vrachtwagen komt om te lossen. Het een keer extra laten rijden van een busje om eerst de drugs weg te brengen, valt daarom volgens participanten niet op. Een participant:

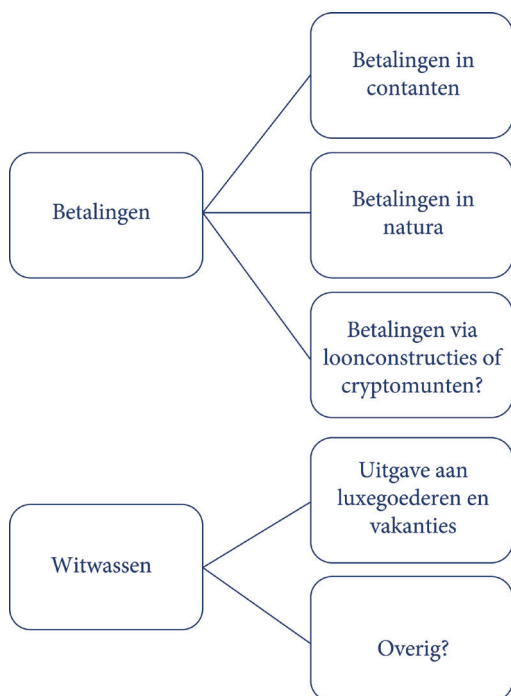
'Het kan op zoveel manieren: met de eigen tas, sporttassen, verstoppen in de vis. Het aan de ene kant van de haven afzetten voor een ander en zelf verderop aanmeren. Maar het minst opvallend is met de eigen plunjebaal in de auto stappen.' (bron: participant overheid)

Op basis van onze eigen observaties in verschillende havens kunnen we concluderen dat zowel een extra ritje als het lossen van andere goederen dan drugs niet opvalt, wanneer deze verborgen zitten in sporttassen of andere reguliere verpakkingen. In de opsporingsonderzoeken Puls en Biels zijn de drugs aangetroffen in sporttassen die via een busje werden overgeladen. Bij beide onderzoeken werden de betrokkenen in de haven al in de gaten gehouden, waardoor ze op heterdaad konden ingrijpen. Zonder voorkennis over drugs die aan wal worden gebracht, is het lastig om in deze fase van het proces te herkennen dat sprake is van smokkel omdat er geen afwijkende handelingen plaatsvinden.

Over de overdracht van de drugs aan het criminele netwerk is niet veel bekend. In onderzoek Biels stond de 'ronselaar' aan wal te wachten en er was een supervisor mee, waarschijnlijk onderhielden zij contact over de overdrachtslocatie. Over de criminele vissersfamilie uit onderzoek Higgins is bekend dat zij zelf zorgden voor het transporteren van grote partijen coke naar Amsterdam via personenauto's.

3.3.9. *Betalingen en witwassen*

De betrokken vissers kunnen op verschillende manieren betaald worden, zoals figuur 3.14. laat zien. We gaan ook in op wat bekend is over het witwassen van de illegale verdiensten.

Figuur 3.12. Crime script - Scène betaling en witwassen

De schipper en overige bemanningsleden verdienen uiteraard aan de smokkel. Dit lijkt voornamelijk te gebeuren in contanten. Uit opsporingsonderzoek Biels weten we dat de schipper 125.000 euro betaald kreeg en de overige bemanningsleden 25.000 per persoon. Wanneer we aan jonge vissers op de visserijschool vragen wat het opbrengt om als bemanningslid mee te doen met een smokkeloperatie, dan weten ze feilloos wat dit opbrengt: de kapitein krijgt 70.000, de machinist 45.000 en de overige bemanning 25.000 euro. Andere participanten bevestigen deze bedragen.

Over hoe en wanneer deze betalingen plaatsvinden, is weinig bekend. Uit de gesprekken blijkt dat de betrokken vissers uit onderzoek Biels opvallend veel geld uitgaven aan luxegoederen, zoals duur (tuin)meubilair, vakanties en dure verbouwingen. Ze hadden veel contant geld te besteden, wat erop lijkt te duiden dat ze in contanten betaald kregen voor hun diensten. Ook uit andere voorbeelden uit de gesprekken blijkt dat de opbrengsten vaak uitgegeven worden aan zichtbare luxegoederen. Veel contant geld valt op in de visserijgemeenschap, omdat tegenwoordig de bemanning normaliter betaald wordt via de bank en niet in contanten.

Betaling in natura komt volgens participanten niet zo vaak voor. Hoewel ook in de vissersgemeenschappen drugs worden gebruikt, lijken deze vooral geleverd te worden door lokale dealers en niet door vissers die een gedeelte van opgevisste drugs doorverkopen.

Over andere vormen van betaling, bijvoorbeeld via reguliere loonconstructies of cryptomunten zijn uit ons onderzoek geen voorbeelden naar voren gekomen.

Of de opbrengsten door vissers ook gebruikt worden om wit te wassen via langeretermijninvesteringen is de vraag. Uit gesprekken met leden uit de vissersgemeenschap komt maar een zeer klein aantal voorbeelden naar voren van vissers die vermoedelijk op lange termijn succesvol zijn met smokkelen en die onder de radar weten te blijven. Een participant over deze mensen:

‘Het zijn alleen de sterke benen die de weelde kunnen dragen. De mensen die genoeg geduld op kunnen brengen om het geld niet meteen uit te geven, maar er langere tijd op kunnen zitten.’ (bron: inwoner visserijgemeenschap)

Wel zijn de verdachten uit de zaak Higgins veroordeeld voor witwassen via de aankoop van een schip met drugsgeld.

Om meer zicht te krijgen op wat vissers met het illegaal verdiende geld doen, hebben we verschillende experts gesproken van de politie en het OM. Uit deze gesprekken bleek echter dat dit bij de opsporing nog een blinde vlek is, waarbij deze diensten juist hoopten dat ons onderzoek hier meer inzicht in kan verschaffen. Uit de hiervoor beschreven bevindingen blijkt echter vooral dat illegale verdiensten uitgegeven worden aan luxegoederen en vakanties. We hebben geen zicht gekregen op andere witwasconstructies.

3.4. Omvang

Wat de daadwerkelijke omvang is van maritieme drugssmokkel met behulp van de visserij ten aanzien van andere typen smokkel, zoals via containerschepen en luchthavens, is

onbekend omdat niet elk transport bekend raakt bij de overheid. In deze paragraaf zetten we de informatie die wel bekend is op een rij om tot een indicatie van de omvang te komen van de betrokkenheid van de visserij. Op basis van de beschikbare bronnen is inmiddels duidelijk dat vissers momenteel betrokken zijn bij het smokkelen van cocaïne naar Nederland, waardoor we ons hierna enkel richten op cocaïnesmokkel.

Er zijn geen eenduidige cijfers over het aantal kilo's cocaïne dat jaarlijks in beslag wordt genomen in Nederland. Drugs worden in beslag genomen door verschillende partijen (politie en de Douane) en een gezamenlijk overzicht ontbreekt. De inbeslagnames in de haven van Rotterdam zijn wel beschikbaar. In tabel 3.4. is een overzicht te zien van beschikbare cijfers op basis van verschillende bronnen.

In Nederland werd in 2020 in totaal 48 ton cocaïne in beslag genomen. Tabel 3.4. laat zien dat het aantal gerapporteerde inbeslagnames de afgelopen vier jaar sterk is gestegen. Verreweg de meeste cocaïne is aangetroffen in de haven van Rotterdam.³¹ Het aantal in beslag genomen kilo's zijn in deze haven de afgelopen vijf jaar sterk toegenomen.

Tabel 3.4. Cocaïne vondsten 2016-2020

Jaar	Totaal Nederland	Rotterdam
2016	10.000 kilo gemiddeld per jaar ¹	13.312 kilo ²
2017	14.600 kilo ³	10.219 kilo ⁴
2018	40.000 kilo ⁵	18.947 kilo ⁶
2019	Geen gegevens	33.732 kilo ⁷
2020	48.000 kilo ⁸	40.641 kilo ⁹

1 Boerman et al. (2017).

2 Staring et al. (2019).

3 EMCDDA (2019).

4 Staring et al. (2019).

5 EMCDDA (2020).

6 Staring et al. (2019).

7 OM.nl (2020).

8 RTL Nieuws (2021d).

9 OM.nl (2021).

3.4.1. Smokkel naar Nederland met een kottersvaartuig

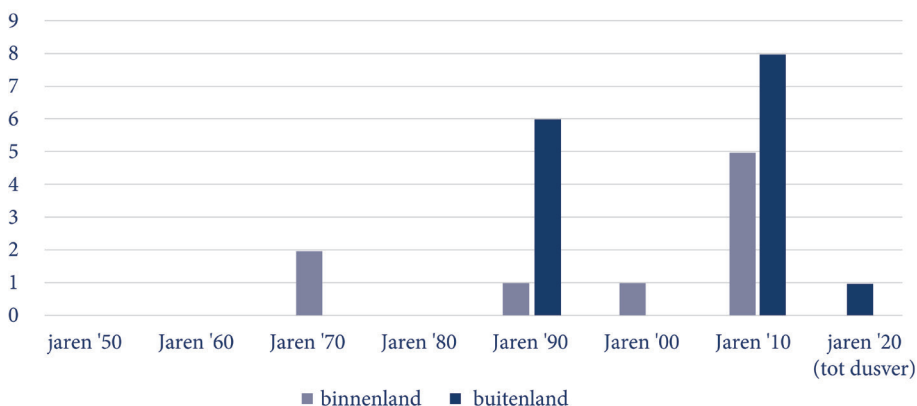
Wanneer we kijken naar de smokkelmethode die in dit onderzoek centraal staat, dan is het niet eenvoudig om de omvang te bepalen. In de eerste plaats raken niet alle smokkelincidenten bekend bij de overheid (het zogenaamde 'dark number'). In hoofdstuk 1 noemden we al dat uit eerder onderzoek blijkt dat het op kleinere havens vaak ontbreekt aan adequaat toezicht, waardoor de pakkans laag is. Op zulke locaties wordt

31 In hoofdstuk 1 is al benoemd dat de ontcijfering van criminele communicatiemiddelen een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan het toegenomen aantal inbeslaggenomen drugs.

smokkel zelden ontdekt en niet onder een aparte code geregistreerd door opsporingsinstanties. Daarbij worden de drugs niet altijd gevonden op Nederlandse wateren. Om toch enig inzicht te kunnen geven, hebben we open bronnen en interviews gecombineerd (zie bijlage D).

We hebben 24 gevallen gevonden van smokkel met een kotter. Belangrijk om op te merken, is dat het in de meeste van deze gevallen niet gaat om actieve visserskotters. Slechts van acht gevallen weten we zeker dat het om actieve visserskotters gaat, in vijf gevallen is bekend dat deze kotters niet meer actief waren als visvaartuig en van elf gevallen is dit onbekend.

Figuur 3.13. geeft een overzicht van deze incidenten. In de periode tot de eeuwwisseling gaat het bij alle incidenten om de smokkel van hasj.³² Zowel in buitenlandse wateren als voor het Nederlandse deel van de Noordkust zijn toen Nederlanders aangetroffen (niet specifiek vissers) die zich bezighielden met hasjsmokkel met een kotter. Vanaf de eeuwwisseling verandert het beeld. In de jaren '00 zijn er bijna geen gevallen bekend geraakt, waarna in de jaren '10 wederom een piek is te zien. Uit de bestudering van de incidenten blijkt dat er het bij alle binnenlandse incidenten gaat om de smokkel van cocaïne. Bij de incidenten in het buitenland gaat het om smokkel in de Middellandse Zee, waarbij telkens hasj is aangetroffen. Van hasjsmokkel naar Nederland met behulp van de kottervisserij lijkt inmiddels geen sprake meer.

Figuur 3.13. - Overzicht drugsvangsten met betrokkenheid kotters (N=24)

Bron: O.b.v. open bronnen (zie bijlage D).

Ter aanvulling op bovenstaande data is in de interviews gevraagd aan de participanten om een inschatting te maken van de omvang van de betrokkenheid van vissers bij ma-

32 In deze periode was er in Noord-Holland een Noord-Hollands rechteerteam dat zich richtte op maritieme smokkel en verantwoordelijk was voor de opsporing en aanhouding van meerdere plegers van maritieme drugssmokkel.

ritieme smokkel. De betrokkenheid van de visserij bij drugssmokkel komt immers niet vaak aan het licht. Een belangrijke vraag is dan ook of het hier gaat om incidentele betrokkenheid of dat er meer structureel gebruik wordt gemaakt van kotters om drugs in Nederland te krijgen.

Sinds de toegenomen aandacht van de recherche en veiligheidspartners voor maritieme drugssmokkel in Noord-Holland en het instellen van een maritiem informatieknoppunt bij de Nationale Politie komt er steeds meer zicht op de betrokkenheid van de kottervisserij. Participanten van de politie hebben zicht op meerdere kotters waarbij signalen zijn van betrokkenheid bij drugssmokkel. Participanten uit de visserij denken dat de omvang gering is en geven desgevraagd een schatting tussen de 2 en 5% van het aantal kotters. In het algemeen is de indruk dat er een ‘paar rotte appels’ zijn die zich meer systematisch bezighouden met drugssmokkel, maar dat het overgrote deel van de visserijsector integer is en bestaat uit hardwerkende mensen. Meerdere participanten, zowel uit de visserij als van de overheid, trekken de vergelijking met drugs die via de havens van Rotterdam binnenkomen en denken dat de hoeveelheid drugs die via vissers binnenkomen hierbij in het niet valt. Een participant:

‘Met vissers hebben ze nu maar drie partijen gevonden van in totaal iets van 1200 kilo. Dat vind je soms in Rotterdam in één container. Ik denk niet dat het een groot probleem is.’ (bron: participant overheid)

Een andere participant:

‘Met drugssmokkel is nu maar één kotter gepakt onlangs. Dat was drie jaar terug, de Z-181. Sindsdien is er niks meer gevonden. Dus hoe groot is het fenomeen?’ (bron: participant visserijsector)

3.4.2. **Aangespoelde en drijvende drugs in de Noordzee**

Naast de drugs die zijn aangetroffen aan boord, spoelen er ook met enige regelmaat drugs aan of worden drijvende pakken drugs gevonden. In de periode 2013 tot en met 2015 is negentien keer een partij cocaïne aangetroffen in de Noordzee, waarbij gebruik is gemaakt van de drop-off methode (Van Petersen-Rijswijk, 2016). Op basis van open bronnen hebben we in de periode 2016-2020 aanvullend nog vier incidenten kunnen identificeren (zie bijlage D). Ook in deze gevallen ging het om cocaïne.

In hoeverre er sprake is van een toename is lastig te bepalen. Er zijn signalen dat de coronacrisis zorgt voor een toename van drugs die via droppings in de Noordzee Nederland binnenkomen, doordat andere transportmethoden moeilijker zijn: ‘Er wordt simpelweg gekozen voor de methode die het meest gunstig is en er is een toenemende tendens van drop-off’. Drugs worden via deze methode aan wal gebracht door verschillende types kleinere vaartuigen. Dit kan een kotter zijn, maar ook een plezierschip of een snelle rib. Een recent voorbeeld hiervan vond plaats in oktober 2020 in de haven van de Zeeuwse plaats Breskens. Hier trof de politie een motorboot aan met 300 kilo

cocaïne aan boord, een tas met 50 kilo cocaïne spoelde niet veel later aan bij de kust van Breskens. Voor de smokkel hield de politie drie mannen aan uit Urk, Kampen en Zwolle (NOS, 2020b).

Om aanvullend inzicht te krijgen in de omvang van drugs die via de drop-off methode Nederland binnenkomen, is aan de gesproken vissers gevraagd of zij weleens drugs zien drijven op de Noordzee. Zoals eerder beschreven, is een vissersvaartuig niet het enige vaartuig dat deze drugs aan wal kan brengen. Belangrijk is te melden dat de aard en duur van de gesprekken met vissers varieerden en dat dit niet in alle 39 gesprekken met vissers aan bod is gekomen. Daarnaast hebben we ook aan andere participanten gevraagd of ze hier weleens iets over horen. Zo vertelt een participant uit de visserijsector:

‘We horen geregeld van vissers dat ze tasjes op zee zien met lichtjes eraan, maar die laten ze dan links liggen. Daarover wordt ook niet met de opsporing gesproken.’ (bron: participant overheid)

Tabel 3.5. geeft een overzicht van vissers die weleens drugs hebben zien drijven of die een voorbeeld hiervan kennen. Van de zeventien gesprekken waarin dit aan bod is gekomen, vertellen dertien vissers dat ze weleens drugs hebben zien drijven. Negen vissers kennen directe voorbeelden van vissers die drugs hebben gevonden.

Tabel 3.5. Drijvende drugs

	Ja	Nee
Weleens drugs zien drijven (n=17)	13	4
Indien ja, gemeld (n=13)	2	11
Kent een voorbeeld (n=12)	9	3

Het beeld op basis van gesprekken met vissers is dat ze weleens iets zien drijven, maar minder dan vroeger toen vooral hasj nog weleens werd aangetroffen. Een visser:

‘Er wordt vooral geperste hasj opgevisst en daar kun je niks mee. Die komen toevallig in de netten, die zijn dan overboord gevallen tijdens de smokkel. Je vindt altijd wel van dat soort partijen in zee. Ik heb ze zelf genoeg opgevisst. Wij sneden ze altijd open en dan gingen ze weer overboord. Ze zijn altijd doorweekt met water en zeewier, dus je kunt er niks mee.’ (bron: visser)

De meeste vissers vertellen dat ze de drugs gewoon laten drijven. En enkeling heeft een keer een melding gedaan. Vissers kunnen verschillende redenen hebben om een drijvend pakket drugs niet bij de overheid te melden, zoals administratieve rompslomp of angst voor een crimineel netwerk. In paragraaf 4.4.5. komt dit nader aan bod. Het zelf houden van drugs lijkt niet zo vaak voor te komen sinds hasj vervangen is door cocaïne. Een participant uit de sector: ‘Een paar jaar geleden kwamen ze nog bij mij

van: “Weet jij nog iemand?” Die had een paar kilo opgevist en zocht een dealer.’ Een andere visser kent een voorbeeld van iemand die hasj had opgevist en besloot deze in Amsterdam te verkopen. Hij was echter niet zo succesvol. De eerste de beste man die hij daar benaderde, bleek namelijk een politiemans in burger te zijn. Toen er in het verleden vaker een pak hasj werd aangetroffen, werd dat vaker gehouden: ‘Mijn vader kwam weleens thuis met een pakketje hasj en die vroeg dan: wil je nog hasj? Dat hoor je tegenwoordig nooit meer.’

3.4.3. *Nederlandse betrokkenheid in het buitenland*

In hoofdstuk 1 is reeds aan bod gekomen dat Nederlanders meerdere malen in het buitenland betrokken zijn geweest bij drugssmokkel. Een interne analyse van politie en OM uit 2018 liet zien dat in anderhalf jaar tijd zeventien schepen betrappt zijn op drugssmokkel met Nederlandse betrokkenheid (Meeus & Rosenberg, 8 mei 2020). Nederlanders zijn aangetroffen op zeiljachten en (niet-actieve) vissersschepen op de Middellandse Zee, waarbij het voornamelijk ging om de smokkel van hasj.³³ Een participant licht toe dat deze drugs niet bestemd waren voor de Nederlandse markt, maar via het zuiden verder verspreid werden. De Nederlandse betrokkenheid (niet specifiek van vissers) op de Europese drugsmarkt lijkt aanzienlijk. Een participant vertelt dat van alle signalen die het Maritiem Analyse en Operatie Centrum - Narcotica (MAOC)³⁴ binnenkrijgt er in 60% sprake is van Nederlandse betrokkenheid, volgens een participant:

‘We zijn gespecialiseerd in de handel in hasj en coke. We kennen de zee en hebben banden met criminele samenwerkingsverbanden in Suriname, Marokko en Kaapverdië.’ (bron: participant overheid)

Naast vissers die in Nederland betrokken zijn bij drugssmokkel, zijn er volgens participanten ook vissers die betrokken zijn bij drugssmokkel in buitenlandse wateren. Zoals gezegd, hebben we in open bronnen wel verschillende voorbeelden gevonden van vissersvaartuigen en Nederlandse betrokkenheid bij drugssmokkel, maar onduidelijk is of hier sprake is van de betrokkenheid van Nederlandse vissers, of enkel het gebruik van (ex-)visserijvaartuigen. Een participant van de politie geeft aan dat zij, op basis van politie-informatie, betrokkenheid zien van een aantal (ex-)vissers die niet fulltime in Nederlandse wateren vissen, maar die wel parttime of periodiek in Nederland vissen en zich in laten huren. Mogelijk gaat hier om opstappers die geen deel uitmaken van een vaste bemanning. De personen laten zich inhuren als smokkelbemanning en men vliegt voor een specifieke smokkelklus naar Spanje, Italië en Griekenland. Op basis van de gevonden bronnen is bij buitenlandse betrokkenheid onderscheid te maken tussen enerzijds de smokkel van hasj voor Europese kusten en anderzijds de

33 Deze analyse heeft in Noord-Holland de aanzet gegeven tot meer projectmatige aandacht voor maritieme drugssmokkel in Noord-Holland.

34 Het MAOC is een maritiem samenwerkingsverband van zeven EU-lidstaten, waaronder Nederland, om drugssmokkel in Europa tegen te gaan. *Aanhangsel Handelingen II*, nr. 1355 (2020).

smokkel van cocaïne voor Zuid- en Midden-Amerikaanse kusten. In afbeelding 3.2. zijn de smokkelroutes in het Middellandse Zeegebied afgebeeld. Bekend is dat hier Nederlanders actief zijn. Voor de kust van Sicilië is een Nederlandse kotter gevonden met tien ton hasj aan boord (Crimesite, 2018a). Ook voor de kusten van Spanje en Portugal is een aantal keer hasj gevonden, met betrokkenheid van Nederlanders en vissersboten (Crimesite, 2018b, 2020a, 2020b).

Afbeelding 3.2 - Transportroute drugs Middellandse Zeegebied

Bron: Burgess, 2016.

Verder hebben we voorbeelden van cocaïnesmokkel gevonden op een vissersboot in Belgische wateren die afkomstig was uit Zuid-Amerika (Crimesite, 2019a). Ook Nederlandse betrokkenheid bij cocaïnesmokkel in de Stille Zuidzee en bij Curaçao is bekend (Crimesite 2019b, 2019c).

Tot slot zijn bij overheidsparticipanten signalen dat Nederlandse vissers betrokken zijn bij het aan wal brengen van drugs bij aanlandplaatsen in de Noordzee buiten Nederland. Denemarken en Noorwegen hebben aanlandplaatsen waar sommige Nederlandse kotters (met aanlandrechten) hun vis kunnen lossen. De drugs worden in dit scenario naar binnen gebracht in een andere Europese haven en vervolgens via wegtransport naar Nederland gebracht. Volgens participanten is er weinig controle in deze havens: 'Feitelijk kan het in iedere haven gemakkelijk naar binnen komen.'

Omdat we ons in dit onderzoek richten op de betrokkenheid van de visserij bij marietieme drugssmokkel naar Nederland gaan we niet dieper in op de betrokkenheid van Nederlandse vissers in het buitenland.

3.5. Resumé

In dit hoofdstuk staat de betrokkenheid van vissers bij drugssmokkel centraal. Uit internationale literatuur blijkt dat wereldwijd vissers ingezet worden door criminele net-

werken om ongemerkt drugs aan wal te brengen. In Nederland spelen vissers en de visserij een rol bij de zogenaamde drop-off methode. Via deze methode worden drugs uit een containerschip in de Noordzee gelost om vervolgens door een kleiner maritiem vaartuig aan wal te worden gebracht. Een viskotter is één van de vaartuigen die dit kan doen.

De verschillende fasen en betrokkenen bij deze smokkelmethode zijn uiteengezet in een crime script. De gedetailleerde beschrijving van de verschillende scènes laat zien welke risicofactoren een rol spelen en welke indicatoren kunnen duiden op criminele betrokkenheid. In hoofdstuk 5 zetten we deze bevindingen om in lessen van de praktijk.

Uit het crime script blijken er ook wat nog blinde vlekken te zijn als het gaat om deze manier van drugssmokkel. Zo is er nog weinig bekend over wat smokkelende vissers doen met de criminele opbrengsten. Wij zijn enkel voorbeelden tegengekomen van het kopen van luxegoederen en vakanties, maar niet van meer ingewikkelde witwasconstructies. Ook wat er met de drugs gebeurt nadat deze aan wal zijn gebracht, is onduidelijk. Op basis van onze bevindingen lijken deze niet bestemd voor de lokale markt, maar op welke wijze de drugs gedistribueerd wordt binnen Nederland en/of Europa is onbekend gebleven. Ook de geanalyseerde opsporingsonderzoeken geven hier geen informatie over.

Tot slot is gekeken naar wat bekend is over de omvang van dit fenomeen. Uit een analyse van de beschikbare cijfers blijkt dat verreweg de meeste drugs uit Zuid-Amerika via de haven van Rotterdam naar Nederland worden gesmokkeld. In ieder geval worden de grootste vondsten gedaan in de haven van Rotterdam. Vondsten van aangespoelde drugs en drijvende drugs laten zien dat er ook drugs via de drop-off methode binnenkomen, alleen lijkt deze methode nog van veel kleinere schaal. De betrokkenheid van vissers bij de drop-off methode lijkt incidenteel op basis van bekend geraakte incidenten. Hierbij merken we op dat smokkelincidenten ongemerkt kunnen blijven, waardoor onbekend is om hoeveel gevallen het precies gaat. Daarnaast zijn vissers mogelijk betrokken bij hasjsmokkel in het buitenland, alhoewel het hier vooral om ex-vissers en parttime vissers lijkt te gaan.

4. Beweegredenen en attitudes

‘Vissers hebben het gevoel allemaal verdacht te zijn. De meeste Urkers willen echter niks met de duistere zaakjes te maken te hebben.’

(Artikel in *Trouw* naar aanleiding van de podcast ‘Cokevissers’: Keulenkamp, 2021)

In dit hoofdstuk staan beweegredenen van vissers om betrokken te raken bij maritieme smokkel centraal. Uit ons onderzoek blijkt dat er grofweg een onderscheid is te maken tussen beweegredenen van vissers die geronseld worden en criminele sleutelfiguren uit de visserijgemeenschap, die zich structureler bezighouden met drugssmokkel. Allereerst gaan we in op de redenen voor betrokkenheid van vissers en bemanningsleden. Vervolgens bespreken we de rol van criminele sleutelfiguren en de invloed van intergenerationele overdracht van criminaliteit in relatie tot de visserij. In het verlengde hiervan komen de verwevenheid en samenwerking tussen verschillende criminele vissers aan bod. Tot slot gaan we in dit hoofdstuk in op de attitudes die leven in de visserij ten aanzien van maritieme drugssmokkel en de overheid, en op attitudes die bij de overheid leven ten aanzien van de visserijgemeenschappen.

4.1. Redenen voor betrokkenheid

Wat maakt nou dat een visser betrokken raakt bij maritieme drugssmokkel? Uit ons onderzoek komen verschillende redenen naar voren. Er is een onderscheid te maken tussen factoren die meer een rol spelen bij de eigenaren en/of schippers en factoren die een rol spelen voor de (jongere) bemanningsleden. Bij de eerste categorie spelen economische motieven, eerdere betrokkenheid bij sigaretten- en alcoholsmokkel en dwang een grotere rol. Bij bemanningsleden, vooral onder jongeren, spelen relaties met de lokale drugsscène en de verheerlijking van de criminele subcultuur een grotere rol. Hierna zijn de verschillende redenen voor betrokkenheid toegelicht.

4.1.1. Economische nood

In gesprekken met vissers en mensen uit de visserij wordt economische nood het meest genoemd als drijfveer. In hoofdstuk 3 kwam dit al even aan bod (paragraaf 3.3.1.) bij werving; ronselaars selecteren vissers met wie het financieel slecht gaat, om te benaderen. In de gesprekken met de vissers zelf noemen zij slechte economische omstandig-

heden tevens als belangrijkste reden die hen kwetsbaar maakt voor criminele netwerken. Financiën zijn voor een visser meestal onzeker en de opbrengsten fluctueren. Vissers zijn voor hun inkomsten afhankelijk van de vangst en hebben vaak nog schulden omdat ze hun kotter nog moeten afbetalen. Wanneer er, door onvoorziene omstandigheden, geen inkomsten zijn, hakt dit er behoorlijk in. Uit de gesprekken blijkt dat de schipper een sterke verantwoordelijkheid voelt jegens zijn bemanning en jegens zijn gezin om de zaak financieel draaiende te houden. Twee vissers:

‘Als familie zit je in de problematiek. En de mensen die het werk doen, de vissersmannen die de zee op gaan, die voelen de verantwoordelijkheid. Die voelen de verantwoordelijkheid om het op te lossen.’ (bron: visser)

‘Ik zou het gerust één keer doen. Niet voor 30.000 euro, maar voor een paar ton. Het is wel je bedrijf hè, dat is alles wat ik heb. Waar je het over hebt is een way of life. En die wordt steeds moeilijker gemaakt.’ (bron: visser)

Bij dit verantwoordelijkheidsgevoel speelt mee dat in de kottervisserij nog veel familiebedrijven actief zijn. Een visser: ‘Het zijn allemaal familiebedrijven. Mensen zijn bereid om tot hun laatste druppel bloed toe hun schip in de vaart te houden.’ Visser zijn is niet zomaar een baan, maar een manier van leven waar men veel waarde aan hecht. De schipper werkt vaak met een vaste bemanning, inclusief familieleden, en de banden zijn hecht. Aan boord werkt, eet en slaapt men samen en ook aan wal gaat men veel met elkaar om. Ze zien elkaar in het weekend, bij verjaardagen en bruiloften, in de kerk en ook gezamenlijke vakanties zijn niet ongewoon. Wanneer een vissersbedrijf failliet gaat, heeft dit dan ook een grote impact op hun imago, het dagelijks leven en de sociale relaties met de betrokkenen. Juist dit sterke verantwoordelijkheidsgevoel maakt dat sommige vissers kwetsbaar zijn voor maritieme drugssmokkel. Als er geen legale wegen zijn om financieel rond te komen, dan lonkt de illegale route. Een visser hierover:

‘Als je klemzit en je bedrijf gaat naar de kloten. En je moet er zelf van eten en je toekomst en je pensioen zit in het bedrijf. Je kinderen moeten het bedrijf overnemen en je moet personeel betalen. Als je dan een ton kunt verdienen, dan gaan er toch vissers overstag hoor.’ (bron: visser)

Met dit in het achterhoofd beloven de verschillende recente ontwikkelingen, die een negatieve invloed hebben op de visserij (zie paragraaf 2.3.), niet veel goeds. De verwachting van de participanten, zowel binnen als buiten de visserij, is dan ook dat, nu er meer vissers financieel in zwaar weer komen, er ook meer vissers gevoelig voor zijn om te gaan smokkelen. Met name de vissers die toch al net rond konden komen voor de coronamaatregelen en het pulsvisserijverbod zijn nu kwetsbaar.

Daarentegen zijn we in het onderzoek ook meerdere vissers tegengekomen die zeggen liever te stoppen dan betrokken te raken bij drugssmokkel. Bij deze vissers is de aversie tegen drugs en criminaliteit groter dan de behoefte om koste wat kost hun bedrijf te redden. Uitspraken van vissers hierover:

‘Een normale visser die goed geld verdient gaat niet in die rommel. Als jij normaal je brood kunt verdienen, mensen uit kunt betalen, rekeningen kunt betalen en mondjes kunt voeden, dan is het goed.’ (bron: visser)

‘Ik ga nog liever failliet dan dat ik mij inlaat met maritieme smokkel. Ik ben visserman, geen smokkelaar of koerier.’ (bron: visser)

‘Nee, als je bedrijf aan de grond zit, dan is het tijd dat je verkoopt. Dan moet je geen drugs gaan doen. Drugs moet gewoon niet kunnen, dan moet je gewoon stoppen. Of je moet hulp zoeken bij een ander bedrijf. Het hoort niet, je gaat jezelf in de vinger snijden; je valt altijd door de mand.’ (bron: visser)

Hierbij moet worden opgemerkt dat bovenstaande vissers het tot dusver nog goed kunnen redden en ook (nog) niet in de positie zijn gekomen dat ze de keuze moeten maken tussen het omvallen van het familiebedrijf of betrokken raken bij drugssmokkel.

4.1.2. **Hebzucht**

Financiële nood is niet de enige economische beweegreden die uit het onderzoek naar voren komt. Sommige participanten menen dat het ‘snelle geld’ op zichzelf genoeg aantrekkingskracht uitoefent op mensen die hier gevoelig voor zijn. De vissersgemeenschap kent ook een materialistische kant, zo vertellen participanten. Tegenover de soberheid van het leven aan boord staat het openlijk uitdragen van welvaart aan wal. Twee vissers lichten toe:

‘De betrokken vissers doen het, omdat ze gek zijn op het geld en op het royale leven.’ (bron: visser)

‘De meeste doen het voor de luxe en daar blijven ze bij.’ (bron: visser)

Als voorbeeld noemen meerdere participanten de verdachten uit onderzoek Higgins. Volgens participanten uit de visserij zijn dit ‘prima vissers’, die ook zonder smokkel hun boterham kunnen verdienen. Desondanks zijn zij meerdere malen betrokken geweest bij drugssmokkel. Dat vissers van elkaars verdiensten op de hoogte zijn is overigens niet gek. Vooral vissers die op dezelfde soort(en) vis vissen, weten wat deze vis opbrengt op de veiling en ook de hoeveelheden die iedereen binnenhaalt zijn bekend. Wanneer iemand dan duidelijk meer te besteden heeft dan een ander, met een vergelijkbare opbrengst, dan is het voor andere vissers vaak al snel duidelijk waar deze extra financiële ruimte vandaan komt.

Bij één van de klassengesprekken op de visserijschool geven sommige jonge vissers toe dat ze het zouden doen of in elk geval overwegen:

‘Het is niet slim, maar ik zou het wel doen als ik op een kotter zit waar ze het al zouden doen. Even met de kerst een sporttas.’ (bron: visser)

Anderen zouden er niet in meegaan, of alleen als ze er niet aan vastzitten en de volgende keer verstek kunnen laten gaan. Ze denken dat dit wel kan: 'Alleen de schipper kan er nooit uitstappen, die zit eraan vast.'

Een combinatie van financiële nood en hebzucht komt ook voor, zo denken de mensen die we hebben gesproken. Participanten die de betrokkenen uit het onderzoek Biels (persoonlijk) kennen, denken dat daar meerdere factoren een rol hebben gespeeld:

"Ze hadden net een schip, net begonnen met een bedrijf, het was destijds best een zware periode. Het liep op dat moment niet goed in de visserij; de vangsten waren matig en de olieprijzen waren hoog. Iemand moet gedacht hebben: "Ze zijn een beetje vrijbuitiger." Daar staan ze om bekend.' (bron: visser)

'Nu bij de Z-181 was het niet per se voor financiële nood, maar om luxe. [X] is daarvoor gevallen. Hij zal wel meerdere ritjes gedaan hebben. Hij was langoustinevisser en deed dingen die anderen niet konden betalen.' (bron: visser)

Dat deze vissers vervolgens, vermoedelijk met criminele opbrengsten van partijen die niet ontdekt zijn, zichtbaar veel geld uitgaven, draagt bij aan de beeldvorming binnen hun gemeenschap. De aankoop van duur (tuin)meubilair, verbouwingen en dure auto's doet vermoeden dat ze genoten van hun nieuwe financiële status en dit ook graag lieten zien in hun woongemeenschap.

4.1.3. *Via sigaretten- en alcoholsmokkel*

Sommige vissers 'rollen erin' via eerdere smokkelactiviteiten met sigaretten, tabak en drank ('stores'³⁵). Smokkelen van sigaretten, tabak en drank vindt van oudsher onder vissers plaats en daar wordt in het algemeen ook niet raar van opgekeken in de visserij-gemeenschappen (in paragraaf 4.4. gaan we hier dieper op in). Uit de gesprekken blijkt dat ronselen voor sigarettensmokkel ook plaatsvindt. Een visser benoemt het risico om via deze vorm van smokkel betrokken te raken bij drugssmokkel:

'Het begint klein en dan is die stores een opstap daarnaartoe. Ik heb thuis een kastje kapot en ik sprak een jongen om dat te repareren. Hij zei: "Als je een keer stores voor mij hebt, dan wil ik het wel voor je doen." En ik zeg nee, dat doe ik niet. Begrijp je, het begint klein.' (bron: visser)

35 De term 'stores', die vissers gebruiken, is afgeleid van een declaratie bij de douane. De 'Declaration of Ship's Stores onboard at arrival' is een scheepsvoorradenaangifte die elk schip dat de haven binnenvaart, binnen twee uur na aankomst, elektronisch moet indienen. In deze aangifte geeft de bemanning aan welke goederen aan boord van het schip zijn en worden deze onder toezicht van de douane gesteld. Goederen die vermeld moeten worden zijn onder andere maaltijden, medicijnen, scheepsbehoeften, brandstof en munitie. Indien vissersboten op hun reis internationale wateren betreden, kunnen zij belastingvrije goederen meenemen. Deze goederen vallen onder de benaming 'bonded stores'. Als de bemanning zich aan de maximale hoeveelheden tabak en alcoholische drank houden, kan het vissersschip zonder douaneformaliteiten de haven verlaten. (Douane, 2021).

Zowel de ronselaar als één van de verdachten uit opsporingsonderzoek Biels heeft zich in het verleden beziggehouden met sigarettensmokkel en dit lijkt een rol spelen bij hun latere ‘overstap’ naar cocaïne. Twee participanten:

‘Hij zei dat hij eerder sigaretten heeft gesmokkeld. En toen het economisch minder ging, was dit een manier om je hoofd boven water te houden. En daarmee wilde hij zeggen: ze kennen jou dan uit het milieu.’ (bron: participant overheid)

‘En ik denk dat het daar begint, als je besluit om sigaretten of drank te doen en dan van het één komt het ander. En ik weet wel bijna zeker dat het zo met die Z-181 begonnen is.’ (bron: participant overheid)

De verbindende schakel bij opsporingsonderzoek Biels lijkt de man te zijn die de rol van de ronselaar vervulde. Hij stond in contact met het criminele netwerk en organiseerde in het verleden, naar het lijkt, op grote schaal hasj- en sigarettensmokkel. Het reeds bestaande netwerk van sigarettensmokkelaars kan vervolgens aangeboord worden om drugsmokkelaars te werven.

4.1.4. *Angst en dwang*

Een vierde reden voor betrokkenheid is uit angst en onder dwang. Bij het opvissen van drugs uit de Noordzee ontmoeten de werelden van de vissers en de zware, georganiseerde, criminaliteit elkaar. De angst die deze wereld inboezemt bij de visserijgemeenschap speelt een rol bij de smokkel en is volgens betrokkenen reëel.

Als eerste merken we op dat we in het onderzoek geen voorbeelden zijn tegengekomen van vissers die om deze reden zijn begonnen, maar wel voorbeelden van vissers die om deze reden niet konden stoppen met het smokkelen van drugs. Een participant uit de gemeenschap:

‘Als je eenmaal in het wereldje zit, dan weten ze ook te veel van je. Ze laten jou niet meer los. Als je een keer ja zegt, dan zit je aan ze vast. Hij zei: ik had wel willen stoppen. Maar dan werd hij meteen bedreigd dat zijn vrouw vermoord zou worden. Die Urker zaken, waarbij ook zoveel gedreigd werd, zijn een goed voorbeeld.’ (bron: inwoner visserijgemeenschap)

Angst voor geweld kan dan ook reden zijn om juist niet te gaan smokkelen. Zo vertelt een visser:

‘Een moord in die wereld is natuurlijk niets. In die wereld wil je je niet begeven. Maar toch, het geld is aantrekkelijk. En dat geldt voor meer vissers, denk ik.’ (bron: visser)

De gevaren van samenwerking met criminele netwerken zijn goed bekend onder de vissers. Uit de gesprekken blijkt ook dat er angst is voor de ‘mocromaffia uit Amsterdam’ die volgens participanten niet schromen om iemand te liquideren. In de zaken

Higgins, Biels en Puls is er ook daadwerkelijk een link met de Amsterdamse onderwereld. Van naïviteit onder vissers lijkt nauwelijks sprake. Vrijwel alle participanten wijzen erop dat als je er eenmaal aan begint, dat je eraan vast zit en er nooit meer uit komt. Een visser:

‘Het heeft heel veel impact, maar als je eraan begint dan weet je dat denk ik wel. Dat is een wereld waar je niet meer uitkomt. Ik zou het in elk geval niet doen.’ (bron: visser)

Participanten die meer bekend zijn met de onderwereld noemen de angst voor represailles realistisch. Eén van de hoofdverdachten uit Biels, mede-eigenaar van de kotter, heeft in zijn verhoor aangegeven dat hij handelde uit angst. Hij wilde de drugs niet opvissen, maar zegt dat hij onder druk is gezet door de tussenpersoon van het criminele netwerk. Een betrokkene uit deze zaak:

‘Hij was doodsbang en dat begrijp ik ook wel. Want die mannen zijn letterlijk en figuurlijk heel dichtbij gekomen. Ze wisten alles van hem; dat hij een kind had, waar zijn ouders woonden. Uit de PGP-berichten werd later bekend dat ze bereid waren om een bom op zijn huis te gooien.’ (bron: participant overheid)

Ook in een andere visserszaak zien we de bereidheid om extreem geweld te gebruiken terug: op 14 januari 2015 schieten twee mannen met een automatisch vuurwapen op de woning van één van de hoofdverdachten uit de zaak Higgins. Degene die de opdracht aan de schutters heeft gegeven, wordt gezien als iemand die tot een crimineel netwerk behoort en die een belangrijke rol speelde in de drugssmokkel via containerschepen. Hij is tevens verdachte in de zaken Biels en Puls.

Ook na een aanhouding blijft de dreiging van de georganiseerde criminaliteit een factor om rekening mee te houden. Een participant uit de visserijsector kende in het verleden een visser die gepakt is met drugs en in de gevangenis belandde. Hij vertelt over zijn bezoek aan deze oude bekende in de gevangenis:

‘Ik vroeg: wat heb je nu gedaan? Hij zegt: je zit in een kringetje en je komt daar nooit meer uit. Je krijgt elke twee weken bezoek van de organisatie om te zeggen, mondje dicht. Je wordt gewoon uit de bak weer opgewacht.’ (bron: inwoner visserijgemeenschap)

In de gesprekken komen we een aantal keer voorbeelden tegen, waaruit blijkt dat het criminele netwerk achter de gesmokkelde partij probeert om aangehouden vissers in hun invloedssfeer te houden. Zo horen we van een participant uit de advocatuur over praktijken waarbij lokaal advocaten onder druk worden gezet om hun zaak over te dragen aan de advocaten die gestuurd zijn door het criminele netwerk achter de smokkel. Een advocaat die we spreken, vertelt dat hij weleens is bedreigd om een zaak over te dragen en heeft hierop extra veiligheidsmaatregelen genomen. Ook een participant van justitie kent dit soort voorbeelden, waarbij zowel de advocaat als de cliënt (een

visser) onder druk wordt gezet of bedreigd om over te stappen naar een andere advocaat. Een andere participant uit de opsporing:

‘Je ziet dat vissers een advocaat krijgen vanuit de organisatie. Ze nemen hem dan over van een pro-Deo- of eigen advocaat. Dit komt echt vaker voor dan je denkt. We zien ook dat de info uit het opsporingsonderzoek al op straat ligt, voordat je het weet. Dat is echt heel ernstig.’ (participant overheid)

Een participant uit de advocatuur herkent dit en noemt een voorbeeld waarbij hij benaderd werd om een zaak over te dragen. Ondanks dat zijn cliënt nog in beperkingen zat, had de nieuwe advocaat het hele dossier al: ‘Die advocaat kon eigenlijk niet eens weten dat hij in detentie zat, dat kon alleen als hij contact had met het kartel.’ De participanten zijn het eenduidig eens over het feit dat dit gebeurt om te zorgen dat ‘niemand verklaart’ over wie er achter de smokkel zit.

4.1.5. *Via drugsgebruik en de lokale drugsscène*

Drugsgebruik en relaties met de lokale drugsscène kunnen tevens een rol spelen, zo blijkt. Hoewel sommige participanten uit de gemeenschap aangeven hier absoluut geen relatie mee te zien: ‘dat zijn echt twee verschillende dingen’, blijkt op basis van gesprekken met mensen die wat meer inzicht in de lokale drugsscène hebben, dat dit wat kort door de bocht is. Zowel in Den Oever als in Urk komt drugsgebruik veelvuldig voor, waarmee we uiteraard niet willen zeggen dat dit in andere gemeenten niet ook speelt onder jongeren. Drugs zijn in de gemeenschap makkelijk te verkrijgen en jongeren beginnen vroeg met werken en hebben dus ook geld te besteden. Een participant:

‘De drugsproblematiek speelt heel erg in Den Oever, ik zie het omdat ik dicht bij het vuur zit. Bijvoorbeeld onder jongeren die meegaan op de boten, die verdienen heel goed, zeker enkele jaren geleden. De één gaat daar slim mee om, de ander geeft het uit aan feesten met drugs en prostituees.’

In het weekend flink feesten en dan op maandag weer de zee op is vrij gangbaar onder de jongere bemanningsleden. Zolang het werk er niet onder lijdt, wordt het drugsprobleem in het algemeen niet als problematisch beschouwd.³⁶ Het drugsgebruik kan echter wel zorgen voor criminele contacten die wel een relatie met smokkel kunnen hebben. Een participant:

‘Er zijn altijd wel bemanningsleden die hiervoor gevoeliger zijn, zoals ex-gebruikers of gebruikers. Als je uit het verleden een contact hebt uit het criminele circuit, dan heb je een verbinding. Zo iemand hoeft dan maar aan te kloppen om te vragen of je interesse hebt.’

³⁶ Vanwege de focus in ons onderzoek op maritieme drugssmokkel gaan we hier niet dieper in op de kwetsbaarheid van jongeren voor drugsgebruik in de onderzochte gemeenschappen en mogelijke verklarende factoren.

‘De jongens die ik daarin ken, dat waren meestal jongens die zelf gebruikt hebben en zodoende komen ze in het circuit. En is het van “kun je weleens dit doen” en “kun je weleens dat doen”?’

Bij onderzoek Biels was dit volgens een participant het geval en was één van de bemanningsleden een (ex-)druggebruiker. Hoewel er redelijke consensus lijkt te zijn onder participanten dat de drugs die gesmokkeld worden niet op de lokale markt belanden, zijn er aanwijzingen dat er toch een relatie is tussen het lokale dealernetwerk en de criminele smokkelnetwerken. Een goed geïnformeerde participant:

‘Al die gasten zijn verbonden aan het netwerkje. Je ziet dat zij afspraken hebben met bekende dealers op Urk. Het is een gesloten en vertrouwde kring. Binnen deze kring vertellen ze heel veel. Zo zat [subject Higgins] op een feestje te vertellen dat hij een ton coke had binnengetrokken.’ (bron: participant overheid)

Waar financiële nood vooral eigenaren/schippers kwetsbaar maakt voor ronselaars, lijkt druggebruik juist een ingang te zijn om aan bemanningsleden te komen.

4.1.6. **Criminele contacten en families**

Uit het onderzoek komen ook andere voorbeelden van criminele contacten, zoals betrokkenen die elkaar hebben leren kennen in detentie en vervolgens samenwerken bij een smokkeltransport. Een tweede categorie betreft vissers die opgroeien in een ‘criminele familie’ en er op die manier zelf bij betrokken raken. Een participant:

‘Er zijn er die groeien op in het [criminele] familiebedrijf. Dat geldt voor de hele Noordkop. Er zijn een paar namen en dan weet iedereen wie je bedoelt. Dat is eigenlijk een publiek geheim.’ (bron: inwoner visserijgemeenschap)

Een bekend voorbeeld uit de visserij is de familie uit de zaak Higgins. Daar zijn bijvoorbeeld een vader en twee volwassen zoons bij betrokken die zich allen structureel bezighielden met smokkelcriminaliteit. In paragraaf 4.2. gaan we hier dieper op in.

4.1.7. **Verheerlijking criminele subcultuur**

Tot slot lijkt de (Amsterdamse) georganiseerde criminaliteit een aantrekkingskracht uit te oefenen op sommige jongeren. Een participant:

‘Er zijn jongens op Urk die, aanbidden Holleeder. Die zouden niets liever worden dan net zoals hij. Wat ze trekt, weet ik niet.’ (bron: inwoner visserijgemeenschap)

Bij onze klassengesprekken op de visserijschool hebben we dit niet zelf teruggezien. De enkele jongeren die niet (heel) negatief stonden tegenover drugssmokkel, werden vooral aangetrokken door het geld dat ze hiermee konden verdienen.

4.2. De criminele sleutelfiguren

Er is een onderscheid te maken tussen een grotere groep vissers die kwetsbaar is voor werving en mensen uit de visserij die te typeren zijn als sleutelfiguren, die zich structureel met smokkel bezighouden. Je zou hen ook kunnen typeren als 'beroepscriminelen'. Deze beroepscriminelen hoeven geen actieve vissers te zijn, maar spelen wel een belangrijke rol bij het werven van nieuwe smokkelaanwas en het in stand houden van de smokkelpraktijken. Ook binnen de visserij is dit onderscheid niet onbekend. Een visser hierover:

'Er is echt een verschil tussen vissers die zich inlaten met drugssmokkel omdat ze in het nauw zitten en beroepscriminelen die verzot zijn op geld.' (bron: visser)

De beroepscriminelen lijken goed bekend, zowel binnen de gemeenschap als bij de verschillende overheidsparticipanten. Over hen wordt gesproken in termen als 'de rotte appels' of 'de bekende criminele families'. Een ambtenaar die al decennia werkzaam is op dit gebied:

'De historie van betrokkenheid van vissers bij maritieme smokkel gaat al jaren mee. Dat zijn netwerken van mensen die het al jaren doen. Bij De Lammie (smokkelzaak uit 1974, zie kader 4.1.) zaten mensen aan boord die nu nog aan het smokkelen zijn of familie daarvan zijn.'

Klerks (2000, p. 105) spreekt in zijn proefschrift over 'vissersdorpen maffia', die in de jaren '70 goed geld verdienden met het binnenbrengen van hasj in opdracht van criminele netwerken uit, onder andere, Amsterdam.

Dit hoeft overigens, zoals gezegd, niet te betekenen dat deze mensen nu zelf nog varen, maar ze maken nog wel deel uit van de criminele netwerken. Het loskomen uit de criminele wereld lijkt voor deze personen ontzettend lastig. Intergenerationele overdracht lijkt een rol te spelen bij in elk geval één familie, die meerdere malen in het onderzoek genoemd wordt.

Kader 4.1. - Beschrijving van smokkelzaak De Lammie

De Lammie

In de jaren '70 begonnen de eerste omgebouwde hasjkotters met honderden kilo's cannabis uit Marokko en Libanon binnen te komen in kleinere havens in Zeeland en het Waddengebied. De meest bekende van deze kotters is waarschijnlijk De Lammie. De Lammie was een hasjkotter die in 1974 werd ingehuurd door de Amsterdamse onderwereldfiguur, Frits Adriaanse, beter bekend als Frits 'Van de Wereld'. Frits wordt in die tijd gezien als leider van een organisatie die zich bezighoudt met de handel in verdovende middelen, voornamelijk hasj.

De Lammie wordt gekocht van een schipper in Den Helder en de financiers beloven dat de schipper na de (smokkel)expeditie zijn schip weer terug mag kopen. In Den Helder wordt het schip omgebouwd en worden ruimtes ingebouwd om de hasj te bergen. Zowel de Marechaussee als de politie krijgt informatie dat er een transport op komst is en dat De Lammie hier weleens een rol in kan spelen. Al voordat de Lammie vertrekt richting Libanon, wordt het schip door de politie in de gaten gehouden.

Na wat problemen is de hasj in De Lammie geladen en zet de bemanning koers naar Nederland. Het opsporingsteam is in gereedheid, maar de grote vraag is nog: waar wordt de hasj aan land gebracht? Op donderdag 18 april 1974 is er een briefing bij de douane in Haarlem met politie, justitie, marine en douane. Marineschip Hare Majesteit Wolf vaart uit om De Lammie op te pikken, maar ze raken hem kwijt op zee. Na een aantal dagen komt er informatie dat De Lammie richting Noord-Holland vaart. Op 25 april wordt De Lammie via de mobilfoon vlak voor de kust van Den Helder gevraagd te stoppen, maar er volgt geen reactie. De HM Wolf geeft een schot voor de boeg. Ook hier wordt niet op gereageerd, waarop het marineschip De Lammie aantikt en een traangasgranaat in het stuurhuis schiet.

De bemanning besluit vervolgens om De Lammie te laten zinken en ze stappen zelf in een rubberboot. De opvarenden roeien naar de Douaneboot De Zeearend en worden daar aangehouden. De Lammie wordt later naar de haven gesleept en blijkt 1600 kilo hasj en 27 kilo hasjolie te bevatten.

Bronnen: Andere Tijden (2006), Klerks (2000).

Hierna bespreken we een criminele vissersfamilie en een lokale ronselaar die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen als actoren die een belangrijke rol spelen bij marietieme smokkel door de visserij.

4.2.1. *De criminele visserfamilie*

Als eerste bespreken we een criminele vissersfamilie uit Noord-Holland. Deze familie speelt een rol in meerdere opsporingsonderzoeken en wordt door meerdere vissers spontaan genoemd als we uitleggen waar we onderzoek naar doen. Een visser over deze familie: ‘Dat zijn de criminele vissers die zich daar van generatie op generatie mee bezig houden.’ De – bekende criminele tak – van de familie bestaat uit vader X (71), zoon Y (48) en zoon Z (46) die de hoofdrol spelen in opsporingsonderzoek Higgins. Dit onderzoek speelt zich af in 2014. Op dinsdagochtend 14 januari 2014 neemt de politie twee vissersvaartuigen in beslag die toebehoren aan de vissersfamilie. De verdenking is dat deze familie van plan is om met een zeiljacht cocaïne uit Venezuela naar de Nederlandse kust te verschepen en daar onder te verdelen over kleinere vissersvaartuigen (‘Het ging niet om een paar kilo’, 2014).

Uit de beschikbare informatie blijkt dat de rol van deze criminele leden van de vissersfamilie groter is dan het enkel opvissen van cocaïne in opdracht van een crimineel netwerk. De leden organiseren het transport vanuit Zuid-Amerika, ronselen andere vissers voor hun smokkelpraktijken en houden zich volgens justitie tevens bezig met de handel in hasj en xtc. Een oude viskoter die door de familie is aangekocht in 2010, volgens justitie met crimineel geld, wordt meteen doorverkocht. Een maand na aankoop wordt twintig ton hasj ontdekt op dit schip, ongeveer 220 kilometer voor de Spaanse kust (‘Twintig ton hasj ontdekt in Nederlandse vissersboot’, 2010). Het schip was afkomstig uit Marokko. De verdachten en de rechtspersoon van hun onderneming worden allen door de rechtbank veroordeeld.

Hoewel sommige participanten vermoeden dat het visserijbedrijf van de familie enkel dient als dekmantelbedrijf, geven meerdere vissers aan dat de familie ook vaardig is in het vissen: ‘het zijn goede vissers’ en ze geven advies aan collega’s over bijvoorbeeld netten. Het feit dat ze onderdeel uitmaken van de vissersgemeenschap heeft een voordeel voor hun criminele activiteiten. Zoals een participant het verwoordt:

‘Er is een groep vissers die geronseld wordt. Bijvoorbeeld door zo’n criminele familie. Die zien ook wat andere vissers binnenbrengen en weten wie er kwetsbaar zijn. Bijvoorbeeld doordat ze minder stabiel zijn als persoon of financieel kwetsbaar.’

Op basis van openbare bronnen en gevoerde gesprekken lijkt het erop dat de familie begonnen is met smokkelen van sigaretten en de ‘bedrijfsactiviteiten’ daarna uitgebreid heeft naar hasj- en cocaïnesmokkel. Dat ze af en toe tegen de lamp lopen, lijkt hen niet af te schrikken. Iemand uit de gemeenschap:

‘Ze hebben ook wel een paar keer gezeten. Maar na het zitten pakt hij de draad weer op, koopt een koter en gaat weer vissen. En soms houdt hij zich bezig met smokkel.’
(bron: inwoner visserijgemeenschap)

Waar sommige participanten aangeven dat ‘een zeer grote groep van de gemeenschap’ niks met de leden van deze familie te maken wil hebben, hebben ze bij anderen een ‘Robin Hood-status’ en wordt er gewoon met ze omgegaan als ze in de haven aanmeren. Een participant: ‘Het zijn de zwarte telgen, maar in het café horen ze er gewoon bij.’ Inmiddels zijn de leden weer vrij, maar niemand gelooft dat ze tegenwoordig enkel een legaal pad bewandelen.

4.2.2. *De lokale ronselaar*

Sommige namen komen telkens terug in de gesprekken die we gevoerd hebben. Dit geldt zeker voor de persoon die in deze paragraaf centraal staat. W. uit Urk. Een participant:

‘Heel Urk weet dat W. de drugsmokkelaar is. Dat is al twintig jaar bekend. W. verdient zijn geld niet op een eerlijke manier. Dat verbaast ook niemand.’ (bron: inwoner leefgemeenschap)

Voor meerdere participanten is W. degene waar ze heen zouden gaan als ze zouden willen smokkelen. De reputatie van W. lijkt gegrond. Deze ronselaar en smokkelaar speelt een rol in de opsporingsonderzoeken Higgins (2014) en Biels (2016) en in een langer verleden bij zaak met de Rein B. (‘Politie vangt 60 ton hasj’, 1997; ‘Urker vissers veroordeeld voor drugsmokkel’, 1997, zie kader 4.2.)

Sinds zijn betrokkenheid bij hasj-smokkel bekend raakte, toen het vissersvaartuig Rein B. tegen de lamp liep, lijkt hij niet meer uit het criminele circuit verdwenen te zijn. Hoewel hij in het dorp een aantal legale ondernemingen is begonnen, zoals een visrokerij en een horecaonderneming, is de algemene indruk in de gemeenschap dat zijn criminele activiteiten doorgelopen zijn.

Kader 4.2. Casusbeschrijving De Rein B.

De SRV-bende en De Rein B.

In Nederland heeft de politie in 1997 tien verdachten aangehouden die zich wereldwijd bezighielden met hasj-smokkel. Het netwerk (de ‘SRV-bende’) maakte gebruik van drie schepen (De Rein B., De Camscout en De Tender) om drugs over zee naar Nederland te vervoeren.

De SRV-bende werd ervan verdacht hasj, uit onder meer Pakistan, via zee naar Nederland te smokkelen. De Rein B. was één van de schepen waar het netwerk gebruik van maakte. In een periode van twee jaar onderschepte de politie 60 ton hasj dat door het netwerk werd gemokkeld.

Op 17 december 1996 enterde een Nederlands marine fregat De Rein B. voor de Marokkaanse kust. Aan boord troffen ze 20 ton hasj aan. De Rein B. is een Urker coaster, maar het schip voer onder de vlag van Sint Vincent en de Grenadine. Bij de zitting dichtte de rechtbank een 30-jarige man uit Urk de grootste rol toe: ‘Als contactpersoon coördineerde hij de hele zaak. Zijn daden bezorgen de Nederlandse visserij een slechte naam’, aldus de rechtbank.

Bronnen Reformatorisch Dagblad, 1997; Trouw, 1997.

Uit de gesprekken blijkt dat W. zich, net als de criminele familie uit de vorige paragraaf, in het verleden bezighield met grootschalige sigaretten- en dranksmokkel. Het meest wordt hij echter genoemd als ronselaar. Een participant uit de visserijgemeenschap:

‘Dat is iemand die in die kringen zit en toch in Urk mensen probeert te benaderen. Hij zocht mensen op die in de problemen zaten en op die manier voor zijn karretje te spannen. Hij was een soort contactpersoon in de onderwereld hier.’

Ook bij De Rein B. was hij niet degene die smokkelde en aan boord was van het schip, maar wel degene die de smokkel organiseerde. In 2016 loopt hij weer tegen de lamp in het opsporingsonderzoek Biels. W. vormde de schakel tussen de vissers en de organisator vanuit het netwerk B. (zie paragraaf 4.2.3.). Uit het verslag van de zitting blijkt dat W. in contact stond met tussenpersoon B. (zie hierna paragraaf 4.2.3.). In een ontcijferd PGP-bericht zegt W: ‘Wij pakken alleen als het kan. Als het mogelijk is om goed te doen.’ (‘Vermeende kopstukken drugsbende ontkennen’, 2018). In 2018 is W. veroordeeld tot een celstraf van vijfenhalf jaar, maar naar verluidt is hij inmiddels weer op vrije voeten.

4.2.3. **De connectie met het criminele netwerk**

Er zijn twee namen die naar voren komen in de geanalyseerde opsporingsonderzoeken Biels, Higgins en Puls in relatie tot het criminele netwerk voor wie de vissers smokkelde: Muhammed S. en Ferry B. Zowel B. als S. wordt door justitie gezien als de schakel tussen de onder- en de bovenwereld bij drugssmokkel met vissersschepen in de zaken Biels en Puls (NH Nieuws, 2017). Uit PGP-berichten blijkt dat ze opdracht hebben gegeven voor de aanslag op de woning van één van de verdachten van Higgins. B. en de hoofdverdachte uit Higgins zijn goede bekenden, volgens meerdere participanten, en komen uit dezelfde woonplaats.

B. heeft S. leren kennen in detentie en is via hem waarschijnlijk in contact gekomen met het netwerk rondom Naoufal F. Waar S. uit de omgeving van Amsterdam komt, is B. opgegroeid in vissersgemeenschap Wieringen. Waar S. de schakel was met de Amsterdamse onderwereld, is B. dat met de kottervisserij.

De banden van B. met de visserijgemeenschap zijn hecht. Eén van de woningen waar hij in verbleef, ten tijde van zijn aanhouding in 2016, stond in Wieringen en participanten vertellen dat B. is opgegroeid in de visserij. In het verleden heeft hij ook in de visserij gewerkt. In de gesprekken horen we dat B. in meerdere vissersdorpen actief was als ‘ronselaar’.

B. wordt door het OM gezien als iemand die geld verdient met witwassen en drugshandel. Ten tijde van zijn aanhouding had hij geen formeel inkomen en trof de politie (vuur)wapens, munitie en een half miljoen aan contant geld aan (‘Half miljoen in huis verdachte’, 2016; ‘Net sluit zich rond drugshandelaren’, 2016; ‘Pooltafels vol drugs naar IJmuiden’, 2016). Volgens justitie ronselde B. vissers om cocaïne uit zee op te vissen en werkte hij in opdracht van Naoufal F. (Faber, 2019; NH Nieuws, 2017).

Participanten uit de opsporing zien B. als een sleutelfiguur bij de werving van vissers. Volgens hen blijkt dit ook doordat het na zijn veroordeling in 2018 ‘een tijdje rustig is geweest, omdat hij alles regelde’.

4.2.4. *Verwevenheid en samenwerking*

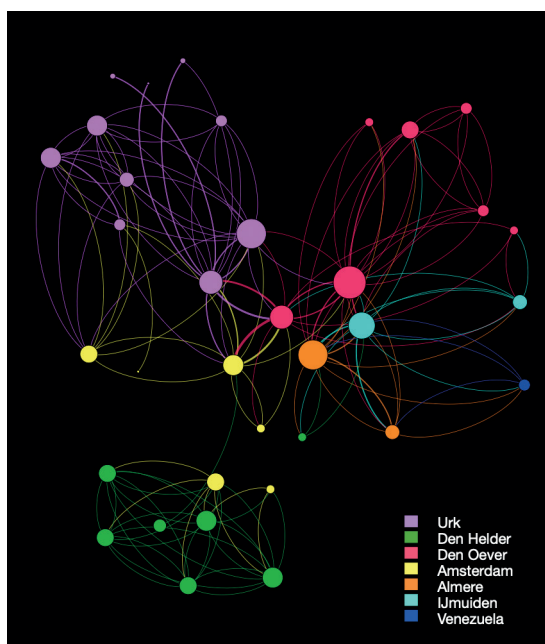
In de vorige paragraaf blijkt al dat er personen zijn die in meerdere opsporingsonderzoeken voorkomen en dat deze elkaar kennen. In deze paragraaf gaan we nader in op deze onderlinge verwevenheid tussen sleutelfiguren. Op basis van open bronnen en interviews over de casussen Biels, Higgins en Puls hebben we een netwerkanalyse gemaakt. Het doel van deze analyse is om meer inzicht te krijgen in de onderlinge verwevenheid van personen die betrokken zijn geweest bij de maritieme drugssmokkel door vissers. In figuur 4.1. is de uitkomst van deze analyse te zien. Elk rondje representeert één persoon, hoe groter het rondje, des te meer relaties heeft deze met andere personen. De kleuren staan voor de woonplaats van de persoon en geven ook informatie over het onderzoek: de hoofdverdachten uit Biels komen uit Urk, die van Higgins uit Den Oever en van Puls uit Den Helder.

In figuur 4.1. is te zien dat alle drie de onderzoeken met elkaar verbonden zijn via een aantal sleutelfiguren. De relaties tussen de verdachten uit Biels en Higgins zijn het meest talrijk en hier lijkt sprake te zijn van één crimineel netwerk in plaats van afzonderlijke netwerken. Het netwerk uit Den Helder (onderzoek Puls) staat redelijk op zichzelf, maar wordt met het andere netwerk verbonden via een opdrachtgever die afkomstig is uit Amsterdam.

Uit de gesprekken blijkt dat vooral de banden tussen de criminele familie uit Den Oever en de lokale ronselaar uit Urk hecht zijn. Meerdere participanten zeggen dat deze relatie al lang teruggaat (‘die kennen elkaar nog uit de sigarettensmokkel’). Een participant zegt hierover:

‘X en Y: zitten allemaal op dezelfde camping in Hoorn. Daar zit al het gajes en daar hebben ze ook huiszoekingen gedaan. Die zijn ontzettend hecht. Alles zat daar bij elkaar.’

We horen verhalen over grote feesten die door de sleutelfiguren gehouden werden, waarbij ook ‘collega’s’ uit andere vissersdorpen werden uitgenodigd: ‘Dan werd er gevierd dat er een partij binnen was gekomen. Dat is wel zichtbaar en iedereen weet van elkaar wat ze doen.’

Figuur 4.1. Netwerktekening o.b.v. de casussen Biels, Higgins en Puls

Bronnen: Op basis van open bronnen en interviews.

4.3. Attitudes

Voor de buitenwereld hebben vissers soms een slechte naam als het gaat om betrokkenheid bij drugscriminaliteit. Bekende opsporingsonderzoeken zijn breed uitgemeten in de media en de podcast ‘Cokevissers’ (Laumans, 2020-2020) kan rekenen op een groot aantal luisteraars. Beeldvorming en stigmatisering liggen op de loer, en de gedachte dat in de visserijgemeenschappen drugsgebruik en -smokkel normaal zijn, is gangbaar. In dit hoofdstuk besteden we aandacht aan hoe er binnen de visserijgemeenschap zelf aangekeken wordt tegen maritieme drugsmokkel.

Procriminele attitudes zijn één van de belangrijkste voorspellers van delinquent gedrag en recidive (Andrews & Bonta, 2010). Daarbij kunnen hechte gemeenschappen een voedingsbodem zijn voor criminaliteit (Bervoets & Bruinsma, 2017; RIEC Midden-Nederland, 2019). Op basis van tientallen gesprekken die we hebben gevoerd met vissers en mensen uit de visserijsector of -gemeenschap, hebben we opgetekend welke verschillende houdingen ('attitudes') we zijn tegengekomen in de visserijgemeenschap ten aanzien van drugsmokkel door vissers.

In dit hoofdstuk besteden we tevens aandacht aan de attitudes vanuit de visserij jegens de overheid en vice versa. Dit vanwege de aanknopingspunten die dit kan bieden voor het verhogen van de weerbaarheid van de sector en het tegengaan van maritieme smokkel. De attitudes vanuit de overheid zijn opgetekend op basis van gesprekken met ambtenaren die beroepshalve met de visserij in aanraking zijn gekomen, zoals wijk-agenten, rechercheurs, officieren van justitie, medewerkers van de NVWA en mensen van de Kustwacht. Daarnaast zijn de gespreksverslagen van de reflectiesessies gebruikt als input.

4.4. Attitudes ten opzichte van smokkel en smokkelaars

Allereerst bespreken we de attitudes binnen de visserijgemeenschappen ten opzichte van drugsmokkel en -smokkelaars. Uit de gesprekken blijkt dat deze diffuus zijn. Men is afkeurend, maar wel geneigd om te vergeven als iemand spijt betuigt. Aan de andere kant is het lastig om het stigma van smokkelaar kwijt te raken. Wanneer het gaat om het melden van smokkel, dan is men hier terughoudend in. In de volgende paragraaf gaan we hier dieper op in.

4.4.1. Afkeurend, maar wel begripvol

Van een algemene positieve houding jegens drugsmokkel is onder de participanten geen sprake. Vrijwel iedereen die we spreken, keurt drugsmokkel moreel af. Waar het smokkelen van alcohol of sigaretten (of illegale zaken als vis 'zwart' verkopen) doorgaans worden gezien als een kat-en-muisspel tussen vissers en de overheid en niet als moreel slecht, zijn de opvattingen over drugsmokkel aanzienlijk anders. Drugsmokkel hoort niet binnen de visserijgemeenschap horen we. Een visser:

"Toen de Z-181 gepakt werd, merkte je door de gemeenschap een houding van "dit had nooit mogen gebeuren", weerstand tegen drugs en drugshandel."

De morele afkeuring komt deels ook door de gevolgen van drugsgebruik die men zelf ervaart in de gemeenschap, zoals drugsgebruik en verslaving onder jongeren.

"Stel, je zit in nood, dan kun je het begrijpen ergens. Maar weet je wat het is, als je zelf een jongen hebt die het gebruikt en vervolgens ga je ook nog transporteren. Je ziet wat voor ellende verslaving aanricht."

Hoewel drugssmokkel in het algemeen dus kan rekenen op collectieve afkeuring, is er onder de vissers ook begrip voor collega's die over de schreef gaan. In dit hoofdstuk hebben we reeds beschreven dat de beweegredenen voor vissers om zich te lenen voor maritieme drugssmokkel vaak voortkomen uit economische nood. Binnen de visserij-gemeenschap is dit motief goed voorstel- en invoelbaar. De onderlinge solidariteit en de hechte relaties binnen de vissersgemeenschap maken dat velen daarom mild oorde-len over collega-vissers die de fout in gaan:

'Als je er financieel slecht voorstaat, dan kan ik me voorstellen dat je een keer iets gaat doen.'

'Ik kan het begrijpen dat iemand drugs smokkelt. Het is begrijpelijk, maar niet goed.'

4.4.2. **De mens wordt van de daad onderscheiden**

De onderlinge solidariteit en hechte relaties die zorgen voor begrip bij vissers die zich inlaten met smokkel, spelen ook een rol bij de wijze waarop er binnen de vissersge-meenschap wordt omgegaan met een bekende smokkelaar. Uit de gesprekken blijkt dat leden van de gemeenschap zich in het algemeen vergevingsgezind opstellen. Een inwo-ner over een veroordeelde uit de zaak Biels:

'Ja, hij heeft iets gedaan wat niet mag en heeft zijn straf uitgezeten. Ik ga ervan uit dat hij het niet nog een keer doet en voor mij blijft hij gewoon [naam]. De mens wordt van de daad onderscheiden.'

Participanten vertellen dat het praktisch en emotioneel lastig is om iemand lang als een paria te behandelen, vanwege de al eerdergenoemde vele hechte relaties. Kinderen zit-ten bij elkaar op school, de gezinnen kennen elkaar en bij sociale gelegenheden als verjaardagen en bruiloften ontmoeten leden van de gemeenschap elkaar veelvuldig. Over de hechte onderlinge verbanden schrijft sociograaf Plomp (1989, p. 93) in 'Urk, sociografie van een eilandbevolking':

'Eén der meest opvallende verschijnselen in het maatschappelijk leven der Urkers is de intensiteit van het onderlinge verkeer. Er bestaat bij deze bevolking een grote behoefte aan gemeenschap, hetgeen o.a. blijkt uit het veelvuldig bij elkaar in- en uitlopen, het praatje op straat en wat de mannen betreft hun regelmatige samenkomst in de zeilm-akerij of aan de haven.'

Een participant: 'Eenzaamheid is het ergste dat er is voor een Urker. Hij gaat liever dood te midden van zijn dierbaren, dan dat hij leeft in afzondering daarvan.' Iemand langdurig negeren of buitensluiten, vanwege een misstap, zit niet in de volksaard en is praktisch slecht haalbaar omdat je elkaar steeds weer tegenkomt. Sommigen hebben medeleven met de vrouw en kinderen die achterblijven als de vader in detentie gaat en

zien het ook als een plicht van de gemeenschap om hen te helpen. Ook wanneer iemand over de schreef gaat, geldt dat deze erbij hoort. Over de veroordeelde vissers uit de zaak Higgins:

'Je begeeft je in een beperkte kring. Het criminele gedrag wordt weliswaar afgekeurd, maar de persoon en het contact ermee niet. Ze horen er gewoon bij, ondanks dat ze de zwarte telg zijn in het dorp.'

'Een opgepakte visser vinden ze een klootzak, maar ze blijven gewoon een biertje van 'm drinken op de vereniging.'

Sommige participanten zien dat de kerk bijdraagt aan de vergevingsgezindheid binnen de gemeenschap. De kerk lijkt wel een rol te spelen bij het vergeven van ex-smokkelaars. Zo kennen participanten voorbeelden van smokkelaars die voor de kerk spijt hebben betuigd en vergeving hebben gekregen. 'Wie zijn wij dan nog om een wrok te koesteren?' In het openbaar spijt betuigen is een belangrijke voorwaarde voor een tweede kans. Wanneer iemand voor de tweede keer de fout in gaat, is het krediet wel snel op binnen de gemeenschap. Een inwoner:

'Nou ja, een Urker is wel zo: je hebt je straf uitgezeten en ik hoop dat je ervan hebt geleerd en dan kun je best met een schone lei beginnen. Maar bega je twee keer dezelfde fout, dan krijg je wel een paar eieren.'

Meerdere inwoners spreken over 'een stempel' of een 'stigma' dat mensen krijgen, maar als je het boetekleed aantrekt en laat zien echt spijt te hebben dan word je niet snel verstoten.

4.4.3. *Stigma*

Binnen de hechte visserijgemeenschappen raakt het snel bekend wanneer iemand aangehouden is voor een misdrijf. Waar verdachten of veroordeelden in een stad redelijk anoniem kunnen verblijven, ligt dat in deze gemeenschappen anders. Ondanks dat men deel uit blijft maken van de gemeenschap, heeft het stigma van crimineel of smokkelaar een behoorlijke impact. Van een criminele subcultuur lijkt dan ook geen sprake te zijn. Zo horen we over een veroordeelde uit de zaak Biels dat hij is gebrouilleerd met enkele familieleden en niet meer wordt uitgenodigd door familieleden. Hij voelt zich een paria, volgens een participant. Een inwoner over de veroordeelden uit Biels:

'Als je het op Urk moeilijk hebt, dan staat de hele gemeenschap achter je. Maar een Urker kan ook erg goed veroordelen en dat hebben ze echt wel gemerkt.'

Niet alleen de smokkelaar heeft hier last van, maar ook zijn gezin. Over een andere inwoner die betrokken was bij criminele zaken (waaronder smokkel): 'En dan zeggen

zijn kinderen ook van: ja, wij zijn er één van [x] en we worden er ook op aangekeken in het dorp.' Van dit stigma afkomen blijkt heel lastig; het collectief geheugen graaft diep en fouten worden vergeven, maar niet eenvoudig vergeten.

4.4.4. *Terughoudendheid in melden bij de overheid*

Bij de overheid heerst het beeld dat de meldingsbereidheid van smokkelpraktijken binnen de visserijgemeenschap laag is (zie ook paragraaf 4.4.). Als we participanten uit de visserij hiernaar vragen, blijkt dit beeld deels te kloppen. De reden die zij hiervoor geven, is terug te brengen tot enerzijds de hechte relaties binnen de gemeenschap en anderzijds angst voor represailles. Een inwoner legt dit uit:

'Melden levert in alle gevallen een probleem op. Als het slechts een vermoeden bleek en niemand wordt betrapd op criminele activiteiten, dan ben je als melder nog niet jarig. Is het vermoeden juist en blijkt iemand crimineel bezig te zijn, dan heb je zojuist een crimineel erbij gelapt. En die weet heus wel dat jij dat hebt gedaan.'

Mensen willen geen 'verklikker' zijn, omdat de gevolgen groot zijn als het uitkomt dat jij dit bent. Kinderen krijgen al van jongs af aan ingeprent: 'je verlinkt je maten niet.' Van de mogelijkheden om anoniem te melden, zijn veel participanten niet op de hoogte, of ze geloven er niet in dat je echt anoniem bent als je een anonieme melding doet. Ook op zee zijn vissers terughoudend om vreemde zaken te melden aan de overheid. Omdraaien en weggaan lijkt de meest gangbare reactie wanneer er pakketten met – vermoedelijk – drugs op zee drijven. Een visser licht toe:

'Ook criminelen kijken op internet naar het AIS en kunnen precies zien welke schepen waar zijn geweest. Dus als de visser iets ziet, dan gaat hij weg. En er wordt niets aan-gegeven.'

Naast drijvende drugs, kunnen vissers ook andere vreemde zaken zien op zee. Een participant vertelt over zijn broer die op een kotter werkt en die een rib met grote snelheid voorbij zag komen die lichtseinen van de haven kreeg. De broer vermoedde drugs, maar heeft dit nooit gemeld. Participanten uit de visserij geven aan dat het risico voor de visser simpelweg te groot is: 'De visser kijkt weg: die mensen realiseren zich in wat voor gevaarlijke situatie ze zitten en willen daar niks mee te maken hebben.' De angst voor de criminele netwerken die eigenaar zijn van de drugs is groot, zo blijkt. Een jonge visser: 'Als ze erachter komen dat jij het bent, krijg je de kogel.'

Daarnaast geven vissers aan dat het melden een hoop gedoe oplevert: 'Als je met een pakketje komt, dan heb je procedures en een hoop gezeik.' Een visser vertelt dat hij één keer drugs heeft gemeld aan wal, maar dit nooit meer doet, omdat dit veel tijd kostte en ook geld om het in te leveren. Een andere participant vertelt over een familielid die een keer een partij van zestig kilo heeft opgevisst en dit heeft gemeld bij de Kustwacht:

*‘Nou, twee politieboden en één Douaneboot en onder begeleiding worden ze naar bin-
nen gebracht. Als je zondagavond weggaat, dan wil je op vrijdag graag ’s avonds laat
thuis zitten. Maar dat werd hem niet, want het werd nachtwerk. Zij zeggen: als wij
ooit weer wat opvissen, dan gooien we het gelijk overboord.’*

Een andere visser vertelt dat hij drijvende drugs ook laat liggen: ‘Ja, als jij het aan boord brengt, ben je de eerste verdachte.’

Toch is er geen sprake van volledig stilzwijgen; een enkele participant vertelt dat ze weleens een melding hebben gedaan vanuit morele overwegingen. Naar hun idee heeft dat geen zin gehad en heeft de politie hier niks mee gedaan. Participanten van de FIOD en de politie vertellen dat er inderdaad weleens anonieme meldingen binnen komen. Vaak blijken die echter te weinig informatie te bevatten om – direct – op te acteren. Een participant: ‘Het zijn dan vaak beweringen en te zwak om iemand op te pakken’. Een andere participant: ‘De info is dusdanig vaag dat we er geen onderzoek op kunnen starten.’ Voor een MMA-melding geldt daarbij dat MMA alleen een melding opneemt als de melder niet te herleiden is. In een relatief kleine visserijgemeenschap is dat lastig. Meldingen die te specifiek zijn, worden dan ook niet opgepakt omdat de anonimiteit van de melder niet te garanderen is. Soms komen signalen of meldingen tevens wel eens terecht bij een wijkagent of andere overheidsprofessional, maar dan willen de mel- ders niet dat er iets op papier komt: ‘En dan kunnen wij er ook niets mee.’

4.4.5. **Oneerlijke concurrentie, imagoschade en onverschilligheid**

Een aantal attitudes zijn we in mindere mate tegengekomen. In de gesprekken blijkt bijvoorbeeld dat oneerlijke concurrentie door smokkelaars geen grote rol speelt bij an- dere vissers. Ze zien smokkelen vooral als redmiddel uit financiële malaise. Slechts één visser zegt hier iets over:

‘Het is weleens frustrerend, de vissers die zoveel verdienen hierdoor. Ten opzichte van ons, de hardwerkende visser. Het zijn zware jaren. Je kunt hooguit op vakantie naar de camping en die gasten gaan veel en ver op vakantie of kopen van alles. Het steekt me de ogen weleens uit. Maar, wil je zo leven?’

Een andere visser windt zich op over de schade aan de gemeenschap: ‘Het is een schan- de voor de hele familie, binnen de gemeenschap, maar ook voor de hele visserij. Je zet de hele visserij te kakken voor een beetje drugs.’

Er zijn ook vissers die aangeven dat ze er niet om geven: ‘Eigenlijk interesseert het me niks wat de andere vissers doen.’ Bij doorvragen blijkt dan dat ze denken dat drugssmok- kel toch wel plaatsvindt, met of zonder de hulp van de visserij. Verschillende vissers:

‘Het gebeurt overal. Zoals in de transportsector. Ook in de visserij, en ook met plezier- vaarttuigen. Het maakt mij niet uit.’

Een andere visser: 'het gebruik moet worden aangepakt, als er geen gebruik is, is er ook geen smokkel.'

'De drugs komen toch wel op de plaats van bestemming.'

4.5. *Attitudes jegens de overheid*

Binnen de visserijgemeenschap is de attitude jegens de overheid niet per se positief. Visserij hebben de laatste jaren in toenemende mate te maken gekregen met overheidsregels die hen werk bemoeilijkt. Het gaat dan om zaken als het pulsvisserijverbod en het verkleinen van de visgronden die in hoofdstuk 2 reeds uitgebreider aan bod zijn gekomen. De voormalige visserseilanden Urk en Wieringen kennen een geschiedenis van anti-overheidssentiment sinds het inpolderen van de eilanden en het afsluiten van de Zuiderzee vanaf 1923. De beleving dat de overheid 'tegen ons is', zit bij sommige inwoners dan ook diepgeworteld. Hierna gaan we daar nader op in.

4.5.1. *Algemene onvrede en negatieve waardering*

Veel vissers die we spreken, hebben het gevoel dat de overheid geen oog heeft voor de gevolgen van ontwikkelingen als de Brexit, het pulsvisverbod en het Noordzee-akkoord. Als we op de visserij school de stelling 'de overheid heeft het beste voor met de visserij' voorleggen aan de jonge vissers in opleiding, dan is niemand het hiermee eens. En ook in de gesprekken met andere vissers wordt deze stelling met hoongelach of boosheid beantwoord. Een paar reacties:

Over het Noordzee-akkoord: 'Het wordt toch doorgezet en dan vind ik dat de nationale overheid best wel wat te verwijten valt, het is net alsof je tegen een muur praat', 'De visserij wordt uitgeknepen' en 'De overheid wordt gedreven door andere grotere krachten, maar met weinig oog voor de eerste gebruikers van de zee.'

Over het pulsvisverbod: 'Je wordt door je eigen overheid genaaid' en 'De overheid laat je in de steek.'

Over de coronamaatregelen: 'Van de overheid hoef je niks te verwachten' en 'de tegemoetkoming van de overheid stelt niks voor.'

De vissers hebben het gevoel dat hun stem niet gehoord wordt bij zaken die hun broodwinning raken: 'Het sentiment dat ze niet veel in te brengen hebben bij de onderhandelingen, schiet bij veel vissers in het verkeerde keelgat.'

In de gesprekken merken we dat de aversie tegen de overheid een lange geschiedenis kent en meer dan een eeuw teruggaat naar het afsluiten en gedeeltelijk droogleggen van

de Zuiderzee (het overgebleven deel is thans het IJsselmeer) in de periode 1918-1932³⁷. Op de Zuiderzeevissers, waaronder de gemeenschappen op de toenmalige eilanden Urk en Wieringen heeft dit grote impact gehad (Smits, 4 december 2019, Vriend, 2020). Al vanaf het begin van de plannen voor het afsluiten van de Zuiderzee, ging de overheid ervan uit dat de vissers zouden overstappen naar landbouw. Planmakers van de drooglegging Jakob Kloppenburg en Pieter Faddegon waren in 1848 van mening dat de drooglegging het einde van de visserij zou betekenen en dat dit gunstige vooruitzichten bood voor de Zuiderzeevissers:

‘Waarmede de visscher voor zijn huisgezin, onder minder afwisseling van voor- en tegenspoed, een aanzienlijker stuk brood zou kunnen verdienen.’ (Smits, 2019a)

Het liep anders en veel vissers bleven de visserij trouw. Niet alleen vanwege hun liefde voor het vak, maar ook omdat de alternatieven niet zo gunstig waren of afwezig. Vissers bewogen om de zee de rug toe te keren bleek niet zo eenvoudig. Burgemeester Pollema van Lemsterland (nu gelegen aan het IJsselmeer) uitte hierover zijn frustratie in 1928:

‘Ik kan het den visschers niet aan ’t verstand brengen, dat zij zich moeten voorbereiden op een andere werkring’ (Vriend, 2020, p. 64-65).

Sommige vissers wilden wel een ander bestaan opbouwen, maar misten daarvoor de middelen. Vergelijkbaar met nu, hadden ook toen de vissers het gevoel dat de overheid hen in de steek liet. De regering leek onverschillig ten aanzien van de gevolgen van de Zuiderzeewet voor de vissers en bood in eerste instantie geen financiële compensatie (Smits, 2019b, Vriend, 2020). In 1932 leidde de onvrede over de beperkte steunmaatregelen voor de Zuiderzeekustbewoners tot demonstraties in Den Haag en Amsterdam³⁸. In de *Telegraaf* verscheen over het ‘afschepen’ van de vissers met de vergoeding van het Rijk het volgende gedicht van Clinge Doorenbos (Vriend, 2020, p. 74):

*‘Alles goed en wel meneeren,
Maar u weet het: recht is recht;
Is het wonder dat de visscher
Vreedzaam voor zijn leven vecht?
Door de Zuiderzee te dempen
Graaft u een groot visschersgraf,
Door een nieuwe prachtprovincie
Pakt u ons broodje af.
Wel was het een schamel broodje,*

37 In 1918 is de Zuiderzeewet aangenomen over de afsluiting en gedeeltelijke drooglegging van de Zuiderzee. In 1932 is de Afsluitdijk voltooid, maar ook daarna heeft dit uiteraard invloed gehad op de visserijgemeenschappen.

38 In Amsterdam protesteerden ruim honderd Urker vissersvrouwen voor het pand van de Rijksdienst aan het Rokin in Amsterdam (Vriend, 2020).

*Maar wij deden het er mee:
Wie had dus de meeste rechten
Op dat stukje Zuiderzee?’*

In gesprekken over de houding ten opzichte van de overheid refereren participanten meerdere malen aan bovengenoemde gebeurtenissen. Een inwoner:

‘De vissers en de Urker gemeenschap hadden al het gevoel dat ze niet meetelden. Op geen enkele manier waren ze betrokken bij de besluitvorming om de Afsluitdijk aan te leggen. Daar is een kiemwortel ontstaan van het wantrouwen dat is ontstaan naar de overheid toe. Ze voelden zich in de steek gelaten.’

4.5.2. **We lossen het zelf wel op**

De vissersgemeenschappen hebben uit ervaringen in het verleden de lering getrokken om zelf oplossingen te zoeken voor hun problemen en zich niet tot de overheid te wenden: ‘We lossen het zelf wel op.’ Ook deze mentaliteit gaat al ver terug. Zo vinden we het voorbeeld van Urker vissers die in 1932 op zoek gingen naar vernieuwingen voor de vloot om op de Noordzee succesvol te kunnen zijn:

‘Typeerend is voorts het volgende: toen het in 1932 slecht ging, maakten vijf van de beste Urker visschers op den botter van één hunner een ‘studiereis’ naar Denemarken. De Denen visschen n.l. met succes volgens een eigen methode en door contact met Deensche visschers in de haven van Ijmuiden hadden de Urkers hiervan vernomen. Dat vijftal nam toen in Denemarken een visscher aan, die hen in de beginselen van deze visscherij inwijdde.’ (Plomp, 1989, p. 60).

Anno nu zien we dat de visserij op dezelfde manier omgaat met ontwikkelingen en wetgevingen die hun bestaan bedreigen. In plaats van de handdoek in de ring te gooien, wordt gezocht naar oplossingen. Zo heeft de visserij op Urk aanlegrechten in Denemarken en zijn ze bezig met aanlegrechten in Noorwegen, zodat de vissers niet helemaal terug hoeven te varen om te lossen en ze tijd en geld kunnen besparen.

We horen hier verschillende voorbeelden van. Zo vertelt een wijkagent uit Wieringen over een incident waarbij iemand op zaterdag wat schepen los had gegoooid om schade toe te brengen:

‘Op zondag belde ik en het contact uit de haven gaf aan dat zij al wisten wie het had gedaan en dat er al iets aan wordt gedaan. Ze lossen het zelf op en vertellen het niet. Ondanks dat ze wisten wie het had gedaan en er 10.000 euro schade was.’

Van de wijkagent uit IJmuiden horen we soortgelijke ervaringen. Als er een keer een diefstal of ruzie is in de haven of bij de visafslag, dan bellen havenmedewerkers of vissers nooit de politie. De dader wordt achterhaald en meteen afgestraft.

4.5.3. *Onvrede over bejegening*

Vissers baseren hun houding ten opzichte van de overheid ook op hun eigen ervaring. Directe contacten tussen de visserij en de overheid betreffen vaak controles, zoals door de NVWA, Douane of de Kustwacht. Contacten die de vissers tijd en soms ook geld kosten en waar ze zelf geen baat bij hebben. Daarbij worden de overheidsprofessionals gezien als vertegenwoordigers van de overheid waar ze zoveel last van ervaren. Participanten spreken over een wij-zij-verstandhouding.

Veel vissers hebben negatieve ervaringen met bejegening bij controles. Zo spreken we een visser die vertelt dat hij laatst voor het eerst in zijn carrière is gecontroleerd door de Douane:

‘Waarschijnlijk vonden ze me verdacht, omdat we op zee een net moesten repareren en daardoor een tijd stillagen. Aan de kade werd het hele schip binnenstebuiten gekeerd, inclusief controle van de brandopslag. Zij zijn vijfenhalf uur bezig geweest, maar hebben niks aangetroffen. Wat me boos maakt, is dat ze onbeschoft waren en hun excuses niet aanboden toen ze niks konden vinden. Honden zijn het.’

Ook bij de bereidheid om te melden, speelt bejegening een rol. Bij het eerdergenoemde voorbeeld in paragraaf 4.4.4. over een visser die opgepikte drugs meldt bij de Kustwacht, voelden zij zich onheus behandeld: ‘Je wordt gewoon als een crimineel behandeld. Je wilt naar huis toe en wordt als een crimineel behandeld.’ Deze visser besloot om de volgende keer gewoon door te varen.

4.5.4. *Opportunisme*

Toch denken leden uit de visserijgemeenschap niet altijd negatief over de overheid. Tegenover het ‘groot chagrijn’ jegens de overheid, staat de dankbaarheid wanneer de overheid iets voor ze betekent. Als voorbeeld noemt een participant:

‘Kortgeleden is er een garnalenkotter uit Texel gezonken. Er waren twee Urkers aanwezig op die boot en die werden gevonden in de stuurhut. De overheid is dan een ontzettend goede vriend, want de Kustwacht zorgt dat ze weer aan wal komen. En dat wordt ook weer zo ontzettend gewaardeerd. Zie je op Twitter enzovoort terug.’

Meerdere participanten vertellen dat als het om contacten met de overheid gaat, vissers best geneigd zijn om mee te werken als er iets voor hen in zit. Dit blijkt ook wanneer we aan de vissers vragen of de overheid iets kan doen, waardoor ze wel een melding van drijvende drugs zouden maken. Het blijkt dat wanneer er iets tegenover staat en als ze er geen last mee krijgen, ze dit wel zouden doen:

‘Als je een beloning krijgt, neem ik het mee naar de kust denk ik. Maar nu helemaal niet. Je bent echt meteen een verdachte.’

4.6. Attitudes vanuit de overheid

Hiervoor hebben we aandacht besteed aan attitudes die leven in de visserijgemeenschappen ten aanzien van de overheid. In deze paragraaf verschuiven we het perspectief naar overheidsvertegenwoordigers. Veel ambtenaren die we hebben gesproken, ervaren de vissers als een lastige doelgroep met wie ze moeilijk contact krijgen en die geen moeite lijken te hebben met smokkelende leden in de gemeenschap.

4.6.1. Moeilijk benaderbaar en lastig

Participanten van de overheid ervaren de visserij in het algemeen als een gesloten gemeenschap, waar ze slecht contact mee krijgen. Ze vertellen dat de vissers ‘slecht benaderbaar zijn’ en moeilijk aan tafel te krijgen voor een ‘gesprek’. Participanten van de politie benoemen dat inwoners hen niks vertellen en ‘niet de vuile was buiten hangen’. De visserijgemeenschap staat bij hen bekend als een groep met sterke anti-overheids-sentimenten die zich niet aan de regels houden: ‘Onder vissers is sprake van een enorme aversie tegen overheidsinstanties.’ Participanten van de politie en gemeenten vertellen dat ze nauwelijks zelf contact hebben met vissers. Een participant:

‘Je bent toch de gemeente en dan kijken ze toch een beetje met een schuin oog naar je, dus daar wordt nog heel erg mee geworsteld.’

Pogingen om hier vanuit de gemeente iets aan te doen, lijken niet zo succesvol. Zo horen we het voorbeeld van de bijeenkomst die de gemeenten Hollands Kroon en Texel hebben georganiseerd om de vissers van Den Oever en Texel kennis te laten maken met de nieuwe burgemeester. Deze poging tot toenadering liep echter op niks uit: er kwam niemand opdagen bij de bijeenkomst. Later hoorden ze vanuit een vertegenwoordigersorganisatie: ‘Onze problemen zijn zo groot, daar kan een burgemeester niks aan doen.’ De eerdergenoemde opportunistische houding van de visser laat zich hier zien: als hij er geen belang bij heeft, dan komt hij niet.

Overheden zoeken daarom vaak contact met vertegenwoordigers, zoals de PO's³⁹ en VisNed⁴⁰ in plaats van met vissers zelf. Deze contacten ervaren de participanten wel als positief en eenvoudig tot stand te brengen.

Ambtenaren in de frontlijn ervaren in hun contacten met vissers, bijvoorbeeld bij controles aan boord of aan wal, weerstand tegen hen. Eén participant geeft een voorbeeld

39 Producentenorganisaties die belangen van de kottervisserij behartigen, vaak regionaal georganiseerd.

40 VisNed is de grootste belangenbehartiger voor de Nederlandse kottervisserij en fungeert als overkoepelende organisatie voor vijf van de zeven PO's (zie ook: VisNed.nl).

van een visser die erg negatief werd van een visitatie van zijn schip en aangaf dat hij 'letterlijk misselijk werd'. Al benoemen ze wel dat de wijze van bejegening hier een belangrijke rol in speelt. Opgebouwd vertrouwen is hierbij een cruciale factor. Sommige frontlijnwerkers lijken het daarom opgegeven te hebben om contact te leggen met de visserijgemeenschappen. Een wijkagent vertelt:

'Een oppervlakkig praatje gaat wel, maar ze gaan je niet al te veel vertellen. Dat zit hem ook in de Wieringse mentaliteit: die vertellen niet zomaar iets en al helemaal niet tegen een ander.'

Waar sommige participanten ervaren dat het bijna onmogelijk is om contact te leggen met leden van de visserijgemeenschap, is het anderen na een tijdje wel gelukt. Volhouden lijkt hier het devies. Een participant die het wel gelukt is om inhoudelijk contact te leggen:

'Dat is typisch Urks, eerst de kat uit de boom kijken en als je een beetje oké bent dan krijg je een halfjaar later opeens namen en rugnummers.'

Een andere participant legt uit dat een gemene deler, zoals een geloofsovertuiging, helpt om contact te leggen:

'Je moet daar dan wel op investeren, gesprekken voeren en gereformeerd zijn. Mijn collega begon eerst over het geloof en gaandeweg kwam de rest.'

Oprecht en geïnteresseerd zijn, wordt ook genoemd door participanten die wel positieve ervaringen hebben, waarbij ook voor hen geldt: het vertrouwen moet groeien en is snel geschonden.

4.6.2. **Onbegrip**

In paragraaf 4.4.1. en 4.4.3. is uiteengezet dat er binnen de visserij vaak vergevingsgezind omgegaan wordt met smokkelaars die tegen de lamp lopen en dat men niet snel uitgestoten wordt. In onze gesprekken met overheidsvertegenwoordigers uit participanten hier meerdere malen hun verbazing over. Er is bij sommige participanten weinig begrip voor de wijze waarop veroordeelden terugkeren in de visserijgemeenschap. Het idee dat de inwoners hun omgang met 'bekende criminelen' voortzetten, roept verbazing op. Twee participanten hierover:

'Ik verbaas me erover dat bekende smokkelaars niet met de nek worden aangekeken, maar als het ware gedoogd zijn.'

'Maar hoe dat gaat, je doet twee weesgegroetjes en het is je vergeven.'

Niet alleen het gebrek aan ‘verstoting’ door de gemeenschap wekt bij sommige participanten verbazing, ook het gebrek aan meldingsbereidheid roept meerdere malen afkeuring op. Zo vraagt een participant zich af waarom de visserij zich niet meer inzet tegen smokkel ter bescherming van de sector. Het niet (voldoende) publiekelijk afkeuren en melden van maritieme drugssmokkel en smokkelaars is voor sommige participanten onbegrijpelijk. Vanuit hun perspectief helpen zij ook zichzelf hiermee, omdat de gedachte is dat hiermee oneerlijke concurrentie voorkomen wordt.

4.6.3. *Erkenning en zelfbescherming*

Een aantal participanten denkt er anders over. Een participant uit de hoek van de opsporing die betrokken is geweest bij enkele van de bestudeerde zaken:

‘Voordat je de meldingsbereidheid kunt verhogen, moet je eigenlijk een ander probleem eerst oplossen, namelijk dat de dreiging er niet meer is.’

Deze participant geeft aan dat de betrokken vissers niet chantabel zijn geworden door de smokkel. Maar dat er wel een reële dreiging van geweld is. Die dreiging is er ook vanuit corrupte ambtenaren. Uit de PGB-berichten in de zaak Biels bleek dat er een corrupte ambtenaar was die werkte voor de organisatie: ‘Daar kun je natuurlijk ook mee dreigen; als je niet meewerkt, dan krijg je andere problemen.’

Een andere overheidsparticipant vertelt dat hij weleens niet-anonieme meldingen binnenkrijgt over drugssmokkel, maar daar heel terughoudend mee omgaat om de melder te beschermen:

‘Ik verwerk ze niet altijd ter bescherming van de persoon, omdat ze de consequenties niet doorhebben. Ik wijs ze op de risico’s en dan willen ze hun naam er niet in. Het zijn echt grote boeven. Liever dat diegene niet verklaart, dan dat die er last van krijgt.’

4.7. **Resumé**

In dit hoofdstuk zijn beweegredenen om betrokken te raken bij drugssmokkel en attitudes jegens en van de overheid aan bod gekomen. Op basis van de bevindingen is in tabel 4.1. een eerste typologie opgesteld over het risico van vissers om betrokken te raken bij maritieme drugssmokkel.

Tabel 4.1. Typologie risico betrokkenheid vissers

Type	Subtype	Beweegredenen	Risico op smokkel
Visser met een negatieve attitude jegens drugssmokkel	Schippers/eigenaren		Weinig risicovol
Visser met een negatieve attitude jegens drugssmokkel	Schippers/eigenaren	<ul style="list-style-type: none"> Economische tegenslag 	Meer risicovol
Visser met ambivalente houding jegens drugssmokkel	Schippers/eigenaren (Jongere) bemanningsleden	<ul style="list-style-type: none"> Hebzucht Betrokkenheid bij sigaretten- en drugssmokkel Contacten in het lokale drugscircuit Overige criminele contacten Verheerlijking criminele subcultuur 	Meer risicovol
Visser met positieve houding jegens drugssmokkel	Schippers/eigenaren	<ul style="list-style-type: none"> Eerdere betrokkenheid drugssmokkel Contacten met lokale ronselaar Contacten met criminele netwerken Angst 	Risicovol

Op basis van de bevindingen lijken verreweg de meeste vissers in de eerste categorie te vallen. Binnen de visserijgemeenschap is in het algemeen sprake van morele afkeuring van drugssmokkel. De attitude jegens drugssmokkel verschilt hierin van sigaretten- en alcoholsmokkel of de handel in zwarte vis, waar participanten niet zoveel slechts in zien. De onderlinge solidariteit en hechte relaties maken echter dat leden van de gemeenschap die een misstap maken doorgaans kunnen rekenen op begrip en vergeving, mits ze berouw tonen. Tegelijkertijd krijgen de smokkelaars en diens gezin wel te maken met stigmatisering: vergeven, maar niet vergeten.

Wanneer we kijken naar relatie tussen de overheid en de visserijgemeenschap, dan zien we aan beide kanten wantrouwen. Binnen de visserijgemeenschap heerst een historisch gegroeid negatieve houding jegens de overheid en een we-lossen-het-zelf-wel-op-mentaliteit. Deze kenmerken van een gesloten of hechte gemeenschap heeft zijn invloed op de attitudes van de overheid jegens de visserijgemeenschap. Deze wordt ervaren als moeilijk benaderbaar en gesloten. Bij veel overheidsprofessionals merken we vaak onbegrip voor de vergeving van de smokkelaars binnen de gemeenschap. Zij zien dit – onterecht – als een positieve attitude jegens drugssmokkel. Ook het gebrek aan meldingsbereidheid wordt in dit licht gezien, waarbij weinig oog lijkt te zijn voor en gevolgen van melden door leden van de visserijgemeenschap. Zowel angst voor repercussies als angst voor sociale gevolgen in de gemeenschap speelt hier een rol.

5. Lessen

‘Volgens het PvdA-Kamerlid Barbara Kathmann verdienen vissers steeds minder. Dit is het gevolg van de Brexit, het verbod op pulsvisserij en de beperking van de gebieden waar ze mogen vissen. “Daardoor krijgen drugscriminelen de kans vissers in te zetten voor hun duistere zaken. Ik wil de visserijsector weerbaar maken tegen deze verlokkingen.” (PvdA-Kamerlid over de inzet van de Wet Bibob tegen beroepsvissers: RTL Nieuws, 2021b)

Bovenstaand citaat laat zien dat de overheid aandacht heeft voor de betrokkenheid van vissers bij drugssmokkel. In dit hoofdstuk vertalen we de bevindingen uit de vorige hoofdstukken naar een handelingsperspectief voor overheidsprofessionals door lessen te formuleren op de thema's opsporing, contact leggen, bewustwording en weerbaarheid. De bevindingen in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op interviews, observaties en de reflectiesessies. De laatste reflectiesessie is gewijd aan de lering die getrokken kan worden uit de ervaringen van Team Volans en deze lessen zijn meegenomen in dit hoofdstuk.

5.1. Overzicht betrokken overheidsactoren

De lessen in dit hoofdstuk zijn gericht op verschillende overheden waar vissers mee te maken hebben. In tabel 5.1. is de betrokkenheid van de belangrijkste overheidsactoren bij de visserij samengevat. De opsomming van de aard van de betrokkenheid is beperkt tot een aantal hoofdpunten en is niet-limitatief. In de tabel is af te lezen dat de visserij te maken heeft met verschillende ministeries die verantwoordelijk zijn voor het landelijke beleid ten aanzien van de visserij. Het ministerie van LNV neemt het voortouw als het gaat om toekomstperspectief voor de vissers bij de transitie naar duurzame kottervisserij en het Innovatieprogramma Visserij dat in 2020 geaccordeerd is.⁴¹ Daarnaast hebben vissers te maken met een veelvoud aan controlerende overheden in het kader van toezicht, handhaving en opsporing.

Het overzicht laat zien dat 'de overheid' waar de visser mee te maken krijgt bestaat uit overheden op verschillende niveaus die verantwoordelijk zijn voor verschillende beleids- en uitvoeringstaken. Zoals de volgende paragrafen laten zien is een gezamenlijke inspanning nodig van deze actoren om maritieme smokkel tegen te gaan en de weerbaarheid van de visserij te verhogen. De lessen die in dit hoofdstuk aan bod komen zijn voor zover mogelijk geadresseerd naar (type) overheidsactor.

41 Het ministerie van LNV stelt 15 miljoen euro beschikbaar voor innovatie in de visserij.

Tabel 5.1. - Betrokken overheidsfactoren bij de visserij

Niveau	Overheid	Aard betrokkenheid (niet-limitatief)
Landelijk beleid	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV)	<ul style="list-style-type: none"> • Verantwoordelijk voor transitie naar duurzame kottvisserij • Verantwoordelijk voor Innovatieprogramma Visserij
	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK)	<ul style="list-style-type: none"> • Registratie vissersvaartuigen • Subsidiëren Europees Fonds voor Maritieme Zaken en visserij • Handhaven visserijregelingen
	Ministerie van Buitenlandse Zaken (BZK)	<ul style="list-style-type: none"> • Partij bij transitie naar duurzame kottvisserij
	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW)	<ul style="list-style-type: none"> • Vergunningverlener visserij (via ILT) • Onderzoekt veiligheidsrisico's kottvisserij
	Ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV)	<ul style="list-style-type: none"> • Financiert project Maritieme Smokkel Noord-Holland
	Rijkswaterstaat	<ul style="list-style-type: none"> • Financiering proefproject Vispluisvrij (alternatieve visnetten)
Toezicht, handhaving en opsporing	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit	<ul style="list-style-type: none"> • Toezicht op visserijketen, onder andere vangstquota voor vis en illegale vangst
	Nationale Politie	<ul style="list-style-type: none"> • Onderdeel Kustwacht • Maritiem Informatie Knooppunt • Vertegenwoordigt in het MAOC¹ • Opsporing, toezicht en handhaving door de Waterpolitie • Gebiedsgebonden politiezorg (GGP) • Algemene opsporing, handhavings- en toezichtstaken
	Douane	<ul style="list-style-type: none"> • Toezicht douanevrijstellingen producten zeevisserij en andere uit zee gewonnen producten • Controle vangstcertificaten vis • Leveren inspecteurs aan de Kustwacht voor inspectie op zee
	Marine	<ul style="list-style-type: none"> • Ondersteunt de Kustwacht en voert zoek- en reddingsacties uit
	KMar	<ul style="list-style-type: none"> • controleert bemanning op buitenlandse medewerkers • Ondersteunt de Kustwacht
	FIOD	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoekt (samen met de Douane) betrokkenheid vissers bij douanevrijstellingen producten • Verricht fiscaal opsporingsonderzoek
	ILT	<ul style="list-style-type: none"> • Onderdeel Kustwacht, controle op documenten
	Kustwacht	<ul style="list-style-type: none"> • Naleving wet- en regelgeving van nationaal, Europees en internationaal visserijbeleid
	Lokaal bestuur	<ul style="list-style-type: none"> • Verantwoordelijk sociale veiligheid • Handhaving openbare orde en veiligheid
Overig	Team Volans (Noord-Holland)	<ul style="list-style-type: none"> • Onderdeel van het project Maritieme Smokkel Noord-Holland, bestaande uit OM, politie, gemeenten, FIOD, NVWA, Douane en Kustwacht • Gericht op het weerbaarder maken van vissers tegen maritieme smokkel

¹ Het MAOC is een samenwerkingsverband dat door Spanje, Frankrijk, Ierland, Italië, Nederland, Portugal en het Verenigd Koninkrijk is opgericht om maritieme smokkel tegen te gaan. Het MAOC ondersteunt opsporingsdiensten door coördinatie en met het vergaren en delen van informatie.

5.2. Lessen voor de opsporing

In het crime script zijn in hoofdstuk 3 de verschillende stappen (scènes) van het smokkelen van drugs naar Nederland door vissers gedetailleerd beschreven. Op basis hiervan hebben we per scène geïnventariseerd welke indicatoren *mogelijk* kunnen duiden op criminele activiteit en welke aanknopingspunten er zijn voor het tegengaan van deze vorm van smokkel. In tabel 5.2. is dit overzichtelijk weergegeven. We focussen ons hierna eerst op de opsporing, de aanknopingspunten voor beleid komen verder in dit hoofdstuk aan bod.

Tabel 5.2. - Indicatoren en aanknopingspunten op basis van het crime script

Scène	Mogelijke indicatoren	Aanknopingspunten opsporing en beleid
Werving schipper	<ul style="list-style-type: none"> Financiële problemen 	<ul style="list-style-type: none"> Opsporing en GGP: focus op lokale ronselaars Bestuur: focus op kwetsbare vissers
Regelen schip	<ul style="list-style-type: none"> Onduidelijke financiering 	<ul style="list-style-type: none"> Opsporing: focus op tussenpersoon 'makelaar' schip en financier
Regelen bemanning	<ul style="list-style-type: none"> Uitvaren met niet-reguliere bemanning 'Zwevende' bemanningsleden 	<ul style="list-style-type: none"> Bestuur: bevorderen toekomstperspectief visserij
Regelen supervisor	<ul style="list-style-type: none"> 'Derde' aan boord met een buitenlandse nationaliteit 	<ul style="list-style-type: none"> Opsporing: in kaart brengen 'supervisors'
Uitvaren	<ul style="list-style-type: none"> Afwijkende uitvaarbewegingen 	<ul style="list-style-type: none"> GGP/Kustwacht: signaleren afwijkende uitvaarbewegingen
Aan boord brengen	<ul style="list-style-type: none"> Afwijkende vaarbewegingen rondom containerschepen 	<ul style="list-style-type: none"> Kustwacht: monitoren en signaleren afwijkende uitvaarbewegingen
Verbergen	<ul style="list-style-type: none"> Aanwezigheid verborgen ruimtes schip 	
Aanmeren, van boord halen, overdracht	<ul style="list-style-type: none"> Aanwezigheid ronselaar aan wal 	<ul style="list-style-type: none"> GGP/bestuurlijk toezicht: verhogen toezicht aan wal
Betaling en witwassen	<ul style="list-style-type: none"> Opvallende dure uitgaven Veel contante uitgaven 	<ul style="list-style-type: none"> (Fiscale) opsporing: zicht krijgen op witwasconstructies GGP: signaleren opvallende uitgaafpatronen

In tabel 5.2. is te zien dat uit het crime script meerdere mogelijke indicatoren af te leiden zijn die kunnen duiden op criminele betrokkenheid. Deze indicatoren kunnen door verschillende overheidsactoren gebruikt worden om drugssmokkel door vissers te signaleren. Niet elke overheidsactor heeft zicht op elke indicator, wat samenwerking tussen verschillende partijen zinvol en nodig maakt om (snel) zicht te krijgen op verdachte activiteiten. De Kustwacht kan bijvoorbeeld afwijkende vaarbewegingen monitoren, terwijl een wijkagent (GGP) kan zien of er een bekende ronselaar in de haven aanwezig is of iemand die mogelijk supervisor is.

Voorwaarde voor dit laatste is uiteraard wel dat bij de wijkagenten/basisteams de kennis aanwezig is om bekende criminele sleutelfiguren te kunnen herkennen. Tijdens ons onderzoek zagen we dat de oog- en oorfunctie van de wijkagenten momenteel nog

beperkt is in de visserijhavens en dat hier nog veel valt te winnen. In een enkel geval gebeurt het gelukkig al wel. Zo spraken we tijdens één van onze bezoeken een politie-man van het basisteam die op verzoek van de recherche aanwezig was in de haven om te zien of er opvallende bewegingen waren. Dergelijke samenwerkingen tussen 'grijs en blauw' kunnen nog meer benut worden ten bate van de opsporing en informatiepositie.

De aanknopingspunten voor de opsporing pleiten voor een focus op sleutelfiguren in het smokkelproces, zoals de personen die in de gemeenschap vissers ronselen en die in contact staan met het criminele netwerk van de opdrachtgevers. In hoofdstuk 4 kwam reeds aan bod dat deze personen actief financieel kwetsbare vissers benaderen en een cruciale rol spelen in de werving. Een persoonsgerichte aanpak op deze sleutelfiguren lijkt dan ook potentie te hebben, bijvoorbeeld in RIEC-verband. Tegelijkertijd kunnen andere overheden een rol spelen bij het signaleren van en hulp bieden bij financiële problemen. We gaan hier in paragraaf 5.5. nog nader op in.

Tot slot laten de bevindingen zien dat gemeenschappen van kwetsbare groepen voor criminaliteit in potentie een rijke bron van informatie vormen om criminele processen en personen in beeld te brengen waar nog weinig zicht op is. De kennis uit deze gemeenschap kan de informatiepositie van politie en andere opsporingsdiensten/overheden sterk verbeteren. Voorwaarde hiervoor is dat er (goed) contact is met leden van deze gemeenschap, waar we hierna nader op ingaan.

5.3. **Lessen voor contact leggen**

Een belangrijke vraag in ons onderzoek is hoe overheidsvertegenwoordigers (in brede zin) contact kunnen leggen met de visserijgemeenschap. Eén van de aanleidingen van ons onderzoek is dat professionals van het integrale Team Volans dit als lastig ervaren. Zoals in het vorige hoofdstuk aan bod gekomen, heersen er bij de visserij negatieve attitudes jegens de overheid en vice versa. Negatieve ervaringen uit het verleden, de huidige beperkingen voor de visserij en het veelvoud aan overheidsactoren waar vissers mee te maken krijgen, maken het geen eenvoudige taak om deze attitudes in de visserij te veranderen. Aan de andere kant ervaren vissers negatieve bejegening van overheden waar zij mee te maken hebben en speelt negatieve beeldvorming een rol bij de overheid.

Hierna hebben we vijf overkoepelende lessen opgetekend om het leggen van contact te bevorderen. In het bijzonder gelden deze lessen voor overheidsactoren die niet in het kader van een specifieke toezichthoudende rol contact leggen, zoals het NVWA of ILT. Vanuit de politie kan de (thematisch) wijkagent deze rol vervullen. Vanuit het lokaal bestuur kan gedacht worden aan een soort gebiedsmanager voor de visserij die contacten onderhoudt met ondernemers en bewoners en die fungeert als aanspreekpunt. De wijze van bejegening is daarnaast van toepassing op alle overheidsvertegenwoordigers die contact hebben met de visserij, al dan niet in het kader van controlerende of toezichthoudende taken, zoals NVWA, ILT en de Douane.

5.3.1. *Andere mindset en drempelvrees overkomen*

Bij veel professionals merken we een zekere mate van drempelvrees om contact te leggen met vissers. De overtuiging en ervaring van professionals dat havens een gesloten cultuur kennen en vissers een hekel hebben aan de overheid, moedigt niet aan om zelf op vissers af te stappen voor een eerste praatje. Aan het begin van ons onderzoek was er dan ook redelijke twijfel of het ons als onderzoekers zou lukken om contact te leggen met de visserijgemeenschap. Toen het ons lukte om contact te leggen, was soms de gedachte dat dit alleen lukte omdat wij geen onderdeel uitmaken van de politie of een andere overheidsinstantie. Of dat vissers tegen ons geen eerlijk verhaal zouden vertellen, maar enkel sociaal wenselijk antwoorden.

Hoewel we dit natuurlijk nooit helemaal kunnen uitsluiten en we ook hebben meegeemaakt dat beoogde participanten niet (diepgaand) met ons in gesprek willen, zijn onze ervaringen overwegend positief met het 'koud' benaderen van vissers. Op deze wijze is het ons gelukt om een grote hoeveelheid informatie te verzamelen. Dat dit ook mogelijk is voor overheidsvertegenwoordigers hebben we gezien bij meerdere participanten die hier (soms in het verleden of in hun vorige functie) tevens in geslaagd zijn en een relatie op hebben gebouwd met leden van de visserijgemeenschap. Een tekenend citaat van één van deze participanten:

'Het is makkelijk om contact te leggen met de vissers. Je moet wel weten waarover je praat en het vertrouwen moet groeien. Maar in mijn ervaring zijn ze altijd vriendelijk en kun je er gewoon een praatje mee maken.' (bron: participant overheid)

Gedurende ons onderzoek hebben we onze ervaringen gedeeld met Team Volans en hebben zij zelf ook contact gezocht met de visserij. Bij onze laatste reflectiesessie hebben we aan de leden van Team Volans gevraagd naar hun ervaringen met het contact leggen. Uit de reacties blijkt dat ook zij hebben ervaren dat het overwinnen van drempelvrees loont. Enkele citaten: 'Gewoon er naar toe gaan,' 'Aan de kade staan en aanspreken. Onverwachts makkelijk om in contact te komen,' en 'Gewoon bellen.'

Op de elementen weten waar over je praat en vertrouwen gaan we hierna nog nader in. Wel is duidelijk geworden dat het contact leggen met de visserij minder weerbarstig is dan in de praktijk wordt gedacht. Dit lijkt in eerste instantie te vragen om een andere instelling van overheidsprofessionals jegens leden van de visserijgemeenschap. Hoewel inderdaad sprake kan zijn van ingebakken overheidswantrouwen, betekent dit niet dat elke visser zich bezighoudt met criminaliteit, of dat alle leden van de visserijgemeenschap positief zijn over drugssmokkel. Vaak is het tegendeel waar; verreweg de meeste vissers die we hebben gesproken willen niet betrokken raken bij drugssmokkel en keuren dit niet goed. Met dit in het achterhoofd pleiten we ervoor om de huidige drempelvrees te overwinnen en duurzame contacten op te bouwen met leden van de visserijgemeenschap. Bij het actief benaderen van mensen uit de visserijgemeenschap kan het natuurlijk altijd gebeuren dat iemand geen zin heeft in een praatje. Dit is echter geen reden om dit niet toch te blijven proberen.

5.3.2. *Enige voorkennis van de visserij*

Om contact te maken met vissers helpt het om enige basiskennis van de kottervisserij te hebben. Vissers voelen zich nog weleens een gemarginaliseerde groep in Nederland, dus als je laat zien dat je interesse en voorkennis hebt, is dat een goede binnenkomer. In de gesprekken hebben we gemerkt dat vissers het fijn vonden dat we al enige kennis van de kottervisserij hadden. Zo waren we op de hoogte van ontwikkelingen die voor hen belangrijk zijn, zoals het Noordzee-akkoord en de Brexit. Dit bleken goede gespreksopeners. Overigens hebben we niet ervaren dat we al experts dienden te zijn op het gebied van de visserij. Participanten uit de visserij leken er niet veel problemen mee te hebben om ons van alles uit te leggen over het leven op zee. Integendeel, onder vissers leeft de opvatting dat Nederlanders te weinig waardering hebben voor de Noordzee visserij. Een participant uit de sector: 'Er zijn best veel vissers bereid om hun wereldje te laten zien.' Oprechte belangstelling speelde een grotere rol bij het op gang brengen van de gesprekken, dan diepgaande inhoudelijke kennis. Dit laatste pleit ervoor om professionals hiervoor in te zetten met een hoge mate van intrinsieke motivatie en nieuwsgierigheid.

Daarnaast gaat het om praktische zakenkennis. Overheidsprofessionals die fysiek in contact willen komen met vissers moeten weten wanneer vissers aan wal of thuis zijn om een praatje te kunnen maken. Kottervisssers zijn doordeweeks vaak op zee, waardoor je weinig kans hebt om op dinsdagochtend een visser aan te treffen in de haven. Aan het eind van de vrijdagmiddag daarentegen is de kans groot dat je een praatje kunt maken. Ook hierbij komt kennis van de visserij van pas, omdat dit per haven verschilt. Vissers die aanmeren in IJmuiden gaan bijvoorbeeld zo snel mogelijk richting hun thuishaven, omdat ze alleen komen om te lossen. In Den Oever daarentegen is de visafslag onderdeel van de thuishaven. Uiteraard is het ook mogelijk om vissers buiten de haven te treffen. Vissers varen vaak week op week af en zijn dus niet altijd op zee. Wij hebben vissers ook gesproken op andere locaties, zoals thuis of bij hun loods waar de netten en andere spullen liggen. Sommige vissers stelden voor om te bellen, zodat we ze op zee konden spreken. Er zijn dus ook andere locaties om vissers te treffen dan enkel in de haven. Het feit dat vissers een druk bestaan leiden en veel van huis weg zijn, vraagt ook enige flexibiliteit bij het leggen van contact. Bij afspraken kunnen tijd en locatie pas op laat moment definitief gemaakt worden, maar in onze ervaring gaan ze wel door.

5.3.3. *Open en oprechte bejegening*

Dat de wijze van bejegening belangrijk is bij contact spreekt bijna vanzelf. Vanwege de negatieve attitudes die er zoals gezegd leven, benadrukken we dat hier nogmaals. Vissers ervaren vaak dat ze bejegend worden vanuit wantrouwen. In paragraaf 4.4.1 is reeds genoemd dat vissers die wel een keer gevonden drugs hebben gemeld zich 'als crimineel' behandeld voelden. Met het oog op het opbouwen van vertrouwen en verhogen van de meldingsbereidheid valt hier nog veel te winnen.

Een open houding en oprechte belangstelling zijn belangrijke aspecten bij het benaderen van vissers. Overheidsparticipanten die positieve of neutrale ervaringen hebben met vissers zien dit als gevolg van de wijze van bejegening: 'Dat is de bepalende factor.' Ook sommige vissers delen positieve ervaringen, een voorbeeld:

'Ik weet dat wij vroeger een keer een politieman aan boord hadden. Er is toen goed contact ontstaan tussen die visser en die agent. Zo krijg je een ingang; die agent had met ons een balletje gehakt meegegeten en met ons zitten kletsen.' (bron: visser)

Sommige participanten noemen het hebben van een gemene deler als gespreksopener bij het eerste contact. Zo horen we over een overheidsprofessional die zelf een gereformeerde achtergrond heeft. Deze gemene deler werkte bevorderend in het leggen van contact. Een ander voorbeeld dat we vaker hoorden, is van professionals die uit een visserijfamilie komen of die een achternaam hebben die vaker voorkomt in de visserij. Een participant:

'Als ik in gesprek ga, dan is het ijs wel sneller gebroken door mijn familienaam. Dan is het meer van: ken je die en die?' (bron: participant visserijsector)

5.3.4. **Opbouwen van vertrouwen**

Naast de wijze van bejegening benadrukken participanten het belang om te investeren in het opbouwen van een vertrouwensband met de vissers. Dit opbouwen is een zaak van lange adem en kan wel jaren kosten. Een participant:

'Belangrijk is dat je geen haast hebt en oprecht bent. Ik heb ook mezelf moeten bewijzen en stuk voor stuk moet je ze voor je winnen. Het vergt gewoon een lange adem om een echte relatie op te bouwen. En het projectmatig denken stoort en heeft een negatief sentiment. Vissers denken "Ze blijven bezig, en verdienen er bakken met geld aan, maar wat er nou precies gebeurt is de vraag." Ik heb het idee dat vissers heel betrokken en bereidwillig zijn als je oprecht met de sector bezig bent en zaken niet opportuun/projectmatig aanvliegt.' (bron: participant visserijsector)

Zonder vertrouwen tussen de overheidvertegenwoordigers en de visserij wordt het lastig om te weten wat er speelt in de gemeenschappen, om een informatiepositie op te bouwen voor maritieme smokkel en om de meldingsbereidheid te verhogen. Een participant:

'Het heeft allemaal te maken met vertrouwen. Je kunt lang wachten tot ze 112 bellen, want dat gaat niet gebeuren. Als je wilt dat ze je wat vertellen, dan moeten ze je vertrouwen.' (bron: participant overheid)

In de praktijk blijkt het opbouwen van duurzame relaties met de visserijgemeenschap echter niet eenvoudig. Zo wijst een participant erop dat veel organisaties er niet meer op ingericht zijn om langdurig te investeren in een subgroep als de visserij. Zelfs wijkagenten, die toch vaak gezien worden als de oren en ogen op straat, worden in het algemeen steeds vaker ingezet voor andere taken dan het gebiedsgebonden politiewerk. Dit gaat ten koste van doelen als ‘stevige lokale verankering’ en ‘in verbinding staan met alle bevolkingsgroepen’ (Inspectie Justitie en Veiligheid, 2020). Ook wij spreken meerdere wijkagenten die nauwelijks contact hebben met de visserij en die hier weinig tijd aan (kunnen) besteden.⁴²

Gedurende ons onderzoek merken we dat de leden van Team Volans steeds beter contact krijgen met de visserij. Wanneer we hier met hen op terugblikken, dan noemen ze ‘volhouden’ als belangrijke succesfactor. De leden van het team zijn dan al bijna twee jaar bezig met contacten leggen met de visserij en zien dat hun inspanningen vruchten afwerpen. Het herkend worden en bekend raken in de visserij zorgt ervoor dat de samenwerking met de visserij steeds beter tot stand komt. Aangezien dit project ook tijdelijk van aard is, roept dit wel de vraag op hoe deze samenwerking een duurzaam karakter kan krijgen en hoe de resultaten en ervaringen geborgd worden.

5.3.5. *Wederkerigheid*

In het vorige hoofdstuk benoemden we dat vissers eerder geneigd zijn om mee te werken met de overheid wanneer het ze ook iets oplevert. Veel vissers ervaren dat de overheid hen enkel beperkt en niet ondersteunt. Vanuit Team Volans is de ervaring dat het helpt als je als overheid niet alleen komt halen (bijvoorbeeld informatie), maar ook iets komt brengen. Dit brengen hoeft niet per se iets tastbaars te zijn. Zo noemen de leden van Team Volans dat ook het erkennen van de moeilijke economische situatie van de visserij bijdraagt aan het contact. Een ander voorbeeld dat ze noemen, is het verzorgen van een les over ondermijning op de visserijschool. Een lid licht dit toe:

‘En die lessen is echt iets wat we brengen. We merken vanuit de visserijschool dat hier echt behoefte aan is. Zij hebben daar zelf behoefte aan en wij brengen dat.’ (bron: participant overheid)

In hoofdstuk 3 benoemden we dat vissers die drugs zien drijven dit vaak niet melden, enerzijds uit angst voor represailles en anderzijds omdat de procedures van het inleveren hen geld en tijd kost. Dit gegeven is aanleiding geweest om in het onderzoek met de participanten uit de visserij en de overheid na te denken over hoe deze meldingsbereidheid verhoogd kan worden. Vanuit de visserij geven participanten aan dat als het ze iets oplevert, dat ze dan waarschijnlijk wel zouden melden:

42 Recent luidde de Rotterdamse Eenheidschef Fred Westerbeke de noodklok, vanwege de tekorten op de basisteams die maken dat wijkagenten regelmatig moeten bijspringen om gaten in de roosters te vullen (Meeus, 2021b).

‘Er was een potje voor als de netten kapot zouden gaan. Als je ziet hoe star het ministerie dan is, feitelijk is dat krom. Stimuleren om te melden en je laat hem met de schade zitten. Ja, dan gooien ze het overboord en dan melden ze niets. Stel voor elke kilo die ze binnen brengen, geef ze daar een vergoeding voor. Dat wordt dan verdeeld onder de bemanning.’ (bron: participant visserijsector)

‘Ik denk wel dat een beloning gaat helpen voor melden. Mensen zitten niet op de rompslomp te wachten en je moet toch een goed gevoel hebben om het in te leveren.’ (bron: visser)

‘En hoe je ze kunt belonen, is ook een heel lastige vraag. Een visserman is eigenlijk nooit echt blij. Benader ze met fair play en voor wat, hoort wat, dat is de tip.’ (bron: inwoner visserijgemeenschap)

Voor Team Volans zijn deze bevindingen aanzet geweest om een meldpilot van de grond te krijgen die momenteel nog loopt.

5.3.6. **Contacten via vertegenwoordigers van de sector**

Als laatste punt benoemen we dat contacten ook gelegd kunnen worden via vertegenwoordigers van de visserij of via een sleutelfiguur. In ons onderzoek hebben we hier zelf ruimschoots positieve ervaringen mee opgedaan en veel contacten hebben we kunnen leggen via via. Overheidsparticipanten vertellen vaak dat het contact met vertegenwoordigers van de sector goed verloopt, bijvoorbeeld met een organisatie als Vis-Ned. En ander type vertegenwoordigers zijn sleutelfiguren in een gemeenschap, bijvoorbeeld uit de kerk of scholengemeenschap. Deze contacten kunnen als ingang gebruikt worden om het directe contact met de visserij te vergroten. Binnen Team Volans is dit ook een methode waar ze inmiddels goede ervaringen mee hebben.

5.4. **Lessen voor bewustwording**

Onder bewustwording verstaan we de mate waarin leden van visserijgemeenschappen bekend zijn met het fenomeen maritieme smokkel en de rol van de visserij hierin. Anders dan de overheidsprofessionals uit ons onderzoek soms denken, blijkt uit de bevindingen dat vissers in het algemeen goed op de hoogte zijn van de risico's van betrokkenheid bij maritieme drugssmokkel. Het enkel waarschuwen voor de risico's van drugssmokkel is dan ook niet zo zinvol. In hoofdstuk 4 is reeds aan bod gekomen dat vissers de dreiging van criminele netwerken achter drugssmokkel erkennen en dat dit voor velen een belangrijke reden is om hierbij uit de buurt te blijven. Dit geldt zowel voor de wat oudere vissers als de jonge vissers die we spreken op de visserijsschool: 'Als je er eenmaal in zit, kom je er niet meer uit,' horen we meermaals.

Toch zagen we dat bij bemanningsleden en dan vooral onder jongeren relaties met de lokale drugsscènes, aantrekkingskracht van het snelle geld en de verheerlijking van de

criminele subcultuur eerder beweegredenen zijn, dan bij de schippers. Hoewel zoals gezegd ook jongere vissers zich bewust zijn van de risico's, lijkt voorlichting voor deze groep het meest zinvol.

Waar verder nog winst te behalen is, is bewustwording over de mogelijkheden om het melden van vermoedens en misstanden te bevorderen. Uit de gesprekken blijkt dat angst een rol speelt om geen melding te maken en dat veel mensen uit de visserijgemeenschap nog onbekend zijn met de mogelijkheid om echt anoniem te melden via Meld Misdaad Anoniem (MMA). Voorlichting over de werking van MMA, bruikbare elementen in een melding en de waarborg van anonimiteit hebben dan ook potentie om de meldingsbereidheid te verhogen.

Het vergroten van de bewustwording van de (gevaaren van) criminaliteit en mogelijkheden om te melden, is in eerste instantie een taak voor de landelijke overheid en/of lokaal bestuur. Idealiter wordt hierin wel nauw samengewerkt met de politie, andere opsporingsdiensten en het OM om de opvolging en (algemene of specifieke) terugkoppeling te waarborgen. In hoofdstuk 4 is aan bod gekomen dat meldingen soms niet opgepakt worden omdat ze niet specifiek genoeg zijn. Aandacht voor de opvolging en inhoud van de melding is dan ook van belang. Tevens blijkt in dit hoofdstuk dat meldingen soms niet opgepakt worden wegens de veiligheid van de melder. Dit kan aanleiding zijn om wel op een andere manier richtbaarheid te geven aan de aanpak van maritieme drugsmokkel ter bevordering van de meldingsbereidheid.

5.5. **Lessen voor weerbaarheid**

In deze paragraaf staat het vergroten van de weerbaarheid centraal. Hierbij gaat het om de mate waarin de visserij in staat is om een veilige woon-werkomgeving te zijn, zonder invloed van maritieme drugsmokkel. Hierna bespreken we eerst de lessen voor individuele weerbaarheid (gericht op de visser) en vervolgens voor collectieve weerbaarheid (de visserijgemeenschap). De lessen zijn geformuleerd voor overheidsactoren en niet voor private actoren.

5.5.1. *Individuele weerbaarheid*

Wanneer het gaat om individuele weerbaarheid, dan spelen de betrokken ministeries, in het bijzonder het ministerie van LNV, een rol in het versterken van mogelijkheden om een legitieme carrière te realiseren. Uit ons onderzoek blijkt dat financiële nood de belangrijkste drijfveer is voor vissers om deel te nemen aan maritieme smokkel. Het verhogen van de financiële weerbaarheid is dan ook een belangrijk aanknopingspunt om de individuele weerbaarheid te verhogen.⁴³ Het gaat hierbij om mogelijkheden om vissers met economische tegenslag te ondersteunen. Participanten noemen enkele voorbeelden om de vissers minder economisch kwetsbaar te maken:

⁴³ Hierbij merken we op dat financiële problemen niet de enige drijfveer zijn (zie hoofdstuk 4) en dat er ook mensen zijn die uit hebzucht of andere beweegredenen betrokken raken bij criminaliteit.

'Je moet zorgen dat bedrijven in de visserij minder kwetsbaar zijn. Je moet zorgen dat de bedrijven financieel gezond zijn, zodat ze niet voor het snelle geld gaan. En als je zorgt dat er goede saneringsregelingen zijn, dan is dat denk ik een goede stap.' (bron: participant visserijsector)

'In Duitsland krijgen de vissers een uitkering als het te slecht weer is om de zee op te gaan. Dat geldt hier niet. Maar of dat nou helpt, ik weet het niet.' (bron: participant overheid)

Naast mogelijkheden die zich richten op het geven van financiële ondersteuning, zoals een sanerings- of compensatieregeling, kunnen ook andere vormen van ondersteuning bijdragen aan de weerbaarheid. Bijvoorbeeld omscholing naar een andere tak van de zeevaart of visserij. Een mogelijkheid is tevens het beschikbaar stellen van begeleiding. Dit gebeurt op sommige plekken in Nederland al voor agrariërs, een kwetsbare groep voor drugsproductie. Om de agrariërs te ondersteunen, heeft de Provincie Noord-Brabant agrarische coaches ingezet. Deze coaches geven onder andere advies over hoe om te gaan met de financiële gevolgen van de coronacrisis (Luimes, 2020). Vanuit Team Volans is men momenteel bezig met een soortgelijk initiatief van financiële coaching voor vissers, het is echter nog te vroeg om uitspraken te doen over de inzet en resultaten hiervan. Een ander mechanisme dat een rol speelt bij individuele weerbaarheid is het vermogen om lering te trekken uit de sociale omgeving (Adjiembaks, 2018). Het gaat er dan om of andere leden van de visserijgemeenschap in staat zijn om te leren van andermans fouten en daardoor andere keuzes maken. Een manier om daar als overheid aan bij te dragen, is door niet alleen te communiceren over aanhoudingen en veroordelingen, maar ook over de impact daarvan op het leven van de pleger en diens sociale omgeving. Bij communicatie over de sociale impact van betrokkenheid bij drugssmokkel kan zowel het ministerie JenV als het lokaal bestuur een rol spelen in samenwerking met de politie en het OM die beschikken over casusmateriaal en voorbeelden.

5.5.2. *Collectieve weerbaarheid*

Wanneer het gaat om het bevorderen van de collectieve weerbaarheid, dan zijn de belangrijkste mechanismen gedeelde normen en waarden, onderling vertrouwen (hechte gemeenschap), informele sociale controle en formele sociale controle. De eerste drie mechanismen zijn reeds sterk aanwezig in de visserijgemeenschappen. Bij deze mechanismen is de rol van de overheid beperkt en gaat het vooral om het stimuleren van deze vermogens in de gemeenschap.

De overkoepelende rol van de overheid bij het vergroten van collectieve weerbaarheid is die van het bekrachtigen van regels en het tegengaan van criminele verwevenheid of crimineel kapitaal in de gemeenschap. De rol van de overheid is normbevestigend en zij laat zien welk gedrag niet toegestaan is en wanneer wordt ingegrepen (Verwer & Walberg, 2012). Het bevorderen van vertrouwen speelt hierin tevens een grote rol: de overheid moet laten zien dat zij in staat is om criminaliteit, in dit geval maritieme drugssmokkel, tegen te gaan (Markus, 2019).

Wanneer we dit vertalen naar de visserij, dan roept dit de vraag op in hoeverre de overheid in staat is om de vissersgemeenschap te beschermen tegen criminele netwerken die van hen willen profiteren door hiertegen op te treden. In hoofdstuk 3 en 4 zijn lokale ronselpraktijken en criminele sleutelfiguren die actief zijn in de visserijgemeenschap aan bod gekomen. Repressief optreden tegen deze criminele sleutelfiguren geeft een belangrijk signaal naar de visserijgemeenschappen en vermindert de 'dreiging van binnen'. Veel participanten benoemen in dit kader het 'aanpakken van de rotte appels'. Dit repressief optreden kan geschieden via opsporing, maar ook via een eerdergenoemde integrale RIEC-aanpak. In algemenere zin valt hieronder ook het repressief optreden tegen criminele netwerken die zich bezighouden met maritieme drugssmokkel. In hoofdstuk 4 zagen we tevens dat sommige vissers onverschillig staan tegen maritieme drugssmokkel, omdat ze denken dat drugs toch wel Nederland binnenkomen en niet tegen te houden zijn. Ook bij deze vissers kan zichtbaar repressief optreden hun beeldvorming beïnvloeden.

Een tweede aanknopingspunt als het gaat om zichtbaar overheidsoptreden is het verhogen van toezicht. Van (visserij)participanten horen we dat er thans weinig toezicht is op zee en in de havens en dat de pakkans daarom laag is. Enkele voorbeelden:

'De pakkans is te verwaarlozen. Je kunt de pakketjes op zee ophalen. De Kustwacht is er nauwelijks. Satelliettelefoons worden meteen vernietigd en gaan in stukjes overboord. Alleen misschien een verdwaalde douaneambtenaar of een havenmeester moet iets zien en dan heb je het wel gehad. En dat risico is verwaarloosbaar.' (bron: visser)

'Opvissen is wel iets wat incidenteel gebeurt. Met een pakkans van nul komma nul.' (bron: visser)

'Kleine havens zijn interessant en daar speelt mee dat de laatste jaren het toezicht minder is geworden. Er is bezuinigd op toezicht door de Waterpolitie. Je kunt vrij makkelijk je gang gaan.' (bron: participant visserijsector)

'Ik denk dat ik wel makkelijk iets kan vervoeren als ik wil. Er is niet zoveel toezicht dat dat niet kan.' (bron: visser)

'Er is bijna geen toezicht. De visserijhavens moeten vaker door de Douane of de Marechaussee bezocht worden, al is het maar om een signaal af te geven.' (bron: participant visserijsector)

De vraag hoe het toezicht te verhogen, is lastig te beantwoorden. Veel vissers vertellen ons dat de zee groot is en dat je nooit alles in de gaten kunt houden. Verder zijn de kotters te groot om in de havens elke kotter uitvoerig te doorzoeken. In hoofdstuk 3 kwam verder aan bod dat het aan wal brengen van drugs weinig zichtbaar is. Wat de participanten wel collectief ervaren, is dat het fysieke toezicht in de havens de laatste

jaren sterk is afgenomen door opeenvolgende bezuinigingen bij toezichthoudende instanties (Algemene Rekenkamer, 2013).⁴⁴ Hier lijkt dus zeker winst mogelijk.

Een andere manier om de bekrachtigende rol van de overheid te bevorderen, is het opvolgen van meldingen en het uitdragen van acties die gericht zijn op maritieme drugssmokkel. Zoals eerder opgemerkt, is men enerzijds terughoudend om te melden in visserijgemeenschappen en is anderzijds de informatie die wel binnenkomt vaak te beperkt of de anonimiteit van de melder kan niet gewaarborgd worden. Het beeld kan dan ontstaan dat de overheid niks doet met meldingen. Wanneer er een overheids campagne komt om de meldingsbereidheid te verhogen, zoals bepleit in de vorige paragraaf, is het ook van belang om aan de andere kant bij overheidsinstanties, zoals politie, gemeente, FIOD, Douane, te organiseren dat deze opgevolgd wordt en dat nagedacht wordt over terugkoppeling en communicatie. Hoewel specifieke terugkoppeling waarschijnlijk vaak niet mogelijk is, zijn er ook andere vormen van communicatie. Bijvoorbeeld een meer algemene terugkoppeling over hoe er met dit soort meldingen wordt omgegaan.

Wat we in de gesprekken ook hoorden is de mogelijkheid om de Wet Bibob toe te passen op de kottervisserij. Uit het citaat aan het begin van dit hoofdstuk blijkt dat dit inmiddels is opgepikt door de politiek en dat de PvdA-fractie dit gaat aankaarten (RTL Nieuws, 2021b). Het doel van de Wet Bibob is om middels een vergunningplicht te voorkomen dat de vergunning misbruikt wordt voor criminele activiteiten. De wet wordt momenteel toegepast op sectoren als de horeca, bouw en seksinrichtingen.⁴⁵ Aan de ene kant kan de toepassing van dit instrument helpen om de visserij minder aantrekkelijk te maken voor criminele actoren, omdat er een extra drempel wordt opgeworpen. Aan de andere kant hebben we in ons onderzoek laten zien dat vissers die overstag gaan voor maritieme drugssmokkel dit vaak doen, omdat ze geen andere manier zien om hun bedrijf te redden. Het is dus maar de vraag of de dreiging om hun vergunning te verliezen een extra afschrikwekkend effect heeft.

Ten tweede is het de vraag in hoeverre het afnemen of weigeren van een vergunning aan een kottervisser in verhouding staat tot de baten. In tegenstelling tot andere sectoren die onder de Wet Bibob vallen, is de kottervisserij een sector die speciale vaardigheden vereist die niet eenvoudig elders zijn toe te passen. Kottervisserij is een manier van leven en geen reguliere broodwinning. Het is niet ondenkbaar dat een visser die geen mogelijkheid meer heeft om zijn beroep uit te oefenen, er juist voor kiest om zijn zeemansvaardigheden in te gaan zetten voor maritieme drugssmokkel. Temeer omdat eerder onderzoek laat zien dat het niet-nastreven van legale ambities de individuele weerbaarheid aantast en maakt dat personen het criminele pad kiezen of hierop blijven. Verder wijzen we erop dat uit eerder onderzoek blijkt dat het toepassen van de Wet Bibob in de praktijk ontoereikend is om criminele inmenging tegen te gaan (Melhlbaum et al., 2018; Van der Steen et al., 2016).

44 Zo heeft de NVWA er de laatste jaren steeds meer taken bijgekregen en is tegelijkertijd door opeenvolgende kabinetten bezuinigd op deze dienst.

45 Voor meer informatie zie: <https://www.justis.nl/producten/bibob/wet-bibob/>.

Tot slot is het in het kader van weerbaarheid van belang dat de gemeenschap waar de overheid zich op richt vertrouwen heeft dat de overheid het goed met ze voorheeft. Dit geldt des te meer voor de visserijgemeenschap die gekenmerkt wordt door slechte ervaringen met de overheid en die ook het gevoel heeft de dupe te worden van verschillende overheidsmaatregelen die hen treffen. Waar de visserij zich kenmerkt door een sterke beroepstrots en liefde voor het vak, ervaren ze van de overheid het tegenovergestelde sentiment. Bij de verschillende overheden die betrokken zijn bij de visserij, en dat zijn er nogal wat, ligt de uitdaging om de kottervisserij niet te criminaliseren en vertrouwen op te bouwen.

Dit is niet eenvoudig, want de in deze paragraaf besproken mogelijkheden om de collectieve weerbaarheid te verhogen zijn belegd bij verschillende overheidsinstanties en vragen een lange adem. Wanneer het gaat om het aanpakken van de lokale criminele sleutelfiguren is een taak weggelegd voor de verschillende opsporingsinstanties en het OM. Ook bij de communicatie over deze acties is een belangrijke rol weggelegd voor deze actoren.

Het verhogen van toezicht in de haven en op zee is een complexere taak, omdat verschillende actoren toezichthoudende taken hebben die beschikken over beperkte capaciteit en de zee is zoals eerder opgemerkt groot. Hoewel we groot voorstander zijn van een grotere rol van GGP aan wal hebben we gezien dat met name de wijkagenten de afgelopen jaren steeds meer taken op hun bordje gekregen waardoor ze vaak te weinig tijd hebben voor contacten met burgers en ondernemers (Inspectie Justitie en Veiligheid, 2020). Nog complexer is het adresseren van de aanbeveling om het imago van de overheid bij de visserij te verbeteren. Vertrouwen in de overheid speelt een belangrijke rol bij het melden, maar gezien het veelvoud aan betrokken overheidsactoren is het lastig om het imago van 'de overheid' te verbeteren. De overheidsactoren waar vissers persoonlijk mee te maken hebben, zijn doorgaans niet dezelfde actoren die verantwoordelijk zijn voor overheidsbeslissingen die nadelig zijn voor de visserij maar dragen wel bij aan een negatief overheidsbeeld. In het huidige speelveld met veel onduidelijkheid over de toekomst van de visserij en betrokkenheid van veel verschillende overheidsactoren is het dan ook de vraag in hoeverre de overheid in staat is om vertrouwen te creëren. Dat dit in elk geval mogelijk is op lokaal niveau blijkt echter uit de verschillende voorbeelden die we in het onderzoek zijn tegengekomen.

5.6. **Resumé**

In dit hoofdstuk staan de lessen centraal die op basis van de bevindingen zijn geformuleerd. Op verschillende thema's zijn aanknopingspunten geformuleerd om maritieme drugsmokkel door vissers tegen te gaan. Er is onderscheid te maken tussen repressieve maatregelen, zoals het sneller signaleren van maritieme drugsmokkel en het (persoonsgericht) aanpakken van lokale criminele sleutelfiguren, en preventieve maatregelen, zoals het verbeteren van het toekomstperspectief van vissers en het creëren van bewustwording van de risico's onder jonge vissers. Daarnaast is aandacht besteed aan het verhogen van de meldingsbereidheid, het leggen van contact met leden van de gemeenschap en het creëren van vertrouwen.

De verschillende overheden kunnen elk op een eigen manier bijdragen aan het tegengaan van maritieme drugssmokkel en idealiter de samenwerking opzoeken om zo effectief mogelijk te werk te gaan. Tabel 5.3. geeft een overzicht van de lessen per type overheidssector.

Tabel 5.3. - Overzicht lessen per overheidssector

Betrokken ministeries	Opsporingsinstanties en OM	Landelijke toezichthouders	GGP en lokaal bestuur (lessen voor contact)
Creëren van vertrouwen			
Creeër toekomstperspectief	Benutten indicatoren crime script vanuit integraal perspectief	Monitoren afwijkende gedragingen	Focus op duurzame relaties (lange adem)
Focus op financieel kwetsbare vissers, bijvoorbeeld door financiële ondersteuning, omscholing of begeleiding	Focus op sleutelfiguren (rondselaars, makelaars, supervisors)		Contact aangaan vanuit een neutrale mindset
Focus op jonge vissers voor bewustwording risico's	Benutten GGP voor ogen en oren in de haven en leefgemeenschap	Aandacht voor bejegening	Overkom drempelvrees ('gewoon doen')
Focus op jonge vissers voor bewustwording risico's	Zorg voor zicht op witwasconstructies		Start vanuit praktische voorkennis (bijvoorbeeld locaties en tijdstippen)
Investeer in het uitdragen van mogelijkheden om anonimie te melden	Organiseer opvolging van meldingen	Verhogen toezicht aan de wal	Informeer je over actuele ontwikkelingen
	Communiceer over repressieve acties (generiek of algemeen)		Contact vanuit oprechte belangstelling
			Zoek naar wederkerigheid
			Benut vertegenwoordigers van de sector als ingang
Voorkomen criminaliseren sector			

6. Conclusie en slotbeschouwing

In dit laatste hoofdstuk beantwoorden we de onderzoeksvragen die in hoofdstuk 1 zijn geformuleerd. Vervolgens reflecteren we op de bevindingen in breder perspectief en we sluiten af met een paragraaf over de bijdrage van het onderzoek aan de praktijk.

6.1. Beantwoording van de onderzoeksvragen

De vraag die in dit onderzoek centraal staat luidt:

‘Op welke wijze zijn visserijgemeenschappen betrokken bij maritieme drugsmokkel en hoe kunnen binnen deze gemeenschappen de bewustwording en weerbaarheid tegen maritieme drugsmokkel vergroot worden?’

De bijbehorende deelvragen zijn als volgt:

1. Wat zijn de aard en omvang van de betrokkenheid van visserijgemeenschappen bij maritieme drugsmokkel, en welke actoren zijn hierbij betrokken?
2. Welke beweegredenen hebben actoren uit de visserij om betrokken te raken bij maritieme drugsmokkel?
3. Welke attitudes zijn er binnen de visserijgemeenschappen jegens maritieme drugsmokkel en de overheid en welke factoren spelen hierbij een rol?
4. Welke attitudes zijn er bij overheidsvertegenwoordigers jegens de visserij?
5. Op welke wijze kunnen politie en veiligheidspartners contact leggen met (actoren uit) visserijgemeenschappen en samenwerkingen tot stand brengen?
6. Welke lessen zijn er te trekken uit het onderzoek om het bewustzijn en weerbaarheid ten aanzien van maritieme drugsmokkel te vergroten?

Op basis van open bronnenonderzoek, gesprekken met meer dan honderd participanten, reflectiesessies en observaties zijn de onderzoeksvragen beantwoord.

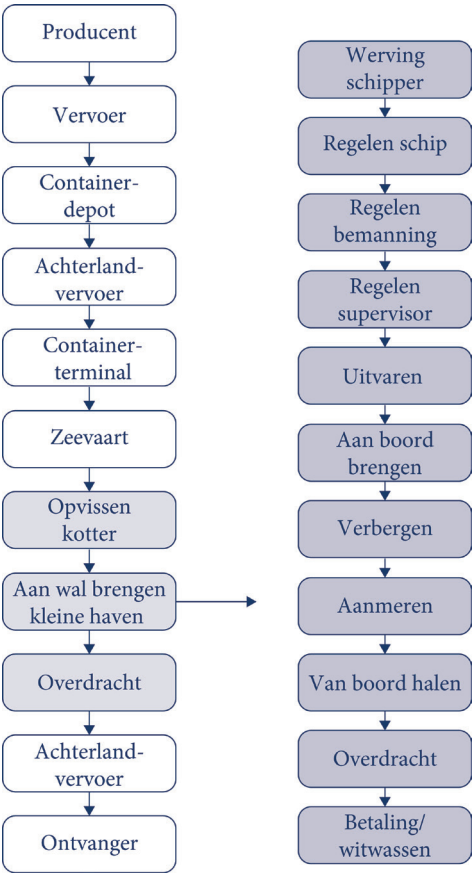
6.1.1. Aard

In ons onderzoek hebben we ons gericht op de drop-off methode. Deze smokkelmethode richt zich op het laatste deel van het totale smokkelproces: het overbrengen van de drugs naar het Nederlandse vasteland. Op basis van de beschikbare casuïstiek hebben we ons gericht op het overbrengen van cocaïne.

De cocaïne wordt via containerschepen vervoerd uit het productieland en vervolgens op de Noordzee overboord gezet om opgevist te worden door vissers of andere maritieme actoren. Na het opvissen worden de drugs vervolgens bij het lossen van de vis in de haven overgeladen in busjes of auto's aan wal. Behalve opvissen kan drugs ook op zee overgeladen worden op een andere (vissers)boot. In Nederland zijn drie opsporingsonderzoeken bekend waarbij vissers betrokken waren bij het smokkelen van cocaïne naar Nederland: Puls (2014), Higgins (2015) en Biels (2016).

Op basis van informatie uit open bronnen en de interviews hebben we een crime script opgesteld van het aan wal brengen van drugs door kottervissers. Dit crime script kan gezien worden als een aanvulling op het crime script cocaïnesmokkel naar Nederland van Staring et al. (2019), dat zich richt op smokkel via de haven van Rotterdam. Figuur 6.1. geeft een schematisch overzicht van de verschillende stappen (scènes) van het crime script dat in hoofdstuk 3 beschreven is.

Figuur 6.1. Crime script maritieme drugssmokkel door kottervisserij

Het crime script laat zien dat deze manier van smokkelen uit een aantal extra stappen bestaat ten opzichte van smokkelen via een zeecontainer naar een haven. Dit maakt het mogelijk minder aantrekkelijk om op deze manier te smokkelen. Aan de andere kant worden smokkelroutes aangepast of verlegd naar plaatsen waar op een bepaald moment de risico's het laagst worden ingeschat (Fijnaut, 2019; Staring et al., 2019). Mogelijk wordt of is deze werkwijze aantrekkelijker door toegenomen veiligheidsmaatregelen in de havens van Antwerpen en Rotterdam. Dat de vissers (als 'uithalers') een legitieme reden hebben om op zee te zijn, in tegenstelling tot uithalers⁴⁶ van drugs in de grote havens, kan hen aantrekkelijk maken voor criminele netwerken. Aan de andere kant zijn er meerdere mensen betrokken (een hele bemanning), wat het in theorie weer meer risicovol maakt. Naast inzicht in de rol van de visserij, blijkt uit het crime script een aantal andere cruciale rollen dan die van visser, zoals die van een lokale ronselaar die schip en bemanning regelt en die van een supervisor die namens de criminele organisatie meegaat aan boord. Deze criminele sleutelfiguren zijn cruciaal voor het organiseren van smokkel door vissers en de werving.

Uit het crime script komen tevens een aantal blinde vlekken als het gaat om deze manier van drugssmokkel. Zo is er nog weinig bekend over wat smokkelende vissers doen met de criminele opbrengsten. Wij zijn enkel voorbeelden tegengekomen van het kopen van luxegoederen en vakanties, maar niet van meer ingewikkelde witwasconstructies of investeringen van drugsgeld in bijvoorbeeld vastgoed. Ook wat er met de drugs gebeurt nadat deze aan wal zijn gebracht, is onduidelijk. Op basis van onze bevindingen lijken deze niet bestemd voor de lokale markt, maar op welke wijze de drugs gedistribueerd worden binnen Nederland en/of Europa is onbekend gebleven. Ook de geanalyseerde opsporingsonderzoeken geven hier op basis van open bronnen geen informatie over.

Hoewel ons onderzoek zich richt op de betrokkenheid van de visserij bij maritieme smokkel naar Nederland, zijn we in ons onderzoek ook voorbeelden tegengekomen van vissersvaartuigen met Nederlandse betrokkenheid bij smokkel in de Middellandse Zee en bij smokkel vanuit productielanden in Zuid-Amerika. De politie vermoedt dat hier ex-vissers en vissers die nog parttime als visser werken bij zijn betrokken. Verder is het mogelijk dat Nederlandse vissers betrokken zijn bij smokkel via aanlandhavens in Denemarken en Noorwegen, maar hier hebben we geen concrete voorbeelden van gevonden.

6.2.1. *Indicaties van de omvang*

Het is onduidelijk hoe omvangrijk maritieme drugssmokkel met betrokkenheid van vissers is. In deze paragraaf zetten we op een rij wat hierover bekend is. Duidelijk is dat het geen typisch Nederlands fenomeen is, over de hele wereld worden vissersschepen gebruikt voor maritieme drugssmokkel (Atkinson et al., 2017; Belhabib et al., 2020; UNODC, 2011).

46 'Uithalers zijn mensen die op verschillende manieren toegang proberen te krijgen tot terreinen van containerterminals in de Rotterdamse haven om vervolgens (sport)tassen met verdovende middelen uit de containers te halen en buiten het terminalterrein te brengen.' (Bron: Staring et al., 2019, p. 57)

Op basis van eerder internationaal onderzoek is de visserij voornamelijk betrokken bij de smokkel van cocaïne en cannabis. Recent onderzoek naar de internationale betrokkenheid van de visserij bij drugssmokkel wereldwijd komt uit op 292 geregistreerde onderscheppingen in de periode 2010-2017. De waarde van deze onderscheppingen staat gelijk aan ongeveer 15% van de wereldwijde straatwaarde aan drugs volgens de onderzoekers (Belhabib et al., 2020).

In Nederland lijkt op basis van de beschikbare gegevens het aandeel van de visserij een stuk kleiner. Verreweg de meeste maritiem gesmokkelde drugs worden aangetroffen in de Rotterdamse haven. In 2020 is ruim 80% van de in beslag genomen cocaïne aangetroffen in Rotterdam. Andere belangrijke smokkelroutes naar Nederland zijn via grote havens elders in Europa, zoals Antwerpen en Hamburg.⁴⁷ De haven in Vlissingen lijkt steeds populairder te worden om te smokkelen, waarschijnlijk door toegenomen veiligheidsmaatregelen in de havens van Rotterdam en Antwerpen (Tijmstra, 2021).⁴⁸

In vergelijking hiermee lijkt het aandeel van de kottervisserij beperkt. Wanneer we kijken naar het totaal aantal drugsvangsten op zee, dan hebben we in de periode januari 1970 tot 1 februari 2021 94 drugsvangsten op zee met Nederlandse betrokkenheid geïdentificeerd op basis van open bronnen. In 24 van deze gevallen (26%) gaat het om smokkel met een viskotter, al dan niet actief als visserijvaartuig. Acht van deze drugsvangsten vonden plaats in het Nederlandse deel van de Noordzee of in de Nederlandse haven. In vergelijking met de vangsten in de Rotterdamse haven, is het aandeel dat is aangetroffen op een kotter een stuk kleiner. In de drie geanalyseerde opsporingsonderzoeken gaat het om enkele honderden kilo's, terwijl in containers in Rotterdam soms ladingen van duizend kilo of meer worden aangetroffen.⁴⁹

Dat maritieme drugssmokkel met behulp van de visserij plaatsvindt, lijkt zeker het geval. Participanten uit de visserij denken dat tussen de 2 en de 5% van het aantal kotters zich mogelijk bezighoudt met drugssmokkel; de 'rotte appels'. Ook binnen de Nederlandse recherche zijn enkele voorbeelden bekend van vissers die zich momenteel vermoedelijk bezighouden met maritieme drugssmokkel. Naast drugs die aangetroffen zijn aan boord, drijven er ook weleens drugs op zee of spoelen er pakketten drugs aan op de Nederlandse kust. Deze 'drijvende drugs' zijn een indicatie voor de hoeveelheid drugs die op andere manieren dan via de containers in zeehavens naar Nederland worden gesmokkeld. Deze drugs hoeven niet per se door de visserij aan wal te worden gebracht; ook andere kleine vaartuigen, zoals speedboten of pleziervaartuigen, kunnen de drugs aan wal brengen.

In de periode 2013 tot en met 2020 hebben we 23 incidenten gevonden van drijvende of aangespoelde drugs op basis van open bronnen. In alle gevallen bedroeg dit cocaïne. Aan de vissers hebben we ook gevraagd of ze weleens drugs hebben zien drijven, al

47 In februari is in de havens van Antwerpen en Hamburg 23.000 kilo cocaïne onderschept bestemd voor Nederland (RTL Nieuws, 2021e).

48 In 2020 is bijna een dubbele hoeveelheid cocaïne onderschept in de haven van Vlissingen in vergelijking met 2019; bijna 7.000 kilo (Tijmstra, 2021).

49 Zoals recent een onderschepte partij van 3.000 kilo verstoep tussen vaten bananenpuree in vaten (RTL Nieuws, 2021c).

kwam dat niet in alle gesprekken ter sprake. Dertien van hen vertellen dat ze zelf wel eens drugs hebben zien drijven en negen vissers kennen voorbeelden van andere vissers die drugs hebben gezien op zee. In de jaren '90, toen het vrijwel altijd ging om pakketten met hasj, kwam dit vaker voor dan tegenwoordig.

Waar in de jaren '90 vooral hasj werd aangetroffen aan boord, gaat het vanaf de jaren '10 enkel nog om cocaïne die naar de Nederlandse kust wordt gesmokkeld. Vissers zagen in het verleden nog weleens hasj drijven op zee, maar dit komt nu eigenlijk niet meer voor, vertellen ze. Hiervoor kunnen meerdere oorzaken zijn, al dan niet in combinatie met elkaar. Cocaïne heeft hasj verdrongen als meest geïmporteerde drugs in Nederland (UNODC, 2021). Waar Nederlandse drugsnetwerken in de jaren '80 en '90 zich nog voornamelijk bezighielden met hasj, zijn zij zich steeds meer gaan toeleggen op de handel in cocaïne (Klerks, 2000, Abraham et al., 2021). Toch worden er in de Rotterdamse haven nog jaarlijks partijen maritiem gesmokkelde hasj aangetroffen, al is dit veel minder dan het aantal kilo onderschepte cocaïne (in 2019 ging het om bijna 19.000 kilo cocaïne ten opzichte van 3.378 kilo hasj). Een (aanvullende) verklaring kan zijn dat er in de jaren '90 in Noord-Holland een speciaal researchteam actief was dat zich richtte op maritieme smokkel en wiens inspanningen in die periode hebben geleid tot de opsporing en aanhouding van meerdere plegers van maritieme drugssmokkel. Als reactie hebben smokkelaars zich mogelijk gewend tot alternatieve smokkelmethoden en routes waar zij thans nog gebruik van maken. Een belangrijke bekende huidige smokkelroute van hasj is vanuit Marokko over zee naar landen aan de Middellandse Zee om vervolgens via wegvoer verder getransporteerd te worden binnen Europa, waaronder naar Nederland (Boerman et al., 2012; Burgess, 2016). Nederlanders zijn op deze zeeroute meerdere keren aangetroffen op buitenlandse (vissers)boten met hasj aan boord, waarbij onbekend is of het hier om vissers gaat of andere Nederlanders met maritieme vaardigheden (Crimesite, 2018a; Crimesite, 2018b; Crimesite, 2020a; Crimesite, 2020b).

Samenvattend wordt verreweg de meeste in beslag genomen cocaïne aangetroffen in zeecontainers in de Rotterdamse haven, dit lijkt dan ook de meest gebruikte smokkelmethode. Ook via de havens van Vlissingen, Antwerpen en Hamburg komen drugs naar Nederland. Daarnaast komen drugs Nederland binnen via de drop-off methode. Hoewel de aanhoudingen op heterdaad beperkt zijn, duiden aangespoelde en op zee drijvende pakketten drugs erop dat dit regelmatig voorkomt. Van de drugs die via de drop-off methode binnenkomen, wordt een deel door kottervissers aan wal gebracht. Er zijn slechts enkele gevallen bekend waarbij dit het geval is. In de periode 2014 tot heden gaat het om drie opsporingsonderzoeken die voor de rechter zijn gekomen. Wel zijn er indicaties bij verschillende opsporingsinstanties dat meerdere vissers zich hier momenteel mee bezighouden.

6.1.3. Actoren

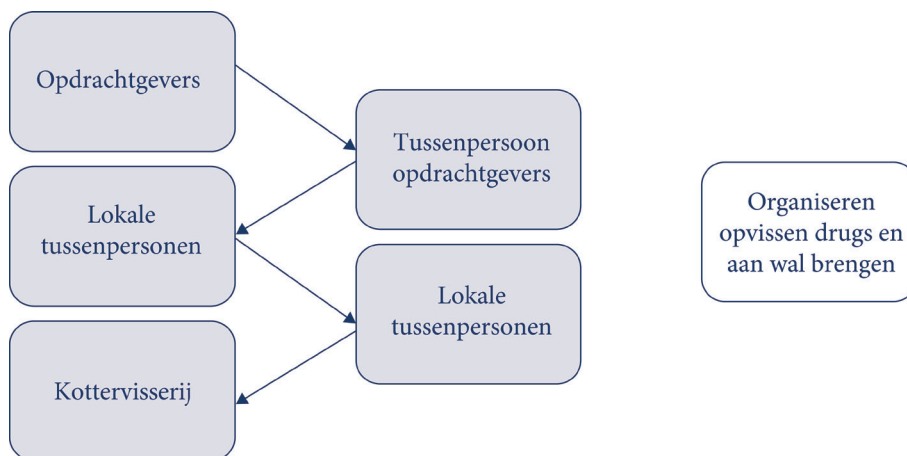
Op basis van de bevindingen in ons onderzoek kunnen we onderscheid maken tussen een grotere groep vissers die kwetsbaar is om geworven te worden voor maritieme drugssmokkel en mensen uit de visserij die te typeren zijn als criminele sleutelfiguren.

De personen uit de visserij die kwetsbaar zijn voor werving zijn kottereigenaren, schippers en overige bemanningsleden. Zeven (ex-)vissers die we hebben gesproken, zijn in het verleden weleens benaderd en de meeste vissers weten wel bij wie ze moeten zijn als ze zouden willen smokkelen. Verder hebben we vissers gesproken die weleens zijn benaderd voor het verhuren of verkopen van een schip, waarbij ze vermoedden dat dit voor criminele doeleinden was.

Daarnaast zijn we in de bestudeerde visserijgemeenschappen enkele criminele sleutelfiguren tegengekomen. Deze personen zijn te typeren als beroepscriminelen die zich al langere tijd bezighouden met drugssmokkel en -handel. Zij zijn niet altijd actieve vissers, maar komen uit de visserijgemeenschap en hebben hier veel contacten. Deze personen spelen een belangrijke rol bij het werven van nieuwe smokkelaars en het in stand houden van smokkelpraktijken. Het loskomen uit de criminaliteit lijkt voor deze personen lastig en we vinden hen terug bij oude smokkelzaken uit de jaren '70 en '90. In elk geval bij één casus lijkt sprake te zijn van intergenerationele overdracht.

De contacten tussen de visserij en de criminele netwerken die de drugshandel organiseren, verloopt via deze lokale tussenpersonen. Uit de voorbeelden die we kennen kan dit direct verlopen of via meerdere tussenpersonen, zie figuur 6.2. Uit een netwerkanalyse van de drie bekende zaken Higgins, Puls en Biels blijkt dat deze zaken via de tussenpersonen met elkaar verbonden kunnen worden en bovenlokaal actief zijn.

Figuur 6.2. - Contacten tussen de opdrachtgevers maritieme smokkel en de visserij

6.1.4. *Beweeegredenen*

Overeenkomstig aan onderzoek naar werknemers in het wegtransport (Bervoets et al., 2021) en agrariërs (Boelens & Groothuis, 2020), is economische kwetsbaarheid de belangrijkste drijfveer voor criminele betrokkenheid. De belangrijkste reden die vissers en andere participanten uit de visserij noemen voor betrokkenheid bij maritieme smokkel is uit

economische nood. Vissers voelen een grote financiële verantwoordelijkheid jegens hun bemanning en gezin en zijn verknocht aan het vissersmansbestaan. Actuele ontwikkelingen die de visserij financieel raken, zoals de gevolgen van de Brexit, het Noordzee-akkoord en het verbod op de pulsvisserij maken de vissers dan ook kwetsbaar voor maritieme smokkel. Lokale ronselaars, die we hiervoor noemen als tussenpersonen tussen de criminele organisatie en de visserij, maken gebruik van de financiële kwetsbaarheid van vissers en benaderen personen met wie het financieel niet goed gaat. Sommige vissers geven in de gesprekken toe dat ze misschien wel overgaan tot smokkel wanneer het water ze tot aan de lippen komt te staan, maar er zijn ook vissers die aangeven dat ze liever tot verkoop van hun bedrijf overgaan dan dat ze zich inlaten met smokkelpraktijken.

Daarnaast hebben we nog een aantal andere beweegredenen geïdentificeerd. Zo kan het smokkelen van drank en sigaretten dienen als opstap naar de smokkel van cocaïne. Door deze andere vormen van smokkel raken de smokkelaars bekend met het criminele milieu, waardoor zij sneller benaderbaar zijn voor drugssmokkel. Ook andere criminele contacten kunnen zorgen voor betrokkenheid bij maritieme drugssmokkel, zoals contacten in de lokale drugsscène of het opgroeien in een criminele familie.

Tot slot hebben we angst als drijfveer geïdentificeerd. Bij het opvissen van drugs uit de Noordzee ontmoeten de werelden van de vissers en de zware, georganiseerde criminaliteit elkaar. Hoewel we geen voorbeelden zijn tegengekomen van vissers die onder dwang zijn begonnen met smokkelen, kan dit wel een reden zijn dat vissers op een later tijdstip niet kunnen stoppen. Eenmaal erin kom je er nooit meer uit, is het devies. Professionals die beroepsmatig bekend zijn met de onderwereld, noemen de angst voor represailles reëel. We zijn voorbeelden tegengekomen van het dreigen met geweld tegen familieleden en beschietingen op een woning. Ook wanneer een visser tegen de lamp loopt, is de dreiging van het criminele netwerk nog niet voorbij. Zo horen we voorbeelden van een malafide visser die in de gevangenis wekelijks bezocht wordt om hem eraan te herinneren te zwijgen en van advocaten die, soms onder intimidatie, hun cliënt moeten overdragen aan een advocaat van het criminele netwerk.

6.1.5. *Attitudes*

Van de visserij

We hebben gekeken welke attitudes er zijn binnen de visserijgemeenschap jegens maritieme smokkel en op welke wijze er tegen de overheid aangekeken wordt. Uit eerder onderzoek weten we dat procriminele attitudes een belangrijke voorspeller zijn van crimineel gedrag en dat hechte of gesloten gemeenschappen een voedingsbodem kunnen zijn voor dergelijke attitudes (Andrews & Bonta, 2010; Bervoets & Bruinsma, 2017; RIEC Midden-Nederland, 2019).

Wanneer het gaat om de smokkel van drank of sigaretten, dan wordt hier binnen de visserij niet heel afkeurend tegenaan gekeken. Men spreekt van een spel, waarbij het de uitdaging is om de overheid te slim af te zijn. Anders zijn de attitudes ten opzichte van drugssmokkel. Dit type smokkel wordt moreel afgekeurd en men ziet dit ook echt als een ander type smokkel dan van drank en sigaretten.

Hoewel het smokkelen van drugs sterk wordt afgekeurd, kan de smokkelaar zelf vaak wel op begrip en vergeving rekenen binnen de gemeenschap. De daad wordt van de persoon onderscheiden. Veel vissers kunnen begrijpen dat iemand uit financiële nood in de verleiding komt om te smokkelen. In de gemeenschap is de onderlinge solidariteit hoog en is sprake van hechte relaties omdat men samen is opgegroeid, samen werkt en/of familie is van elkaar. Iemand langdurig uitsluiten of negeren, zit niet in de volksaard en is ook praktisch en emotioneel lastig in een kleine gemeenschap. Een voorwaarde voor de vergeving en rehabilitatie is wel dat men publiekelijk spijt betuigt, bijvoorbeeld voor de kerk. Aan de andere kant kan het stigma van smokkelaar een behoorlijke impact hebben op degene die de misstap heeft gepleegd en diens familie. Zo horen we voorbeelden van veroordeelde smokkelaars die gebrouilleerd zijn met familieleden, niet meer uitgenodigd worden op sommige verjaardagen en van kinderen die aangekeken worden op het gedrag van hun vader.

Wanneer het gaat om attitudes jegens de overheid, dan blijkt uit onze bevindingen dat binnen visserijgemeenschappen inderdaad vaak sprake is van negatieve attitudes jegens de overheid. Vissers kennen een lange geschiedenis van aversie tegen de overheid en de huidige ontwikkelingen dragen hier zeker aan bij. De vissers hebben het idee dat ze niet op de overheid kunnen rekenen en zijn gewend om zelf oplossingen te zoeken voor hun problemen.

Op basis van de gevonden attitudes en beweegredenen hebben we in hoofdstuk 4 (paragraaf 4.7.) een typologie opgesteld, waarbij we onderscheid makten tussen vissers met een negatieve, ambivalente en positieve attitude jegens drugssmokkel. Deze typologie kan gebruikt worden bij het opstellen en uitvoeren van beleid gericht op subgroepen in de visserijgemeenschap.

Verreweg de grootste groep vissers die we hebben gesproken, is te typeren als vissers met een negatieve attitude jegens drugssmokkel die kwetsbaar wordt bij economische tegenslag. Daarnaast zijn we vissers tegengekomen met een ambivalente houding. Dit zijn de vissers die kwetsbaar zijn vanwege de hoge opbrengsten, omdat ze ervaring hebben met smokkel van andere goederen of omdat ze denken dat drugs toch wel aan wal komen. Jongere bemanningsleden zijn hier specifiek genoemd, vanwege de verheerlijking van de criminele subcultuur onder sommigen en contacten in het lokale drugsircuit. Tot slot hebben we vissers met een positieve houding benoemd. Deze categorie vissers heeft al eerder gesmokkeld en heeft contacten met sleutelfiguren. We merken op dat we niet zelf vissers hebben gesproken die gesmokkeld hebben, enkel mensen uit de sociale omgeving van hen en mensen die beroepsmatig met hen te maken hebben gehad.

Attitudes vanuit de overheid

Vice versa is echter tevens sprake van negatieve attitudes van overheidsprofessionals jegens leden van de visserijgemeenschap. De visserijgemeenschap wordt gezien als gesloten, lastig en moeilijk benaderbaar. Dit kan ertoe leiden dat contact uit de weg wordt gegaan vanuit de idee dat het geen zin heeft om dit te proberen. De gedachte heerst nog

weleens dat leden van visserijgemeenschappen positief staan tegenover maritieme drugssmokkel, onder andere omdat smokkelaars die tegen de lamp zijn gelopen onderdeel blijven uitmaken van de gemeenschap en/of vanwege betrokkenheid bij zaken als alcoholsmokkel of smokkel van zwarte vis. Deze negatieve beeldvorming aan beide zijden zorgt voor wederzijds wantrouwen, terughoudendheid in het aangaan van contact en staat oplossingen en interventies in de weg.

Eén van de dingen waar overheidsprofessionals bijvoorbeeld tegenaan lopen bij het tegengaan van maritieme drugssmokkel is de ervaren lage meldingsbereidheid in visserijgemeenschappen. In de gesprekken en reflectiesessies merkten we dat de oorzaak hiervan gezocht werd in zaken als een bescherm- of gedoogcultuur en het hebben van een hekel aan de overheid. Echter, wanneer het gaat om de meldingsbereidheid van maritieme drugssmokkel dan spelen volgens onze bevindingen andere zaken een rol. Enerzijds is er grote schroom om iemand die men goed kent en die onderdeel is van de hechte gemeenschap onterecht te 'verklikken'. Dit heeft immers grote gevolgen voor de sociale onderlinge verhoudingen. De participanten die wij hebben gesproken, geloven daarbij niet dat een anonieme melding echt anoniem is (hier komt het gebrek aan vertrouwen in de overheid weer de hoek om kijken) en de sociale schade van een onterechte beschuldiging die uitkomt is groot. Anderzijds is men bang voor repercussies uit het criminele circuit. Vissers zijn zich bewust van de criminele netwerken die achter de smokkeloperaties zitten en de gewelddadige gevolgen die inmenging kan hebben.⁵⁰ Enkele overheidsparticipanten, met veel kennis van criminele drugsnetwerken, erkennen deze dreiging voor de visserijgemeenschap en noemen deze reëel. Dit leidt er soms toe dat er terughoudend omgegaan wordt met niet-anonieme meldingen, omdat deze herleidbaar zijn en negatieve gevolgen kunnen hebben voor de melder. Ze nemen in zo'n geval de melder tegen zichzelf in bescherming.

6.1.6. *Lessen*

Op basis van de bevindingen hebben we een aantal lessen opgetekend die zich richten op contact leggen, bewustwording en weerbaarheid. Hoewel het leggen van contact als lastig wordt ervaren, is dit zeker niet onmogelijk. Overkoepelend kan gesteld worden dat wanneer de overheid – in brede zin – werk wil maken van het tegengaan van maritieme drugssmokkel door kottervissers dit een langdurige inspanning vereist van verschillende overheidsactoren op zowel beleidsmatig als uitvoerend niveau. Van het enkel voorlichten van vissers over de ernst van drugssmokkel valt niet veel resultaat te verwachten. Vissers blijken goed op de hoogte van de gevaren om zich in te laten met criminele netwerken en hoe moeilijk het is om eruit te stappen.

De kwetsbaarheid van de visserij voor drugssmokkel is niet gelegen in procriminele attitudes, maar in de omstandigheid dat het enerzijds steeds moeilijker wordt om als visser

50 De bedreigingen en terrorisatie op een fruitbedrijf en diens medewerkers in Hedel na het melden van vierhonderd kilo cocaïne is hier een recent voorbeeld van (onder andere: 'De politie houdt een grote controle in de buurt van afgeperst fruitbedrijf in Hedel', 2021)

het hoofd boven water te houden en anderzijds de grote waarde die gehecht wordt aan de vissersidentiteit en het behouden hiervan. De aanwezigheid van lokale criminele sleutelfiguren spelen een cruciale rol in de werving van vissers voor drugssmokkel.

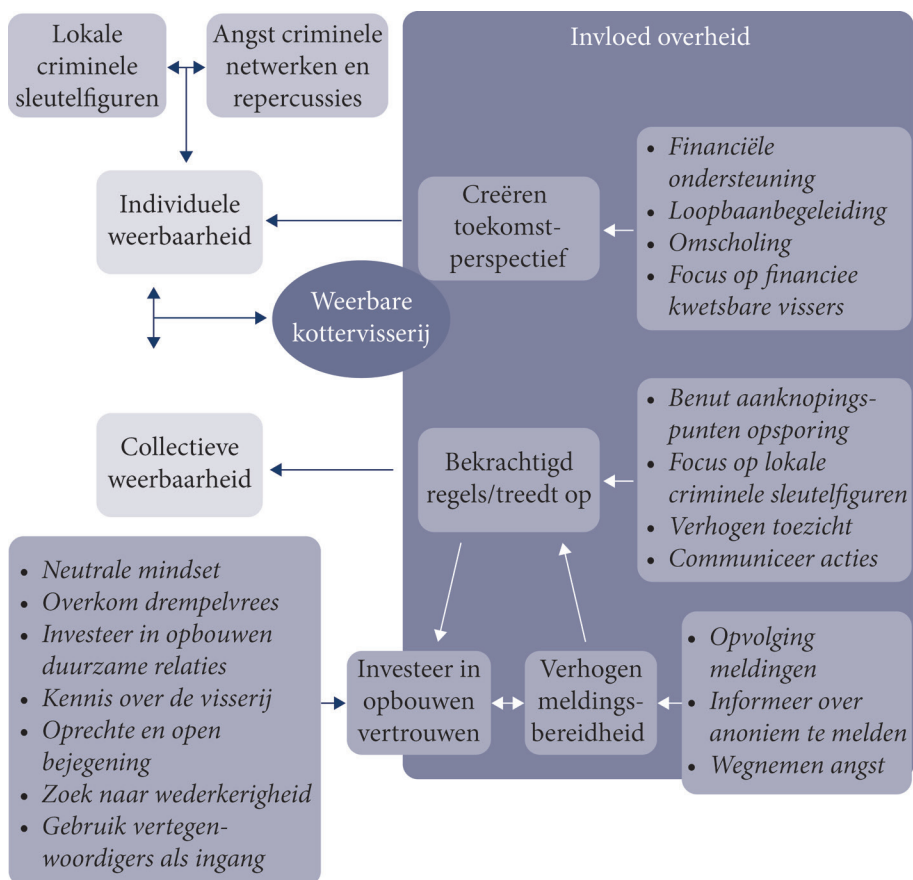
Een belangrijke beïnvloedingsmogelijkheid van de overheid om de weerbaarheid te verhogen van vissers met een negatieve attitude jegens drugssmokkel (de grootste groep), ligt dan ook in maatregelen als het bieden van financiële ondersteuning (zoals sanerings- of compensatieregelingen), faciliteren van omscholing of financiële coaching. De hier gesuggereerde maatregelen vallen niet binnen het takenpakket van de overheidsactoren die zich bezighouden met het tegengaan van maritieme smokkel (zoals de politie of het OM), wat de noodzaak van een brede overheidsaanpak onderstreept.

Een tweede grote opgave is het opbouwen van vertrouwen bij de vissers. Hoewel de hoeveelheid aan overheidsactoren waar een visser mee te maken krijgt, in combinatie met historisch gegroeid wantrouwen en impact van verschillende actuele maatregelen dit niet eenvoudig maakt, zijn er wel aanknopingspunten om dit te verbeteren. De eerste opgave betreft het normaliseren van het contact met overheidsvertegenwoordigers. Waar veel uitvoerende professionals nu terughoudendheid ervaren en zelf ook terughoudend zijn, al dan niet gestoeld door negatieve beeldvorming, is het juist zaak om te investeren in duurzame relaties met leden van de visserijgemeenschap. Vanuit politieperspectief gaat het om het opbouwen van relaties in de leefgemeenschappen, maar ook om het zichtbaar zijn in havens en contacten opbouwen met vissers die daar aanwezig zijn. Een (thematisch) wijkagent speelt hier een belangrijke rol in. Maar ook voor het lokaal bestuur zijn hier kansen voor meer verankering in de leefgemeenschappen voor vissers.

De derde grote opgave betreft het vervullen van de repressieve en begrenzendende taken van de overheid. Maatregelen in dit kader richten zich op de kleine groep vissers met een positieve houding jegens drugssmokkel. Hier ligt een rol voor politie, overige opsporingsdiensten en het OM. Het aanpakken van de lokale criminele sleutelfiguren in de gemeenschap die azen op kwetsbare vissers valt tevens onder deze pijler. Een persoonsgerichte aanpak in RIEC-verband op deze personen lijkt het meest kansrijk, waarbij opsporingsdiensten de beste informatiepositie hebben om een casus aan te melden. De gemeente, de Belastingdienst en andere RIEC-partners kunnen vervolgens hun informatie samenbrengen om tot een integrale aanpak te komen.

Het verhogen van de pakkans, door meer toezicht op zee en in de havens valt hier tevens onder. Momenteel lopen er meerdere initiatieven bij de politie die zich recherchematig bezighouden met dit fenomeen. De Kustwacht speelt hier tevens een belangrijke rol in als belangrijke toezichthouder op zee. De indicatoren uit hoofdstuk 5 kunnen gebruikt worden om de oog- en oorfunctie van uitvoerende professionals aan wal beter te benutten, zoals medewerkers van de basisteams of toezichthouders van de gemeente. Wanneer sprake is van aanhoudingen of inbeslagnames kan gerichte communicatie hierover door politie, OM en/of andere betrokken opsporingsdiensten, leiden tot normbevestiging in de gemeenschap en zo tevens een preventieve werking hebben (Boutellier et al., 2019). Een aanhouding kan ook momentum creëren om extra aandacht te besteden aan dit thema in de visserijgemeenschap.

In figuur 6.3. zijn de lessen van het onderzoek verwerkt in een weerbaarheidsmodel voor de kottervisserij. Hierin is te lezen dat voor het verhogen van de individuele weerbaarheid het creëren van toekomstperspectief de belangrijkste ‘knop’ is waar de overheid aan kan draaien. Bij het bevorderen van collectieve weerbaarheid is het zichtbaar bekrachtigen van de (rechts)regels belangrijk. Dit hangt samen met het opbouwen van vertrouwen en verhogen van de meldingsbereidheid, zoals in hoofdstuk 1 reeds aan bod is gekomen. Bedreigingen voor de weerbaarheid zijn de aanwezigheid lokale criminele sleutelfiguren en de angst voor repercussies uit het criminele circuit.

6.2. Bevindingen in perspectief

In dit onderzoek hebben we ons gericht op de betrokkenheid van de kottervisserij bij maritieme drugssmokkel en de weerbaarheid van visserijgemeenschappen tegen smokkel. Hoewel de bevindingen wel beogen bij te dragen aan de aanpak van drugss-

mokkel, staan het overheidsbeleid en de uitvoering niet centraal. In ons onderzoek zijn we echter wel de gevolgen hiervan tegengekomen. Eerder recent onderzoek heeft al aangetoond dat het toezicht en samenwerking in de kleinere zeehavens beperkt is, waardoor er weinig zicht is op wat zich hier afspeelt (Eski et al., 2021; Struiksma et al., 2020; Van Nimwegen et al., 2021). In hoofdstuk 1 is dit reeds aan bod gekomen. De ervaringen van participanten uit de visserijsector sluiten hierbij aan, ook zij merken dat er veel minder toezicht is aan wal in vergelijking met 'vroeger'. Opeenvolgende kabinetten hebben bezuinigd op uitvoeringsorganisaties wat geleid heeft tot taakversobering (Algemene Rekenkamer, 2013). Er zijn simpel gezegd minder toezichthouders aanwezig om afwijkende zaken te signaleren of wier aanwezigheid een locatie minder aantrekkelijk maakt voor illegale activiteiten.

In het kader van ons onderzoek willen we echter aandacht vragen voor een ander aspect van een kleinere en minder zichtbare overheid, namelijk het gebrek aan verankering in (leef)gemeenschappen. Dit geldt met name voor gemeenschappen die vragen om extra inspanning als het gaat om het leggen van relaties en opbouwen van vertrouwen, zoals bij de visserij. Het gaat dan niet alleen om de leefgemeenschappen, maar ook om lokale verankering bij ondernemers die gevestigd zijn in bijvoorbeeld havens. Zonder een goede verankering in deze gemeenschappen is het opbouwen van een informatiepositie om criminaliteit tegen te gaan een lastige taak. Zeker bij vormen van criminaliteit die zich grotendeels aan het zicht onttrekken en geen direct slachtoffer kennen is een goede informatiepositie (en -uitwisseling) van belang.

Waar het ministerie van Justitie en Veiligheid enerzijds projectmatig veel geld beschikbaar stelt om ondermijning te bestrijden – met drugscriminaliteit als primaire focus –, blijven duurzame investeringen in kwetsbare gemeenschappen voor drugscriminaliteit achter. Juist in deze gemeenschappen is het echter van belang om te investeren in vertrouwen en relaties om de weerbaarheid tegen criminaliteit te vergroten. De visserij staat in algemene zin zoals gezegd niet positief tegen de nationale overheid, waarbij verschillende ministeries betrokken zijn, en dit heeft zijn uitwerking op lokaal niveau. Relaties tussen lokale overheden en de visserij zijn vaak slecht, oppervlakkig of afwezig. We hebben gezien dat aan beide kanten sprake is van negatieve beeldvorming en terughoudendheid in het aangaan van contact. Gelukkig zijn we in ons onderzoek ook meerdere voorbeelden tegengekomen van overheidsprofessionals die het wel is gelukt om duurzame contacten te leggen.

Dit vraagt echter wel om investeringen in tijd en een langetermijnperspectief, iets waar het in het huidige veiligheidsklimaat nog weleens aan ontbreekt. Vooral op het gebied van ondermijning wordt veel gewerkt op projectbasis met een tijdelijke financiering. Waar de leden van Team Volans merken dat zij na twee jaar een steeds betere verstandhouding krijgen met de visserij, zijn zij ook al bezig met hoe deze winst vast te houden en in te bedden na afloop van het project. En ook voor ons onderzoekers geldt dat het belangrijk is om bevindingen actief uit te dragen naar de professionals die hier in hun dagelijkse leven raakvlakken mee kunnen hebben.

De politie kan een belangrijke bijdrage leveren aan het opbouwen van vertrouwen en inwinnen van informatie. Gebiedsgebonden politie, lokale inbedding en kennis van de wijk

zijn immers belangrijke pijlers van de Nationale Politie. Wijkagenten zijn bedoeld voor nabijheid in de buurt en contact met burgers, maar hun werk staat in de praktijk sterk onder druk (Inspectie Justitie en Veiligheid, 2020; Terpstra & Evers, 2019). Uiteraard is hierbij niet alleen een rol weggelegd voor de politie, ook andere overheidsvertegenwoordigers dragen idealiter bij aan het opbouwen van positieve relaties en vertrouwen.

Een tweede aspect dat we willen benoemen, is de wijze waarop kwetsbare groepen voor drugscriminaliteit beschouwd worden. Door het ondermijningsperspectief is er bij de aanpak van georganiseerde criminaliteit niet alleen aandacht voor criminele netwerken, maar ook voor kwetsbare groepen en het weerbaar maken van deze groepen. Maatregelen die zich richten op deze kwetsbare groepen lijken echter voorbij te gaan aan achterliggende oorzaken die maken dat een persoon kwetsbaar is. Bijvoorbeeld een huurder die uitgezet wordt wegens een hennepplantage en hierdoor ook niet meer in aanmerking komt voor een nieuwe sociale huurwoning. De criminele opdrachtgevers blijven doorgaans buiten schot. Recent onderzoek laat echter zien dat specifieke groepen, zoals tuinders of vrachtwagenchauffeurs, met name kwetsbaar zijn door de slechte financiële situatie waar zij zich in bevinden (Bervoets et al., 2021; Boelens & Groothuis, 2020). Ons onderzoek bevestigt dit voor de kottervisserij. In plaats van het verbeteren van toekomstperspectief en individuele mogelijkheden (individuele weerbaarheid), zijn maatregelen vaak repressief van aard. Het sluiten van woningen, bedrijfspannen en ontnemen van vergunningen zijn hier voorbeelden van. Hoewel dit zeker effectief is om criminele invloeden – tijdelijk – te weren, maakt dit een persoon niet minder kwetsbaar voor criminaliteit. Gezien de ruime beschikbaarheid van kwetsbare personen is ook de vraag hoe effectief dit is op de lange termijn.

Daarnaast wijzen onze bevindingen erop dat wanneer mensen eenmaal ‘gestrikt’ zijn, ze zich niet meer kunnen losmaken uit het criminele milieu. De angst om te stoppen wegens de geweldsdreiging van achterliggende criminele netwerken is groot. In één van de door ons bestudeerde cases is bijvoorbeeld het gezin van de smokkelende visser bedreigd. De vele ernstige (dodelijke) geweldsincidenten vanuit het criminele milieu onderstreept de realiteit van deze dreiging. Bij de visserij zagen we dat angst voor repercussies uit het criminele milieu ook een reden is om verdachte activiteiten niet te melden (en overigens ook om er niet aan te beginnen). In het huidige ondermijningsbeleid is momenteel weinig oog voor de invloed van angst en bedreiging van kwetsbare groepen om betrokken te blijven of te raken bij drugscriminaliteit. Bovenstaande neemt overigens niet weg dat personen tevens betrokken raken wegens andere redenen, zoals puur winstbejag.

De angst voor en dreiging van criminele netwerken onderstreept het belang van een sterke en betrouwbare overheid die zichtbaar optreedt tegen drugssmokkel. Zonder publiek-private samenwerkingen tegen criminele inmenging tekort te doen, is het aan de overheid om zichtbaar op te treden tegen wetsovertreders om de norm te bevestigen. Zeker bij de weerbaarheid van de kottervisserij speelt dit een rol, omdat de bevindingen laten zien dat vissers geronseld worden via lokale criminele sleutelfiguren die al tientallen jaren actief zijn in het criminele circuit.

Als laatste wijzen we erop dat in tegenstelling tot zogenaamde ‘probleembuurtten’ er in de visserijgemeenschap al veel beschermende factoren zijn die de individuele en collectieve weerbaarheid versterken. Vissers staan in het algemeen bekend als harde werkers die niet snel het bijltje erbij neerleggen. De meeste vissers zien drugssmokkel eerder als laatste redmiddel dan als een beoogde carrière. De beroepscriminelen uiteraard daargelaten. Daarnaast laten de visserijgemeenschappen zich kenmerken als hechte gemeenschappen met een sterke informele sociale controle die afkeurend staan tegenover maritieme drugssmokkel. Bij overheidsprofessionals wordt deze hechtheid nogal eens verward met procriminele attitudes. Zij zien zich hierin gesterkt door de rehabilitatie van veroordeelde smokkelaars. Dit terwijl criminologisch onderzoek laat zien dat het gevoel van bij een gemeenschap horen (‘belonging’) en het hebben van niet-criminele sociale bindingen juist beschermende factoren zijn tegen georganiseerde misdaad (Servaas et al., 2021). Aan de overheid de uitdaging om deze gemeenschappen niet te criminaliseren, maar om een betrouwbare en betrokken partner te worden van en in deze gemeenschappen.

6.3. Reflectie op bijdrage aan de praktijk

Naast de inhoudelijke bevindingen die in de voorgaande paragraaf aan bod zijn gekomen, willen we in deze paragraaf reflecteren op onze bijdrage aan de praktijk. In dit onderzoek hebben we ons de ambitie gesteld om niet alleen achteraf een bijdrage te leveren aan de praktijk met de oplevering van een onderzoeksrapport, maar ook gedurende het onderzoek. Hierbij richtten we ons op het integrale Team Volans van het project Maritieme Smokkel in Noord-Holland als belangrijkste praktijkbelanghebbende.

Zowel in de voorbereiding als gedurende de looptijd van het onderzoek hebben we meerdere malen contact gehad met leden van dit team. We hebben bij deze contacten hoofdzakelijk de rol aangenomen van onderzoeker en in mindere mate die van adviseur. Over het geheel genomen, is onze grootste bijdrage die van kennisleverancier geweest, waar door het team lering uit is getrokken.

Om de bevindingen tussentijds te valoriseren, hebben we vijf reflectiesessies georganiseerd met leden van Team Volans en andere professionals die zich bezighouden met het tegengaan van maritieme drugssmokkel. Hoewel we van tevoren niet wisten in hoeverre we in staat zouden zijn om tussentijdse onderzoeksbevindingen te delen en of deze waardevol zouden zijn voor de praktijk kunnen we hier achteraf positief op terugkijken.

Doordat het al snel lukte om data te verzamelen, deels door contacten via Team Volans, konden we ook al vanaf de eerste sessie inhoudelijke bevindingen terugkoppelen. Tijdens de reflectie hierop met Team Volans op de laatste bijeenkomst bleek dat zij de samenwerking positief hebben ervaren. Het onderzoek is op meerdere punten voor hen van waarde geweest die we hierna bespreken.

In de eerste plaats zijn onze bevindingen gedurende de looptijd van het onderzoek de aanzet geweest tot concrete interventies.⁵¹ Zo heeft onze informatie over het feit dat vissers van drijvende drugs in principe geen melding maken (zie paragraaf 3.4.2.) geleid tot een meldpilot om vissers te stimuleren wel te melden. Ten tijde van ons onderzoek stond deze pilot nog in de kinderschoenen, waardoor we hier verder weinig over kunnen vertellen. Een andere interventie is het verzorgen van een aantal themalessen op de visserijschool over ondermijning. Voor ons onderzoek zijn er een tweetal groepsinterviews gehouden met studenten van een visserijschool en hebben we docenten en de directie geïnterviewd. Het feit dat zij hiervoor openstonden, en dat we hieruit leerden dat op sommige jongere bemanningsleden de criminele subcultuur aantrekkingskracht heeft, heeft aanzet gegeven tot dit initiatief. Op basis van onze ervaringen hebben we tevens nog een aantal praktische tips gegeven, zoals het gebruik van een interactieve tool voor deze doelgroep. Tot slot hebben onze bevindingen over het belang van lokale ronselaars aanzet gegeven tot een verkennend gesprek tussen verschillende rechteamts van de politie en een RIEC over de mogelijkheden van een lokale persoonsgerichte aanpak van sleutelfiguren. De verdere opvolging hiervan valt helaas buiten de looptijd van ons onderzoek.

Daarnaast hebben we gedurende ons onderzoek, vooral gedurende de reflectiesessies, aannames over de deelnemers getoetst. Bijvoorbeeld over of vissers weleens benaderd worden om drugs te smokkelen en hoe hier over gedacht wordt bij de visserij. Door onze gesprekken is ook duidelijk geworden dat dit thema best besproken kan worden met vissers. Voor de leden van het team was het een 'eyeopener' dat derden op deze manier waardevolle informatie op kunnen halen bij een lastig te benaderen doelgroep. Zij hebben dit zelf vervolgens (met succes) in de praktijk gebracht. Een deelnemer in de laatste reflectiesessie:

'Jullie bevinding dat je gewoon aan de kade moet staan voor contact heeft ons de moed gegeven dat ook gewoon te doen in verband met de meldpilot.'

Tot slot is bijgedragen aan de stocktakes Project Ondermijning Noord-Holland voor Team Volans. Dit is een tussenevaluatiedag van het project, waarbij betrokkenen en buitenstaanders meedenken over de ambities en resultaten en input leveren.

Buiten Team Volans is de kennis die we hebben opgedaan van waarde geweest bij een kennissessie van de eenheid Midden-Nederland over de strategie van de politie naar aanleiding van rellen met jongeren op Urk eind januari 2021.

Op basis van onze ervaringen hebben we een aantal aandachtspunten geformuleerd voor onderzoek waarbij tussentijds resultaten gedeeld worden met de praktijk. Als eerste is het van belang om vooraf duidelijke afspraken te maken over de (tijds)investeringen en bijdrage van de praktijkprofessionals. Op basis van ervaringen van eerder on-

51 Hiernaast heeft Team Volans ook andere interventies uitgevoerd, waar wij geen betrokkenheid bij hebben gehad.

derzoek (Mehlbaum & Schoenmakers, 2019; Schoenmakers & Mehlbaum, 2019) hebben we hier in de voorfase over gesproken en heldere afspraken gemaakt over deelname aan de reflectiesessies. Verder vraagt een dergelijk onderzoeksdesign dat de onderzoekers gedurende de dataverzameling al tussentijds data moeten analyseren en duiden. Dat wij ons hieraan hebben gecommitteerd als onderzoekers, hield ons gedurende de looptijd zowel scherp op de onderzoeksvragen als de planning. Tegelijkertijd hebben we telkens benadrukt dat onze bevindingen tussentijdse bevindingen waren en dat we nog steeds bezig waren met het verzamelen van nieuwe data. Enige voorzichtigheid bij de tussentijdse duiding is dus gewenst. Tot slot vraagt de samenwerking met praktijkprofessionals van verschillende teams en organisaties om continu verwachtingsmanagement en het bewaken van de eigen onderzoekslijn. Hoewel we deels in konden spelen op de informatiebehoefte van de praktijkprofessionals bij onze gesprekken, konden we dit niet altijd en hebben we de focus van het onderzoek bewaakt. Ook is ons gevraagd of er al tussentijdse bevindingen met derden gedeeld konden worden, voor de publicatie van het onderzoek, omdat de praktijkprofessionals deze wilden gebruiken voor hun interventies en initiatieven. Hoewel we de praktijkwaarde van onze bevindingen uiteraard positief vinden, moesten we hier toch op antwoorden dat dit pas na publicatie kon.

Bronnen

Aanhangsel Handelingen II, nr. 1355 (2020, 16 januari). Geraadpleegd op 14 mei 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20192020-1355.html>.

M. Abraham, B. van Dijk, D. Hofstra & A. Spapens (2021). *Aanpak georganiseerde drugscriminaliteit: Een terugblik op 25 jaar beleid en uitvoering*. DSP-Groep & Tilburg University.

S.D. Adjiembaks (2018). *(On)gemerkt bijzonder: Levensverhalen van resisters en het uitblijven van een criminele carrière* [Proefschrift, Open Universiteit]. Boom Criminologie.

Algemene Rekenkamer (2013). *Bezuinigingen op uitvoeringsorganisaties*. <https://www.rekenkamer.nl/binaries/rekenkamer/documenten/rapporten/2013/01/24/bezuinigingen-op-uitvoeringsorganisaties/Rapport+Bezuinigingen+op+uitvoeringsorganisaties.pdf>

L. Alvarado (2019, August 2). 'Fishermen From Golfito, Costa Rica Caught Transporting 600 Kilos of Cocaine'. *The Costa Rica Star*. <https://news.co.cr/fishermen-from-golfito-costa-rica-caught-transporting-over-600-kilos-of-cocaine/80083/>

Analistennetwerk Nationale Veiligheid (2019). *Geïntegreerde risicoanalyse Nationale Veiligheid*. RIVM.

Andere Tijden (2006, 5 februari). *De jacht op de Lammie*. <https://anderetijden.nl/aflevering/402/De-jacht-op-de-Lammie>.

W. Anders (2017, April 12). 'Local Fishers From Puntarenas, Costa Rica Nabbed With a Ton of Cocaine'. *The Costa Rica Star*. <https://news.co.cr/local-fishers-from-puntarenas-costa-rica-nabbed-with-a-ton-of-cocaine/59200/>.

A. Andrews & J. Bonta (2010). *The Psychology of Criminal Conduct (Fifth Edition)*. Anderson.

M.P. Atkinson, M. Kress & R. Szechtman (2017). 'Maritime transportation of illegal drugs from South America'. *International Journal of Drug Policy*, 39, 43-51. <https://doi.org/10.1016/j.dru>.

A. Ba, J. Schmidt, M. Dème, K. Lancker, C. Chaboud, P. Cury, D. Thiao, M. Diouf & P. Brehmer (2017). 'Profitability and economic drivers of small pelagic fisheries in West Africa: A twenty year perspective'. *Marine Policy*, 76, 152-158. <https://doi-org.tilburguniversity.idm.oclc.org/10.1016/j.ma>.

L. van Baars (2007, 2 oktober). 'Urkers willen overleven'. *Trouw*. <https://www.trouw.nl/nieuws/urkers-willen-overleven~bdc133b0/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>.

C. Beemster (2019, 6 september). 'Cocaïnezaak in België tegen Enkhuizervisser Corné Buis loopt nog, na vondst tien mille aan boord en verborgen ruimte'. *Noordhollands Dagblad*. https://www.noordhollandsdagblad.nl/cnt/dmf20190906_99515025?utm_source=google&utm_medium=organic.

D. Belhabib, P. le Billon & D.J. Wrathall (2020). 'Narco-Fish: Global fisheries and drug trafficking'. *Fish and Fisheries*, 21(5), 992-1007.

'Bemanningsleden EH 215 Pieter blijven in cel'. (2016, 23 januari). *HLN*. <https://www.hln.be/nieuwpoort/bemanningsleden-eh-215-pieter-blijven-in-cel~aa9822b2/>.

B. Bervoets, M. Corsel, G. Fortuin, K. Kaal & M. van de Ven (2021). *Doorbraak verzocht: Onderzoek naar kwetsbaarheden voor crimineel misbruik en (publiek-private) maatregelen in het beroepsgoederenvervoer over de weg*. Van de Ven Management, Training en Advies.

E. Bervoets & M. Bruinsma (2017). *Horen, zien en zwijgen*. Politie en Wetenschap.

M. Boelens & S. Groothuis (2020). *Weerbare boeren in een kwetsbaar buitengebied: Over drugscriminaliteit en ondermijnende effecten daarvan op boeren en tuinders*. TwynstraGudde. <https://www.twynstragudde.nl/hubfs/Downloads/Onderzoeksrapport%20Weerbare%20Boeren%20in%20een%20Kwetsbaar%20Gebied%20TwynstraGudde.pdf?hsLang=nl-nl>.

F. Boerman, M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012: Georganiseerde criminaliteit*. Politie. <https://repubca.home.xs4all.nl/pdf/nationaal-dreigingsbeeld-eindrapport.pdf>

F. Boerman, M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2017). *Nationaal dreigingsbeeld 2017: Georganiseerde criminaliteit*. Politie. <https://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/onderwerpen/nationaal-dreigingsbeeld/2017/nationaal-dreigingsbeeld-2017.pdf>.

R. Bogerd (z.d.). 'Kerkgeschiedenis van Urk en de polder'. *Stichting Urker Uitgaven*. <https://www.urkeruitgaven.nl/10-nieuws/essays/70-kerkgeschiedenis-van-urk-en-de-polder>.

H. Borrión (2013). 'Quality assurance in crime scripting'. *Crime Science*, 2(6), 1-12. <https://doi.org/10.1186/2193-7680-2-6>.

D. Bottrell (2009). 'Understanding 'Marginal' Perspectives: Towards a Social Theory of Resilience'. *Qualitative social work*, 8(3), 321-339. <https://doi.org.tilburguniversity.idm.oclc.org/10.1177/1473325009337840>.

H. Boutellier, C. Hermans & F. van de Plas (2019). *Ontsporende vrijheid: Over de maatschappelijke betekenis van ondermijning en het belang van een onorthodoxe aanpak daarvan*. Boom bestuurskunde.

C. Browning (2009). 'Illuminating the downside of social capital: Negotiated coexistence, property crime, and disorder in urban neighborhoods'. *American Behavioral Scientist*.

G.J.N. Bruinsma (1985). *Criminaliteit als sociaal leerproces*. Proefschrift. Gouda Quint B.V.

G. Bruinsma, L. Pauwels, F. Weerman & W. Bernasco (2013). 'Social disorganisation, social capital, collective efficacy and the spatial distribution of crime and offenders: An empirical test of six neighbourhood models for a Dutch city'. *British Journal of Criminology*, 53, 942-963. <https://doi.org/10.1093/bjc/azt030>.

Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs (2010). 'International Narcotics Control Strategy Report: Volume II Money Laundering and Financial Crime'. *United States Department of State*. <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/137429.pdf>.

Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs (2020). 'International Narcotics Control Strategy Report: Volume I Drug and Chemical Control'. *United States Department of State* <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/03/Tab-1-INCSR-Vol.-I-Final-for-Printing-2-25-20-508.pdf>.

Burgemeester: 'Smokkel cocaïne via Den Helder zorgelijk'. (2017, 6 juli). *NH Nieuws*. <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/208783/burgemeester-smokkel-cocaine-via-den-helder-zorgelijk>.

J. Burgess (2016, September 13). [Interactive Map]. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2016/09/14/world/europe/italy-morocco-isis-drug-trade.html>.

CBS (2016, 22 december). *Helpt Nederlanders is kerkelijk of religieus*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/51/helpt-nederlanders-is-kerkelijk-of-religieus>.

D.B. Cornish & R.V. Clarke (2002). 'Analyzing organised crime'. In: A.R. Piquero & S.G. Tibbitts (red.), *Rational choice and criminal behavior: recent research and future challenges* (pp. 41-58). Routledge.

Crimesite (2018a, 7 juni). *Nederlandse viskotter met 10 ton hasj gepakt*. <https://www.crimesite.nl/nederlandse-viskotter-met-10-ton-hasj-gepakt/>.

Crimesite (2018b, 13 juni). *Zes ton hasj gepakt in rivier bij Sevilla*. <https://www.crimesite.nl/zes-ton-hasj-gepakt-in-rivier-bij-sevilla/>.

Crimesite. (2019a, 1 april). *Acht jaar cel voor smokkel van 1500 kilo cocaïne*. <https://www.crimesite.nl/acht-jaar-cel-voor-smokkel-van-1500-kilo-cocaine/>.

Crimesite. (2019b, 24 juni). *De nieuwe drugsroute loopt over de stille oceaan*. <https://www.crimesite.nl/de-nieuwe-drugsroute-loopt-over-de-stille-oceaan/>.

Crimesite. (2019c, 27 augustus). *Vissersbootje op Curaçao had 60 kilo coke aan boord*. <https://www.crimesite.nl/vissersbootje-op-curacao-had-60-kilo-coke-aan-boord/>.

Crimesite (2020a, 10 januari). *Grote hasjvangst op zee bij Portugal*. <https://www.crimesite.nl/grote-hasjvangst-op-zee-bij-portugal/>.

Crimesite (2020b, 27 mei). *Politie pakt 43 ton hasj bij Gibraltar (VIDEO)*. <https://www.crimesite.nl/politie-pakt-43-ton-hasj-bij-gibraltar/>.

'De politie houdt een grote controle in de buurt van afgeperst fruitbedrijf in Hedel'. (2021, 16 mei). *Trouw*. <https://www.trouw.nl/binnenland/de-politie-houdt-een-grote-controle-in-de-buurt-van-afgeperst-fruitbedrijf-in-hedel~b101f04c/>.

M. Dell (2015). 'Trafficking networks and the Mexican drug war'. *The American Economic Review*, 105(6), 1738-1779. <https://doi.org.tilburguniversity.idm.oclc.org/10.1257/aer.2012>.

Douane (2021). *Handboek Douane (HDU) (geldig vanaf 1 mei 2016)*. <https://www.belastingdienst.nl/bibliotheek/handboeken/html/boeken/HDU/>.

M. van Dun (2018, 16 mei). 'Straffen tot 6 jaar in zaak Urker drugskotter'. *Het Parool*. <https://www.parool.nl/nieuws/straffen-tot-6-jaar-in-zaak-urker-drugskotter~bf-99c9b6/>.

M.A. Dutton & R. Greene (2010). 'Resilience and crime victimization.' *Journal of traumatic stress*, 23(2), 215-222. <https://doi.org.tilburguniversity.idm.oclc.org/10.1002/jts.20510>.

A. Ellian (2018). *De open samenleving en haar gesloten gemeenschappen*. Universiteit Leiden.

EMCDDA (2016). *Cocaine trafficking to Europe*. https://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/2641/Cocaine%20trafficking_POD2016.pdf.

EMCDDA (2019). *European Drug Report 2019: Trends and Developments*. https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/11364/20191724_TDA-T19001ENN_PDF.pdf.

EMCDDA (2020). *European Drug Report 2020: Key issues*. <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13238/TD0420439ENN.pdf>.

B. Endedijk (2017). *We regelen het zelf wel: De Brabantse onderwereld, een kijkje achter de deur van de drugsschuur van Europa*. Spectrum.

Y. Eski, M. Boelens, A. Mesic & H. Boutellier (2021). *Van verhalen naar verbalen: Een verkennende studie naar de aanpak van ondermijnende drugscriminaliteit in het Noord-zeekanaalgebied en de haven van Amsterdam*. Sdu.

European Commission (2020, december 26). *Draft EU-UK Agreements - Accompanying Acts*. EU. https://ec.europa.eu/info/publications/draft-eu-uk-trade-and-cooperation-agreement-accompanying-acts_en.

Europol (2005). *Annual report 2004*. https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/europolannualreport2005_0.pdf.

H. Faber (2019, 1 juli). De kotters en de killers. *Noordhollands Dagblad*, p. 1.

M. Fermin (2019, December 13). 'PDEA suspects Chinese looking divers in Bicol, Caraga region looking for floating cocaine'. *Philippines Lifestyle News*. <https://philippinelifestyle.com/pdea-suspects-chinese-looking-divers-in-bicol-caraga-region-looking-for-floating-cocaine/>.

C. Fijnaut (2019). 'Havens en georganiseerde criminaliteit: een historische bespiegeling'. *Justitiële verkenningen*, 45(5), 13-28. <https://doi.org/10.5553/jv/016758502019045005002>.

C.J.C.F. Fijnaut, F. Bovenkerk, G. Bruinsa & H. van de Bunt (1996). *Bijlage VII: Eindrapport onderzoeksgroep Fijnaut*. (Inzake opsporing/Enquête opsporingsmethoden). Sdu.

B. van Gestel & M.A. Verhoeven (2017). *Verkenkende voorstudie Liquidaties*. WODC. https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/185/Cahier_2017-7_2624_Volledige_tekst_tcm28-263764.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Gibo Groep & LEI WUR (2010). *Masterplan Transitie Visserijvloot*. https://masterplan-duurzamevisserij.nl/upload/Transitie/Masterplan_Transitie_Visserijvloot_haalbaarheidsonderzoek.pdf.

Goedevissers.nl (z.d.). *Staan want visserij*. https://www.goedevissers.nl/vis_van_goe_de_vissers/vismethodes.html?id=59.

H. Goudriaan, J.P. Lynch & P. Nieuwebeerta (2004). 'Reporting to the police in western nations: A theoretical analysis of the effects of social context'. *Justice quarterly*, 21(4), 933-969.

H. Goudriaan, P. Nieuwebeerta & K. Wittebrood (2005). 'Overzicht van onderzoek naar determinanten van aangifte doen bij de politie. Theorieën, empirische bevindingen, tekortkomingen en aanbevelingen'. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 4(1), 27-48.

P. Gruter & P. van de Mheen (2005). *Cocaïnehandel in Nederland. Impressies van deelnemers van distributienetwerken*. IVO.

F. van Haasteren, S. de Vries & J. Oudenhoven (2020). 'Midterm Review Versterkingsplannen 2019-2021'. *Hiemstra en De Vries*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/11/13/tk-rapport-midterm-review-versterkingsplannen>.

'Half miljoen in huis verdachte'. (2016, 9 maart). *Provinciale Zeeuwse Courant*, p. 15.

W. Hardyns & L. Pauwels (2012). 'Collective efficacy, sociaal kapitaal en "fear of crime"'. *Tijdschrift voor Criminologie*, 54(4), 304-319.

'Het ging niet om een paar kilo'. (2014, 16 januari). *De Volkskrant*. <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/het-ging-niet-om-een-paar-kilo~bd5e1e99/>.

J.R. Hipp & J.C. Wo (2015). 'Collective Efficacy and Crime'. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 4, 169-173. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.45045-2>.

E.W.J. Hoefnagel, F.C. Buisman, J.A.E. van Oostenbrugge, B.I. de Vos & C.M. Deerenberg (2011). *Een duurzame toekomst voor de Nederlandse visserij. Toekomstscenario's 2040*. WUR.

Inspectie Justitie en Veiligheid (2020). *Lokale handhaving door de politie*. <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2020/09/01/tk-bijlage-1-periodiek-beeld-handhaving/tk-bijlage-1-periodiek-beeld-handhaving.pdf>.

International Narcotics Control Board (2011). *Report of the International Narcotics Control Board for 2010*. https://www.incb.org/documents/Publications/AnnualReports/AR2010/AR_2010_English.pdf.

Kamerstukken II, 29911, nr. 220. (2019, 13 maart). Overheid.nl. Geraadpleegd op 10 mei 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29911-220.html>

Kamerstukken II, 31409, nr. 252. (2019, 10 juli). Parlementaire Monitor. Geraadpleegd op 14 mei 2021, van <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epm-jley0/vl08nc3z9dzq>.

Kamerstukken II, 29911, nr. 259. (2019, 25 november). Overheid.nl. Geraadpleegd op 10 mei, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29911-259.html>.

Kamerstukken II, 29675, nr. 194. (2019, 12 december). Overheid.nl. Geraadpleegd op 14 mei 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29675-194.html>.

Kamerstukken II, 33450, nr. 64. (2020, 14 februari). Overheid.nl. Geraadpleegd op 14 mei 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33450-64.html>.

Kamerstukken II, 35420, nr. 30. (2020, 7 maart). Overheid.nl. Geraadpleegd op 10 mei 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35420-30.html>.

S. Keukenkamp (2021, 11 februari). 'De podcast cokevissers laat zien hoe Urk worstelt met de onderwereld'. *Trouw*. <https://www.trouw.nl/cultuur-media/de-podcast-cokevissers-laait-zien-ook-hoe-urk-worstelt-met-de-onderwereld~b97a70fd/>.

P.P.H.M. Klerks (2000). *Groot in de hasj: Theorie en praktijk van de georganiseerde criminaliteit* [Proefschrift, Erasmus Universiteit Rotterdam]. Politieacademie.

H. Koch (2017, 19 september). 'OM duikt op witwastrommel van drugsbaron uit IJmuiden'. *Trouw*. <https://www.trouw.nl/nieuws/om-duikt-op-witwastrommel-van-drugsbaron-uit-ijmuiden~bdf424bb/>.

‘Kopstuk drugsbende krijgt 8 jaar cel’. (2012, 2 augustus). *Het Parool*. <https://www.parool.nl/nieuws/kopstuk-drugsbende-krijgt-8-jaar-cel~b13b6bd1/>.

D.J. Korf (2010). *Coke bij de vis: misdaad en moraal*. (Oratiereeks/Faculteit der Rechtsgeleerdheid). Vossiuspers.

D.J. Korf, E. Kleemans, T. Decorte & T. Boekhout van Solinge (2006). ‘Drugs en drugs-handel in Nederland en België’. *Tijdschrift voor Criminologie*, 48(2), 115-130.

J.W. Korten (2009). ‘De vis wordt duur betaald’. *Tijdschrift voor Bedrijfs- en Verzekeringseconomie*, 17(10), 467-468. <https://doi.org/tilburguniversity.idm.oclc.org/10.1007/BF03081327>.

E.W. Kruisbergen, H.G. van de Bunt & E.R. Kleemans, (2012). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland Vierde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Boom Lemma.

W. Laumans (Host). (2020-2020). *Cokevissers* [Podcast]. WNL-podcast. <https://www.nporadio1.nl/podcasts/cokevissers>.

W. Laumans & M. Schrijver (2014). *Mocro mafia*. Lebowski Publishers.

L. Leoschut & P. Burton (2009). ‘Building Resilience to Crime and Violence in Young South Africans’. *Research Bulletin of the Centre for justice and Crime Prevention*, 4, 1-4.

I. van Leiden, B. Bremmers & H. Ferwerda (2014). *Met grof geschut. Reconstructie van een moordonderzoek binnen de criminele woonwagenwereld*. Reed Business.

LIEC (2019). *Landelijk beeld van ondermijnende criminaliteit*. <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2019/10/18/tk-bijlage-landelijk-beeld-ondermijnende-criminaliteit/tk-bijlage-landelijk-beeld-ondermijnende-criminaliteit.pdf>.

F. van Lieshout, G. Jacobs & S. Cardiff (2017). *Actieonderzoek: Principes voor verandering in zorg en welzijn*. Gorcum BV.

T. Louwerens (2018, 16 januari). ‘Verbod pulsvisen gebaseerd op emoties’. Resource. https://resource.wur.nl/nl/wetenschap/show/Verbod-op-pulsvisen-gebaseerd-op-emoties-.htm?_ga=2.67668501.546826611.1595586361-1035823138.1588851602&_gac=1.127335551.1595586361.Cj0KCQjwjer4BRCZARIsABK4QeVGg7qFm2AelT7TdsJ-PUdLSUybADjmLzthTxBFI8gk9maT4_1j3ZUa-AuGvEALw_wcB.

R. Luimes (2020, 27 april). 'Tips voor boeren over hoe overleefd te blijven tijdens coronacrisis'. *Stal & Akker*. <https://www.stal-en-akker.nl/artikel/246291-tips-voor-boeren-over-hoe-overleefd-te-blijven-tijdens-coronacrisis/>.

R. Madarie & E. Kruisbergen (2019). 'Transitcriminaliteit en logistieke knooppunten in Nederland'. *Justitiële verkenningen*, 45(5), 29-51.

J. Maesschalck (2018). 'Methodologische kwaliteit in het kwalitatief onderzoek'. In: T. Decorte & D. Zaitch (red.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie* (p. 131-160). Acco.

A.A.M. Markus (2016). *Weerbaarheid en Criminaliteit: Een onderzoek naar de invloed van collectieve weerbaarheid op de criminaliteit in Rotterdamse buurten* [Masterscriptie, Universiteit Utrecht]. Scriptierepository. <http://dspace.library.uu.nl/handle/1874/337585>.

N. Markus (2019, 12 februari). 'Ook Minister Schouten ziet het somber in voor de pulvisserij'. *Trouw*. <https://www.trouw.nl/duurzaamheid-natuur/ook-minister-schouten-ziet-het-somber-in-voor-de-pulvisserij~b6a2bcd7/>.

G. Meershoek (2018). 'Bestuurlijke focus en sociale weerbaarheid bij de georganiseerde misdaadbestrijding'. *Het tijdschrift voor de Politie*, 80(1): 6-10.

J. Meeus (2021a, 9 maart). 'Blauwdruk onderwereld blootgelegd: tientallen aanhoudingen'. *NRC*. <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/03/09/blauwdruk-onderwereld-ligt-bloot-a4034885>.

J. Meeus (2021b, 15 augustus). 'Achter criminaliteit onder jongeren gaan grote maatschappelijke problemen schuil'. *NRC*. <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/08/15/achter-criminaliteit-onder-jongeren-gaan-grote-maatschappelijke-problemen-schuil-a4054883>.

J. Meeus & E. Rosenberg (2020, 8 mei). 'Drugsmokkel op zee: Nederlandse vissers te vatbaar voor avances van criminelen'. *NRC*. <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/05/08/drugsmokkel-op-zee-nederlandse-vissers-te-vatbaar-voor-avances-van-criminelen-a3999156>.

'Megadrugsvondsten in havengebied IJmuiden: 6 arrestaties'. (2020, 5 juni). *NH Nieuws*. <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/268360/megadrugsvondsten-in-havengebied-ijmuiden-6-arrestaties>.

S. Mehlbaum (2018). 'Hier zit een luchtje aan: Over het wegwerken van afvalstoffen door co-vergisting'. *Tijdschrift voor Criminologie*, 60(2), 214-230. <https://doi.org/10.5553/TvC/0165182X2018060002007>.

S. Mehlbaum & Y. Schoenmakers (2019). *De wortel en de stok: Praktijklessen uit een gebiedsgerichte probleemaanpak van ondermijning*. Sdu.

S. Mehlbaum, Y. Schoenmakers & J. van Zanten (2018). *Notoire straten: Over de lokale inbedding van georganiseerde criminaliteit*. Sdu.

"Miauw miauw"-drugslab opgerold in IJmuiden na anonieme tip'. (2020, 4 juli). *NH Nieuws*. <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/269704/miauw-miauw-drugslab-opgerold-in-ijmuiden-na-anonieme-tip>.

Mijnzuidzee.nl (z.d.). *Biddag voor de visserij*. <https://www.mijnzuidzee.nl/page/7665/biddag-voor-de-visserij>.

Ministerie van Justitie en Veiligheid (2019). *Wie praat, die gaat*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/09/03/tk-rapport-wie-praat-die-gaat>.

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2020). *Monitor arbeidsongevallen en klachten arbeidsomstandigheden*. <https://www.inspectieszw.nl/binaries/inspectieszw/documenten/rapporten/2020/05/14/monitor-arbeidsongevallen-en-klachten-arbeidsomstandigheden/Monitor+arbeidsongevallen+en+klachten+arbeidsomstandigheden.pdf>.

R. Moerenhout (2020). *De vluchtende Hollander. De onmogelijke ontsnapping van Sint-Helena*. Just Publishers.

B. Monster (2011, 19 oktober). 'Een Urker moet je de ruimte geven'. *Reformatorisch Dagblad*. <https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/id/tag:RD.nl,20111019:-newsml167ee9f24aee63f17fdb08b050d1eb26>.

H. Moors & T. Spapens (2017). *Een verkenning van generatie-effecten in de georganiseerde misdaad*. Reed Business.

J.M. Morse (1991). 'Strategies for sampling'. In J.M. Morse (red.), *Qualitative nursing research: A contemporary dialogue* (p. 127-146). Sage.

E.R. Muller, J.P. van der Leun, L.M. Moerings & P.J.V. van Calster (2010). *Criminaliteit en criminaliteitsbestrijding in Nederland*. Kluwer.

E. Nash (2011, October 23). 'Cocaine fleets bring wealth and death to the end of the earth'. *Independent*. <https://www.independent.co.uk/news/world/cocaine-fleets-bring-wealth-and-death-to-the-end-of-the-earth-1353969.html>.

Nederlandse Vissersbond (2020a, 7 mei). *Brexitonderhandelingen weer opgepakt*. <https://www.vissersbond.nl/brexitonderhandelingen-weer-opgepakt/>.

Nederlandse Vissersbond (2020b, 25 mei). *Liveblog – Corona maatregelen & Visserij*. <https://www.vissersbond.nl/liveblog-corona-maatregelen-visserij/>.

Nederlandse Vissersbond (2020c, 17 september). *Kottersector in zwaar weer*. <https://www.vissersbond.nl/kottersector-in-zwaar-weer/>.

'Net sluit zich rond drugshandelaren'. (2016, 12 maart). *Noordhollands Dagblad*, p. SCH 2.

S. van Nimwegen, A. Spapens & R. Ceulen (2021). *Ondermijning langs de zijpaden. Een verkennend onderzoek naar de aard, omvang en aanpak van ondermijnende criminaliteit in relatie tot kleine havens en luchthavens, railtransport en binnenvaart in Noord-Brabant en Zeeland*. Sdu Uitgevers.

P. Nissen (2001, 15 januari). ...Het katholieke karakter van Volendam. *Trouw*. <https://www.trouw.nl/nieuws/het-katholieke-karakter-van-volendam~b89028c5/>.

P. Noordanus (2020). *Een Pact voor de Rechtsstaat. Een sterke terugdringing van drugs-criminaliteit in tien jaar*. Aanjaagteam Ondermijning. http://content1a.omroep.nl/urishieldv2/127m19d859885424d26900610bafbd000000.9f38d630d9193bcbfc597fb-098cc8006/nos/docs/040920_pact.pdf.

NOS (2020a, 10 februari). *Akkoord over gebruik Nederlandse deel Noordzee: 'Het wordt passen en meten'*. <https://nos.nl/artikel/2322441-akkoord-over-gebruik-nederlandse-deel-noordzee-het-wordt-passen-en-meten.html>.

NOS (2020b, 21 oktober). *Politie vindt 300 kilo cocaïne in boot en 50 kilo op strand*. <https://nos.nl/artikel/2353245-politie-vindt-300-kilo-cocaine-in-boot-en-50-kilo-op-strand>.

OM.nl (2020, 21 februari). 2019: Ruim 34.000 kilo drugs onderschept in Rotterdamse haven. <https://www.om.nl/onderwerpen/harc-team/nieuws/2020/02/21/2019-ruim-34.000-kilo-drugs-onderschept-in-rotterdamse-haven>.

OM.nl (2021, 13 januari). *HARC-team onderschept ruim 40.000 kilo cocaïne in 2020*. <https://www.om.nl/onderwerpen/harc-team/nieuws/2021/01/13/harc-team-onderschept-ruim-40.000-kilo-cocaine-in-2020>.

Omroep Flevoland (2014, 2 oktober). *Gemeente Urk heeft meeste kerkgangers van Nederland*. <https://www.omroepflevoland.nl/nieuws/116989/urk-gemeente-urk-heeft-meeste-kerkgangers-van-nederland>

M. Oost (2020). *Geschiedenis Urk*. Geraadpleegd op 28 mei 2020, van <http://www.marijoost.nl/geschiedenis-urk/>.

Op Koers NL (2020). *Zeemanstattoeages*. <https://mn.instantmagazine.com/mn/op-koers-nl-nummer-1/zeemanstattoeages/>.

‘Opvarenden Enkhuizer ‘drugsboot’ in België opgepakt’. (2016, 22 januari). *NH Nieuws*. <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/178372/Opvarenden-Enkhuizer-drugsboot-in-Belgie-opgepakt>

E. van Petersen-Rijswijk (2016). *Cocaïnesmokkel middels MO ‘drop off’ op de Noordzee: Een beeld van de aard, omvang en aanpak anno 2016* [masterscriptie]. Politieacademie.

Plaatsengids.nl (z.d.). *Hollands Kroon*. <https://www.plaatsengids.nl/hollands-kroon>.

Chr. Plomp (1989). *Urk, sociografie van een eilandbevolking*. De Walburg Pers.

Politie Eenheid Amsterdam (2019). *Trendbeeld 2019. Voorbij de cijfers. Politie* <https://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/onderwerpen/jaarverantwoording/2018/trendbeeld-2019.pdf>.

‘Politie vangt 60 ton hasj’. (1997, 4 februari). *Reformatorisch Dagblad*. <https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/id/tag:RD.nl,19970204:newsml5a28d43bc59fd0e350b4b8d8a5b15bcfef48f731b95de82b139ec468>.

‘Pooltafels vol drugs naar IJmuiden’. (2016, maart 30). *IJmuider Courant*.

Rechtbank Amsterdam. (2018a, 16 mei). ECLI:NL:RBAMS:2018:3338, Rechtbank Amsterdam, 13/997033-17. Geraadpleegd op 28 april 2020, van <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBAMS:2018:3338>.

Rechtbank Amsterdam. (2018b, 7 december). ECLI:NL:RBAMS:2018:8712, Rechtbank Amsterdam, 13/995002-17. Geraadpleegd op 28 april 2020, van <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBAMS:2018:8712>.

RIEC Midden-Nederland (2019). *Infographic Ondernijningsbeeld Urk*. <https://www.urb.nl/aanpak-ondermijning-urk>.

Rijnmond (2019, 6 februari). *Recordhoeveelheid drugs onderschept in haven Rotterdam*. <https://www.rijnmond.nl/nieuws/178051/Recordhoeveelheid-drugs-onderschept-in-haven-Rotterdam>.

T. Roos (2020, 20 mei). 'Biologen kraken pulsverbod'. *Reformatorisch Dagblad*. <https://www.rd.nl/vandaag/economie/biologen-kraken-pulsverbod-1.1664125>.

RTL Nieuws (2021a, 15 april). *Pulsvisserij blijft verboden, Europees Hof veeft Nederlandse bezwaren van tafel*. <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5225473/pulsvisserij-pulsvisseren-stroomstootjes-schouten-eu-hof-europees>.

RTL Nieuws (2021b, 18 mei). *PvdA wil strengere controle beroepsvisserij in strijd tegen drugs*. <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5231746/beroepsvisserij-ondermijning-pvda-drugs-criminaliteit>.

RTL Nieuws (2021c, 16 juli). *3000 kilo cocaïne onderschept in Rotterdam, straatwaarde 225 miljoen*. <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5242137/drugssmokkel-cocaine-rotterdam-haven-douane-openbaar-ministerie>.

RTL Nieuws (2021d, 13 januari). *Corona of niet, cocaïneangst was nog nooit zo groot*. <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5208164/drugs-haven-rotterdam-cocaine-schiphol-post-pakketten-crystal-meth>

RTL Nieuws (2021e, 24 februari). *23.000 kilo cocaïne voor Nederland onderschept in Antwerpen en Hamburg*. <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5216376/23000-kilo-cocaine-voor-nederland-onderschept-antwerpen-en-hamburg>.

RTV Rijnmond Extra (2011, 22 november). Visserman afl. 2: Geld [Video]. YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=4TjivGZCRZQ>

RTV Rijnmond (2011, november 22). 'Visserman' Aflevering 2: Geld. Geraadpleegd juli 2020 via <https://youtu.be/4TjivGZCRZQ>.

P. Salz, E. Hoefnagel, M. Bavinck, L. Hoex, J. Bokhorst, A. Blok & J. Quaadvlieg (2008). *Maatschappelijke gevolgen van de achteruitgang in de visserij*. <https://edepot.wur.nl/44406#:~:text=Uit%20dit%20onderzoek%20blijkt%20de,goed%20zijn%20verhaal%20kwijt>.

Sampson, R.J. (2006). How does community context matter? Social mechanisms, and the explanation of crime rates. In P. H. Wikström & R. J. Sampson (red.), *The Explanation of Crime: Context, Mechanisms, and Development* (pp. 31-60). Cambridge University Press.

(2013, 29 maart). 'De Urker vissers' (seizoen 1, Aflevering 10) [Aflevering tv-serie]. In *De Haaïen*, KRO-NCRV.

W. Scheurs (2020). 'Waarom melden burgers?'. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 19(2-3), 8-28. <https://doi.org/10.5553/TvV/187279482020019203002>.

Y. Schoenmakers & S. Mehlbaum (2019). *De intelligence paradox: Lessen uit de integrale Pilot Analyse Synthetische Drugs in Oost-Nederland*. Sdu.

Y. Schoenmakers, S. Mehlbaum, M. Everartz & C. Poelarends, (2016). *Elke dump is een plaats delict. Dumping en lozing van synthetisch drugsafval: verschijningsvormen en politieaanpak*. Reed Business.

L. Servaas, F. Weerman & T. Fischer (2021). *Risico-, versterkende en beschermende factoren voor crimineel gedrag: Een literatuuronderzoek naar de wetenschappelijke stand van zaken*. Erasmus Universiteit.

W.H. Smith (1989, 24 maart). 'Juwelier uit Urk zal varengasten nooit een paar oorbelletjes aanpraten: Maritiem Museum werpt meer licht op oorsprong van mannenooringetjes'. *Reformatorisch Dagblad*. https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/id/tag:RD.nl,19890324:newsml_0140b8cbbfe13ea690de73822fa33486.

M. Smits (2019a, 4 december). 'De Zuiderzeevissers'. *Historiek*. <https://historiek.net/van-zuiderzee-tot-flevoland-5-de-zuiderzeevissers/57428/>.

M. Smits (2019b, 4 december). 'De Don Quichot van de Zuiderzeewerken: Eibert den Herder'. *Historiek*. <https://historiek.net/de-don-quichot-van-de-zuiderzeewerken-eibert-den-herder/58797/>.

R.H.J.M. Staring, L.C.J. Bisschop, R.A. Roks, E.G. Brein & H.G. van de Bunt (2019). 'Drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven: aard en aanpak van het fenomeen'. *Erasmus School of Law*. https://repub.eur.nl/pub/116670/Eindrapport-Drugscriminaliteit-in-de-Rotterdamse-haven_31052019_protect.pdf.

M. van der Steen, J. Schram, N. Chin-A-Fat & J. Scherpenisse (2016). *Ondermijning ondermijnd: Hoe het rijk meer ruimte kan maken voor een (boven)lokale aanpak van georganiseerde ondermijnende criminaliteit*. NSOB.

H. Stegenga (2019, 20 juni). 'Urk heeft laagste werkloosheid van Nederland: "Urkers werken veel en hard"'. *De Stentor*. <https://www.destentor.nl/urk/urk-heeft-laagste-werkloosheid-van-nederland-urkers-werken-veel-en-hard~a3e47d85/>.

N. Struiksmā, C. Boxum, S.J. Hollenberg & N.O.W. Woestenburg (2020). *Onderwereld boven water? Zoektocht naar georganiseerde criminaliteit in de Noordelijke Zeehavens*. Sdu.

F. van Summeren (2018, 9 september). 'Bestuurlijke weerbaarheid'. *Studiecentrum voor Bedrijf en Overheid*. <https://blog.sbo.nl/veiligheid/bestuurlijke-weerbaarheid/>.

E.H. Sutherland (1934). *Principles of Criminology*. Lippincott.

Task Force Duurzame Noordzeeversserij (2006). *Vissen met tegenwind*. <https://edepot.wur.nl/118195>.

J. Terpstra & A. Evers (2019). *Wijkagenten en veranderingen in hun dagelijks werk. Verslag van een onderzoek*. Sdu.

Thesaurus Politieacademie (z.d.). *Crimineel samenwerkingsverband*. <https://thesaurus.politieacademie.nl/Thesaurus/Term/4328>.

F. Tijnsta (2021, 22 maart). 'Drugscriminelen wijken uit naar Zeeland, nu in havens Rotterdam en Antwerpen meer wordt ingegrepen'. *Een Vandaag*. <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/drugscriminelen-wijken-uit-naar-zeeland-nu-in-havens-rotterdam-en-antwerpen-meer-wordt-ingegrepen/>.

J. Tolsma (2011). 'Aangiftebereidheid: Welke overwegingen spelen een rol bij de beslissing om wel of niet aangifte te doen?' *Cahiers Politiestudies*, 2(4), 11-32.

J. Tolsma, J. Blaauw & M. te Grotenhuis (2012). 'When do people report crime to the police? Results from a factorial survey design in the Netherlands, 2010'. *Journal of Experimental Criminology*, 8(2), 117-134.

L. Tompson & S. Chainey (2011). 'Profiling illegal waste activity: using crime scripts as a data collection and analytical strategy'. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 17, 179-201. <https://doi.org/10.1007/s10610-011-9146-y>.

P. Tops & J. Tromp (2016). *De achterkant van Nederland. Hoe onder- en bovenwereld verstrengeld raken*. Balans.

P. Tops & J. Tromp (2019). 'De achterkant van Amsterdam: Een verkenning van drugs-gerelateerde criminaliteit'. *Gemeente Amsterdam*. <https://www.binnenlandsbestuur.nl/Uploads/2019/8/onderzoeksrapport-de-achterkant-van-amsterdam.pdf>.

'Tot negen jaar cel geëist tegen mannen die 700 kilocoke smokkelden'. (2017, 23 november). *NH Nieuws*. <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/215537/tot-negen-jaar-cel-geist-tegen-mannen-die-700-kilo-coke-smokkelden>.

'Trucker Jelle Post (32) uit Urk vrijgesproken van drugssmokkel naar Engeland'. (2021, 19 april). *De Stentor*. <https://www.destentor.nl/urk/trucker-jelle-post-32-uit-urk-vrij-gesproken-van-drugssmokkel-naar-engeland~a6d5f4ec/>.

'Twintig ton hasj ontdekt in Nederlandse vissersboot'. (2010, 12 november). *HLN*. <https://www.hln.be/nieuws/buitenland/twintig-ton-hasj-ontdekt-in-nederlandse-vis-sersboot%7Eacd06f77/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.nl%2F>.

UNODC (2011). *Maritime crime: A Manual For Criminal Justice Practitioners*. *Global Maritime Crime Programme*. https://www.unodc.org/documents/Maritime_crime/19-02087_Maritime_Crime_Manual_Second_Edition_ebook.pdf

UNODC (2021). *World Drug Report 2021. Drug market trends: cocaine amphetamine-type stimulants*. https://www.unodc.org/res/wdr2021/field/WDR21_Booklet_4.pdf.

'Urker vissers veroordeeld voor drugssmokkel'. (1997, 19 augustus). *Trouw*. <https://www.trouw.nl/nieuws/urker-vissers-veroordeeld-voor-drugssmokkel~b803bf6c/>.

U.S. Department of State (z.d.). *Narcotics Control Reports*. <https://2009-2017.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/index.htm>.

H. van der Veen (2004). 'The Trans-Mediterranean Drug Complex: Drug Trade, Drug Control and the Prospects for Instituting Social, Political and Economic Rights'. *Mediterranean Politics*, 9(3), 515-541.

VeiligheidsAlliantie regio Rotterdam (z.d.). *De motor van ondermijnende criminaliteit*. <https://veiligheidsalliantie.nl/ondermijning/drugs/algemeen/>.

'Vermeende kopstukken drugsbende ontkennen'. (2018, 22 september). *Noordhollands Dagblad*, p. 7.

I. Vermeulen, W. van der Leest & V. Dirksen (2018). 'De doorvoer van cocaïne via Nederland'. *Politie*. <https://www.politieacademie.nl/kennisenonderzoek/kennis/mediatheek/PDF/94995.PDF>.

R.J. Verwer & A.M. Walberg (2012). *Een kwestie van vertrouwen: werking en versterking van collectieve weerbaarheid in achterstandsbuurtten*. Pallas Publications.

H.E. Vigh (2012). 'Critical states and cocaine connections.' In M. Utas (red.), *African conflicts and informal power: Big Men and Networks* (p. 137-157). Zed Books.

VisNed (z.d.). *Over VisNed: Organisatiestructuur*. <https://www.visned.nl/over-visned/po-s>.

VisNed (2019, 16 april). *Verbod op pulsvisserij tekenend voor falend beleidssysteem*. <https://www.visned.nl/pulsvisserij/persbericht-verbod-op-pulsvisserij-tekenend-voor-falend-beleidssysteem>.

VisNed (2020, 16 april). *Noordzeeakkoord leidt tot diep verdeelde sector*. <https://www.visned.nl/ruimtelijke-ordering/noordzeeakkoord-leidt-tot-diep-verdeelde-sector>.

Visserijnieuws (2018, 13 januari). *Gros Nederlandse visafslagen in de min*. <https://www.visserijnieuws.nl/nieuws/gros-nederlandse-visafslagen-in-de-min>.

Visserijnieuws (2020a). *Visserij Jaarboek 2020*. Visserijnieuws B.V.

Visserijnieuws (2020b, 11 juni). *Miljoenen voor Maritieme Campus Urk*. <https://www.visserijnieuws.nl/nieuws/14902-miljoenen-voor-maritieme-campus-urk>.

Vist ik het maar! (2021c, 19 februari). *Gevolgen voor de visserij*. <https://vistikhetmaar.nl/dossiers/gevolgen-voor-de-visserij/>.

Vist ik het maar! (z.d.-a). *Flyshoot*. <https://www.vistikhetmaar.nl/lesmodules/ze-gen-methoden/flyshoot/>.

Vist ik het maar! (z.d.-b). *Vissersvaartuigen*. <https://vistikhetmaar.nl/lesmodules/vis-sersvaartuigen/>.

E. Vriend (2020). *Eens ging de zee hier tekeer*. Atlas Contact.

Wageningen Marine Research. (2020, 29 mei). *Is elektrisch pulsvissen een goed alternatief voor de boomkor?* [Video]. YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=9e8Y7W-w6gy8>.

A. van Wijk, E. van der Torre, G. van Barneveld & J. Wolsink (2020). *Ondermijning op en rond luchthaven Schiphol*. Bureau Beke.

'Woede over drugszaak'. (2016, 25 maart). *Noordhollands Dagblad*.

WUR (z.d.-a). *Discards – Ongewenste bijvangst*. <https://www.wur.nl/nl/Dossiers/dossier/Discards-Ongewenste-bijvangst.htm>.

WUR (z.d.-b). *Pulsvisserij*. <https://www.wur.nl/nl/Dossiers/dossier/Pulsvisserij.htm>.

WUR (2020a, 11 september). *Totale omvang van de visserijvloot stabiel; daling van aanvoer van vis*. <https://www.agrimatie.nl/PublicatiePage.aspx?subpubID=2526&themaID=2286&indicatorID=2880§orID=2860>.

WUR (2020b, 11 september). *Arbeidsopbrengst kottersector 2019 verder gedaald naar 82 mln. euro*. <https://www.agrimatie.nl/ThemaResultaat.aspx?subpubID=2232&themaID=2272&indicatorID=2870>.

WUR (2020c, 11 september). *Urk kent de grootste kottervloot van Nederland*. <https://www.agrimatie.nl/ThemaResultaat.aspx?subpubID=2232&themaID=2285&indicatorID=2875>.

R.K. Yin (2009). *Case study research: Design and methods*. 4th edition. Sage.

D. Zaitch, D. Mortelmans & T. Decorte (2018). 'Etnografie en participerende observatie'. In: T. Decorte & D. Zaitch (red.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie* (p. 255-315). Acco.

Zeelhaven IJmuiden NV (z.d.). *Visafslag*. <https://www.zeelhaven.nl/visafslag/>.

Bijlage A: **Leden begeleidingscommissie**

- Annemieke Venderbosch, Politie en Wetenschap
- Adriaan Rottenberg, Politie en Wetenschap
- Margot Coenraads, Nationale Politie
- Sander Huisman, Nationale Politie
- Eric Bervoets, Bureau Bervoets
- Joost van Onna, Openbaar Ministerie

Bijlage B: Overzicht visafslagen

Provincie	Gemeente
Flevoland	Urk (zowel Visveiling Urk als Gemeentelijke IJsselmeer-visafslag)
Friesland	Harlingen
Groningen	Lauwersoog
Noord-Holland	Den Helder Den Oever Ijmuiden
Zuid-Holland	Scheveningen
Zeeland	Breskens Colijnsplaat Stellendam Vlissingen

Bron: Visserijnieuws, 13 januari 2019.

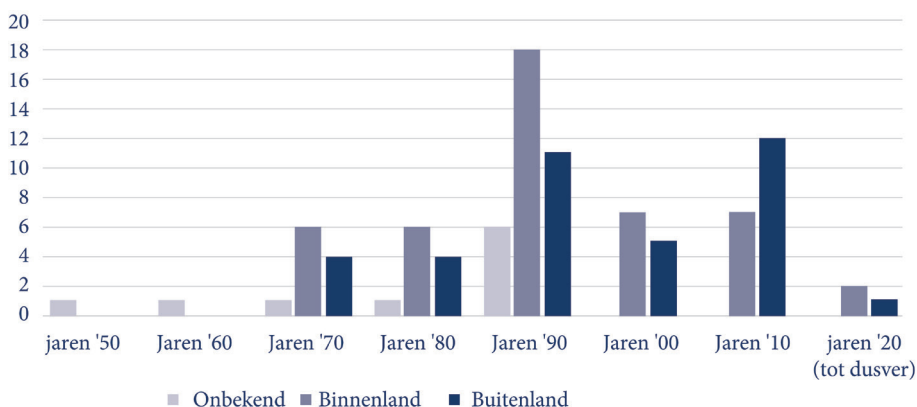
Bijlage C: **Overzicht visserijgemeenschappen**

Provincie	Gemeente
Flevoland	Urk
Friesland	Dongeradeel Harlingen Lemsterland (thans De Fryske Marren/De Friese Meren) Nijefurd Wonseradeel
Groningen	Delfzijl Eemsmond (thans Het Hogeland) De Marne
Noord-Holland	Den Helder Den Oever Edam-Volendam Texel Velsen
Zuid-Holland	Den Haag Goedereede Katwijk
Zeeland	Reimerswaal Sluis Tholen Vlissingen

Bron: Salz e.a., 2008: 24.

Bijlage D: Overzicht open bronnen drugsvondsten

Om te kunnen duiden welk aandeel de visserij heeft bij drugssmokkel hebben we eerst het aantal drugsvangsten op zee met Nederlandse betrokkenheid geïdentificeerd. In totaal hebben we 94 drugsvondsten gevonden vanaf de jaren '50 tot 1 januari 2021. Figuur D. geeft een overzicht weer van deze incidenten met een uitsplitsing naar periode en of het om een incident in het binnenland, inclusief Nederlandse wateren, of het buitenland.

Figuur D. - Overzicht drugsvangsten met schepen (N=94)

Gebruikte open bronnen:

Algemeen Dagblad (1996, 18 april). 'Kapitein van vrachtschip sluit drugssmokkelaars op'. *Algemeen Dagblad*.

J. Althuisius (2014, 16 januari). 'Het ging niet om een paar kilo'. *de Volkskrant*.

Andere Tijden (2006, 5 februari). 'De jacht op de Lammie. Andere Tijden. Geraadpleegd via <https://www.anderetijden.nl/aflevering/402/De-jacht-op-de-Lammie>.

ANP (1995, 3 januari). 'KNMI: Golfhoogte op Noordzee extreem'. *De Telegraaf*.

ANP (2015, 30 november). 'Cocaïne aangespoeld op strand Noordwijk'. *AD*. Geraadpleegd via <https://www.ad.nl/binnenland/cocaine-aangespoeld-op-strand-noordwijk~afcc32c4/>.

ANP (2020, 13 januari). 'Drie verdachten vast na grote drugsvondst IJmuiden'. Geraadpleegd via <https://www.parool.nl/nederland/drie-verdachten-vast-na-grote-drugs-vondst-ijmuiden~b6d4d410/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>.

C. Beemster (2016, 27 mei). 'België houdt scheepje EH215 vast'. *Noordhollands Dagblad*. https://www.noordhollandsdagblad.nl/cnt/dmf20180921_28276451?utm_source=google&utm_medium=organic.

I. Blankvoort (2018, 25 april). 'Urker blijft vastzitten voor betrokkenheid "cokekotterzaak"'. *De Stentor*, p. 5.

J. Boonstra (2017, 16 december). 'Justitie zet zwaar geschut op affaire Urk'. *De Stentor*, p. 2-3.

A. Bosch (2018, 20 oktober). 'Urker drugsmokkelaar vijf jaar de cel in'. *De Stentor*, 11.

B. Boterman (2017, 6 april). 'Recordvangst op zee: voor 60 miljoen euro aan cocaïne in drijvende sporttassen'. *HLN*. <https://www.hln.be/binnenland/recordvangst-op-zee-voor-60-miljoen-euro-aan-cocaine-in-drijvende-sporttas-sen~aaa66034/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2Furl%3Fsa%3Dt%26rct%3Dj%26q%3D%26src%3Ds%26source%3Dweb%26cd%3D%26ved%3D2ahUKEwjlpG13ovsAhUNMewKHKRKC8cQFJAegQIA-RAB%26url%3Dhttps%253A%252F%252Fwww.hln.be%252Fnieuws%252Fbinnenland%252Frecordvangst-op-zee-voor-60-miljoen-euro-aan-cocaine-in-drijvende-sporttas-sen%7Eaaa66034%252F%26usg%3DAOVaw1OxVztcntNbELd3yiqsy-H>.

R. van den Brink & J. Slat (1997, 20 september). 'Politieoorlog rond een hasjbende'. *Vrij Nederland*, p. 14.

K. Coring (1995, 19 januari). 'Tweetal verdacht van enorme hasjsmokkel. Belgische justitie wil Volendamse broers voor 10 jaar in cel'. *De Telegraaf*.

Crimesite (2016, 31 januari). 'Honderden kilo's coke aangespoeld in Zeeland'. *Crimesite*. Geraadpleegd via <https://www.crimesite.nl/honderden-kilos-cocaine-gevonden-in-westkapelle/>.

Crimesite (2016, 31 januari). 'Honderden kilo's coke aangespoeld in Zeeland'. <https://www.crimesite.nl/honderden-kilos-cocaine-gevonden-in-westkapelle/>.

Crimesite (2018, 13 juni 2018). 'Zes ton hasj gepakt in rivier bij Sevilla.' *Crimesite*. Geraadpleegd via <https://www.crimesite.nl/zes-ton-hasj-gepakt-in-rivier-bij-sevilla/>.

Crimesite (2018, 7 juni). Nederlandse viskotter met 10 ton hasj gepakt. *Crimesite*. Geraadpleegd via <https://www.crimesite.nl/nederlandse-viskotter-met-10-ton-hasj-gepakt/>.

Crimesite (2018, 7 juni). Nederlandse viskotter met 10 ton hasj gepakt. *Crimesite*. <https://www.crimesite.nl/nederlandse-viskotter-met-10-ton-hasj-gepakt/>

Crimesite (2019, 15 februari). *Crimesite*. 'Nederlander op schip met 3300 kilo cocaïne' (VIDEO). <https://www.crimesite.nl/nederlander-op-schip-met-3300-kilo-cocaine-video/>.

Crimesite (2019, 24 juni). 'De nieuwe drugsroute loopt over de Stille Oceaan.' *Crimesite*. Geraadpleegd via <https://www.crimesite.nl/de-nieuwe-drugsroute-loopt-over-de-stille-oceaan/>.

Crimesite (2019, 27 augustus). 'Visserbootje op Curaçao had 60 kilo coke aan boord.' *Crimesite*. Geraadpleegd via <https://www.crimesite.nl/visserbootje-op-cura-cao-had-60-kilo-coke-aan-boord/>.

Crimesite (2020, 10 januari). *Crimesite*. 'Mogelijk Nederlanders betrokken bij hasjvangst op zee'. <https://www.crimesite.nl/grote-hasjvangst-op-zee-bij-portugal/>.

Crimesite (2020, 10 januari). 'Mogelijk Nederlanders betrokken bij hasjvangst op zee.' *Crimesite*. Geraadpleegd via <https://www.crimesite.nl/grote-hasjvangst-op-zee-bij-portugal/>.

Crimesite (2020, 27 mei). 'Politie pakt 4,3 ton hasj bij Gibraltar' (VIDEO). *Crimesite*. Geraadpleegd via <https://www.crimesite.nl/politie-pakt-43-ton-hasj-bij-gibraltar/>

Crimesite (2020, 30 september). 'Spanje: grootste hasjvangst op zee ooit' (VIDEO). <https://www.crimesite.nl/spanje-grootste-hasjvangst-op-zee-ooit/>.

D. van Dam & M. van Wely (2017, 29 november). 'Horecakoning Urk niet omstreden.' *De Telegraaf*.

De Telegraaf (1995, 28 januari). 'De jacht op de garnalenbende.' *De Telegraaf*.

De Telegraaf (1996, 21 juli). 'Dode bij zeeslag met smokkelaars.' *De Telegraaf*.

De Telegraaf (1997, 4 februari). 'Marine grijpt hasjbende.' *De Telegraaf*.

De Telegraaf (1998, 28 december). 'Politie vangt partij drugs op Noordzee'. *De Telegraaf*.

De Telegraaf (2018, 6 maart). 'Bibberen voor boevenberichten'. *De Telegraaf*, p. 9.

R. Den Boer (1998, 29 december). 'Wieringers vast voor enorme drugssmokkel'. *Noordhollands Dagblad*.

B.-A. van Egmond (2017, 30 december). 'Drugsvondsten zijn topje van de ijsberg'. *Noordhollands Dagblad*.

J. Fernandez (2020, 30 september). VIDEO: 'Spain Seizes 35 Tons of Hash-ish From Ships In Massive Trafficking Bust. Zenger News'. <https://www.zenger.news/2020/09/30/vid-spain-seizes-35-tons-of-hashish-in-maritime-trafficking-bust/>.

J. van der Graaf (1998, 17 juni). Zeilers hadden 12.000 kilo hasj bij zich. *De Telegraaf*.

J. van der Graaf & J. van den Heuvel (1997, 28 mei). 'Hasjvloot naar de haaien'. *De Telegraaf*.

J. van der Graaf (z.d.). 'Octopus-Schip'. *De Telegraaf*, 1-2.

Haarlems Dagblad (2020, 13 januari). '110 kilo cocaïne gevonden op kolenschip in IJmuiden'. https://www.haarlemsdagblad.nl/cnt/dmf20200113_95859796?utm_medium=organic&utm_source=google

M. van Hinsberg (2015, 3 maart). 'Uitzonderlijke drugsvangst voor kust'. *HLN*. <https://www.hln.be/oostende/uitzonderlijke-drugsvangst-voor-kust~a410e2b5/>.

P. van Hove (1995, 11 juli). 'Politie maakt eind aan grote hasjsmokkel'. *IJmuiden Courant*.

IJmuidensdagblad.nl (2019, 3 februari). 'Vierhonderd kilo cocaïne in beslag genomen'. *IJmuidensdagblad.nl*.

IJmuidensdagblad.nl. (2019, 6 september). 'Man met drugs aangehouden'. *IJmuidensdagblad.nl*.

IJmuidensdagblad.nl (2020, 20 februari). 'Drugspand Velsen-Noord voor 6 maanden gesloten'. *IJmuidensdagblad.nl*. Geraadpleegd via <https://www.ijmuidensdagblad.nl/gemeente/drugspand-velsen-noord-voor-6-maanden-gesloten>.

IJmuidensdagblad.nl (2020, 9 februari). 'Wapens en drugs gevonden in auto.' *IJmuidensdagblad.nl*.

IJmuider Courant (1996, 24 augustus). 'Zeelieden veroordeeld tot vijf jaar cel na smokkel cocaïne.' *IJmuider Courant*.

S. Kajosevic (2020, 4 mei). 'Montenegro Ship Sails From Germany After Co-caine Bust'. *Balkan Insight*. <https://balkaninsight.com/2020/05/04/montenegro-ship-sails-from-germany-after-cocaine-bust/>.

S. Keukenkamp (2018, 21 september). 'Urker zou al langer met coke-criminelen praten.' *De Stentor*, 2.

H. Koch (2012, 9 mei). 'Het luxe dubbelleven van De K.: Drugszaak tegen voormalig vishandelaar'.

H. Koch (2018, 28 maart). 'OM: Urker visser had een keuze.' *Trouw*, p. 11.

W. Koen (2016, 14 september). 'Megadrugsvangst: Lemster vast in Spanje.' *Leeuwarder Courant*, p. 2.

H.J. Kortering (2017, 26 september). 'Drugs gevonden in loods Velsen-Noord.' *Misdaadjournalist*.

S. Kuypers (2014, 2 september). 'Arrestaties garnalenkotter om drugssmokkel.' *ANP*.

Leeuwarder Courant (2014, 3 september). 'Arrestaties op garnalenkotter Den Oever om drugssmokkel.' *Leeuwarder Courant*, p. 4.

Leeuwarder Courant (2014, 3 september). 'Arrestaties op garnalenkotter Den Oever om drugssmokkel.' *Leeuwarder Courant*.

Lokaalaanzee.nl (2019, 4 juli). 'Burgemeester sluit drugswoning in Santpoort.' *Lokaalaanzee.nl*. Geraadpleegd via <https://www.lokaalaanzee.nl/lokaal/lokaal/247456/burgemeester-sluit-drugswoning-santpoort-614615>.

J. Meeus (2017, 25 november). 'Hoe de cokemaffia infiltreerde in vissersdorp Urk.' *NRC Handelsblad*, p. 22.

J. Meeus (2018, 15 oktober). 'Rust in Urk na coke-zaak? Niet dus.' *NRC Handelsblad*, p. 9.

NH Nieuws (2010, 29 maart). 'AID doet inval bij vissers'. *NH Nieuws*. Geraadpleegd via <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/24345/aid-doet-inval-bij-vissers>.

NH Nieuws (2019, 31 mei). 'Santpoortse visboer opgepakt voor grootschalige drugs-handel: gemeente trekt vergunning in' Geraadpleegd via <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/246825/velsense-visboer-opgepakt-voor-grootschalige-drugshandel-gemeen-te-trekt-vergunning-in>

NH Nieuws (2020, 5 juni). 'Megadrugsvondsten in havengebied IJmuiden: 6 arrestaties'. *NH Nieuws*.

C. Nijveen (2020, 6 juli). 'Velsense burgemeester Frank Dales: "Ontmanteling van drugs-lab aan Industriestraat IJmuiden aardig succes bij bestrijding harddrugshandel"'. *Noordhollands Dagblad*. Geraadpleegd via https://www.noordhollandsdagblad.nl/cnt/dmf20200706_4305208?utm_medium=organic&utm_source=google.

Noordhollands Dagblad (1999, 7 januari). 'Twee Wieringer drugssmokkelaars op vrije voeten'. *Noordhollands Dagblad*.

Noordhollands Dagblad (2014, 10 september). 'Drugstrio op vrije voeten'. *Noordhollands Dagblad*.

Noordhollands Dagblad (2016, 12 maart). 'Net sluit zich rond drugshandelaren'. *Noordhollands Dagblad*.

Noordhollands Dagblad (2016, 22 maart). 'Drugssmokkelaar "heeft lekkerste vis"'. *NoordHollands Dagblad*.

Noordhollands Dagblad (2018, 16 maart). 'Drugs gevonden in loods Velsen-Noord'. *Noordhollands Dagblad*. Geraadpleegd via https://www.noordhollandsdagblad.nl/cnt/dmf20180924_67943571?utm_medium=organic&utm_source=google.

Noordhollands Dagblad (2018, 22 september). 'Vermeende kopstukken drugsbende ontkennen'. *Noordhollands Dagblad*, p. 7.

M. Polder & F. van der Woude (2020, 11 juli). 'Harddrugproductie is hot in Noord-Holland met havens, Schiphol, Amsterdam en buitengebieden'. *NH Nieuws*. Geraadpleegd via <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/269792/harddrugproductie-is-hot-in-noord-holland-met-havens-schiphol-amsterdam-en-buitengebieden>.

Politie (2020, 4 juli). 'Aanhoudingen voor vermeende drugsproductie in IJmuiden'. Geraadpleegd via <https://www.politie.nl/nieuws/2020/juli/4/04-aanhoudingen-voor-vermeende-drugsproductie-in-ijmuiden.html>.

F. Pruim (1994, 24 december). Lichaam van schipper toch in wrak Larissa. *Reformato-
risch Dagblad*. Geraadpleegd via [https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/id/
tag:RD.nl,19941224:newsml_8db49839f66ab296287d8f453626e04f](https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/id/tag:RD.nl,19941224:newsml_8db49839f66ab296287d8f453626e04f).

PZC (2016, 9 maart). 'Half miljoen in huis verdachte'. *PZC*, p. 15.

Reformato-
risch Dagblad (2006, 14 juni). 'Werkstraf geëist voor drugssmokkel visser'.
*Reformato-
risch Dagblad*, 9.

Reformato-
risch Dagblad (2006, 14 juni). 'Werkstraf geëist voor drugssmokkel visser'.
*Reformato-
risch Dagblad*.

RTL Nieuws (2015, 26 mei). 'Spanje pakt Nederlandse kapitein met 1950 kilo coke'.
RTL Nieuws.

RTL Nieuws (2015, 26 mei). 'Spanje pakt Nederlandse kapitein met 1950 kilo coke'.
RTL Nieuws. Geraadpleegd via [https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/artikel/1162136/
spanje-pakt-nederlandse-kapitein-met-1950-kilo-coke](https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/artikel/1162136/spanje-pakt-nederlandse-kapitein-met-1950-kilo-coke)

RTL Nieuws (2016, 15 januari). 'Schipbreuk Zeeland leidt tot vondst honderden kilo's
cocaïne'. *RTL*.

Schuttevaer (2007, 6 augustus). 'Zeiljacht vol hasj'. *Schuttevaer*. Geraadpleegd via <https://www.schuttevaer.nl/nieuws/actueel/2007/08/06/zeiljacht-vol-hasj/?gdpr=accept#>

Schuttevaer (2020, 30 september). 'Nederlands zeiljacht met 6000 kilo hasj onder-
scheept door Spaanse politie'. *Schuttevaer*. <https://www.schuttevaer.nl/nieuws/actueel/2020/09/30/nederlands-zeiljacht-met-6000-kilo-hasj-onderscheept-door-spaanse-politie/?gdpr=accept.t>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). ABEL TASMAN - ID 27. Geraad-
pleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=27#event31776>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). ALDERD.L - ID 208. Geraadpleegd
via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=208#event734>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). AMELAND - ID 340. Geraadpleegd
via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=340#event880>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). AVENIR - ID 731. Geraadpleegd via
<https://www.marhisdata.nl/schip&id=731#event1340>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). BERNISSE - ID 930. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=930#event5526>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). BETA - ID 945. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=945#event1436>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). BIAK - ID 964. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=964#event5659>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). BOTTENVIKEN - ID 1081. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=1081#event5709>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). BREEHORN - ID 1120. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=1120#event5613>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). CAPRI - ID 1251. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=1251#event1085>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). CON-ZELO - ID 1438. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=1438#event1211>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). CORNELIA-B-I - ID 1524. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=1524#event1220>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). EXPO - ID 2144. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=2144#event1052>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). FIVEL - ID 2204. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=2204#event27283>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). GEESTSLUIS - ID 2411. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=2411#event580>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). HENDERIKA - ID 2775. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=2775#event21871>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). LAGUNA D - ID 8919. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=8919#event20965>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). LINGEBORG - ID 3755. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=3755#event608>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). MARE IRATUM - ID 3980. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=3980#event16314>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). MIZAR-N - ID 4344. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=4344#event2963>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). ROERBORG - ID 5562. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=5562#event5090>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). TOM VAN DER HEIDE - ID 6640. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=6640#event27487>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). VIOLETTE ERICA - ID 7029. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=7029#event4044>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). VITESSE - ID 7047. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=7047#event4674>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). WESTERSINGEL - ID 7250. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=7250#event4546>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). WESTLAND PRODUCER - ID 7260. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=7260#event4553>.

Stichting Maritiem-Historische Databank. (z.d.). ZANZIBAR - ID 7432. Geraadpleegd via <https://www.marhisdata.nl/schip&id=7432#event31297>.

E. Stokers (2018, 27 maart). 'Liever smokkelen dan een kogel'. *de Volkskrant*, p.19.

The Spain Journal (2019, 9 oktober). 'Dismantled an organization that used a pleasure craft to transport cocaine from Brazil to Spain'. <https://thespainjournal.com/dismantled-an-organization-that-used-a-pleasure-craft-to-transport-cocaine-from-brazil-to-spain/>.

Trouw (1997, 19 augustus). 'Urker vissers veroordeeld voor drugsmokkel'. *Trouw*, 3.

C. van der Wal (2019, 2 december). 'Illegaal vuurwerk via drugslijnen ons land binnen'. *De Gelderlander*, p. 2.

M. van Wely (2017, 13 september). 'Geen paling maar kilo's coke uit Noordzee gevist'. *De Telegraaf*, p. 4.

M. van Wely, (2017, 6 juli). 'Kust bezorgd over cokesmokkel'. *Haarlems Dagblad*, p. 9.

M. Vanhinsberg (2015, 3 maart). 'Uitzonderlijke drugsvangst voor kust'. *HLN*. Geraadpleegd via <https://www.hln.be/oostende/uitzonderlijke-drugs-vangst-voor-kust~a410e2b5>.

W. Veenstra (1996, 27 december). 'Geheimzinnigheid rond operatie marinefregat'. *De Telegraaf*.

P. Vugts (2017, 13 september). 'Tassen met cocaïne met viskotter uit zee gevestig'. *Het Parool*, p. 13.

P. Vugts (2017, september 13). Justitie: 'Deel Urker visserij in greep criminelen'. *De Stentor*, p. 2.

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap

Voorzitter	prof. em. dr. ir. J.B. Terpstra Radboud Universiteit Nijmegen
Leden	mr. drs. C. Bangma Politie, Eenheid Midden-Nederland
	mr. W.M. de Jongste Projectbegeleider Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum Ministerie van Justitie en Veiligheid
	dr. P.P.H.M. Klerks Raadadviseur Parket-Generaal, Openbaar Ministerie
	mr. drs. C. Loef Adviseur Gemeente Amsterdam
	mw. J. Overeem Politie, Eenheid Midden-Nederland
	prof. em. dr. P. van Reenen Van Reenen-Russel Consultancy b.v. Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM) Universiteit Utrecht
	drs. M.H.M. van Tankeren Operational auditor/onderzoeker, Politie, Eenheid Den Haag
Secretariaat	Programmabureau Politie & Wetenschap Politieonderwijsraad Koninginnegracht 62 2514 AG Den Haag
	Postbus 25842 2502 HV Den Haag www.politieenwetenschap.nl

Uitgaven in de reeks Politiekunde

1. ***Criminaliteit in de virtuele ruimte***
P. van Amersfoort, L. Smit & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam/ TNO-FEL, Den Haag, 2002
2. ***Cameratoezicht. Goed bekeken?***
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2002
3. ***De 10 stappen van Publiek-Private Samenwerking (PPS)***
J.C. Wever, A.A. van Pel & L. Smit, DSP-groep, Amsterdam/TNO-FEL, Den Haag, 2002
4. ***De opbrengst van projecten. Een verkennend onderzoek naar de bijdrage van projecten aan diefstalbestrijding***
C.J.E. In 't Velt, e.a., NPA-Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2003
5. ***Cameratoezicht. De menselijke factor***
A. Weitenberg, E. Jansen, I. van Leiden, J. Kerstholt & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/TNO, Soesterberg, 2003
6. ***Jeugdgroepen in beeld. Stappenplan en randvoorwaarden voor de shortlist-methodiek***
H.B. Ferwerda & A. Kloosterman, Advies- en Onderzoeksgroep Beke & Politieregio Gelderland-Midden, Arnhem, 2004 (vierde druk 2006)
7. ***Hooligans in beeld. Van informatie naar aanpak***
H.B. Ferwerda & O. Adang, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/ Onderzoeksgroep Politieacademie Apeldoorn, 2005
8. ***Richtlijnen auditieve confrontatie***
J.H. Kerstholt, A.G. van Amelsfoort, E.J.M. Jansen & A.P.A. Broeders, TNO Defensie en Veiligheid, Soesterberg/Politieacademie, Apeldoorn/NFI, Den Haag, 2005
9. ***Niet verschenen***
10. ***De opsporingsfunctie binnen de gebiedsgebonden politiezorg***
O. Zoomer, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2006
11. ***Inzoomen en uitzoomen op Zaandam***
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem 2006

12. ***Aansprakelijkheidsmanagement politie. Beschrijving, analyse en handreiking***
E.R. Muller, J.E.M. Polak, C.J.J.M. Stoker m.m.v. M.L. Diepenhorst & S.H.E. Janssen, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Faculteit der Rechtsgeleerdheid Universiteit Leiden, 2006
13. ***Cold cases – een hot issue***
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
14. ***Adrenaline en reflectie. Hoe leren politiemensen op de werkplek?***
A. Beerepoot & G. Walraven e.a., DSP-groep BV, Amsterdam/Walraven onderzoek en advies, 2007
15. ***Tussen aangifte en zaak. Een referentiekader voor het aangifteproces***
W. Landman, L.A.J. Schoenmakers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, adviseurs en managers, Amersfoort, 2007
16. ***Baat bij de politie. Een onderzoek naar de opbrengsten voor burgers van het optreden van de politie***
M. Goderie & B. Tierolf, m.m.v. H. Boutellier & F. Dekker, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2008
17. ***Hoeveel wordt het vandaag? Een studie naar de kans op voetbalgeweld en het veiligheidsbeleid bij voetbalwedstrijden***
E.J. van der Torre, R.F.J. Spaaij & E.D. Cachet, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2008
18. ***Overbelast? De administratieve belasting van politiemensen bij de afhandeling van jeugdzaken***
G. Brummelkamp & M. Linssen, EIM, Zoetermeer, 2008
19. ***Geografische daderprofilering. Een inventarisatie van randvoorwaarden en succesfactoren***
G. te Brake & A. Eikelboom, TNO Defensie en Veiligheid, Soesterberg, 2008
20. ***Solosurveillance. Kosten en baten***
S.H. Esselink, J. Broekhuizen & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, 2009
21. ***Onderzoek naar de mogelijke meerwaarde van AWARE voor de politie. Ervaringen met een nieuwe aanpak van belaging door ex-partners***
M.Y. Bruinsma, J. van Haaf, R. Römkens & L. Balogh, IVA Beleidsonderzoek en Advies, i.s.m. INTERVICT/Universiteit van Tilburg, 2008
22. ***Gebiedsscan criminaliteit en overlast. Een methodiekbeschrijving***
B. Beke, E. Klein Hofmeijer & P. Versteegh, Bureau Beke, Arnhem, 2008
23. ***Informatiemanagement binnen de politie. Van praktijk tot normatief kader***
V. Bekkers, M. Thaens, G. van Straten & P. Siep; m.m.v. A. Dijkshoorn, Center for Public Innovation, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2009
24. ***Nodale praktijken. Empirisch onderzoek naar het nodale politieconcept***
H.B. Ferwerda, E.J. van der Torre & V. van Bolhuis, Bureau Beke, Arnhem/ COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009

25. ***Rellen om te rellen. Een studie naar grootschalige openbare-ordeverstoringen en notoire ordeverstoorders***
I. van Leiden, N. Arts & H.B. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2009
- 26a. ***Verbinden van politie- en veiligheidszorg. Politie en partners over signaleren & adviseren***
W. Landman, P. van Beers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2009
- 26b. ***Politiepolitiek. Een empirisch onderzoek naar politieke signalering & advisering***
E.J.A. Bervoets, E.J. van der Torre & J. Dobbelaar m.m.v. N. Koeman, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009
27. ***De politie aan zet: de aanpak van veelplegers in Deventer***
I. Bakker & M. Krommendijk, IPIT, Enschede, 2009
28. ***Boven de pet? Een onderzoek naar grootschalige ordehandhaving in Nederland***
O.M.J. Adang (redactie), S.E. Bierman, K. Jagernath-Vermeulen, A. Melsen, M.C.J. Nogaarde & W.A.J. van Oorschot, Politieacademie, Apeldoorn, 2009
29. ***Rellen in Ondiep. Ontstaan en afhandeling van grootschalige ordeverstoring in een Utrechtse achterstandswijk***
G.J.M. van den Brink, M.Y. Bruinsma (redactie), L.J. de Graaf, M.J. van Hulst, M.P.C.M. Jochoms, M. van de Klomp, S.R.F. Mali, H. Quint, M. Siesling, G.H. Vogel, Politieacademie, Apeldoorn, 2010
30. ***Burgerparticipatie in de opsporing. Een onderzoek naar aard, werkwijzen en opbrengsten***
A. Cornelissens & H. Ferwerda (redactie), met medewerking van I. van Leiden, N. Arts & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2010
31. ***Poortwachters van de politie. Meldkamers in dagelijks perspectief***
J. Kuppens, E.J.A. Bervoets & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem & COT, Den Haag, 2010
32. ***Het integriteitsbeleid van de Nederlandse politie: wat er is en wat ertoe doet***
M.H.M. van Tankeren, Onderzoeksgroep Integriteit van Bestuur, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
33. ***Civiele politie op vredesmissie. Uitzendervaringen van Nederlandse politie - functionarissen***
H. Sollie, Universiteit Twente, Enschede, 2010
34. ***Ten strijde tegen overlast. Jongerenoverlast op straat: is de Engelse aanpak geschikt voor Nederland?***
M.L. Koemans, Universiteit Leiden, 2010
35. ***Het districtelijk opsporingsproces; de black box geopend***
R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2010

36. ***Balanceren tussen alert maken en onrust voorkomen. Publiekscommunicatie over seriële schokkende incidenten (casestudy Lelystad)***
A.J.E. van Hoek, m.m.v. P.F. van Soomeren, M.D. Abraham & J. de Kleuver, DSP-groep, Amsterdam, 2011
37. ***Sturing van blauw. Een onderzoek naar operationele sturing in de basispolitiezorg***
W. Landman, m.m.v. M. Malipaard, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2011
38. ***Onder het oppervlak. Een onderzoek naar ontwikkelingen en (a)select optreden rond preventief fouilleren***
J. Kuppens, B. Bremmers, E. van den Brink, K. Ammerlaan & H.B. Ferwerda, m.m.v. E.J. van der Torre, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011
39. ***Naar eigen inzicht? Een onderzoek naar beoordelingsruimte van en grenzen aan de identiteitscontrole***
J. Kuppens, B. Bremmers, K. Ammerlaan & E. van den Brink, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011
40. ***Toezicht op zedendelinquenten door de politie in samenwerking met de reclassering***
H.G. van de Bunt, N.L. Holvast & J. Plaisier, Erasmus Universiteit, Rotterdam/Impact R&D, Amsterdam, 2012
41. ***Daders over cameratoezicht***
H.G.A. van Schijndel, A. Schreijenbergh, G.H.J. Homburg & S. Dekkers, Regio-plan Beleidsonderzoek, Amsterdam, 2012
42. ***Aanspreken op straat. Het werk van de straatcoach in al zijn verschijningsvormen***
L. Loef, K. Schaafsma & N. Hilhorst, DSP-groep, Amsterdam, 2012
43. ***De organisatie van de opsporing van cybercrime door de Nederlandse politie***
N. Struiksma, C.N.J. de Vey Mestdagh & H.B. Winter, Pro Facto, Groningen/Kees de Vey Mestdagh, Groningen, 2012
44. ***Politie in de netwerksamenleving. De opbrengst van de politieke netwerkfunctie voor de kerntaken opsporing en handhaving openbare orde en de sturing hierop in de gebiedsgebonden politiezorg***
I. Helsloot, J. Groenendaal & E.C. Warners, Crisislab, Renswoude, 2012
45. ***Tegenspraak in de opsporing. Verslag van een onderzoek***
R. Salet & J.B. Terpstra, Radboud Universiteit Nijmegen, 2012
46. ***Tunnelvisie op tunnelvisie? Een verkennend en experimenteel onderzoek naar de besluitvorming door VKL-teams met betrekking tot het onderkennen van tunnelvisie en andere procesaspecten***
I. Helsloot, J. Groenendaal & B. van 't Padje, Crisislab, Renswoude, 2012
47. ***M.-waarde. Een onderzoek naar de bijdrage van Meld Misdaad Anoniem aan de politieveld opsporing***
M.C. van Kuik, S. Boes, N. Kop, M. den Hengst-Bruggeling, T. van Ham & H. Ferwerda, Politieacademie, Apeldoorn/Bureau Beke, Arnhem, 2012

48. ***Seriebrandstichters. Een verkennend onderzoek naar dadenkenmerken en delictpatronen***
Y. Schoenmakers, A. van Wijk & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2012
49. ***Van wie is de straat? Methodiek en lessen voor de politie om ongrijpbare veiligheidsfenomenen grijpbaar te maken – op basis van vijf praktijkcasus***
H. Ferwerda, T. van Ham, B. Bremmers, K. Tijhof & M. Grotens, Bureau Beke, Arnhem, 2013
50. ***Recherchesamenwerking in de Euregio Maas-Rijn. Knooppunten, knelpunten en kansen***
H. Nelen, M. Peters & M. Vanderhallen, Politieacademie, Apeldoorn/ Universiteit Maastricht, 2013
51. ***De operationele politiebriefting onderzocht. Een onderzoek naar de effectiviteit van de operationele politiebriefting***
A. Scholtens, J. Groenendaal & I. Helsloot, Crisislab, Renswoude 2013
- 51a. ***De operationele politiebriefting onderzocht (2). Een actie(vervolg)onderzoek om tot een effectievere politiebriefting te komen***
A. Scholtens, Crisislab, Renswoude 2015
52. ***Sociale media: factor van invloed op onrustsituaties?***
R.H. Johannink, I. Gorissen & N.K. van As, Politieacademie Apeldoorn/ VD-MMP, Houten, 2013
53. ***De terugkeer van zedendelinquenten in de wijk***
C.E. Huls & J.G. Brouwer, Politieacademie, Apeldoorn/Rijksuniversiteit Groningen/Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid, Groningen, 2013
54. ***Van meld- naar aantoonplicht. Een onderzoek naar een systeem van digitale surveillance***
C. Veen & J.G. Brouwer, Politieacademie, Apeldoorn/Rijksuniversiteit Groningen, 2013
55. ***Heterdaadkracht in twee Haagse pilotgebieden***
B. van Dijk, J.B. Terpstra & P. Hulshof, Politieacademie, Apeldoorn/DSPgroep, Amsterdam, 2013
56. ***Inzet op Maat. Onderzoek naar kenmerken en mogelijkheden van duurzame inzetbaarheid van oudere medewerkers***
H. de Blouw, I.R. Kolkhuis Tanke & C.C. Sprenger, Politieacademie, Apeldoorn, 2013
57. ***Interventies in de opsporing. Impulsen in kwaliteit en effectiviteit van het opsporingsproces***
R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2013
58. ***De plaats delict in beeld. Fotografie in de dagelijkse en gesimuleerde praktijk***
G. Vanderveen & J. Roosma, Instituut voor Strafrecht & Criminologie, Universiteit Leiden, 2013

59. ***Jeugdgroepen van toen. Een casusonderzoek naar de leden van drie criminele jeugdgroepen uit het einde van de vorige eeuw***
H. Ferwerda, B. Beke & E. Bervoets, Bureau Beke, Arnhem/Beke Advies, Arnhem/LokaleZaken, Rotterdam, 2013
60. ***Tussen hei en hoofdbureau. Leiderschapsontwikkeling bij de politie***
W. Landman, M. Brussen & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2013
61. ***Gemeentelijk blauw. Het dagelijks werk van gemeentelijke handhavers in beeld***
E. Bervoets, J. Bik & M. de Groot, LokaleZaken, Rotterdam, 2013
62. ***Excessief geweld op en om de voetbalvelden. Praktijkonderzoek naar omvang, ernst en aanpak van 'voetbalgeweld'***
P. Duijvestijn, B. van Dijk, P. van Egmond, M. de Groot, D. van Sommeren & A. Verwest, DSP-groep, Amsterdam, 2013
63. ***Beeld van gezag bij de politie. Maatschappelijke verbeelding en de impact van gezagsbeelden op burgers***
H. de Mare, B. Mali, M. Bleecke & G. van den Brink, m.m.v. Motivaction, Tilburg University, Stichting IVMV, Leiden, 2014
64. ***Informatiegestuurde dienders. Informatiesturing tussen theorie en praktijk***
A. van Sluis, P. Siep, V. Bekkers, m.m.v. M. Thaens & G. Straten, Center for Public Innovation, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2014
65. ***Hard op weg. Onderzoek aanpak verkeersveelplegers***
B. Bieleman, M. Boendermaker, R. Mennes & J. Snippe, Intraval, Groningen/Rotterdam, 2014
66. ***Tussen hulp en hype. De inzet van opsporingsberichtgeving in ontvoeringszaken***
Y.M.M. Schoenmakers, J.V.O.R. Doekhie & J.C. Knotter, Yvette Schoenmakers Onderzoek en advies, Weesp, 2014
67. ***Nachtdienst bij de politie en verkeersveiligheid. Onderzoek naar ervaringen van politieagenten met verkeersonveiligheid in woon-werkverkeer na de nachtdienst***
P. Boekhoorn, BBSO, Nijmegen, 2014
68. ***Buit van woninginbraak. Onderzoek onder inbrekers en helers***
J. Snippe, M. Sijtsma, R. Mennes & B. Bieleman, Intraval, Groningen/Rotterdam, 2014
69. ***Privaat blauw. Portiers, evenementbeveiligers en voetbalstewards op risicovolle locaties en tijdens risicovolle momenten***
E. Bervoets & S. Eijgenraam, LokaleZaken, Rotterdam, 2014
70. ***Met grof geschut. Reconstructie van een moordonderzoek binnen de criminele woonwagenwereld***
I. van Leiden, B. Bremmers & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2014

71. ***Met fluwelen handschoenen? Politie en de omgang met verwarde personen in Amsterdam***
J. Kuppens, T. Appelman, T. van Ham & A. van Wijk, Bureau Beke, Arnhem, 2015
- 72a. ***Vermisten op de kaart. Aard en omvang van langdurige vermissingen***
I. van Leiden & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2015
73. ***Van intel tot operatie. De impact van veiligheidsanalisten bij de aanpak van misdaad***
M. den Hengst, M. Bruinsma, Y. Schoenmakers, W. Niepce, Bureau Bruinsma, Tilburg, 2015
74. ***De bestuurlijke rapportage. Gezamenlijke inspanning in de aanpak van (georganiseerde) criminaliteit en overlast***
I. Gorissen, m.m.v. R.H. Johannink, PBLQ, Den Haag, 2015
75. ***De aangifte van delicten bij de multichannelstrategie van de politie***
P. Boekhoorn & J. Tolsma, Bureau Boekhoorn/Radboud Universiteit, Nijmegen, 2016
76. ***Die pakken we toch niet op? Afstemming tussen politie en Openbaar Ministerie in zaken van veelvoorkomende aangiftecriminaliteit***
R. Kouwenhoven & L. Kleijer-Kool, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2016
77. ***Het real-time informeren van noodhulpeenheden. Een onderzoek naar de RTI-functie om frontlijnpolitiefunctionarissen snel te voorzien van relevante informatie***
A. Scholtens, M. den Hengst & R. Waterreus, Crisislab, Renswoude/ Politieacademie, Apeldoorn, 2016
78. ***Hoe lang kun je 'schijt hebben'? Dertien desisters uit criminele jeugdgroepen aan het woord***
C.E. Hoogeveen, A.E. van Burik & B.J. de Jong, m.m.v. E.M. Klooster, Bureau Alpha, 's-Hertogenbosch/VanMontfoort, Woerden, 2016
79. ***Onbenutte kansen. Een onderzoek naar het gebruik van restinformatie in de opsporing***
A. van Wijk & L. Scholten, m.m.v. B. Bremmers, Bureau Beke, Arnhem, 2016
80. ***Verbale leugendetectie-wizards***
G. Bogaard & E.H. Meijer, Maastricht University, Maastricht, 2016
81. ***Mensenhandel in de prostitutie opsporen zonder aangifte? Een vervolgonderzoek om de doorzettingsmacht van de politie te verduidelijken***
M. Goderie, m.m.v. R. Kool, Goderie Onderzoek, Klarenbeek, 2016
82. ***De onvindbaren. Op zoek naar voortvluchtige veroordeelden in Nederland***
Y. Schoenmakers, I. de Groot, J. van Zanten, A. van Rooyen & J. Baars, Yvette Schoenmakers onderzoek & advies, Amsterdam, 2017
83. ***Elke dump is een plaats delict. Dumping en lozing van synthetisch drugsafval: verschijningsvormen en politieaanpak***
Y. Schoenmakers, S. Mehlbaum, M. Everartz & C. Poelarends, Yvette Schoenmakers onderzoek & advies, Amsterdam, 2016

- 83A. ***De Intelligence Paradox. Lessen uit de integrale pilot Analyse Synthetische Drugs in Oost-Nederland***
Y. Schoenmakers, S. Mehlbaum, Yvette Schoenmakers onderzoek & advies, Amsterdam, 2019
84. ***Naar handhaafbare noodbevelen en noodverordeningen. Een analyse van het gemeentelijke noodrecht***
A.J. Wierenga, C. Post & J. Koornstra, Rijksuniversiteit Groningen, Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid, 2016
85. ***Vermisten op het spoor. Rechercheren naar langdurige vermissingen***
I. van Leiden & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2017
86. ***De aard van het beestje. Kenmerken en achtergronden van dierenmishandelers***
A. van Wijk & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2017
87. ***Modus operandi van de recherche. De recherchepraktijk in moord- en verkrachtingszaken***
A. van Wijk, I. van Leiden & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2017
88. ***Over grenzen in de sport. De rol van de politie in de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport in samenwerking met relevante partners***
A. van Wijk, M. Hardeman, L. Scholten & M. Olfers, Vrije Universiteit Amsterdam, Bureau Beke, Arnhem, 2017
89. ***Defensiehulp. Legergroene bijstand aan de politie bij handhaving van de rechtsorde***
E. Bervoets, m.m.v. S. Eijgenraam, T. Dijkhuizen & J. van de Werken, Bureau Bervoets, Amersfoort, 2017
90. ***Tussen onder en boven. Productie en distributie van softdrugs in Noord-Nederland***
J. Snippe, R. Mennes, M. Sijstra & B. Bieleman, Intraval, Groningen/Rotterdam, 2017
91. ***Vechten op afspraak. Inzicht in het fenomeen en input voor de ontwikkeling van een politiestrategie***
T. van Ham, L. Scholten, A. Lenders & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2018
92. ***Notoire straten. Over de lokale inbedding van georganiseerde criminaliteit***
S. Mehlbaum, Y. Schoenmakers & J. van Zanten, Mehlbaum Onderzoek, Amsterdam, 2018
- 92A. ***De wortel en de stok. Praktijklessen uit een gebiedsgerichte probleemaanpak van ondermijning***
S. Mehlbaum, Y. Schoenmakers, Mehlbaum Onderzoek, Amsterdam, 2019
93. ***Ondermijning door criminele 'weldoeners'***
M. Bruinsma, R. Ceulen & T. Spapens, m.m.v. C. Deij, Tilburg University, Tilburg/Bureau Bruinsma, Tilburg, 2018

94. ***Kiezen voor politie. Een onderzoek onder mbo-studenten met een migratie - achtergrond in het veiligheidsdomein***
S. de Winter-Koçak, E. Klooster & M. Day, m.m.v. S. Mehlbaum, M. van Vugt & K. Leschonski, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2018
95. ***Doe-het-zelf-surveillance. Een onderzoek naar de werking en effecten van WhatsApp-buurtgroepen***
S. Mehlbaum & R. van Steden, m.m.v. M. van Dijk, Vrije Universiteit Amsterdam, Mehlbaum Onderzoek, Amsterdam, 2018
96. ***Een klacht is een gratis advies***
G. Jacobs, T. Hak, G. Vanderveen, M. Flory, T. Thuis, S. Valkeman & M. Franken, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2018
97. ***Voortgezet crimineel handelen tijdens detentie: je gaat het pas zien als je het doorhebt***
A. Verwest, W. Buysse, P. van Egmond, D. Hofstra, DSP-groep, Amsterdam, 2019
98. ***Zorg voor kinderen bij aanhouding van ouders; Best practices uit binnen- en buitenland***
J. Reef, N. Ormskerk, Universiteit Leiden, 2019
99. ***Aankoopfraude uit het buitenland***
J. Jansen, S. Westers, S. Twickler, W. Stol, NHL Stenden Hogeschool / Politieacademie
100. ***Grijs vakmanschap? Taakgerelateerd ongeoorloofd handelen binnen de politie***
R. Chr. van Halderen (diss. Avans Hogeschool), 2019
101. ***Niet meer doen! Een onderzoek naar de INDIGO-afdoening***
A. van Wijk, S. Dickie, J. van Esseveldt, Bureau Beke, Arnhem, 2019
102. ***De aanpak van cybercrime door regionale eenheden van de politie. Van intake van cybercrime naar opsporing en vervolging***
P. Boekhoorn, BBSO, Nijmegen, 2020
103. ***In- en doorstroom van nieuwkomers in beeld. Opgetekende lessen uit acht casussen rond de opvang van asielzoekers in Nederland.***
J. Kuppens, Bureau Beke, Arnhem 2020
104. ***De lading van vuurwapens. Een onderzoek naar de impact van illegale vuurwapens in Nederland.***
H. Ferwerda, J. Wolsink en I. van Leiden, Bureau Beke, Arnhem 2020
105. ***Q-teams. De politie onderweg naar toekomstbestendige opsporing en vervolging?***
P. van Egmond, A. Swami-Persaud, A. Verwest, DSP-groep, Amsterdam 2020
106. ***Onderwereld boven water? Zoektocht naar georganiseerde criminaliteit in de Noordelijke zeehavens***
N. Struiksma, C. Boxum, S.J. Hollenberg, N.O.M. Woestenburg, Pro Facto, Groningen 2020

-
- 107 Benutten van digitale sporen**
R. Zuurveen, W. Ph. Stol, Onderzoeksgroep Cybersafety. NHL Stenden en CyberScienceCenter 2020
- 108 Kansen en knelpunten binnen de financiële opsporing**
L.N. de Swart, G.P.J.M. op 't Hoog, B.M.J. Slot, A. Winkel. Ecorys 2021
- 109 Black box van gemeentelijke online monitoring. Een wankel fundament onder een stevige praktijk**
W. Bantema, S. Westers, M. Hoekstra, R. Herregodts, S. Munneke. NHL Stenden Hogeschool / Rijksuniversiteit Groningen, 2021
- 110 Ondermijning langs zijpaden. Een verkennend onderzoek naar de aard, omvang en aanpak van ondermijnende criminaliteit in relatie tot kleine havens en luchthavens, railtransport en binnenvaart in Noord-Brabant en Zeeland.**
S. van Nimwegen, T. Spapens, R. Ceulen, Tilburg University/Nationale Politie, 2021
- 111 Meer dan een ruzie. Politie in de netwerkaanpak huiselijk geweld.**
K.D. Lünemann, S. ter Woerds, Verwey-Jonker Instituut 2021
- 112 Van verhalen naar verbalen. Een verkennende studie naar de aanpak van ondermijnende drugscriminaliteit in het Noordzeekanaalgebied en de haven van Amsterdam**
Y. Eski, M. Boelens, A. Mesic, H. Boutellier, Vrije Universiteit Amsterdam/Verwey-Jonker Instituut 2021
- 113 Weten, doen en leren. Een proeftuinonderzoek naar gebiedsgerichte opsporing**
E. Bervoets, J. Broekhuizen, K. van den Akker, J. Landsman, Bureau Bervoets, Amersfoort 2021